VADERLANDSCHE
HISTORIE.
NEGENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN
DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
H O L L A N D,
VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-stukken samengesteld.

Met Konstplaaten en Kaarten opgehelderd.

N E G E N D E D E E L,

Beginnende in 't jaar 1598, *en eindigende met het sluiten van het twaalfjaarig Bestand, in 't jaar* 1609.

Te A M S T E R D A M,
By *I S A A K T I R I O N.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

M D C C L I I I.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-ENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Aanbieding aan den Hertoge van Ferrare. Aanslag op Wouw en Vlaanderen mislukt.* II. *Verschil met die van de Duitsche Hanze, te Londen. De Engelsche Koopluiden*, Avanturiers *genaamd, zetten zig, te Middelburg, neder. Vierduizend Spanjaards, te schepe, naar de Nederlanden gezonden. Muitery in de vyandlyke bezettingen.* III. *Opening tot eene Vredehandeling, van de hand geweezen. Toeleg op het leeven van Prinse Maurits gestraft. De kryg verflaauwt.* IV. *De Aartshertog doet een' keer naar Spanje. Filips de II. sterft. Zyn lof en laster. Filips de III. volgt hem op.* V. *Onlusten te Embden.* VI. *Ellerborn verwerft Brieven van schâverhaaling, tegen de Staaten.* VII. *Staat van 't Hertogdom Kleeve. De Admirant van Arragon bemagtigt Orsoi. Prins Maurits komt te velde.* VIII. *Gebrek in 's vyands Leger. De Admirant neemt Rynberk in. Wezel, Rees en Emmerik ontvangen Spaansche bezetting. Maurits bezet Zevenaar, Heussen en het Tolhuis.*

Deutichem verlooren. IX. *Dood van den Graave van Kuilenburg. Van den Heere van Aldegonde.* X. *Beweeging te Utrecht. Walvisch te Katwyk gestrand. Inkomsten en Lasten van Holland.* XI. *De Admirant verdedigt het schenden van den Duitschen bodem. De Staaten verontschuldigen zig, insgelyks.* XII. *Vyandlyke aanslagen. Legering der Staatschen. De Admirant slaat zig neder voor Schenkenschans.* XIII. *Ongerustheid van Prinse Maurits. Hy bezet eenige Kleefsche Plaatsen. La Barlotte valt in de Bommelerwaard. Bommel vergeefs belegerd. S. Andries schans gestigt. Deutichem herwonnen.* XIV. *Maurits, schoon gedrongen door de Staaten, weigert te slaan. Reden van zyn gedrag. Krygsbedryven der Duitsche Vorsten.* XV. *Den Vereenigden Gewesten wordt de handel op Spanje verbooden. Scheepstogt van den Admiraal Pieter van der Does. Duinkerker Kaapers genomen.* XVI. *Galeien, ten dienste van Spanje, herwaards gevoerd. Albertus en Izabelle komen in de Nederlanden.* XVII. *De Keizer vermaant wederom tot vrede. Zweeden staat naar 't Bondgenootschap der Staaten.* XVIII. *Kommerlyke toestand der Vereenigde gewesten. Engeland schynt tot vrede met Spanje te neigen.* XIX. *Wagtendonk gewonnen. Zonderling gevegt op de Vugter heide. Maurits verovert Crevecoeur en S. Andries schans.* XX. *Togt naar Vlaanderen. Ontsteltenis in 't Staatsche Leger. Slag by Nieuwpoort. De Admirant gevangen. Misnoegen tusschen Prins Maurits en de Staaten. Oldenbarnevelds agterdogt.* XXI. *Nieuwe voorslagen tot Vrede.* XXII. *Duinkerker Kaapers*

pers gestraft. Galeien gebouwd. XXIII. *Vredehandeling tusschen Engeland en de Aartshertogen.* XXIV. *Handel der Duitsche gezanten, in den Haage.* XXV. *Hevige twist met de Stad Groningen. Kasteel aldaar gestigt. Moeite in Friesland.* XXVI. *Wederzydsche toerustingen. Krakou gewonnen. Maurits verovert Rynberk en Meurs.* XXVII. *De Aartshertog belegert Oostende. Maurits komt voor 's Hertogenbosch. Breekt wederom op.* XXVIII. *Toerusting ter zee in Spanje.* XXIX. *Vervolg van 't Beleg van Oostende.* XXX. *Maurits legert zig by S. Truyen. De Admirant geslaakt. Maurits wint Graave.* XXXI. *Stoute muitery onder 's vyands Krygsvolk. Zes vyandlyke Galeien overzeild.* XXXII. *Oostfriesche en Embder onlusten.*

1598.

I. Prins Maurits biedt den erfgenaam des Hertogs van Ferrare der Staaten bystand aan, tegen den Paus.

MEt den aanvang deezes jaars, waarin ons het beschryven der Fransche en Engelsche handelingen reeds diep vervoerd heeft, hadt men, hier, tyding gekreegen van het overlyden des Hertogs van Ferrare: die, geene kinderen nagelaaten hebbende, het Hertogdom gaarne gebragt zou hebben op *Cezar d'Este*, natuurlyken Zoon zyns Broeders. De Paus, Klemens de VIII, stelde zig hiertegen, zoekende Ferrare wederom te hegten aan den Roomschen stoel, van welken, het plagt ter leen gehouden te worden. Prins Maurits, oordeelende, dat hy, by deeze gelegenheid, der gemeene zaake, ook in Italie, zou konnen dienst doen, boodt d'Este, dien hy reeds

1598. *Hertog van-Ferrare* noemde, eenige ervaaren' Legerhoofden en den verderen byſtand der Staaten aan, zo hy beſluiten kon, zig, met de wapenen, tegen den Paus, te verzetten. Doch d'Eſte vondt hierby zyne rekening niet. Hy verdroeg zig met den Paus, die hem een deel der Hertoglyke goederen behouden liet; en de aanbieding van Prinſe Maurits werdt van de hand geweezen (*a*).

Aanſlag der Staatſchen op het Slot te Wouw,

In 't voorjaar, werden, van de Staatſche zyde, verſcheiden' aanſlagen geſmeed, die vrugteloos afliepen. De Bevelhebber van Bergen op Zoom maakte toeleg, om het Slot te Wouw in te neemen, door heimelyk verſtand met eenen uit de bezettelingen: doch deeze ontdekte zyn voorneemen, door eene verhaaſte vlugt, waarmede de aanſlag te loor liep (*b*).

en op Vlaanderen verydeld.

Maurits, in Lentemaand, eenige ſchepen te Willemſtad verzameld hebbende, van zins, om, daarmede, eenen togt in Vlaanderen te doen, werdt, in het uitvoeren van deezen toeleg, geſtuit, door eenen hevigen ſtorm, die de Vloot, gedeeltelyk, vernielde, en, gedeeltelyk, wyd en zyd, vaneen verſtrooide (*c*).

Staatſche Ruitery geſlaagen.

De Staatſche Ruiters, loerende op 't Spaanſche voetvolk by Limburg, moeſten, hunnen toeleg ontdekt ziende, door diepen ſneeuw, te rug keeren, waarna zy, in Gulikerland, een Spaanſch geleide onderſchept hebbende, dulden moeſten, dat de buit hun, by Burik, door de vyandlyke Ruitery, niet zon-

(*a*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 10 [432].
(*b*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 369 *verſ.*
(*c*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 369 *verſ.*

zonder verlies van hunnen kant, wederom ontjaagd werdt (*d*). By deeze nadeelen, schoon in zig zelven van weinig belang, was nog gekomen 't verlies van de Schans *Patientie*, niet verre van Biervliet; die, in 't begin van Sprokkelmaand, door eenige Fransche bezettelingen, aan de Spaanschen verkogt was (*e*). 1598. De schans Patientie verkogt.

II. Verschil met die van de Duitsche Hanze, te Londen.

Doch de aanwas van 's Lands Koophandel omtrent deezen tyd vergoldt deeze schade rykelyk: waartoe, onder anderen, 't verschil, met die van de Duitsche Hanze, te Londen, aanleiding gaf. Wy hebben, te vooren, gezien, hoe de Leden van het Hanze-Verbond, die meest Hoogduitschen waren, langer dan twee eeuwen, eene Koophalle gehad hebbende te Londen, eindelyk, op aanhouden der Engelschen, die hun hunnen handel benydden, ten tyde van Eduard den VI. en van Maria, van hunne voornaamste voorregten, beroofd geworden waren (*f*): ook, hoe de strengheid tegen de vreemde Koopluiden een weinig afnam, in den aanvang der Regeeringe van Koninginne Elizabet (*g*). Doch 't leedt niet lang, of de voorige geschillen werden wederom opgehaald. Die van 't Hanze-Verbond, onder de bescherming des Duitschen Ryks staande, klaagden den Keizer, gelyk ook te vooren geschied was, dat men hun, in Engeland, voorregten benam, die, door veer-

(*d*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 369 *vers.*
(*e*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 11 [433].
(*f*) V. *Deel*, *bl.* 392.
(*g*) VI. *Deel*, *bl.* 61, 75.

1598. veertien Koningen, bezwooren waren. De Koningin, daarentegen, vertoonde, door haaren Gezant op den Ryksdag, dat de klaagers hunne voorregten misbruikt, de waaren vervalscht, en * Alleenkoop ingevoerd hadden, tot merkelyke benadeelinge haarer onderzaaten. De Koning van Spanje roeide hieronder, in schyn de verdediging der Hanze-Steden op zig neemende: en rekenende, dat zy, in erkentenis deezer gunst, gehouden waren, haaren handel uit de Vereenigde Gewesten te verleggen, in zyne Nederlanden: waarnaar zy egter geene ooren hadden. Midlerwyl, trokken de Hanze-Steden haare streng zo sterk tegen de Engelschen, op den Ryksdag, dat Keizer Rudolf de II. den Engelschen Koopluiden, die, onder den naam van *Avanturiers*, den Lakenhandel in Duitschland dreeven, en zig, voornaamlyk, te Stade, hadden nedergezet, beval, binnen zekeren bepaalden tyd, het Keizerryk te ruimen. Elizabet kreeg hiervan zo dra geene kennis, of zy gaf diergelyk bevel aan de Hanzesche Koopluiden, die zig, in Engeland, onthielden. De bestemde tyd, om, beide uit Duitschland en uit Engeland, te vertrekken, was de agtentwintigste van Louwmaand deezes jaars. Doch men liet de Hoogduitschen in Londen blyven, hun alleenlyk den handel verbiedende, en hun beroovende van hun aanzienlyk Huis en Staalhof. De Kooplui-den-Avanturiers, die in Duitschland zo lang niet geweest, en zo vast niet gezeten waren, namen de reize aan. In 't doortrekken der

* *Monopolium.*

De Engelsche Koopluiden worden uit Duitschland verjaagd:

en aan die van de Duitsche Hanze de handel, in Engeland, verbooden.

der Vereenigde Gewesten, werden zy, van veele Steden, door vertooning van bekwaame gelegenheid tot den handel, en door beloften van veelerlei vryheden, kragtelyk aangelokt. De Burgemeesters, Raad en gezwooren' Gemeente van Groningen hadden, reeds in Slagtmaand des voorleeden jaars, eenen Brief aan de Koninginne geschreeven, waarby zy de gelegenheid hunner Stad, hooglyk, preezen, en ernstelyk verzogten, dat haare Majesteit te wege wilde brengen, dat de Maatschappy der Engelsche Koopluiden-Avanturiers zig tot hunnent nedersloeg (g). En zeker, Groningen kwam, nevens Kampen, in Overyssel, en Dordrecht, Delft, Amsterdam en Rotterdam, in Holland, zeer by hen in aanmerking: eenigen van welke Steden gelegener waren, tot het verzenden der Koopmanschappen naar Duitschland; anderen, tot het ontvangen derzelven uit Engeland. Hunne Gemagtigden traden ook, met de algemeene Staaten, in onderhandeling, over de vryheden, welken men hun, hier, begeerde toe te staan (h): waaromtrent, men, eerlang, overeenkwam. Midlerwyl, verkoozen zy Middelburg, in Zeeland, tot hunne Marktplaats, voorgeevende, dat het water, aldaar, bekwaamer was, om de wolle te zuiveren, dan aan veele andere oorden (i).

1598.

Men lokt de eersten naar de Vereenigde Gewesten.

Zy slaan zig te Middelburg neder.

De

(g) *Vid.* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 195.
(h) Resol. Holl. 9 *Febr.* 5 *Maart*, 15-30 *Juny* 1598. *bl.* 49, 88, 235.
(i) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 367-369. GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 307-309.

1598. De Koningin, om hun te begunstigen, hadt bevolen, dat de wol, die, voor Engelsche Rekening, uit haar Ryk, herwaards gevoerd werdt, alleen aan deeze Maatschappy gezonden zou worden. Ook gaven de algemeene Staaten, in 't volgende jaar (1), een Plakaat uit, beveelende, dat de Leden deezer Maatschappye en alle Engelschen hier te Lande hunne Lakens, Baaijen en andere wollen stoffen, ter verblyfplaatse der Maatschappye, en nergens anders, zouden hebben ter markt te brengen (*k*). Omtrent deezen tyd, verzogt de Hertog van Wirtemberg, die voorhadt de Nekker bevaarbaar te maaken, den vryen handel voor zyne onderzaaten, door die Riviere, langs den Ryn, op de Vereenigde Gewesten; welke hem, door de Staaten, terstond, toegestaan werdt (*l*). Op deeze wyze, werdt de handel herwaards gelokt. 't Verhaal van het uitbreiden der scheepvaart, ten deezen tyde en sedert eenige jaaren, spaaren wy tot bekwaamer gelegenheid.

Vierduizend Spanjaards, te schepe, naar de Nederlanden gezonden.

In Sprokkelmaand deezes jaars, hadt Filips, eenige nieuwe orde op 't stuk der geldmiddelen gesteld hebbende (*m*), vierduizend Spanjaards, op eene Vloot van agtendertig schepen, naar de Nederlanden gezonden. De knegten stonden onder *Don Sanchio de Leiva*: de Vloot onder den Admiraal *Pretendona*. Zy werdt geleid, door ee-

(*k*) Resol. Holl. 27 *May* 1599 *bl.* 193. *en* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 766.

(*l*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 32 [461].

(*m*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 11 [433].

(1) Den twee entwintigsten van Lentemaand.

eenen Hollandſchen overlooper, en, binnen twaalf dagen, te Calais, toen nog in de magt der Spanjaarden, binnen gebragt. Eenige ſchepen nogtans werden, door de Staatſche Vloote, hieromtrent kruiſſende, op ſtrand gejaagd: één genomen. De ſchepen, 't Spaanſch Krygsvolk aan land gezet hebbende, keerden, voor 't grootſte gedeelte, veilig naar hun Vaderland, alzo beweezen werdt, dat zy in Deenemarke en de Ooſtzee t'huis hoorden, en voorheen, in Spanje, in beſlag genomen waren. Doch twee ſchepen, die, met Krygsvolk en Koopmanſchappen, uit de haven van Calais, naar Spanje, te rug wilden, werden, door de onzen, veroverd. De Spaanſche knegten, die te Calais ontſcheept waren, werden, hier en daar, in de Nederlandſche Steden, gelegd: doch waren by weinigen welkom, alzo men, uit hunne overkomſt, afnam, dat de Landzaaten nog, gelyk onder de voorgaande Regeeringe, door Spanjaards, beſtierd ſtonden te worden (*n*). 1598.

Twee Spaanſche ſchepen genomen.

De muitery, in verſcheiden' Steden, verſchafte den Aartshertoge, omtrent deezen tyd, veel moeite. Te Gelder, daar 't krygsvolk te hoop geloopen was, werdt zy, door 't beleid van Graave Herman van den Berge, gelukkiglyk geſtild (*o*). Naderhand, raakte de Spaanſche en Hoogduitſche bezetting van Graave, tegen elkanderen, aan 't woeden; doch zy bedaarde, eerder dan men ver-

Muitery onder de vyandlyke bezettingen te Gelder, te Graave.

(*n*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 370 *verſ.*
(*o*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 372 *verſ.*

1598. verwagt hadt (*p*). Maar te Antwerpen, fcheen de muitery gevaarlyker gevolgen te zullen hebben. De Spanjaards, die hier op 't Kafteel lagen, hunnen Overfte, *Auguftyn Meria*, verjaagd hebbende, hadden een' flegt foldaat, in zyne plaats, gefteld, en toen twee-entwintig maanden folds gevorderd. Terwyl men middel zogt om hun te voldoen, dwongenze den burgeren vyfentwintig ftuivers 's daags, voor een' Ruiter, half zo veel, voor een' voetknegt, af: eifchende, wyders, dat men hun koftbaare kleederen, huisraad en al wat hunne dartelheid meer verzinnen kon, tot hoeren toe, verfchafte, met zo veele trotsheid, dat zy zelfs fchooten op de Stad, tot dat men hun afvraagen kwam, of zy iet te belaften hadden. De bezetting van Lier begon, eerlang, den zelfden weg in te flaan: ook die van 't Kafteel te Gend, hoewel men zig hier een weinig zediger gedroeg. De Aartshertog, geenen kans ziende, om hun allen te vergenoegen, deelde de penningen, uit Spanje bekomen, onder 't volk, welk hy te velde wilde brengen, en ftelde de bezettelingen, op goede hoop, uit: waardoor deezer ongebondenheid, tot in 't volgende jaar, duurde; wanneer zy zig niet dan met geld lieten ftillen (*q*).

te Antwerpen.

te Lier en te Gend.

III. Opening tot eene

De Staaten der Spaanfche Nederlanden hadden den Aartshertog, by deszelfs inhuldiging, zo fterk gedrongen, tot het bevredi-

(*p*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 382.
(*q*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 382. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 37 [468]. XXXVI. *Boek*, *bl.* 5 [522].

digen der afgevallen' Gewesten, dat hy brieven afvaardigde aan de Staaten van Holland en Zeeland en derzelver Bondgenooten, waarin hy hun kennis gaf van zyn Huwelyk, en dat het regt op de Nederlanden zyner Gemaalinne was afgestaan: verklaarende, voorts, zyne geneigdheid tot vrede: waartoe hy hen, insgelyks, vermaande, met byvoeging, dat hy den last, om deswege in onderhandeling te treeden, gelaaten hadt aan zyne Staaten: welken zyn schryven, met eenen Brief van den zelfden inhoud, verzelden (*r*). Op gelyken zin, schreeven aan Maurits, Filips Willem, zyn broeder, de Hertog van Aarschot en de Markgraaf van Havrech (*s*). Ook hoorde men, omtrent deezen tyd, ter algemeene Staatsvergaderinge, *Daniel van der Meulen*, Koopman te Leiden, die, onlangs, onder deksel van ziekte zyns broeders, naar Antwerpen ontbooden geweest zynde, van verscheiden' Grooten en van den Aartshertoge zelven, verstaan hadt, hoe zeer men daar haakte naar de vrede. Zelfs verzekerde hy, dat men gezind was, den Vereenigden Staaten hunnen Godsdienst vry te laaten, zo zy slegts den Aartshertog en de Infante erkennen wilden. Ook zou de Koning, uit agtinge voor Prinse Maurits, hem gaarne het opperbevel over zyne Legers in Hongarye willen opdraagen. Doch de Staaten en Prins Maurits hadden geene ooren naar dee-

1598. Vredehandeling, van wege den Aartshertoge.

die van de hand geweest

(*r*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 38 [470].

(*s*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 334. GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 327.

1598. deeze uitbiedingen. Zy vonden te veel smaaks in de pas verkreegen' vryheid, dan dat zy zig, zelfs al stondt men hun alles toe, wat zy te vooren begeerd hadden, op nieuws, zouden hebben willen begeeven onder vreemde heerschappye. En zy werden in hun opzet, om te volharden in den oorlog, versterkt, sedert het onderscheppen van eenige Brieven des Konings, waaruit het tegendeel bleek van 't gene men hier voorgaf (*t*). Ook was 'er, wederom, een toeleg op 's Prinsen leeven ontdekt, die de Staaten en elk langs hoe afkeeriger maakte van handeling met de Spaanschen.

zen wordt.

Pieter Panne, om voorgenomen moord van Prinse Maurits, te Leiden, ter dood gebragt.

Pieter Panne, geboortig van Yperen, kuiper zyns handwerks; doch voor deezen ook koopman en makelaar, was, op den vierentwintigsten van Bloeimaand, te Leiden, daar hy woonde, op eenig arg vermoeden, in hegtenis geraakt. Deez' hadt, ondervraagd zynde, beleeden „ dat hy, strengelyk vervolgd door zyne schuldeischers, „ en geworpen van de eene gevangenis in „ de andere, eindelyk, geraakt was by de „ Jezuiten te Douai, die hem, door beloften, hadden aangezet, tot den moord „ van Prinse Maurits, dien hy *Hertog* noemde. Dat zyne vrouw, zeer Jezuitsgezind, „ hem, hiertoe, ook sterk hadt gedrongen: „ en dat hy, eindelyk, bewoogen, door „ beloften van tydelyke gunsten en van den „ Hemel, hier namaals, 't stuk hadt aangenomen. Dat, de Jezuiten hem, hier- „ op,

(*t*) BOR XXXV. *Boek*, 37 [468] *enz.*

„ op, het Sakrament toegereikt en reis- 1598.
„ geld gegeven hebbende, hy naar Zee-
„ land getrokken, en, van daar, te Leiden
„ aangekomen was. Dat hy, hier, de snood-
„ heid en 't gevaar van den toeleg nader
„ overdenkende, tot betere zinnen geko-
„ men, en van zyn voorneemen afgestapt
„ was: weshalve hy badt, dat men deer-
„ nis wilde hebben met zyne onnozelheid."
Van elders blykt, dat hy ook bekend heeft,
„ in tegenwoordigheid van Richardot en
„ d'Assonville, aangenomen te hebben,
„ den Prins, met een vergiftigd mes, van
„ boven voorzien met drie weêrhaaken,
„ om te brengen; waartoe hy zyne Door-
„ lugtigheid, in 't Portaal der Fransche
„ Kerke, te Leiden, ten tyde van 't verrig-
„ ten der trouwplegtigheid, tusschen den
„ Heere van Asperen en de Dogter van den
„ Heere van Aldegonde, dagt waar te nee-
„ men: welke plegtigheid de Prins, egter,
„ niet bygewoond hadt. Dat de toeleg, hier-
„ door, gemist was, tot bystere ontsteltenis
„ van eenige Jezuiten, die zig, zo hy voor-
„ gaf, op zekere Katholyke Hofstede, bui-
„ ten den Haage, onthielden (*u*)." Hy her-
haalde deeze belydenis, tot verscheiden'
reizen, smeekende, geduurig, zeer erbar-
melyk, om lyfsgenade. Maar Schepenen
van Leiden, by raade der Gekommitteer-
de Raaden en der beide Geregtshoven van
Holland, veroordeelden hem, op den twee-
entwintigsten van Zomermaand, om onthalsd
en

(*u*) Resol. Holl. 27 *May* 1598. *bl.* 163.

1598. en gevierendeeld te worden: welk vonnis, ten zelfden dage, aan hem werdt uitgevoerd. Het werdt, terstond, gedrukt, in 't licht gegeven: doch, van der Jezuiten zyde, naderhand, uit schaamte, zo 't schynt, over 't schelmstuk, ook in openbaaren druk, wederlegd (*v*). Ondertusschen, werkte dit voorval mede, om de Staaten te bevestigen in de afkeerigheid van de Vredehandeling, tot zo verre, dat zy zelfs niet goedvonden, te antwoorden, op de opening, hun, van wege den Aartshertoge, gedaan. In Lentemaand des volgenden jaars, schreevenze egter aan de Staaten der Spaansche Nederlanden; dezelven, op hunne beurt, vermaanende, om, nevens hen, de wapenen tegen den gemeenen vyand op te neemen (*w*).

Schutgevegten. Tot hiertoe, waren de Krygsbedryven in de Nederlanden van zeer gering belang geweest. Want, behalve het gene wy te vooren gemeld hebben, was 'er naauwlyks iets voorgevallen, dan een klein schutgegevegt by Nieuwmegen, tusschen eenige Staatsche knegten en eene bende vyandlyke ruiters: waarin de onzen te kort geschooten waren. Daarentegen, hadt eenige Staatsche Ruitery eenen hoop Spaanschen over de Maaze geslaagen, by welke gelegenheid, een der Graaven van Mansfeld gesneuveld was (*x*). De reden, waarom, van wederzyde, de kryg zo flaauwlyk gevoerd werdt, was

Oorzaaken van 't verflaau-

(*v*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 26 [453] *enz.*
(*w*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 23 [513].
(*x*) GROTII *Hist. Libr.* VII. *p.* 328.

was geene andere, dan dat de Vereenigde gewesten oordeelden, hunne geldmiddelen, die bekrompen omkwamen, een weinig te raade te moeten houden, en dat Albertus zyn Leger eerst versterken wilde met de bezettingen der Fransche Steden, die, volgens de Vrede, geruimd moesten worden: doch welken de knegten niet verlaaten wilden, voor men hun voldaan hadt, waartoe den Aartshertoge naauwlyks middel overschoot. Maar, na 't bekomen van eenige penningen van den Koning, besloot hy een Leger byeen te trekken omtrent de Maaze, en, alzo hy op zyn vertrek stondt naar Spanje, werdt aan Don Francisko de Mendoza, Admirant van Arragon, het opperbevel over hetzelve opgedraagen (*y*). De Vereenigde Staaten, hiervan kennis bekomen hebbende, deeden de Bommelerwaard bezetten door Hohenlo, terwyl Prins Maurits het grootste gedeelte des Staatschen Legers by Arnhem samentrok. Elk was, derhalve, in de verwagting van eenige gewigtige onderneeming, tegen 't najaar.

1598. wen des krygs.

Albertus hadt, midlerwyl, zynen Oom, *Andreas*, ook *Kardinaal*, en Zoon van Ferdinand, Graave van Tirol, ontbooden uit de Elzas, alwaar hy, van wege den Keizer, 't gebied voerde. Aan deezen droeg hy de Regeering der Nederlanden, in zyn afwezen, op (*z*), en begaf zig toen, den veertienden van Herfstmaand, op reis naar Spanje (*a*).

IV. De Kardinaal Andreas van Oostenryk, door Albertus, tot Landvoogd aangesteld.

Fi-

(*y*) GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 328, 329.
(*z*) GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 326, 330.
(*a*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 37, 38 [467, 470].

1598. Filips Willem, Prins van Oranje, verzelde hem, tot verwondering van veelen, die oordeelden, dat hem zyne langduurige gevangenis reeds wars van dit Ryk gemaakt moest hebben. Doch 't schynt, dat zyn voornaam oogmerk, in het doen deezer reize, geweest zy, zig, door tusschenspraak des Konings van Spanje, die nu met Henrik den IV. bevredigd was, in 't bezit van het Prinsdom Oranje te doen herstellen. Maurits hadt ook naar dit Prinsdom gestaan, en Aldegonde, voor eenigen tyd, afgezonden, om zig, door onderhandeling en andere konstenaaryen, meester van het zelve te maaken. Doch 't was hem, tot nog toe, mislukt. En Filips Willem werdt 'er, in Lentemaand des volgenden jaars, ingehuldigd (*b*). De Aartshertog nam de reis door Duitschland en Boheeme, hieldt, te Praag, een mondgesprek met den Keizer, zynen Broeder, en begaf zig, voorts, naar Italie. Doch onder weg, hadt hy de tyding gekreegen van de dood zyns Schoonvaders, Koning Filips den II., die, 's daags voor zyn vertrek uit Brussel, den dertienden van Herfstmaand, op 't Eskuriaal, overleeden was. Met zyne ziekte en dood hadt het zig, deezer wyze, toegedraagen.

Albertus vertrekt naar Spanje. Filips Willem, Prins van Oranje, verzelt hem.

Filips de II. sterft.

Zyne laatste ziekte.

De jigt hadt hem, sedert eenigen tyd, en vooral, sedert de jongste Lente, zeer begonnen te kwellen, en deeze kwaal was, geduurende den Zomer, zo merkelyk verzwaard,

(*b*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 383. XXI. *Boek*, *f.* 403. GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 330.

zwaard, dat hy zig, in eene rosbaar, naar 1598. 't Eskuriaal, een zomerpaleis, door hem, gestigt, *hadt* doen overbrengen, om van lugt *te* veranderen. Doch hier bevangt hem de *koorts*, en eene ongewoone krimping der zenuwen: ook openbaarden zig verborgen' zweeren, in de scheen en vooral in de borst, die, door geneesmiddelen, tot rypheid gebragt, een' grooten overvloed van vervuilde stoffe uitwierpen, in welke, al ras, zo groot eene menigte van luizen voortgeteeld werdt, dat zyne oppassers hem niet zagen te reinigen. Ook werdt 'er zyn vermagerd lighaam, eerlang, te zwak toe: waarna *het* ongedierte, zig plaatsende in zyne ingewanden, hem eene onlydelyke smert veroorzaakte. Men getuigt, dat hy, zyn einde voelende naderen, de dood, met gelaatenheid, te gemoet gezien heeft. Zynen Zoon en Dogter heeft hy de bewaaring der onderlinge liefde en des Roomschen geloofs, ernstelyk, aanbevolen. Waarna hy, de laatste Kerkgeregten ontvangen hebbende, met het zelfde kruisbeeld by zig, welk zyn Vader, stervende, in de handen *gehad hadt*, en met veele vertooningen van Godsvrugt, ontslaapen is, in het twee-enzeventigste jaar zyns ouderdoms, en in het drieenveertigste zyner regeeringe (c).

Zyn aart, lof en laster.

Zyne bedaardheid, naarstigheid, doorzigtigheid in 't uitvorschen van de geheimen der Vorsten, en uitwendige Godsdienstigheid

(c) Metteren XX. *Boek*, *f.* 390 *enz.* Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 39 [470], 40 [472] *enz.*

1598. heid wordt van veelen hooglyk geroemd. Doch, als 'er zyne heerſchzugt belang by vondt, ſchroomde hy niet, de paalen der goedertierenheid verre te overſchreeden. Ook was hy haatdraagend en agterdogtig, loos en geveinsd. Zyne partyen hebben hem onmenſchelyke wreedheid en moordluſt te laſt gelegd, en zyne jongſte ziekte aangemerkt als eene blykbaare ſtraf des Hemels over het ombrengen van zynen Zoon en Gemaalinne. Zy vergelyken hem, met Antiochus Epifanes, Herodes, en andere monſters der aloudheid: niet bedenkende, dat ook eerlyke en geroemde mannen, door diergelyke walgelyke ziekten, uit het leeven gerukt zyn (*d*). 't Begrip, welk hy, van jongs op, ingezoogen hadt, van de volſtrekte afhangkelykheid der Nederlanderen van hunnen Vorſt, en van de onvergeeflyke ſnoodheid van 't gene hy Kettery noemde, heeft hem doen waanen, dat 'er aan zyne wederſpannige onderzaaten niets te verbeuren ware. En deeze waan maakte hem onverzoenlyk, en drong een groot deel der Nederlanderen, om zig zyner gehoorzaamheid te onttrekken. Veele eenvoudige Ingezetenen der Vereenigde Geweſten, oordeelende, dat men zynen Vorſt, hoe hy 't ook maakte, nimmer mogt afvallen, hielden zig nu, na zynen dood, eerſt ontſlaagen van den eed, dien zy hem gezwooren hadden. Zyn Zoon, Filips de Derde, gehouden voor niet al te ſneedig

Zyn Zoon Filips de III. volgt hem op.

(*d*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 331.

dig van begrip, volgde hem op in de Regeering (e). 1598.

De Aartshertog, voortgereisd tot op den Venetiaanschen bodem, ontmoette aldaar de Bruid des nieuwen Konings, *Margareet*, Dogter van den Aartshertoge Karel, Keizer Ferdinands Zoon. Hy verzelde haar tot Ferrare, alwaar Paus Klemens de VIII. gevolmagtigd om de afweezende Filips en Izabelle te verbeelden, de beide Huwelyken sloot en inzegende. Het overig gedeelte van dit jaar werdt, door dit aanzienlyk gezelschap, doorgebragt in Italie (*f*): vanwaar wy te rug keeren, om, midlerwyl, te zien, wat 'er, in en omtrent de Nederlanden, voorviel.

V. Onlusten te Embden.

Wy hebben, te vooren (*g*), gemeld, dat, in het Verdrag tusschen den Graave van Oostfriesland en de Stad Embden, in den jaare 1595 gesflooten, onder anderen, bedongen was, dat de Stad, aan den Graave, zekere somme betaalen zou. Om deeze te vinden, en tot vervalling der onkosten, in het voorgaande geschil gemaakt, hadt zy den Ingezetenen zekere belastingen willen opleggen, die nog niet waren ingewilligd. Van deeze gelegenheid bediende de Graaf zig, om zyn voorig gezag wederom te bekomen. 't Onvrede over den inhoud van 't jongste verdrag, welk hy hieldt hem afgedwongen te zyn, hadt hy zig beroepen op den Keizer, die, euvel neemende, dat de Ver-

(*e*) Grotii Hist. *Libr.* VI. *p.* 332.
(*f*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 393.
(*g*) VIII. *Deel*, *bl.* 421.

1598. Vereenigde Staaten zig de beslissing hadden aangemaatigd van eene zaak, welke in het Duitsche Ryk voorgevallen was, en egter ongenegen, om, tegen de belangen der Stad, te vonnissen, het Delfzylsche Verdrag wel vernietigd, doch byna dezelfde dingen, uit zynen naam, belast hadt. Hier zig dan in zyne verwagting bedroogen gevonden hebbende, onderstaat de Graaf de Stad, door inwendige beroerten, overhoop te werpen, om zig, daarna, van dezelve te verzekeren. Hy zendt zyne twee Zoonen, *Joan* en *Christoffel*, derwaards, die de beroerte aanstooken moesten. Ook zogt hy eenige wargeesten op uit het graauw, die de misnoegden over de belasting, welke van twee uit de negentien gilden geweigerd was, en een zeker slag van Lutherschen hadden gaande te maaken tegen de Regeeringe, samenrotting, onder hen, te verwekken, en hen de Poorten te doen openen voor 's Graaven Krygsvolk, dat, onder ander voorgeeven, byeen gebragt en herwaards geschikt was. Doch onder hen, die men aangezogt hadt, was 'er een, die 't stuk der Wethouderschap ontdekte. Terstond daarop, werdt zekere Kistemaaker gevat, die schriftelyken last hadt van den Graave, om al 't voorgemelde uit te voeren. Men beklaagde zig zeer, by 's Graaven Zoonen, over huns Vaders trouwloosheid. 't Bleef hier niet by. De Kistemaaker, scherpelyk ondervraagd, ontdekte verscheiden medestanders, met naame *Joan Groene*, man van aanzien onder de zynen,

en

en Zwager van zekeren *Fonk*, die over en weder ging, tusschen den Aartshertoge Albertus en den Graave, en, voor eenigen tyd, op vermoeden van slinkschen handel, in Holland agterhaald, en vastgezet was. By Groene werden gevonden Brieven van Fonk aan Graave Edzard, hem raadende, „ het oog af te wenden van Duitschland, „ en aan te spannen met Spanje, door welks „ magt alleen, hy hersteld kon worden. „ Doch in erkentenis deezer weldaad, moest „ hy gedoogen, dat het Spaansche Leger „ zig, voor eenigen tyd, nedersloeg op „ zynen bodem, en dat men eene Vloot „ hieldt in den mond der Eems en des naasten „ ten zeeboezems." Zulke ontdekkingen en de voorgenomen' oproer kostten eenigen der voornaamste beleideren den hals, anderen werden gebannen, en in geldboeten beslaagen. De jonge Graaven waren, tegen 't verzoek van den Raad, den negenden van Bloeimaand, uit Embden geweeken. De Raad, midlerwyl bezeffende, in hoe groot een gevaar de Stad geweest ware, besloot wederom, een vendel te werven van driehonderd koppen: waartoe men, op geloove der Staaten van Holland en der algemeene Staaten, te Amsterdam en elders, geld opnam (*b*). Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, hadt deeze knegten, voorbedagtelyk, afgedankt: waarnaze, terstond, door die van Embden,

1598.

Graaf Willem Lodewyk verschaft Embden

wa-

(*b*) Resol. Holl. 7, 11 *July*, 20 *Octob.* 1598. *bl.* 238, 259, 358.

1598. waren aangenomen. Ook hieldt hy hulpbenden gereed, om hun, des noods, verder te onderfteunen. Maar Graaf Edzard, als hadt hy geenen overlaft gedaan, maar geleeden, riep elk te hulp, tegen de Stad. Eerft, daagde hy haar te Spiers, tegen den zeftienden van Oogftmaand, klaagende, in de Daagbrieven, onder anderen, over het Staatfche Krygsvolk, welk, op zynen bodem, geftroopt hadt (*i*). Voorts, zondt hy zyne Zoonen naar Poolen: alwaar vyf fchepen werden uitgeruft, die, bemand met Embder ballingen en ander volk, de Stad dreigden aan te taften (*k*). Ook fchreef de Koning van Poolen eenen trotfen Brief aan de algemeene Staaten, waarby zy vermaand werden, geenen onderftand te doen, aan die van Embden, welken hy, ten zelfden tyde, den handel in zyn Land verbooden hadt (*l*). Zulk een verbod was ook gefchied, van wege den Hertoge van Holftein, wiens Dogter met Graave Edzards Zoon, Enno, gehuwd was. En de Graaf zogt het zelfde te wege te brengen, in Spanje en in Deenemarke (*m*). Ook arbeidden de Spanjaards, deezen winter, heimelyk, om eene geheele omkeering, in de Regeering en in den Godsdienft, te wege te brengen, binnen Embden (*n*). Zy en de Graaf wiften zelfs, geduurende den winter, eenen nieuwen aan-

Volk, de Staaten geld.

(*i*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 375 *verf.* 376.
(*k*) Refol. Holl. 9 *Dec.* 1598. *bl.* 409.
(*l*) Refol. Holl. 23 *Dec.* 1598. *bl.* 464.
(*m*) GROTII Hift. *Libr.* VII. *p.* 333. & *feqq.*
(*n*) Refol. Holl. 16 *Febr.* — 5 *Maart* 1599. *bl.* 105.

aanhang te maaken, onder de Koopluiden, Reeders en *Bootsgezellen*, die men vleide met de vaart op Spanje, welke nu, in de Vereenigde Gewesten, verbooden was (*o*). De *Graaf* wierf volk, rustte scheepen uit, en vondt de kosten, uit geweldige schattingen, den Oostfrieschen Dorpen afgeperst, welken hy, daarenboven, tot eenen eed vergde, om hem, tegen die van Embden, by te staan (*p*). In deezen verwarden toestand, bleeven de zaaken tot op de dood van Graave Edzard den II. die, den eersten van Lentemaand des volgenden jaars, voorviel. Hoe zy, daarna, eenigszins vereffend werden, staat ons, by eene andere gelegenheid, te melden. 1598.

VI. Ellerborn, te Aken, verwerft Brieven van schâverhaaling tegen de Vereenigde Staaten.

Te Aken, was het den Spaanschen, onlangs, gelukt, door heimelyke bewerking ten Keizerlyken Hove en elders, de Hervormden uit de Regeeringe te doen zetten, en dezelve, eeniglyk, te doen opdraagen aan Roomschgezinden: die de voorige Regenten eerst in hegtenis namen, en daarna, nevens veele Hervormden, drongen, de wyk te neemen naar Holland, alzo de openbaare *belydenis* der Luthersche beide en der Hervormde Leere, binnen Aken, verbooden werdt. By gelegenheid deezer veranderinge, was hier in 't bewind geraakt *Gerard Ellerborn*, die den Vereenigden Staaten, voor deezen, als Ritmeester, gediend, en, zo hy voorgaf, groote sommen van hun

(*o*) Meteren XXI. *Boek*, *f.* 399 *vers.*
(*p*) XVI. *Boek*, *bl.* 376.

1598. hun te vorderen hadt. Deeze, te Spiers, Brieven van schâverhaaling hebbende weeten te verkrygen, tastte eenige Nederlandsche Koopluiden, te Aken, aan, doende derzelver goederen geregtelyk bekommeren, en, eerlang, te koop veilen. Doch de algemeene Staaten schreeven, een en andermaal, aan de Stad, over deeze onbehoorlykheid, zo ernstig en dreigende, dat men hun gehoor gaf, en de Nederlandsche goederen ontsloeg (q). Zo veel aanziens hadden nu de Vereenigde Gewesten verkreegen: wier Ingezetenen, weinige jaaren geleeden, voor diergelyke ongemakken, schier alomme, plagten bloot te staan.

doch regt niets uit.

VII. Staat van 't Hertogdom Kleeve.

In 't Hertogdom Kleeve, bleef het bewind der Regeeringe nog in handen der Hertoglyke Raaden, die, met de Spanjaards en met den Huize van Oostenryk, heulden. 't Bemagtigen van Rynberk, door de Vereenigde Staaten, hadt de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg niet konnen beweegen, om ernstiger middelen by de hand te neemen, tot het bekomen der erfenisse, waarop zy meenden regt te hebben. De Kleefsche Grooten hadden wel geraadslaagd, over 't werven van zesduizend knegten en tweeduizend paarden, tot verdediging der grenzen, zo 't heette; maar in der daad, om zig meester te maaken van de Regeeringe. Doch, toen 't op 't kiezen van eenen Veldheer aankwam, en sommigen Graaf Jan van Nassau; anderen den Graaf

(q) Meteren XX. Boek, f. 381.

Graaf van Hohenlo begeerden, marde men zo lang met overleggen, dat de tegenparty gelegenheid kreeg, om zig te versterken (*r*): waarmede de toeleg te niet liep. De Stad *Alfen*, in 't voorleeden jaar, door Prinse Maurits, ingenomen, was, hier, onlangs, der Paltsgraavinne, wederom ingeruimd. Ook hadt men Meurs van bezetting ontledigd. Beide de Steden moesten, nogtans, onzydig blyven (*s*). 1598. Alfen en Meurs geruimd.

Dus stondt het op de grenzen, toen de Admirant van Arragon, een Leger van twintigduizend knegten en tweeduizend paarden byeen gebragt hebbende, den Rynkant vervulde met den schrik voor zynen togt. Zyn toeleg was, over den Ryn te trekken, en voorts door de Betuwe, naar Holland. Doch om dit oogmerk te bereiken, moest hy zig verzekeren van den overtogt der Riviere: waartoe de verwarde toestand der zaaken in Kleefsland nu schoone gelegenheid gaf. Mendoza dan, onder wien Graaf Fredrik van den Berge, als Veldmaarschalk, geboodt, voert, in 't begin van Herfstmaand, zyn Leger, aan verscheiden' *oorden, over de Maaze*, en trekt, door de onzydige Landen van Gulik, Keulen en Kleeve, naar den Rynkant, zonder zig te kreunen aan de klagten van grooten en kleinen, over 't schenden van den bodem des Ryks. La Barlotte, vooruitgezonden, dwong alle schippers, die hy aantrof, hunne Optogt van den Admirant van Arragon. La Barlotte verjaagt de Staat.

(*r*) Grot. Hist. *Libr.* VII. *p.* 336.
(*s*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 380 *vers.* 381.

1598. ne Vaartuigen, tuſſchen Bon en Keulen, byeen te brengen. Hier voert hy zyn volk over den Ryn, verzekert zig van den overzydſchen oever, en jaagt, met behulp van twee veldſtukjes, de Staatſche Uitleggers den ſtroom af, tot aan Rynberk (*t*). Mendoza, met het gros des Legers, den linker oever des Ryns langs trekkende, nam eerſt Orſoi in, eene Kleeſſche Plaats, die men hadt begonnen te verſterken. Hy gaf terſtond bevel, om de Veſtingwerken te voltooijen. En om zig van den overtogt der Riviere te verzekeren, deedt hy het Dorp Walſum, aan de andere zyde des Ryns, tegen over Orſoi gelegen, ook ſterk maaken (*u*).

ſche uitleggers.

Orſoi ingenomen.

Prins Maurits komt te velde.

Midlerwyl, was ook het Leger der Vereenigde Staaten, omtrent Arnhem, byeen getrokken. Prins Maurits, zig, insgelyks, derwaards begeven hebbende, bezigtigde en bezorgde de voornaamſte Steden langs den Yſſel in perſoon, de overigen, door mindere Legerhoofden. Voorts ſtondt hy zyner moeije, der Graavinne van den Berge, op haar verzoek, toe, dat haar Graafſchap, gelegen in 't Land van Zutfen, onzydig bleeve, mids het Steedje 's Heerenberg ontmanteld wierdt, gelyk geſchiedde (*v*). Daarna, zyn heir gemonſterd hebbende, en het te zwak bevindende, om den vyand in 't open veld tegen te ſtaan; want het was niet

's Heerenberg ontmanteld.

(*t*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 384.
(*u*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 49 [483]. Meteren XX. *Boek*, *f.* 384 *verſ.*
(*v*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 384 *verſ.*

niet veel boven de zesduizend knegten en vyftienhonderd paarden sterk (*w*); besloot hy zig te legeren in de Geldersche waard, een klein Eilandje, ter regter zyde van de Betuwe, even beneden de verdeeling der Rivieren, gelegen. Van hier, maakte hy staat, de grenzen te zullen konnen beschermen, en, nu en dan, den vyand den toevoer te zullen konnen affnyden. 1598.

Baldaadigheid der Spanjaarden, op den Duitschen bodem.

't Vyandlyk Leger, midlerwyl, aangegroeid in volk, begon, naar gelang hiervan, gebrek aan geld en aan leevensmiddelen te krygen: waaruit strooperyen, op den naasten onzydigen bodem, gebooren werden, welken, wederstaan wordende, door de Kleeffche manschap, *Haaneveêren* genaamd, om dat zy meest uit Landluiden bestondt, niet zonder bloedstorting, afliepen (*x*). Aan muitzugt en tweedragt onder de knegten hadt men geen gebrek, in zulk een bandeloos Leger. Zelfs waren de hoofden niet eens, over 't gene men verder behoorde ter hand te slaan, dryvende Don Louis de Velasko, dat men Maurits uit de Geldersche waard verjaagen, en daarna tot in *Holland* doordringen moest: den Graave van den Berge, daarentegen, dat men, ter regterhand af, naar den Eemsstroom trekken, en zig van Embden verzekeren moest: welken togt, een Zoon van Graave Edzard, die thans in 't Leger was, hem, zo men meent, smaakelyk gemaakt hadt (*y*). Ter-

(*w*) *Zie* Bor XXXV. *Boek*, *f.* 48 [482].
(*x*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 385 *vers.*
(*y*) Grotii Hist. *Libr.* VII. *p.* 343.

1598. Terwyl men hierover beraadslaat, beweegt *Sibilla van Kleeve*, Zuster van den krankzinnigen Hertog, de Stenden des Lands, om op de middelen bedagt te zyn, tot het wederstaan en verjaagen der Spanjaarden; die de Landzaaten, alomme, en vooral de Onroomschen deerlyk mishandelden. *Simon*, *Graaf van der Lippe*, Overste van den Westfaalschen Kreits, waaronder Kleeve behoorde, werdt overgehaald, om de penningen, geschikt tot den oorlog in Hongarye, t'huis te houden, en tegen Mendoza te gebruiken. De Bisschoppen, langs den Ryn gezeten, de Paltsgraaf, de Hertog van Brunswyk, de Landgraaf van Hessen, de Keizer zelf werden aangezogt om hulpe, niet zonder hun 't gevaar te vertoonen, welk gantsch Duitschland over 't hoofd hing, zo men der Spaanschen moedwil zynen gang liet gaan. Aan Prinse Maurits zondt men beleefde brieven, waarby men hem bedankte, dat hy den kryg, tot hiertoe, met zo weinig schade der nabuuren, als hem mogelyk geweest was, gevoerd hadt, hem te gelyk verzoekende, den Spanjaarden, uit al zyn vermogen, te willen tegenstaan: welke brieven hem en den Staaten te aangenaamer geweest zyn, om dat 'er hoop uit geschept werdt, op een verbond met de Duitsche Vorsten, waarnaar zy lang begeerig geweest waren. Ook toonden zy, in het antwoord op deeze Brieven „ hoe „ 't, na eene droevige ervaarenis van 't „ gene de Staaten, al voor verscheiden' „ jaaren, voorspeld hadden, eens tyd werdt,

Beweeging hierover in Duitschland.

Die van Kleeve schryven aan Prinse Maurits.

„ om

„ om met volken, hun in bloede bestaande, „ ook in gemeenschap van wapenen te treeden." Men zondt ook aan den Admirant, met klagten over den moedwil zyns Krygsvolks, dien hy, met de noodzaakelykheid des oorlogs, zogt te verschoonen (z). 1598.

VIII. Groot gebrek in 's vyands Leger.

Ondertusschen hadt het aanhoudend plonderen de veldvrugten verteerd, de bosschen en dorpen verwoest, 't Landvolk verjaagd. 't Leger miste ook den gewoonlyken toevoer, die, meer dan eens, onderschept was. Al 't welk groot gebrek veroorzaakte onder de vyandlyke schaaren, die, eerlang, by geheele vendels, verliepen. Hier kwam nog by, dat de schipbrug over den Ryn los geraakt en weggedreeven was: 't welk de gemeenschap tusschen Orsoi en de schans aan de overzyde hadt afgesneeden. En meent men, dat dit toeval den Admirant tot het besluit bragt, om, met verwerping der twee voorslagen, waarover, tot nu toe, geraadpleegd was, Rynberk te belegeren (a). De Vereenigde Staaten, op nieuws gepord, door den Aartsbisschop van Keulen, die den jongen Jan van Nassau, Zoon van den Ouden, ten deezen einde, herwaards hadt afgezonden (b), waren, nog onlangs, in ernstige overweeging geweest, om hem de Plaats wederom te leveren. Hiertoe scheen hen te noodigen de afgelegenheid derzelve, het tegenwoordig gebrek aan Krygsvolk, en

(z) Meteren XX *Boek*, *f.* 385.
(a) Grotii Hist. *Libr.* VII. *p.* 346.
(b) Resol. Hol. 2-17 *Maart*, 15-30 *Juny*, 14 *Sept.* 1598. *bl.* 132, 228 *,* 323.

1598. en vooral, dat de vyand, elders, zo wel, of veelligt beter dan te Rynberk, over den ſtroom, komen kon. Ook haperde 't ſlegts, aan eenige voorwaarden, over welken men niet eens kon worden. De handeling was dan afgebroken, toen de Admirant, op den negenden van Wynmaand, de Stad deedt berennen. Zy was, ten deezen tyde, bezogt met de peſt, ontſtaan, zo men meent, uit de ongewoone droogte des Rynſtrooms. De bezetting was, hierdoor, zeer geſmolten en verzwakt. Doch om de Waard voor de Stad te bewaaren, hadt Maurits drie vendelen knegten afgezonden, met laſt, om zig niet te vermengen met de zieke bezetting der Plaatſe, dan in den hoogſten nood, die haaſt gebooren was. De vyand, aanvallende op de zwakke verſchanſing van de Waard, noodzaakte dit verſch volk naar de beſmette Veſting te wyken. Mendoza, voorts, om niet overvallen te worden, bezetting gelegd hebbende in de zwakke of ontruimde Kleefſche Plaatſen beneden Rynberk, als Burik, Alfen, Meurs en anderen, naderde de Stad, met miſtig weder, van drie kanten: en eiſchteze op, door *Alfonzo d'Avalas*, eer men 't geſchut nog geloſt hadt. De bezetting gaf ruſtig antwoord: waarop de Spanjaard aan 't ſtormen viel op 't buitenſte bolwerk, daarna aan 't ſchieten op de Stad. Een kruidtooren by de Rynpoorte, juiſt toen in den brand geraakt, barſt, met zo geweldigen ſlag, van een, dat de naaſte huizen inſtorten, een groot deel van den muur om verre geworpen wordt,

Rynberk belegerd, door den Admirant.

wordt, en veele menschen, ook de Bevelhebber, *Lukas Hedding*, verpletterd, onder de puinhoopen. En, wonder is 't, dezelfde slag zuivert de lugt van de pest, die, hier, eenen tyd lang, geheerscht hadt. Maar de bezetting, de werken vernield, het buskruid vervloogen ziende, zag ook geen houden meer aan de Stad, die zig, op den veertienden van Wynmaand, opgaf, bedingende alleenlyk, het leeven, mids, in vier maanden, niet dienende, tegen Spanje noch den Aartshertoge (*c*). 1598. De Stad geeft zig over.

Onderwyle was een gedeelte des vyandlyken Legers, welk zig, tegen over Orsoi, nedergeslaagen hadt, gevallen in 't Graafschap Zutfen en in 't Land van Overyssel, bedryvende, alomme, beide op onzydigen en vyandlyken grond, onbeschryflyken moedwil. Doch de Dorpen der Veluwe, over welken Mendoza belastingen uitgeschreeven hadt, weigerden hem dezelven: door Prinse Maurits, daartegen, gewaarschuwd zynde (*d*). *Ulrich van Valkestein, Graaf van Broek*, zyn zwak Kasteel van dien naam, na eenige verweering, by verdrag, opgegeven hebbende, werdt, daarna, in koelen bloede, naar alle waarschynlykheid op last van Mendoza, vermoord (*e*). Zyne Weduwe, hierover, in den jaare 1600, toen Mendoza, in den Haage, gevangen zat, regt vorderende, by een smeekschrift aan 's Lands Moord van den Graave van Valkestein en Broek.

(*c*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 387. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 43, 44 [486, 487].
(*d*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 58 [495].
(*e*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 49 [483] *enz.*

1598. Lands Staaten, waarin zy de dienſten, door haaren Gemaal, den Vereenigden Geweſten gedaan, hooglyk verhief; antwoordde de Admirant, wien dit ſmeekſchrift in handen geſteld was „ hoe ook daaruit bleek, dat „ de Graaf het lot, welk hem getroffen „ hadt, waardig geweeſt was, alzo hy, „ zelfs over 't verbreeken der onzydig- „ heid, geroemd werdt (*f*)." Even of dit, al was 't waar, den Spanjaard regt gaf, om een verdrag, daarna, met hem geſlooten, te overtreeden. Doch diergelyke ongeregtigheden werden, dagelyks, gepleegd, op den Duitſchen bodem. Wezel, den Admirant gezanten toegeſchikt hebbende, om hem, door onderwerping en geſchenken, te vermurwen, werdt gedwongen, den Roomſchen Godsdienſt te herſtellen, en eene ſterke Spaanſche bezetting in te neemen. Ook moeſt de Stad het Leger van Kooren voorzien, en den Veldheer honderdduizend daalers opbrengen (*g*). Rees moeſt, wat laater, ook Spaanſche bezetting inneemen; doch veel ſterker dan men bedongen hadt. Emmerik werdt bezet, door een' Hoogduitſch' Hopman, die, zig, by eede, verbonden hebbende, meer niet dan vierhonderd knegten in de Stad te ontvangen, naderhand, de koenheid hadt van la Barlotte, die, met een regement daarboven, derwaards kwam, buiten te ſluiten, zeggende, *dat hy, ook onder eenen trouwloozen* Over-

Wezel, Rees en Emmerik neemen Spaanſche bezetting in.

(*f*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 54 [669].
(*g*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 387. *verſ.* XXI. *Boek*, *f.* 403 *verſ.*

Overste, zynen eed betragten *wilde* (*h*). Mendoza, nu, met het overig Leger, ook over den Ryn gekomen, deedt, na 't bezetten der gemelde Steden, Yſſelburg inneemen; daar verſcheiden' burgers werden omgebragt (*i*). Dus naderde hy vaſt het Staatſche Leger, welk nog in de Gelderſche Waard verſchanſt lag. Des Maurits, om hem den weg derwaards af te ſnyden, delvers te ſchepe afzondt, die den Ryndyk boven Emmerik, op eene plaats, *den Hetter* genoemd, door zouden ſteeken, en 't Land, daar de vyand door moeſt, onder water zetten. En de naaſte Landeryen ſtonden reeds bevloeid, toen de Spanjaards, eerſt met musketten, toen met grof geſchut, de delvers van den dyk dreeven, de gaten ſtopten, en 't verder onderloopen der Landeryen voorkwamen (*k*).

1598.

Ook Yſſelburg.

Maurits tragt den Ryndyk door te ſteeken.

De vyand ſloeg zig, daarna, neder aan den Elterenberg, daar hy, eenige dagen, ſtand hieldt. En toen eerſt vondt Maurits geraaden, zig van de Kleefſche Plaatſen Zevenaar en Heuſſen, en Lobeth, of het Tolhuis, gelegen binnen de Betuwe, te verzekeren (*l*). De Legers lagen nu zo na by elkanderen, dat 'er geduurig ſchutgevegten voorvielen, waarin de Spaanſchen, afgemat door koude en honger, gemeenlyk te kort ſchooten. Doch 't kwam tot geen hoofd-

Hy neemt Zevenaar, Heuſſen en het Tolhuis in.

(*h*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 54, 55 [491]. Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 351.
(*i*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 351.
(*k*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 388.
(*l*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 55 [491].

1598. In de Vereenigde Geweften, waren, geduurende den loop van het zelve, voorname lyken ter aarde gebragt: en onder deezen, Floris van Pallant, Graaf van Kuilenburg, die, diep ingewikkeld geweeft zynde, in de beginfels der Nederlandfche beroerten, en nu, eenen geruimen tyd, buiten bewind geleefd hebbende, op den negenden van Herfftmaand, overleeden was (*s*). Op den vyftienden van Wintermaand, ftierf, te Leiden, daar hy, eenige jaaren, aan eene nieuwe overzetting des Bybels gearbeid hadt, de vermaarde Filips van Marnix, Heer van S. Aldegonde: en 's daags daarna, te Arnhem, de Kanfelier Elbertus Leoninus, die, voor de Gendfche Vrede, 's Konings zyde gevolgd hebbende, daarna, tot de Staatfche was overgegaan, en, tot zynen dood toe, in de gewigtigfte handelingen, gebruikt was (*t*).

IX. Dood van den Graave van Kuilenburg; van Aldegonde en van Leoninus.

X. Wyders, was 't binnenslands zo geruft niet toegegaan, of men hadt, in Grasmaand, de Gemeente, te Utrecht, oproerig gezien, over 't draagen der gemeene laften, die, met den oorlog, hadden moeten verzwaard worden, en hier, met meer weêrzin dan elders, werden opgebragt, alzo men, thans, een deel derzelven alleen ten lafte der Burgerye wilde brengen, en de Geeftelyke goederen, zo ver dezelven nog waren in de handen van byzondere Perfoonen, die 't eerfte Lid der Staaten uitmaakten, onbelaft laaten.

Beweeging te Utrecht.

Men

(*s*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 47 [480].
(*t*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 68, 69 [510].

Men hieldt den Burgeren voor, dat de Geestelyke goederen, op eene andere wyze, droegen; en dat men, in allen geval, de verdragen niet schenden moest, die met de eigenaars dier goederen gemaakt waren. Doch 't morren, en dreigen, en sterker te wagt gaan hieldt aan, tot dat het gezag der algemeene Staaten en dat van Prinse Maurits, tusschen beide komende, de onlusten stilde (u). 1598.

Veelligt zouden 't ons eenigen, als eene onverschoonlyke vergetelheid, toerekenen, hoewel 't niet behoort tot de Historie onzes Vaderlands, zo wy verzuimden te gewaagen van een voorval, in den aanvang deezes jaars; welk, by 't gemeen, voor een voorbeduidsel van voor- of van tegenspoed, naar elks onderscheiden' gesteltenis, gehouden werdt. Des nagts na den derden van Sprokkelmaand (v), was, tusschen Katwyk en Scheveningen, omtrent een gehugt, Berkheide genaamd, met de ebbe, aan den grond geraakt, een Walvisch, van de soort, die men Potvischen noemt. Het dier, zig voelende belemmerd, sloeg zo geweldig aan 't spartelen en snuiven, dat het, van de visschers, niet dan na veel moeite, met kabels, verder op 't strand gehaald kon worden, daar het, na eenige dagen, stierf: en, onaangezien den geweldigen stank, dien de logge romp, opgeborsten door de zwaarte der ingewanden, uitgaf, van menigten van

Potwalvisch, by Katwyk, gestrand.

(u) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 372 *vers.*
(v) Resol. Holl. *voor* 6 *Febr.* 1598. *bl.* 46.

1598. van menschen, beschouwd werdt. Men mat de lengte van 't gedrogt op twee-en-vyftig Roeivoeten, en vondt het van 't manlyk geslagt. De Graaflykheid eigende 't zig, en verkogt het, openlyk, voor eenhonderdzesentwintig guldens (*w*).

De Staaten vermeerderen hunne Krygsmagt.

Prins Maurits, te Arnhem, orde gesteld hebbende, op het verzamelen van Krygsbehoeften, tegen den veldtogt des volgenden jaars, keerde, eerlang, naar den Haage; alwaar hy, aan 't hoofd des Raads van Staate, de algemeene Staaten vermaande, om hun Leger te versterken, en middelen te beraamen, om, hiertoe, de vereischte penningen te vinden. De noodzaaklykheid hiervan vertoonde de Prins zo nadruklyk (*x*), dat men, eerlang, besloot, tot het werven van vierduizend Franschen, onder den Heere van la Noue. Ook namen de Staaten duizend Zwitsers over, die in Franschen dienst waren geweest (*y*), Graave Ernst van Nassau, daarenboven, last geevende, om tweeduizend Duitschers te werven, die, omtrent Embden, moesten verzameld worden. De Ruitery werdt, insgelyks, vermeerderd met negen Kornetten (*z*). De Staaten van Holland, veel moetende draagen in den last deezer nieuwe wervinge, besloten tot het leggen van eenen veertigsten Penning, op den verkoop van alle vaste goederen (*a*), en

In Holland wordt een veertigste Penning

(*w*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 111 [433]. METEREN. XIX. *Boek*, *f.* 369 *vers.*
(*x*) *Zie* BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 44 [487] *enz.*
(*y*) Resol. Holl. 14 *Dec.* 1598. *bl.* 419.
(*z*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 4, 26 [521, 547].
(*a*) *Zie* Resol. Holl. 4 *Jan.* 1599. *bl.* 12.

en, eerlang, ook tot eene hoofdelyke Leening of Schatting van eenen tweehonderdsten Penning der bezittingen van allen, die drieduizend guldens en daarboven gegoed waren: welke schatting, ten deezen tyde, over Holland en Westfriesland, omtrent agtmaalhonderdduizend guldens heeft opgebragt (*b*). Doch onaangezien zulke zwaare belastingen, vondt men haast, dat de inkomsten van dit gewest nog niet toereiken konden, tot het voldoen der vereischte uitgaaven, wordende die voor den jaare 1599, op vyf millioenen en agtmaalhonderdduizend guldens, berekend: waar tegen de inkomsten maar vier millioenen en zesmaalhonderdduizend guldens stonden te beloopen; zo dat 'er twaalf tonnen schats te kort kwamen (*c*): om een gedeelte van welken te vinden, de Tafelhouders van Leeninge den Lande, onder anderen, dertigduizend guldens moesten opschieten (*d*).

1599. en Capitaale Leening gevorderd.

Staat van Hollands inkomsten en lasten.

XI. Mendoza verschoont het schenden van den Duitschen bodem, en beschuldigt de Staaten.

De Admirant, ondertusschen, bespeurende, dat de Duitsche Vorsten gereedschap maakten, om zig te wreeken, over 't schenden van hunnen bodem, spaarde geene giften noch andere konstenaaryen, om hen, ware 't mogelyk, onderling, te verdeelen. Zelfs bragt hy te wege, dat de Kardinaal Andreas gezanten zondt, op eene Byeenkomst der Vorsten, die te Keulen gehouden werdt. Hier deedt hy zyn gedrag, in eene wydluftige rede, verschoonen en ophe-

(*b*) *Zie* Resol. Holl. 15 *May*, 11 *Juny* 1599. *bl.* 185, 212.
(*c*) Resol. Holl. 14, 15 *May* 1599. *bl.* 181, 185, 222.
(*d*) Resol. Holl. 28 *Dec.* 1598. *bl.* 487.

1599. hemelen. Eerst klaagde men „ dat Ketters
„ en begunstigers van weêrspannelingen, 't
„ oor der Vorsten ingenomen hebbende,
„ de oogmerken des Konings van Spanje
„ durfden lasteren : daar deeze niets dan
„ de gemeene welvaart der Christenheid
„ zogt. Immers, vervolgde men, was 'er
„ zo veel niet te doen geweest, toen O-
„ ranje, in Duitschland, een Leger tegen
„ zynen wettigen Vorst op de been bragt.
„ Daarna hadden de weêrspannelingen, dik-
„ wils, den Duitschen bodem verwoest, en
„ de Steden ingehouden, zonder dat men
„ 'er zig ernstelyk tegen verzet hadt. De
„ Koningen van Spanje, Vader en Zoon,
„ hadden, midlerwyl, gearbeid tot vrede;
„ en, schoon een magtig Leger op de been
„ hebbende, den voorleeden zomer geslee-
„ ten, in 't afwagten derzelve; hunne mid-
„ delen spillende, om Frankryk aan vrede
„ te helpen, en te ontlasten van bezetting.
„ 't Was waar, dat de soldaat hierom gebrek
„ hadt moeten lyden, en, uit dien hoofde,
„ niet zo wel in tugt hadt konnen gehou-
„ den worden, als men gewenscht en ge-
„ poogd hadt. Maar wie, die zo zwaaren
„ last op den hals hadt als de Admirant,
„ zou dit beter hebben konnen maaken?
„ Ook moest men wel eenig byzonder on-
„ gemak, ten nutte der gemeene Christen-
„ heid, verdraagen willen. De Spanjaards
„ beoogden niet, de ingenomen' Plaatsen
„ te behouden; maar de naaste Landen te
„ beveiligen voor de strooperyen der Staat-
„ schen. Wyders, moest men gedenken aan

„ de

„ de verbonden, eertyds, met de Huizen 1599.
„ van Bourgondie en Oostenryk', gemaakt:
„ ook hoe zeer men gehouden ware, in
„ Karel, en in Filips, zynen Zoon. De
„ Vorst van Kleeve was, volgens 't Ver-
„ drag van Venlo (*e*), verpligt den weêr-
„ spannelingen geene schuilplaats, den
„ vyanden geenen doortogt te gunnen. Hoe
„ weinig was hy dit naargekomen! Parma
„ hadt Burik geruimd, de schans over Rees
„ geslegt, en Kleeve toegelaaten onzydig
„ te zyn, zo men slegts den Staatschen
„ Schenkenschans afhandig wilde maaken,
„ waarvan zy nog meester bleeven: 't welk
„ Spanje zyne Plaatsen over den Ryn ge-
„ kost, en hem den langen weg over den
„ Duitschen bodem noodzaakelyk gemaakt
„ hadt. Ten hoogsten onredelyk zou ook
„ de Aartsbisschop van Keulen handelen,
„ zo hy den Munsterschen en anderen klaa-
„ geren te veel gehoors gaf. Hy hadt zyne
„ welvaart alleen aan Spanje te danken,
„ welk hem, tegen Truchses, verdedigd
„ hadt, hem Nuis en Bon, na de verove-
„ ring, wedergeevende. Rynberk was al-
„ leen den weêrspannelingen ontweldigd.
„ Alle welke redenen men kragtig genoeg
„ hieldt, om een onvoorzigtig medelyden
„ te voorkomen, welk, anders, de Vor-
„ sten beweegen mogt, om zig, tot myding
„ van kleine ongemakken, veel grooter
„ op den hals te haalen. Hun alleen, zo
„ de vrede gestoord werdt, zou de wraak
„ bo-

(*e*) Zie V. Deel, bl. 255.

1599. „ boven 't hoofd hangen; Spanje, de Aarts„ hertog en Mendoza buiten schuld zyn." Op gelyke wyze, spraken de Spaansche gezanten aan verscheiden' Duitsche Hoven en by den Keizer: overal egter beloovende, dat het Krygsvolk, voor 't einde van Grasmaand, vertrekken zou. Zo bevreesd was men, voor nieuwe vyanden (*f*). De handelingen te Keulen, te Koblents en elders, werden, midlerwyl, naar de gewoonte der Duitschen, gerekt, tot in Gras- en Bloeimaand. De Keurvorst van de Palts, de Landgraaf van Hessen en de Hertog van Brunswyk, die, den gantschen winter, bezig geweest waren met werven, drongen driftigst op het voortzetten van den togt; doch raakten oneens over 't Opperveldheerschap, welk de Landgraaf en Hertog beide begeerden, terwyl de Paltsgraaf de binnenlandsche Kreitszaaken bestieren zou. Doch veele Roomschgezinden uit den Westfaalschen Kreits, binnen welken de oorlog meest stondt gevoerd te worden, bragten, door 't aanbieden van eenen merkelyken onderstand, te wege, dat het Veldheerschap den Graave van der Lippe, hunnen Kreitsoverste, opgedraagen werdt (*g*). De Admirant was, met deeze keuze, zeer in zynen schik, alzo de Graaf, schoon Protestantsch, briefwisseling met hem hieldt, en, heimelyk, zo men meent, door hem, gewonnen was (*h*).

Oneenigheid der Duitsche Vorsten.

De

(*f*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 366 *enz.* GROT. Hist. *Libr.* VIII. *p.* 359.
(*g*) GROTII Hist. *Libr.* VIII. *p.* 362.
(*h*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 365, 374, 375.

De Vereenigde Staaten, zo menige vergeefsche bezending naar Duitschland gedaan hebbende, hadden nu beslooten, stil te zitten, en de Duitschen zig zelven te laaten redden. Nogtans, vernomen hebbende, wat 'er, te Keulen en elders, tegen hen ingebragt ware, gavenze een verweerschrift in 't licht, behelzende „ dat zy de ingenomen' Plaatsen weder overgeleverd „ hadden; de Spanjaard, daarentegen, de„ zelven ingehouden, en dat hunne billyk„ heid, nog onlangs, gebleeken was, in „ het ruimen van Embden en Emmerik. „ Haddenze somtyds, uit nood, en om den „ vyand te voorkomen, eene of twee Plaat„ sen ingenomen; zy haddenze vertrouwd „ aan krygsvolk, dat wel betaald en in goe„ de tugt gehouden werdt, en de Plaatsen „ beveiligde voor de anderszins onvermy„ delyke baldaadigheden der Spanjaarden. „ Waren eenige weinige strooperyen, ge„ lyk het altoos gaat, onbekend, en, daar„ door, ongestraft gebleeven; zy hadden „ geene gantsche Legers in eens anders „ Land gevoerd, noch, daar, luiden, die „ in Godsdienst van hun verschilden, de „ wet gesteld. Wegens Schenkenschans, „ beloofdenze zorg te draagen, dat die van „ Gelderland geene middelaars weigeren „ zouden." Voorts, haaldenze op alles wat hunne zaak regtvaardigen, en den Spanjaard van heerschzugt en gierigheid, hoe zeer bewimpeld met den mantel van Godsvrugt, verdagt maaken kon; waaronder, het zaaijen van tweedragt en 't voeren van eenen open-

1599. De Vereenigde Staaten verdedigen zig, tegen de Spaansche beschuldigingen.

1599. openbaaren oorlog in Frankryk niet vergeten werdt. 't Slot was eene ernstige vermaaning aan de Ryksvorsten, om de oude Duitsche zugt tot vryheid te betoonen, door het aanneemen van de wapenen tegen den Spanjaard (*i*). De Staaten zouden gaarne gezien hebben, dat de Vorsten zig met hen in bondgenootschap begeven hadden. Doch hiertoe was het Ryk nog te verdeeld.

XII. Vyandlyke aanslagen. De Winter was, in de Vereenigde Gewesten, niet zonder kommer, doorgebragt. De vyand hadt heimelyke aanslagen gesmeed, op Breda en op Nieuwmegen, die wel, gelukkiglyk, ontdekt, en, in sommige beleiders, gestraft werden; doch de zorgvuldige wagt aan alle kanten noodzaaklyker maakten. In Louwmaand, werdt, te Deventer, een Predikant, wandelende in de Kerke, door eenen Roomschgezinden Inwooner, uit louteren haat tegen zyne belydenis, met een tweesnydend mes, verraaderlyk, doorsteken (*k*). De krygsbedryven waren, ondertusschen, van geringen nadruk. Het Staatsche Leger lag in tweeën verdeeld. Het deel onder Maurits hieldt zig te Arnhem, om deeze zyde des Yssel-strooms te bewaaren: doch de Prins was genoodzaakt geweest, het stroopen zyns eigen volks op de Veluwe, door een scherp Plakaat, te beteugelen (*l*). Tot bescherming der overzyde, lag het deel onder Graave Willem Lodewyk, te Meppelt.

Legering der Staatschen.

De

(*i*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 370 *enz.*
(*k*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 9, 10 [527, 528].
(*l*) *Zie* BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 10 [528].

De *Graaf van Bucquoi*, Bevelhebber van Emmerik, welk, op het einde van Sprokkelmaand, wederom aan den Spanjaard overgegeven was, werdt, in 't vervolgen eener Staatsche partye, door Graave Lodewyk van Nassau, onderschept en gevangen genomen. Met het aankomen der Lente, werdt de vyandlyke Ruitery geslaagen, aan verscheiden' oorden: *Paulo Emilio Martinengo* gevangen: ook het gevolg van Graave Fredrik van den Berge, terwyl hy zelf 't gevaar ter naauwer nood ontsnapt was (*n*). Al vroeger, in Louwmaand, hadt de Ritmeester *Edmond*, een Schot, eenen togt in 't Luxemburgsche en Limburgsche gedaan, en goeden buit en veele aanzienlyke gevangenen bekomen: ook wraak genomen, met moorden en rooven, over eenigen zyner spitsbroederen, die, by Gulik, als straatschenders, waren opgehangen (*o*). Nog namen de onzen, wat laater, een Hamburger schip, welk wapenen naar Spanje voerde (*p*). Nadeelen, gering op zig zelven, doch, by elkanderen komende, genoeg in staat, om 's vyands zaaken te veragteren.

1599.

Bucquoi en Martinengo gevangen.

Hamburger schip genomen.

De Kardinaal Andreas, driehonderdduizend Dukaaten van de Koopluiden opgenomen hebbende, hadt de muitery te Antwerpen, te Lier, en te Gend, nu gestild. Doch zy sloeg over naar Rynberk, daar zy, 't gantsche jaar, bleef duuren. Gebrek aan geld, welk hiervan oorzaak was, vertraag-

Mendoza verlaat den Duitschen bodem.

(*n*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 375.
(*o*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 9 [527].
(*p*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 376.

1599. traagde ook de Spaansche werving, in Italie en in Duitschland, en veroorzaakte een geduurig overloopen tot de Staatschen, die meerder soldy gaven. Om deeze ongemakken te voorkomen, en te gelyk den Duitschen eenig genoegen te geeven, beslooten Andreas en de Admirant het Leger, sterk vyftienduizend man, met den aanvang van Grasmaand, wanneer, 't welk hier thans iets byzonders was, de beesten reeds in 't veld waren, de winterlegeringen te doen verlaaten, en, langs de beide oevers des Ryns, naar den Staatschen bodem te doen trekken. 't Geschiedde. Doch Emmerik, Rees en Gennip aan de Maaze bleeven bezet. De togt hadt omtrent eene maand geduurd, toen de Admirant zig, ter wederzyde van den stroom, nedersloeg voor Schenkenschans, welk hy geraaden hadt, aan te tasten. Maar Richardot, bevroedende, dat Parma, hier, weleer, het hoofd hadt gestooten, hadt den Kardinaal Andreas bewoogen, tot het onderneemen van eenen inval in de Bommelerwaard (q). Men geliet zig dan alleen, of men 't op Schenkenschans gemunt hadt; arbeidende zelfs aan de loopgraaven, voor deeze vesting (r); om de onzen te zekerer te misleiden.

Hy legert zig voor Schenkenschans.

XIII. *Ongerustheid van Prinse Maurits.*

Prins Maurits bevondt zig, thans, in zo groote bekommering, dat hy, meent men, den tyd, naauwlyks ooit, ongeruster gesleeten heeft. De zorg des oorlogs kwam nu

(q) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 379. GROTII *Hist. Libr.* VIII. *p.* 363.

(r) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 15, 16 [533, 535].

nu genoegzaam eeniglyk op hem aan, wordende Graave Willem Lodewyk, door de Embder onluften, in Friesland, den Ridder Vere, in Engeland, opgehouden. De andere Legerhoofden onthielden zig in Duitschland, om 't vuur des krygs daar aan te ftooken. 's Prinfen Leger was niet boven de vierduizend man fterk, zynde de nieuwlings geworven' regementen nog niet aangekomen. En met deeze geringe magt moeft hy den overtogt des Yffels en den Ryn, ter linker en ter regter zyde, beneden zo wel als boven, bewaaren, zynde het onzeker, werwaards zig de vyand wenden zou. In deezen ftand der dingen, nam hy het Slot te Lobeth en de Kleeffche Plaatfen, welken hy, op 't einde des voorleeden jaars, te rug gegeven hadt, wederom in, floeg zig, op nieuws, neder in de Gelderfche Waard, en bezette de Betuwe; ftellende bakens op de oevers, en bruggen over de ftroomen leggende, om fpoediger kondfchap te konnen geeven en ontvangen. Voorts, wierp hy meer volks in Schenkenfchans, en belemmerde, daar, den ftroom, met twee hoofden van paalwerk; alzo men verfpreid hadt, dat Mendoza eenige fchepen, van Keulen, benedenwaards, dagt te voeren (*s*). 't Gefchut van Schenkenfchans noodzaakte den vyand, die ook zeer afgemat werdt, door de ruitery van Nieuwmegen, om een gedeelte zyns Legers te verplaatfen: en toen zou de Prins, zyns oordeels, kans

1599.

Hy neemt eenige Kleeffche Plaatfen in, en legt meer volks in Schenkenfchans.

(*s*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 379, 380.

1599. kans gehad hebben, om het andere gedeelte te ſlaan, hadt het hem aan geen volk ontbroken. Mendoza hieldt hem, ondertusſchen, door verſcheiden' looze aanſlagen, onzeker. En ſchoon hy, uit verſpieders en gevangenen, vernam, dat men 't op Bommel gemunt hadt, durfde hy 'er zig, nogtans, niet volkomenlyk op verlaaten. Hy bleef dan daar hy was, zyn Leger egter, dag en nagt, tot den togt, vaardig houdende (*t*).

La Barlotte valt in de Bommelerwaard. De vyand, door berigten uit het Alpiſch gebergte, daar de Ryn zynen oorſprong heeft, verwittigd, dat 'er, deezen winter, weinig ſneeuw gevallen was, beloofde zig ook weinig waters in de ſtroomen; en hadt, hierom, geoordeeld, dat hem het vermeesteren van Bommel en de Bommelerwaard niet veel werks zou behoeven te koſten, vooral, zo hy zyne magt, by hoopen, derwaards zondt, en Maurits, midlerwyl, voor Schenkenſchans ophieldt. La Barlotte en Stanlei dan, zig gevoegd hebbende by Sapena, die, tot nog toe, te Gennip gebleeven was, ſloegen eerſt op weg, den zesden van Bloeimaand, van zins, om de Voornerſchans te verraſſen. Doch vindende deeze te wel bewaard, lietenze zig, eenen Staatſchen uitlegger, door 't geſchut, welk zy met zig geſleept hadden, verjaagd hebbende, met ſchuitjes, bekomen van 's Hertogenboſch, by Roſſem, over de Maaze zetten. Voorts doorliepenze de Bommeler-

(*t*) GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 364.

lerwaard, na 't verdryven der weinige Staatsche Ruiteren, die langs den dyk, heen en weder, reeden. Bommel nogtans, schoon genoegzaam open leggende voor geweld, hebbenze, of uit onkunde van de gelegenheid, of by gebrek van bepaalden last, of van genoegzaame manschap, niet aangetast (*u*). Op den tweeden dag na deezen inval, kwam Maurits, in persoon, binnen Bommel, daar hy den verschrikten burgeren moed insprak, de begonnen' vestingwerken voortdreef, en de Stad en de Hemertsche Waard van meer bezetting voorzag. De Spaanschen, Bommel laatende leggen, hadden zig, ondertusschen, gewend naar de andere zyde van de Waard, daar zy, geholpen van de bezetting van Emmerik, die nu eerst de Plaats geruimd hadt, 't Huis te Hedel, en de schans Crevecoeur, gelegen op den Brabantschen bodem, na kleinen tegenstand, bemagtigden (*v*).

Maurits stelt orde binnen Bommel.

De Spaanschen bemagtigen Hedel en Crevecoeur.

Mendoza, opgebroken van voor Schenkenschans, kort na 't vertrek van la Barlotte en de zynen, kwam, op den vyftienden van Bloeimaand, met het Leger, voor Bommel (*w*). Hy deedt zyn volk, dat, uit 's Hertogenbosch, langs eene schipbrug, by Crevecoeur, over de Maaze gelegd, van voorraad voorzien werdt, terstond, arbeiden om de Stad te naderen. Ook deedt hy eenen aanval op de buitenwerken der Stad; doch werdt, met groot verlies, afge-

De Admirant komt voor Bommel.

(*u*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 384. Grot. Hist. *Libr.* VIII. *p.* 366.
(*v*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 26 [536]
(*w*) Resol. Holl. 14, 15 *May* 1599. *bl.* 228.

1599. geslaagen. Daarna besprong Maurits de vyandlyke Loop-schansen, daar, van wederzyde, eenige schade geleeden werdt. 't Beleg werdt flaauwelyk vervolgd, tot op den dertienden van Zomermaand, wanneer de vyand, met stille trom, opbrak van voor de Stad (x), wykende te rug, tot by Rossem. De Prins, Bommel genoegzaam versterkt hebbende, legerde zig op 't Eiland van Voorne, alwaar hy de schans, te vooren gestigt, merkelyk verbeterde.

verlaat de Stad.

Maurits versterkt Voorne.

De vyand zoekt, te vergeefs, in de Tielerwaard te dringen.

Midlerwyl hadt Mendoza, door geweld van schieten, zoeken door te dringen, tot in de Tielerwaard. Doch Graaf Ernst van Nassau, die, op een klein Eilandje in de Waale, post gevat hadt, verhinderde hem zulks. Maurits zelf, niet vergenoegd met zig en het zyne te beschermen, wierp eenig volk in de Bommelerwaard, op het Eiland, daar Herwerden legt, verschanste zig aldaar, wederstondt 'er den vyand, die tweeduizend man derwaards gezonden hadt; met hulp van den Heer de la Noüe, die, ondertusschen, met een Regement van tweeduizend Franschen, aangekomen was; en noodzaakte hem, eindelyk, met zwaar verlies, de wyk te neemen (y). Doch daarna heeft Mendoza, een weinig laager post gevat hebbende, even boven Rossem, de schans *S. Andries* gestigt, die, bestrykende, ter wederzyde, de Waale en de Maaze, bekwaam was, om den weg te wa-

Mendoza stigt de S. Andries schans.

(x) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 31-33 [553-555]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 386.
(y) GROTII Hist. *Libr.* VIII. *p.* 368.

water en te lande, af te ſnyden. Met deezen arbeid, verliep de Zomer, waarna de Admirant, bezetting in deeze ſchanſe gelaaten hebbende, het Leger deedt aftrekken naar Brabant, daar de ſoldaaten, zig wyd en zyd verſpreidende, tot hunne voorige ongebondenheden, wederkeerden (z). Weinig ſcheelde het maar, of la Barlotte hadt, omtrent deezen tyd, Woudrichem verraſt. Sammelende eene poos met beraadſlaan, werdt hy, in 't loopen naar de poort, ſlegts een oogenblik, voorkomen, door zekeren burger, die, door den toorenwagter, gewekt was, en de Stad in roere bragt (a). De vyand hadt wel vyftienhonderd man by zig: die, gedeeltelyk, in boerengewaad, gedoſt, en, met korte roers en opſteekers, voorzien waren (b).

1599.

Woudrichem byna verraſt.

't Vertrek van 't Spaanſche Leger uit de Bommelerwaard gaf Prinſe Maurits gelegenheid, om zynen Neef, Graaf Willem, met vyftig vendelen knegten en tien kornetten paarden, af te vaardigen, om Deutichem te herwinnen, 't welk, op den zesentwintigſten van Oogſtmaand, twee dagen na dat hy voor de Stad gekomen was, gelukte (c). 't Was reeds diep in den Herfſt, toen Prins Maurits, verneemende, dat de Admirant zyn krygsvolk in verſcheiden geweſten verdeeld hadt, en in perſoon naar

Graaf Willem herwint Deutichem.

De Legers ſcheiden.

(z) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 387. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 33 [555].
(a) GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 369. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 34 [556]. REYD XVI. *Boek*, *bl* 387.
(b) Reſol. Holl. 21 *July* 1599. *bl.* 271.
(c) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 34 [556].

1599. naar Duitschland gekeerd was; ook besloot, zyn Leger te doen scheiden. Vooraf, deedt hy egter den stroom voor S. Andries beschansen, om, hierdoor, het uitloopen uit deeze vesting te beletten (*d*).

XIV. De Staaten dringen Prins Maurits tot eenen veldslag.

Kort na de aankomst der Fransche troepen, welker werving, schoon Henrik de IV. voorgaf, datze buiten zynen last geschied was, in Spanje, voor eene vredebreuk gehouden werdt, hadden de Vereenigde Staaten den Prins, tegen hunne gewoonte, aangezet, om eenen veldslag te waagen. Zy oordeelden hunne magt nu zo sterk als die des vyands, hunne Ruitery beter, hun gantsche Leger ervaarener en gezonder. Ook hadden zy bekwaamer Legerhoofden dan de Spanjaard, en de kennis der Landstreeke vooruit. Om alle welke redenen, zy, ernstelyk, tot eenen veldslag rieden (*e*). Doch de Prins en Graaf Willem zagen 't stuk anders in. De vyand, meendenze, lang gebrek geleeden hebbende, zou, uit wanhoop, vinniger vegten; en al verloor hy schoon den slag, zyne schade, ligtelyk, konnen herstellen: daar 't verlies, vallende aan der Staaten zyde, genoegzaam onherstelbaar zyn zou. Zy oordeelden 't, derhalve, voorzigtiger, 's vyands Leger te doen smelten, dan hem, met zigtbaar gevaar, aan te tasten in zyn voordeel. Zo hy egter den slag zogt; men was getroost, hem 't hoofd te bieden. De meeste Leden wer-

Redenen van Prinse Maurits hiertegen.

(*d*) Grotii Hist. *Libr.* VIII. *p.* 371.
(*e*) Resol. Holl. 15 *May* 1599. *bl.* 182.

werden omgezet, door deeze redenen: doch eenigen, die jeugdig bloed in de aderen, of verdriet in de lasten des langduurigen oorlogs hadden, bleeven nog al dringen op slaan, zo ernstig, dat Maurits 'er toe gekomen zou zyn, waren de Legers, door 't gebroken Land, niet te zeer gescheiden geweest (*f*). 1599.

De Duitsche Vorsten komen, eindelyk, te velde.

Doch zo heet als de Staaten geweest waren, om den vyand aan te tasten, zo traag waren hiertoe gekomen eenige Vorsten in Duitschland. 't Raadpleegen zonder einde, de tweedragt, die 'er 't gevolg van was, hadden een volk, eertyds geagt voor onverwinnelyk, veragtelyk gemaakt, in de oogen der Spanjaarden. De Keizer, de Bisschoppen en andere Roomschgezinde Leden stemden den oorlog af. De Keurvorst van de Palts, die 'er voor scheen te yveren, wist 'er zig, eerlang, uit te draaijen, gebruik maakende van het voorbeeld van Ments en Trier. De Vorsten van Brunswyk, Hessen en Brandenburg waren de eenigsten, die, eindelyk, diep in den Zomer, omtrent Rynberk, een Leger byeen trokken van *twaalfduizend* knegten en *twee*duizend paarden, waarover, gelyk wy gemeld hebben, de Graaf van der Lippe het opperbevel voerde; hoewel de Graaven van Hohenlo en van Solms, in schyn, den dienst der Vereenigde Staaten verlaaten hebbende, als Hoofden der Neder-Saxische en Rynsche Kreitsen, 't voornaam beleid der

(*f*) Bayd XVI. *Boek*, *bl.* 325.

1599. der zaaken hadden. 't Leger, in 't begin van Hooimaand optrekkende, veroverde, met weinig moeite, de Spaansche schans voor Rynberk; maar de vesting zelve kon men, by mangel van stormgereedschap, niet aantasten. 't Ontbrak den Duitschen zelfs aan geschut, hebbende zy, alleenlyk, eenige stukken, ter sluik en tegen 't verbod des Keizers, bekomen van de Vereenigde Staaten. Ook kwamen de leevensmiddelen schaars by hen om, alzo de nabuurige Landen, gepaaid met goede beloften door de Spanjaards, den toevoer naar 't Leger verhinderden. Rynberk dan, eenigen tyd naauw beslooten geweest zynde, werdt wederom verlaaten, en toen 't beleg geslaagen voor Rees, alwaar men toevoer uit de Vereenigde Gewesten verwagtte. De Kardinaal Andreas hadt het bevel over deeze vesting Graave Herman van den Berge toevertrouwd, die kleine konst behoefde, om eene Plaats te verdedigen, welke, door twistende hoofden, en luije, ongeoefende knegten, zonder behoorlyk Krygsgereedschap, werdt aangetast. Al in 't begin van 't beleg, sloot men een Bestand voor eenige dagen: na 't eindigen van welk, het werk egter traag voortging. De Staatsche delvers, die men nog bekomen hadt, hielden zelven den arbeid draagende, om te meer daggelden te verdienen. Zo slof werdt 'er ook gewaakt, dat de Spanjaard, tot drie reizen toe, versch volk in de Stad bragt. Met het begin van Herfstmaand, werdt zy egter opgeëischt; doch, naar krygsgebruik, te

verovere-ren de schans voor Rynberk.

belege-ren Rees, doch

te voorbaarig: waarom die van binnen, den trompetter vasthoudende, onverwagt, uitvielen op de belegeraars, tweehonderd derzelven versloegen en eenige stukken geschuts naar binnen sleepten. Al 't welk zo veel schriks in 't Leger baarde, dat men 't beleg niet opbrak, maar schandelyk verliep, voorraad en schepen agterlaatende; die, door de Spanjaards en door de Duitschen zelven, geroofd werden. 't Gantsche heir verstrooide, eerlang: zelfs verliep de bezetting uit de schans voor Rynberk, en uit Gennip, pas te vooren, ingenomen door Hohenlo, na dat het, om Rees te versterken, door de Spanjaards, verlaaten was. Veelen wendden voor, dat men hun geene soldy gaf: anderen, dat men hen slegts voor drie maanden aangenomen hadt, die nu verstreeken waren. Orsoi en Emmerik waren de eenigste Plaatsen, die nog, met weinig volk, bezet gehouden werden (g). Maurits bragt, in 't midden van Slagtmaand, nog eenig meerder volk, in Emmerik (h). Dus vrugteloos liep deeze Duitsche togt af, van welken de Staatschen zig zo veel voordeels beloofd hadden.

1599.

breeken 't beleg wederom op.

Hun Leger verloopt.

Wy hebben nu verslag gedaan van de meeste krygsbedryven te lande, in dit jaar. 't Wordt tyd, dat wy ons keeren, tot het gene ter zee is voorgevallen. Uit het voorig gedeelte deezer Geschiedenisse, is ons gebleeken, dat de overleeden' Koning

XV. De Koning van Spanje verbiedt den Staaten den handel in zyne Ryken.

(g) Reyd XVI. Boek, bl. 388-394. Bor XXXVI. Boek, bl. 35 [557] enz.
(h) Bor XXXVII. Boek, bl. 38 [561].

1599. ning van Spanje den Ingezetenen der Vereenigde Gewesten, doorgaans, oogluikende toeliet, op vreemde naamen, handel te dryven in zyne Ryken: welken zy, en byzonderlyk de Hollanders en Zeeuwen, gewoon waren, te voorzien van hunne eigene en van allerlei Noordsche en Oostersche waaren, die Spanje en Portugal niet ontbeeren konden. Voor deeze waaren, bragt men goud en zilver en andere Indische en Spaansche vrugten herwaards te rug, en styfde 's Lands kas, uit de winst van deezen handel. Maar de jonge Koning, Filips de III, bevroedende, dat de Staaten de middelen om hem te beoorloogen, voornaamlyk, trokken uit zyne eigen' Ryken, besloot eenen anderen voet te volgen, en den weêrspannigen Nederlanderen den handel te verbieden: gelyk, na het beslaan van een groot getal van schepen, en na het kwellen en mishandelen van 't bootsvolk, welk, gedeeltelyk, op 's Konings galeien, gesmeeten werdt, op 't einde des voorleeden jaars, geschied was (*i*). In de Nederlanden, kwam ook een Plakaat uit, op den naam der Infante Izabelle, waarby de Vereenigde Staaten werden afgemaald, als afkeerig van de vrede, en deeze afkeerigheid vertoond, als spruitende uit hoogmoed over hunnen voordeeligen Koophandel, die hun, hierom, beide in Bourgondie en in de Nederlanden, strengelyk verbooden werdt (*k*). Bystere ont-

Gelyk verbod geschiedt in de Spaansche Nederlanden.

(*i*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 9 [527].
(*k*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 5 [523].

ontsteltenis baarde dit Plakaat onder de Vereenigde Staaten, die voor verloop des koophandels en voor oproerigheid onder 't bootsvolk vreesden. Zy verlooren egter den moed niet. Maar, bezeffende, dat *Filips* zwakst was in zyn eigen Ryk, beslootenze hem ter zee te beoorloogen, 't welk hem zyne eigen' behoefte leeren, en te gelyk het bootsvolk aan weêrwerk helpen zou. Zy verbieden dan, op hunne beurt, by openbaar Plakaat, allen toevoer naar Spanje, zo van leevensmiddelen, als van alle andere koopmanschappen, niet slegts aan hunne eigene onderzaaten; maar aan alle andere volken, dreigende deeze Koopmanschappen, en de schepen of wagens, waarmede zy vervoerd werden, als vyanden goed, te zullen naar zig neemen (*l*). De afdrukfels van dit Plakaat werden, alomme, buitens Lands, verzonden. In Frankryk, werdt verklaard, dat, wie, binnen zes maanden, op Spanje voer, zulks op zyn eigen gevaar doen zou. In andere Landen, deedt men 'er 't zwygen toe. De Koning van Deenemarke weigerde 't *Plakaat af te kondigen*, schoon hy 'er, door eene bezending van wege de Staaten, toe verzogt was (*m*). Midlerwyl, was men vlytig bezig, om eene Vloot in zee te brengen. De kosten, hiertoe vereischt, werden, gedeeltelyk, gevonden, uit een *lastgeld* van drie guldens van 't last op de groo-

1599.

De Staaten verbieden, insgelyks, allen toevoer naar den vyand.

Zy brengen eene Vloot in zee, onder den Admiraal van der Does.

(*l*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 8 [525].
(*m*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 44-50 [570-577].

1599. groote, twee op de kleine schepen, en twaalf stuivers op de schuiten: een middel, welk, te vooren, dikwils, voorgeslaagen was; doch nu eerst, schoon niet zonder moeite met sommige Steden (*n*), ingevoerd werdt (*o*). Elk stondt verbaasd, over deeze onderneeming der Staaten, diergelyke Filips de II, meer dan eens, en zo deerlyk, voor elf jaaren, mislukt was. In den voorzomer, hadt men ruim zeventig schepen in gereedheid gebragt, die, onder 't beleid van Jonkheer *Pieter van der Does*, op den vyfentwintigsten van Bloeimaand, uit de Maaze, in zee staken. De Admiraal hadt last, om de Spaansche Vloot, die in de Corunha werdt toegetakeld, aan te tasten en te vernielen, de Westindische schepen te plonderen, en de Spaansche zeekusten af te loopen. Een gunstige wind voerde de Vloot, op den elfden van Zomermaand, voor de Corunha; doch de Spaansche schepen, geweeken tot onder 't geschut van 't Kasteel, weigerden uit te komen. De Staatsche Vloot werdt, ondertusschen, uit het Kasteel, uit eene sterkte daarby, en van de schepen, zo vinnig begroet, met grof geschut, dat de Admiraal, geenen kans ziende, om de Spanjaards te noodzaaken tot een zeegevegt, te raade werdt, den vyand, aan eenen anderen oord, afbreuk te doen. Voortgezeild, tot voor den mond van de Taag, sloegen sommigen voor, Lisbon aan te

Zyn last.

Hy komt voor de Corunha.

Zeilt voorby Lisbon.

(*n*) Resol. Holl. 14, 26, 27, 29 *Apr.* 15, 26 *May* 1599. *bl.* 156, 157, 159, 162, 186, 189, 223.
(*o*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 382.

te taſten. Doch deeze voorſlag werdt van de hand geweezen, om 'zo men voor vaſt hieldt dat de Spaanſche heerſchappy, hier, in zo lange vrede, reeds genoeg beveſtigd zou zyn. Ook was te wagten, dat de Bevelhebber in zulk eene groote Stad, tegen eene Vloot, die men lang te gemoet gezien hadt, genoeg op zyne hoede zyn zou. Men vervolgde dan den togt, tot aan de Kanariſche Eilanden, tegen de kuſt van Marokko, in den Oceaan gelegen, en voorlang behoorende onder 't gebied van Kaſtilie. Voor 't Kaſteel van groot Kanarie, het voornaamſte der Eilanden, naderde de Vloot op den zesentwintigſten van Zomermaand. Van der Does deedt, terſtond, het Kaſteel beſchieten. De Eilanders, te paarde en te voet, langs 't ſtrand, geſchaard, ſchooten, van hunnen kant, met pylen en musketten. Ook werdt 'er, van 't Kaſteel, vinnig gevuurd. De Admiraal beval, desonaangezien, de ſloepen uit te zetten, viel, onder de eerſten, over, en ſprong in 't water, toen de droogte hem en de zynen verhinderde, digter te naderen, met de ſloepen. Onder 't landen, werden veele Vlootelingen gekwetſt, door 't ſchietgeweer der Eilanderen. Van der Does zelf kreeg drie ligte wonden. 't Kaſteel nogtans, terſtond zynde opgeëiſcht, werdt, ſchoon van alles voorzien, in de eerſte verbaasdheid, overgegeven, na dat de Eilanders, die de landing hadden willen beletten, naar de Stad *Allagona* gevlugt waren. Voor deeze Stad, ſleepte men, eerlang, ook

1599.

Valt in groot Kanarie.

bemagtigt het Kaſteel.

1599. ook 't grof geschut, waarmede eenige dagen gesleeten werden: binnen welken, de Ingezetenen zig zelven en hunne meeste kostelykheden, in ongenaakbaare rotsen of enge paden, verstaken. De Stad werdt, terstond, ingenomen: nog twee andere Kasteelen verlaaten. De meeste Eilanders wisten zo weinig wat vyand zy voorhadden, dat een moor, overloopende, met aanbieding van den Christelyken Godsdienst te willen verzaaken, zyn leeven meende te behouden. Eenige hoopen der onzen, op buit uitgegaan, werden geslaagen van de Eilanders, die, hunne armoede voorwendende, tot geen vrykoopen van leeven en goederen verstaan konden. Men stak dan den brand in de Stad en Kasteelen, welk lot ook *Gomera* trof, dat, verlaaten van zyne Ingezetenen, open gevonden werdt. De Admiraal, bevroedende, dat hy, tot het plonderen der zeekusten, zo veele schepen niet noodig hadt, zondt de helft zyner Vloote, met den buit, naar huis, die, onder weg, van eenen hevigen storm overvallen, in Herfstmaand, nogtans, in behouden haven te rug kwam. Met de overige schepen, besloot van der Does te zeilen naar Brazil, een ryk geweest in Amerika, onder Portugal staande. Hy voer de Eilanden van Kabo Verde en de geheele zeekust van Afrika voorby, zonder iemant te beschadigen, bemagtigde, daarna, eenige Spaansche Koopvaardyschepen, en, gekomen aan 't Eiland S. Thomé, besloot hy, tot zyn ongeluk, zig aldaar te ververschen. Het Ei-

verbrandt Allagona en Gomera.

komt op het Ei-

Eiland ſtaat, insgelyks, onder Portugeeſch 1599.
gebied. De *landing* geſchiedde, ſchier land S.
zonder *tegenſtand*. Ook werdt de Stad *Pa-* Thomé.
voaza ligtelyk bemagtigd en geplonderd.
Doch 't Kaſteel, bewaard door *Don Fran-
cisko de Menezes*, werdt eerſt behoorlyk op-
geëiſcht, na dat 'er 't geſchut voor geplant
was, en toen, terſtond, overgegeven. De
Stad werdt, tot ſpyt der onzen, door de
Eilanders zelven, in den brand geſteken.
De Nederlanders hadden niet lang op dit
Eiland geweeſt, of zy werden aangetaſt van
van eene hevige en beſmettelyke ziekte,
veroorzaakt, door de onmaatige hitte der
Lugtſtreeke, door het overvloedig gebruik
van ongewoone vrugten, en, waarſchyn-
lyk, ook door het vuurig boeten van geile
luſten, daar de natuur van 't geweſt en de
gewoonte der Eilanderen de vreemdelin-
gen toe aandryft. De Admiraal van der ſterft
Does, zeer zwaarlyvig en vet, overleedt, aldaar.
na twee dagen, niet zo zeer van ziekte,
als door overmaat van hitte. Zyne dood
baarde groote verſlaagenheid onder de zy-
nen. Men begroef het lyk diep onder de
aarde, en ſpoedde zig, om dit doodelyk
geweſt te verlaaten. In volle zee, vervolg-
de de beſmettelykheid van S. Thomé de
Vlootelingen, onder welken 'er wel dui-
zend in vyftien dagen tyds ſtierven. Nog-
tans zeilde men voort, onder 't bevel van
Jonkheer *Gerard Storm van Wena*, die ook
op de t'huisreize overleedt, naar de kuſt
van Brazil, daar weinig buits behaald werdt.

De

1599. De aanhoudende ziekte onder 't bootsvolk dreef de Vloot naar huis: die, onder gematigder lugtstreek, met eene nieuwe kwaale, de scheurbuik, bezogt werdt, welke ook voor veelen doodelyk geweest is. Hierop volgde een storm, die gevaarlyker was, om dat de schepen gebrek aan volk, en veele zieken hadden. Twee Hopluiden waren 'er slegts in 't leeven gebleeven, en men vondt schepen, die maar zes gezonde mannen t' huis bragten. Eenigen liepen in Engeland in: anderen, gints en herwaards verspreid, zyn, tegen 't einde van den winter, in 't Vaderland te rug gekomen. Een schip is, door gebrek van volk, verlaaten: een ander, voor Sluis, den vyand in handen gevallen (*p*). Zo ongelukkig een' uitslag hadt deeze grootsche onderneeming der Staaten, die, mids de zwaare schatten, welken 'er aan besteed waren, den Landen lang lastig gevallen is.

Ziekte en sterfte op de Vloot, die, eindelyk, t'huis komt.

De Koning van Spanje, kennis gekreegen hebbende van den inval der Staatschen in de Kanarische Eilanden, hadt zyne Vloot, uit de Corunha, derwaards, doen zeilen; doch daarna verneemende, dat Kanarie wederom verlaaten was, haar belast, naar Tersera te spoeden, en de Westindische Vloot, van daar, naar Spanje te geleiden. Maar hier gekomen, beliep haar een felle storm, die de schepen verstrooide (*q*). Men was

De Spaansche Vloot, door storm verstrooid.

(*p*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 41-44 [565-569]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 384, 397. GROTII *Hist. Libr.* VIII. *p.* 372-377.

(*q*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 397. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 44 [569].

was, in Engeland en hier te Lande, zeer bekommerd geweest, wegens deeze Vloote: en de Staaten hadden den Admiraliteiten reeds last gegeven, om een goed getal van Oorlogsschepen, omtrent de Vlaamsche kusten, te houden, tot hulp van Engeland, of tot bescherming deezer Landen (*r*). 1599.

Vyf Duinkerker Kaapers genomen.

De Duinkerkers, sedert eenige jaaren, den Hollanderen en Zeeuwen veel nadeels gedaan hebbende, met kaapen (*s*), werden, ten deezen tyde, een weinig beteugeld, door 't neemen van vyf hunner schepen, waarvan 't volk, met de galge, gestraft werdt. 't Welk, voor eene poos, ook stremde het misnoegen der Koopluiden, die, eenen geruimen tyd, over de onkunde der Raaden ter Admiraliteit, en over de lafheid der hoofdluiden ter zee, sterk geklaagd, en de geleigelden, al morrende, betaald hadden (*t*).

XVI. Fredrik Spinola voert zes galeien, ten dienste van Spanje, herwaards.

Men hadt, omtrent deezen tyd, ook eenige Oorlogsschepen naar de Hoofden gezonden, om zes Galeien te onderscheppen, die *Fredrik Spinola*, uit een treflyk geslagt binnen Genua herkomstig, ten dienste des Konings van *Spanje*, herwaards voerde. De wind diende hem nogtans zo wel, dat hy, digt langs de kusten vaarende, behouden in Vlaanderen kwam. Maar de haven van Duinkerken missende, was hy genoodzaakt, te Sluis in te loopen: vanwaar hy de

(*r*) Resol. Holl. 26, 27, 31 *Aug.* 1599. *bl.* 301, 304, 333, 368.
(*s*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 38, 104 [50, 129].
(*t*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 398.

1599. Hy raakt slaags met de Staatsche Oorlogsschepen.

de Zeeuwsche kusten in geduurige onrust hieldt. Hy tastte zelfs, eerlang, een Staatsch Oorlogsschip aan, dat zig, twee uuren lang, dapperlyk tegen hem weerde, en hem, met verlies van maar twintig gekwetsten en dooden, tweehonderdenvyftig man afsloeg. Naderhand, werden zyné galeien, in 't gezigt van Vlissingen, van zes Oorlogsschepen, welken zy voor Koopvaarders aangezien en eerst besprongen hadden, geheel reddeloos geschooten (*u*). Hy herstelddeze egter wederom, en bragtze, eerlang, op nieuws, in 't vaarwater.

De Aartshertogen Albertus en Izabelle keeren, uit Spanje, in de Nederlanden, te rug, en worden, niet zonder moeite, ingehuldigd.

De Aartshertog Albertus, uit Italie, in 't voorjaar, naar Spanje gereisd zynde, en zyn Huwelyk te Valence, in Grasmaand, voltrokken hebbende, was, van daar, verzeld van zyne Gemaalinne, wederom, door Italie, en, voorts, over het Alpisch gebergte en Bourgondie, tegen het einde van Oogstmaand, in de Nederlanden, te rug gekeerd. Hy vondt zynen Oom en den Admirant oneenig, elk van hun de voordeelen, in deezen jaare, behaald, zig zelven, de schade, by verscheiden' gelegenheden geleeden, elkanderen toeschryvende. Mendoza bleef egter in 't bewind: de Kardinaal Andreas verliet deeze Landen, en kwam, in 't volgende jaar, te Rome, daar hy den twaalfden van Slagtmaand overleedt (*v*). De soldaaten waren nog muitziek, en riepen, aan verscheiden' oorden, te Antwerpen,

(*u*) Resol. Holl. 12-23 *Octob.* 1599. *bl.* 461. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 397. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 39, 40 [563, 565].
(*v*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 67 [687].

pen, in de S. Andries schans, daar men heimelyk bestand gemaakt hadt met Graave Ernst van Nassau, en elders, om betaaling. Middel om hun te voldoen was 'er niet. De Spaansche Nederlanden waren verarmd: 's Konings schatkist, door zwaare toerustingen ter zee, en, door 't houden van sterke bezettingen, in Spanje en in de Eilanden, t'eenemaal uitgeput. De Aartshertogen, verre van deeze ongemakken te herstellen, bragten nieuwe stof tot misnoegen mede, uit Spanje; Spaansche Amptenaars, zeden, taal, kleeding, en eene Keizerlyke pragt in hofhouding, die, in een' kostbaaren oorlogstyd, dubbel lastig valt. Den Staaten der byzondere gewesten werden zwaare Beden afgevorderd, onder dekfel, dat zy niet minder doen moesten, om hunne trouw den Vorsten te bewyzen, dan de weérspannelingen deeden, om dezelven te beoorloogen. 't Huldigen der Aartshertogen werdt lang verschooven, dringende Brabant sterk, op het verzenden van 't uitheemsch Krygsvolk, het slegten der Kasteelen, en andere dingen, te vooren beloofd, door *Albertus*. Maar *Izabelle* verklaarde, dat zulks buiten haare kennis geschied was, en nam euvel, dat men 'er op staan durfde. De Walsche gewesten verzogten ook vernietiging van 't Plakaat, waarby de invoer der Hollandsche waaren, die zy niet ontbeeren konden, verbooden was. Doch op dit verzoeken en vorderen volgde luttel. De inhuldiging geschiedde, eindelyk. De gehuwden werden voor Hertogen, Graa-

1599.

1599. ven en Heeren der byzondere Gewesten aangenomen, in het einde van dit, en in 't begin van het volgende jaar (w).

XVII. Keizer Rudolf vermaant de Staaten wederom tot vrede. Doch zonder vrugt.

Ten deezen tyde, deedt de Keizer de Staaten wederom aanzoeken tot vrede, aanbiedende, ten dien einde, een gezantschap herwaards te willen afzenden. Doch de Staaten, volhardende by hun voorig besluit, verzogten de gezanten, die reeds op weg waren, onnutten arbeid te spaaren, alzo de redenen, waarom zy geene veilige vrede hoopen konden, te vooren meermaalen gegeven nog van klem bleeven; ten ware men weigerde te willen zien, 't gene nogtans baarblykelyk was, dat de Spanjaards de Nederlanden, onder den valschen naam der Aartshertogen, beheerschten. 't Gezantschap bleef, derhalve, agter voor eenen tyd (x). Daartegen, gaven sommige Duitsche Vorsten den Staaten wederom eenige hoop op hunne hulpe, in geld of in manschap. Zelfs de Keurvorst van de Palts begon wederom te woelen tegen den Spanjaard, zoekende ook andere Vorsten te beweegen, om met hem aan te spannen (y). *Karel* ook, *Hertog van Sundermanland*, die Sigismond, Koning van Poolen, onlangs, het Ryk van Zweeden afhandig gemaakt hadt, welk hy, eerst onder verscheiden' naamen, doch, kort hierna, als Koning,

Hertog Karel, eerlang Koning van Zweeden, tragt

(w) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 50-54 [577-580]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 395.

(x) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 53 [580].

(y) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 66 [595]. GROTII *Hist. Libr.* VIII. *p.* 381.

ting, beheerschte, zogt met de Staaten in bondgenootschap te treeden; doch alzo hy thans hulp behoefde, en, voor het toekomende, onzekere hoop gaf, vondt men geraaden, het antwoord op zyn verzoek uit te stellen. De Koning van Poolen hadt de Staaten ook ernstelyk laaten verzoeken, dat zy Hertoge Karel niet ondersteunen zouden (z). De vriendschap der Staaten werdt hem egter aangebooden (a).

1599.

naar 't bondgenootschap der Staaten.

Met Frankryk, bleeven de Staaten nog naauw verbonden. Koning Henrik hadt hun, na 't sluiten der vrede met Spanje, en, in gevolge der heimelyke onderhandelingen met den Heere van Buzanval (b), in meer dan een opzigt, dit jaar, onder de hand, begunstigd. Hy hadt hun toegestaan, tweeduizend knegten, in zyn Ryk, te werven, onder den Heere van la Noue: ook eenige Ruiters, onder Graave Henrik Fredrik (c), die, in den voorzomer deezes jaars, uit Frankryk te rug gekeerd zynde, in Lentemaand des volgenden, zitting in den Raad van Staate en toegang tot de algemeene Staaten kreeg (d). Wyders hadt de Koning zynen onderzaaten den handel op Spanje ook genoegzaam verbooden (e): en daarbenevens de Staaten, met tweemaalhonderdduizend kroonen, of vyfmaalhonderdduizend

Frankryk ondersteunt de Staaten.

(z) Resol. Holl. 9-12 *Jenny* 1599. *bl.* 207, 208, 233.
(a) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 494, 406.
(b) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 499.
(c) Resol. Holl. 16 *Febr.* — 5 *Maart* 1599. *bl.* 136 en hier voor, *bl.* 36, 50.
(d) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 58 [586].
(e) *Zie* hier voor, *bl.* 57.

1599. duizend guldens, onderſteund (*f*); 't welk hun, in hunne tegenwoordige behoefte, zonderling te ſtade kwam. Ook hielden zy thans eenen gewoonlyken Agent aan 't Franſche Hof, waartoe, voor 't eerſt, verkooren werdt *François Aarſens*, Zoon van Kornelis Aarſens, Griffier der algemeene Staaten (*g*).

XVIII. Kommerlyke ſtaat der Vereenigde Geweſten.

Doch de gunſt, die ſommige Vorſten den Vereenigden Geweſten beweezen, verhinderde niet, dat zy zig, thans, in merkelyke bekommering vonden. Het miſſen van den handel op Spanje en op 's vyands Nederlanden hadt de inkomſten, hier, merkelyk verminderd. De laſten waren, daarentegen, zo zwaar geweeſt, dat men nieuwe middelen hadt moeten verzinnen, om dezelven te vervullen. Onder anderen, hief men geld op rente, die, eerlang, de hoofdſom zelve ſtondt te worden.

Zwaarigheden in 't heffen van den tweehonderdſten Penning.

De Staaten van Holland beſlooten ook, de hoofdelyke ſchatting, voor 't jaar 1600, dubbel te doen heffen, onaangezien men, in dit jaar, veel moeite gehad hadt, om de enkele ſchatting te innen. Want ſchoon deeze ſoort van belaſting, waarin elk, naar zyne bezittingen, draagt, om de eenpaarigheid, onder vrye volken, plagt gepreezen te worden; maakten, nogtans, de onbekende rykdommen van veelen, de onzekeren van anderen, met naame van de Koopluiden, en de trouwloosheid van ſommigen, in het aangeeven hunner middelen, het heffen van deezen aſt

(*f*) Reſol. Holl. 9-12 *Jany*, 12-23 *Oct*. 1599. *bl*. 236, 459.
(*g*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl*. 57 [584].

last moeilyk. Ook hadt het den gemeenen man gestooten, dat zy, die tweeduizend guldens voor hunnen tweehonderdsten penning betaalen wilden, van verdere opgave hunner middelen vry verklaard waren; oordeelende men, dat, hiermede, den ryken te veel gunst geschied, en de gemeene evenredigheid verbroken was: hoewel men, hiertegen, kon aanmerken, dat, tot herstelling deezer evenredigheid, zy, die onder de drieduizend guldens gegoed waren, vry bleeven van de schatting. Doch onaangezien deeze zwaarigheden, drong de nood de Staaten van Holland, tot het verdubbelen deezer belasting. Hunne bondgenooten volgden hun voorbeeld traaglyk: de Zeeuwen geheel niet, zig verschoonende, met de schade, onlangs geleeden, en met de kosten, die hun gewest in 't byzonder vorderde. Andere gewesten zogten ook omwegen, middelen van belasting voorslaande, die hen minst, hunne bondgenooten meest stonden te bezwaaren: of de gunst van 't gemeen meer dan 't belang van den Staat ter herte neemende. Ook schroomden sommigen niet, te zeggen, dat anderen de gemeene zaaken wel handhaaven zouden, al bekommerden zy 'er zig niet mede: waartegen die van Holland, somtyds, niet donkerlyk, te verstaan gaven „ dat zy, zo an-
„ deren de hand niet beter sloegen aan
„ 't vervullen der gemeene behoeften, lig-
„ telyk besluiten zouden, hunne afgelegen'
„ bondgenooten te laaten dryven; op hun-
„ ne eigene behoudenis alleen verdagt te

1599.

Mismoegen over 't oneenpaarig draagen der gemeene lasten.

1599. „ zyn, en zig in 't bezit der zee te handhaa- „ ven (*g*).": bedreigingen, die nogtans weinig indruk maakten op Landen, welken zig, als een' noodzaakelyken voormuur voor Holland, aanmerkten.

De Koningin van Engeland verklaart den Staaten, dat zy de vrede niet langer ontbeeren kan.

Behalve deeze oorzaaken van bekommering, was 'er nog eene, door Engeland uitgeleverd. Elizabet, dit jaar, uit vrees voor de Spaansche Vloote, sterk op 't betaalen haarer agterstallen gedrongen (*h*), en eenig Krygsvolk, uit de Nederlanden, opontbooden hebbende, welk nogtans niet vertrokken was, scheen, eindelyk, ernstig te neigen tot vrede met Spanje. De Graaf van Essex, die, tot hiertoe, meest voor den oorlog geyverd hadt, uit Ierland, werwaards hy, met een leger, gezonden was, tot beteugeling der wederspannigen, buiten last, te rug gekeerd zynde, was vervallen in de ongenade der Koninginne, en, op zyne t'huiskomst, vastgehouden. De party, die voor de vrede neigde, werdt toen de sterkste ten Hove, en de Koningin, die, deezen Zomer, door den Kardinaal Andreas, reeds meer dan eens, aangezogt was, om in onderhandeling te treeden (*i*), deedt, eindelyk, toen zy geene reden meer hadt, om voor de Spaansche Vloote te vreezen, den Staaten, rondelyk, verklaaren „ dat zy, tot „ bevordering van den Koophandel haarer

„ on-

(*g*) GROTII Hist. *Libr.* VIII. *p.* 367, 380. *Zie* ook REYD XVI. *Boek*, *bl.* 382, 404.

(*h*) Resol. Holl. 18 *Febr.* 25-27 *May*, 9-12 *Juny*, 24 *Aug.* 12-23 *Oct.* 1599 *bl.* 49, 228, 235, 300, 459.

(*i*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 11, 19, 29, 30, 36 [530, 539, 551, 553, 560].

„ onderzaaten, en om te beter te konnen 1599.
„ waaken, tegen de inwendige beweegin-
„ gen in haar Ryk, de vrede niet langer
„ ontbeeren kon." Zy voegde 'er by „ dat
„ de Staaten, nogtans, den moed niet ver-
„ liezen; maar, zo zy haare vriendschap
„ zogten, de Oostenrykſche beide en de
„ Fransche heerschappy schuwende, hun-
„ ne vryheid handhaaven, of hun Gemee-
„ nebest, onder een' inlandsch' Prins, Mau-
„ rits meendeze, bestieren moesten (*k*)."
Dit wankelen van het tweede Bondgenootschap der Vereenigde Gewesten bragt de Staaten in merkelyke verlegenheid. die, in 't volgende jaar, wanneer de onderhandelingen, te Boulogne, begonnen werden, niet weinig toenam. Doch eer wy den uitslag derzelven verrekenen, eischt de orde der gebeurtenissen, dat wy eenige andere dingen vooraf laaten gaan.

XIX. Toerustingen tegen den volgenden veldtogt.

In de Vereenigde Gewesten, werden geweldige toerustingen gemaakt, tegen het jaar, waarmede de nieuwe eeuw stondt aan te vangen. De Staaten wapenden zig sterk te lande, en stelden, op 't einde des jaars, goede orde, op het beveiligen der zee (*l*). Aan de zyde der Aartshertogen, zat men ook niet stil. Elk benaarstigde zig, om, ware 't mogelyk, den dertigjaarigen kryg, op eens, ten einde te brengen. De winter was fel, boven maate. Alle stroomen lagen, vast en dik, bezet met ys. Graaf Lo-

(*k*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 401, 402, 403, 404. GROTII *Hist. Libr.* VIII *p.* 379, 380.
(*l*) Resol. Holl. 22 *Nov.* — 18 *Dec.* 1599. *bl.* 567.

1600. Graaf Lodewyk bemagtigt Wagtendonk.

Lodewyk van Naſſau bediende zig van deeze gelegenheid, om Wagtendonk te verraſſen. De Plaats, gelegen in 't Overkwartier van Gelderland, was, in 't jaar 1588, door Graave Karel van Mansfeld, na een beleg van twee maanden, ingenomen. Nu was een deel der bezettinge op buit uitgegaan. Het overig deel hieldt zorgelooze wagt. Graaf Lodewyk toog, op den tweeentwintigſten van Louwmaand, derwaards, beklom en bemagtigde de Stad ligtelyk. 't Kaſteel weerde zig eene poos; doch werdt haaſt genoodzaakt tot de overgave. Men vondt 'er veel buits, alzo veele huisluiden zig, met hunne beſte goederen, derwaards begeven hadden (*m*).

Gevegt, op de Vugter-Heide, tuſſchen Breauté en Lekkerbeetje.

Weinige dagen laater, viel 'er, op de Vugter-Heide, by 's Hertogenboſch, een zonderling gevegt voor: daar meer roekeloosheid dan regtſchaapen' dapperheid in doorſtak. *Breauté*, een jong edelman uit Normandye in Staaten dienſt, twintig Ruiters uit de Kornette van Grobbendonk, binnen 's Hertogenboſch leggende, uitgedaagd hebbende tot een lyfgevegt; vervoegde zig, met gelyk getal Franſchen, op de gemelde Heide. De vyandlyke Ruiters waren zwaarſt gewapend. Doch 't volk van Breauté hadt de voordeeligſte plaats ingenomen. *Gerard Abrahamszoon, Lekkerbeetje* bygenaamd, voerde de Grobbendonks volk aan, en werdt, in den eerſten aanval, door Breauté, gedood. Voorts, ſchoot men zo hevig op elkanderen,

(*m*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 52 [572].

ren, dat de helft van de eene en de andere partye, in weinige oogenblikken, geveld werdt. Toen sloegen de overige Franschen aan 't vlugten, Breauté alleen laatende, die, meer dan eens, van paard gewisseld, en, eenen tyd lang, te voet gevogten hebbende, zig, eindelyk, gevangen gaf. De onzen willen, dat hy 't leeven bedongen hadt; de anderen, dat, voor 't gevegt, beraamd was, dat de overwonnenen niets dan de dood zouden te wagten hebben. Wat hiervan zy; Breauté, gevangelyk gevoerd naar 's Hertogenbosch, werdt, door eenigen, uit de Stad afgezonden, onder weg, in koelen bloede, met dertig wonden, vermoord. Hy werdt van de zynen meer beklaagd dan gepreezen, oordeelende men in 't gemeen, dat zyne hittige jeugdigheid hem, in een noodeloos gevaar, gebragt hadt. Ook hieldt men 't onbetaamlyk, dat hy, van adelyken huize zynde, zig in een lyfgevegt hadt willen waagen, met volk, welk, voor 't grootste deel, door 't verraaden van Geertruidenberg, eerloos geworden was. Dit ongelukkig gevegt was, op den vyfden van Sprokkelmaand, voorgevallen (*n*). 1600.

Doch 't leedt niet lang, of de Staatschen ondernamen iet van meerderen nadruk. Ten deezen tyde, waren de bezettingen van Crevecoeur en S. Andries aan 't muiten geslaagen: waaruit Prins Maurits gelegenheid nam, om deeze twee vestingen aan te

Prins Maurits verovert Crevecoeur,

(*n*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 4 [601].

1600. te taſten. Hy deedt dan, omtrent den twintigſten van Lentemaand, ſchoon 't nog ſterk vroor, een deel volks byeen trekken, te Dordrecht, welk hy, van daar, te ſchepe, de Maaze op voerde, naar Crevecoeur: welke veſting, binnen drie dagen, aan hem opgegeven werdt. De vyandlyke Ruitery, afgezonden tot verſterking der bezettinge, een weinig te laat gekomen zynde, vondt, te 's Hertogenboſch, daar men zeer bang was voor meer krygsvolk, de poorten geſlooten, en werdt, door de onzen, daarna, aangetaſt en geſlaagen (*o*). Van Crevecoeur, begaf de Prins zig voor S. Andries, welk, opgeëiſcht, tot geen verdrag verſtaan wilde. De veſting werdt toen, met zes ſchanſſen, omringd, door welken, en door eenige andere werken, ook Maurits Leger, tegen aanvallen van buiten, gedekt werdt. Om de belegerden te verbaazen, dwong hy, midlerwyl, het Huis te Batenburg, door hevig ſchieten, tot de overgave, op den agtſten van Grasmaand (*p*). De ſchans werdt ook fel begroet, uit grof geſchut: waartegen die van binnen, ziekelyk zynde en gebrek hebbende aan verſcheiden' behoeften, weinig verzet hadden. 't Vyandlyk Leger onder Velasko, ondertuſſchen genaderd, vondt de Staatſchen zo wel beveiligd, door ondergeloopen' landen en ſchanſen op de toegangen, dat het ontzet hoopeloos was. Tot hiertoe, hadt het hoog water der Rivie-

belegert de S. Andries ſchans, en

dwingt het Huis te Batenburg.

(*o*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 5, 6 [603, 604].
(*p*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 10 [610].

viere het graaven belet; doch toen de Lente meest verloopen, en de stroom, binnen zyne gewoone oevers, gekeerd was, begonden de delvers, vooral by donkeren nagt en met afgaande maane, sterker te vorderen (q). En men was nu gekomen tot aan den bedekten weg, wanneer de bezetting, met Prinse Maurits overeenkwam, dat haar honderdvyfentwintigduizend guldens, zynde een deel der soldye, welke de vyand haar schuldig was, betaald zouden worden: waarna zy, sterk twaalfhonderd man, onder de Staaten dienst nam, wordende, sedert, door den vyand, voor verraaders verklaard en gebannen (r). De Staaten geboden, by Plakaate, dat niemant deezen knegten het wisselen van partye te verwyten hadt. Ook hebben zy, verbitterd op hunne oude meesters, den Lande, naderhand, treffelyke diensten gedaan (s). 't Koopen van S. Andries, door Prinse Maurits, werdt vergeleeken, met dat van Geertruidenberg, door den Hertoge van Parma. In beidé de Plaatsen, hadt wanbetaaling muitery, muitery ontrouw aan zyne partye voortgebragt. De bezetting van S. Andries was egter meer te verschoonen, dan die van Geertruidenberg; alzo die een beleg van twee maanden doorgestaan, en geene hoop altoos op ontzet hadt; daar 't met deeze gantsch anders gelegen geweest was (t).

1600.

De schans gaat over, by verdrag.

De

(q) Reyd XVII. *Boek*, *bl* 414.
(r) Resol. Holl. 8 *May* 1600. *bl.* 144.
(s) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 9-15 [608-616]. Grotii Hist. *Libr.* IX. *p.* 385.
(t) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 279.

1600.

XX.
Togt naar Vlaanderen.

De Staaten, bezeffende, dat 's vyands behoefte meest vervuld werdt uit Vlaanderen; beslooten, terstond na 't bemagtigen van de schans S. Andries, tot eenen togt derwaards, den merkwaardigsten, die, onder Maurits beleid, ondernomen is. De Zeeuwen, die veel schade leeden van de Vlaamsche Kaapers, hadden deeze onderneeming sterkst doorgedrongen (*t*), oordeelende zy, dat men, na 't beveiligen van Holland en van de gewesten over den Ryn, eindelyk ook voor hunne veiligheid behoorde te zorgen: waartoe 't bemagtigen van Duinkerken zeer dienstig gehouden werdt (*u*). In Holland en Zeeland, werden dan een goed getal van burgers bezoldigd, om de Grensplaatsen te bezetten: waarna men een Leger verzamelde, by Rammekens, in 't Eiland Walcheren, welk, eerlang, honderdzevenentwintig vendels knegten; doch niet meer dan vyfentwintig kornetten paarden sterk werdt. Elders, vindt men de knegten op twaalfduizend, de ruiters op drieduizend berekend (*v*). Den Prins, van eenige afgevaardigden der algemeene Staaten verzeld, zig, insgelyks, derwaards begeven hebbende; besloot men, den voorraad van monde en oorloge, over zee, het Krygsvolk en vier stukken geschuts, over de Honte, naar Oostende, en voorts op 's vyands bodem te voe-

(*t*) *Zie* Resol. Holl. 17, 20, 24, 25 *Maart* 1600. *bl.* 110, 113, 116, 118.
(*u*) Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 426.
(*v*) La bataille de Nieuport *par* F. Vere *by* Bor Auth. Stukk. IV. *Deel*, *bl.* 5.

voeren. Oostende zelf werdt, sedert eenigen tyd, met zeven schansen, beslooten gehouden, door den vyand, die der Staatsche bezetting, hierdoor, het uitloopen en het ophaalen van brandschatting, ten platten lande, dagt te beletten: 't welk egter niet altoos gelukte. 't Ontzet van Oostende was, derhalve, ook een der oogmerken van den Vlaamschen togt. Ernst van Nassau werdt, op den eenentwintigsten van Zomermaand, met eenige schepen, vooruit gezonden, om de schans Filippine te bemagtigen: 't welk hem gelukte. 't Leger, daarna, aan land gezet zynde, werdt verdeeld in drie hoopen, over welken Graaf George van Solms, Graaf Ernst van Nassau en de Ridder François Vere, wiens beschryving van deezen togt nog voorhanden, en, hier en daar, door ons, gevolgd is, het gebied voerden. De Ruitery, in zeven hoopen verdeeld, stondt, onder Graave Lodewyk van Nassau. De Prins zelf liet zyn oog en zorg over alles gaan. De Staaten hadden, midlerwyl, brieven gezonden aan die van Brugge en Gend, met vermaaning, dat zy, gedagtig des voorigen Bondgenootschaps, zig by hen voegen wilden, tot bescherming der gemeene vryheid. Doch zo weinig vrugt deeden deeze Brieven, dat die van Brugge de bezetting des Aartshertogs, tot nog toe geweigerd, nu innamen, en het Staatsche Leger, dat, door Ekelo, Maldeghem en Male, derwaards toog, uit grof geschut, begroetten, zonder 'er egter merkelyke schade aan te doen. De vyand hadt,

1600.

Filippine en andere schansen gewonnen.

op

1600. op 't naderen der Staatfchen, verfcheiden fchanfen in deezen oord verlaaten, die de Prins, terftond, bezetten deedt. Hierdoor ráakte de weg open naar Ooftende: werwaards de Graaf van Solms de Afgevaardigden der Staaten geleidde. Hy floeg zig, daarna, de Albertus fchans overmeefterd hebbende, met een derde deel des Legers, voor Nieuwpoort. 't Overig heir en Prins Maurits volgden hem eerlang, en men maakte alles gereed, om de Stad aan te tasten. 't Leger hadt, op deezen togt, groot gebrek aan drank gehad, onder anderen doordien wel twintig vaartuigen der Zoetelaaren, die hun, over zee, zouden volgen, door Spinolas galeien, waren aangetaft en weggenomen: een ongeluk, dat zy zig zelven wyten moeften, als hebbende, om anderen de winft af te fnyden, het geleide der Oorlogsfchepen niet willen afwagten (w). Doch na dat, wat laater, de Heer van Warmond, Spinola aangetaft, en, met het opfteeken van den wind, merkelyke voordeelen op hem behaald hadt, werdt hem de kleine winft, met groote fchade, betaald gezet (x).

Spinolas Galeien neemen eenige Zoetelaars.

Albertus verzamelt een Leger.

De Aartshertog, ondertuffchen, al te onzagt gewekt, door den inval van een gantfch Leger, met den Veldheer aan 't hoofd, in het rykfte zyner gewesten, verzamelde, in alleryl, een Leger by Antwerpen, de muitelingen te Hamont en elders, door

(w) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 37 [648] enz.
(x) GROTII *Hift. Libr.* IX. *p.* 389.

door bidden en belooven, bewoogen hebbende, om zig, uit overweeging van 't gemeen gevaar, te velde te begeeven. Izabelle zelve heeft, zo verzekerd wordt, 't oproerig Krygsvolk te Dieft, in perfoon, opgewekt tot zynen pligt; en, onder 't wyzen op haare oorfierfelen, betuigd, dat zy liever alle zulke tekens der Vorftelyke grootheid wilde miffen, dan dulden, dat de foldaat, die zig behoorlyk kweet, onbetaald bleeve (y). Zo gehertigd, trekt het heir, welk op tienduizend knegten en zeftienhonderd paarden gefchat werdt, met Albertus aan 't hoofd, op naar Nieuwpoort, met zo groot een fpoed, dat Maurits knegten, verbaasd over 't gerugt van 's vyands aankomft, uit fommige fchanfen verliepen, eer zy hem nog gezien hadden: anderen, gelyk Oudenburg en Snaaskerke, terftond opgaven. Te Snaaskerke, hadt de bezetting 't leeven bedongen; doch werdt, desonaangezien, naderhand, in koelen bloede, vermoord. Albertus weet dit fchelmftuk den muitelingen, als hadden deezen hunne trouw jegens den Vorft, met trouwloosheid tegen den vyand, willen toonen (z).

1600.

trekt op tegen 't heir van Prins Maurits.

In 't heir voor Nieuwpoort, was de ontfteltenis weinig kleiner. De tyding van 's vyands aankomft kwam hier, des nagts, na den eerften van Hooimaand. En veelen hebben gemeend, dat de zaaken der Vereenigde Staaten, in langen tyd, zo gevaarlyk niet

Ontfteltenis in Maurits Leger.

(y) Bor XXXVII. Boek, bl. 39 [650].
(z) Grotii Hift. Lib. IX. p. 390.

1600. niet gestaan hadden. 't Leger lag nog onbeschanst, en 't was nu te laat, om hieraan de hand te slaan. 't Gewest rondsom was in 's vyands magt, weshalve van daar, geen toevoer te wagten stondt. Ook niet van Oostende, alzo Albertus bereids tusschen deeze Stad en Nieuwpoort was aangekomen. Ondertusschen, wagtte men, onbereid en verspreid, alle uuren, overvallen te worden van den vyand, die hier zyne magt byeen hadt, en uit der aart heet naar den stryd was. Maurits nogtans, wien 't nooit aan moed mangelde, zondt Graaf Ernst, voor dag, met negentien vendels knegten, vier kornetten paarden en twee stukken geschuts, naar de brug by Leffinghem, daar Albertus over moest, met last, om hem dien doortogt te betwisten, of, zo dit mislukte, hem zo lang op te houden, tot het Leger behoorlyk geschaard kon worden. Doch Ernst, hoe zeer hy zig haastte, vondt den vyand reeds aan deeze zyde der brugge, die, bespeurende, hoe weinig volks de Graaf by zig hadt, hem, met al zyne magt, aanviel, en, met verlies van agthonderd man, noodzaakte te wyken. Een gevangen, de tyding deezer nederlaage, in 's Prinsen Leger brengende, werdt, op bevel zyner Doorlugtigheid, doorschooten, op dat hy 't niet na vertellen zou (*a*).

Graaf Ernst van Nassau wordt geslaagen.

Dit gevegt hadt den vyand egter lang genoeg opgehouden, om Prinse Maurits gele-

Maurits stelt zig in slagorde.

(*a*) Verhaal van H. WYTS *by* BOR Auth. Stukk. IV. *Deel*, *bl.* 14.

legenheid te geeven, tot het verzamelen en schaaren van zyn Leger. Hy voerde het zelfs, gelukkiglyk, te rug, over de haven van Nieuwpoort, naar den kant van Oostende, vanwaar de vyand verwagt werdt. De Ridder Vere hadt hier het bevel over den voortogt, uit zesentwintighonderd Engelschen en agtentwintighonderd Friezen bestaande. De Graaven George van Solms en Ernst van Nassau geboоden over den middeltogt en agterhoede. Voor Nieuwpoort, waren eenige vendelen gebleeven, om der bezettinge het uitvallen te beletten. Voorts, hadt de Prins de schepen, die, hieromtrent, in grooten getale, lagen, van land doen steeken, op dat den zynen de gelegenheid tot vlugten benomen mogt zyn. In deezen staat, verwagtte men den vyand, hebbende de zee ter linker-, de duinen, ingenomen door den Ridder Vere, ter regterzyde, en Nieuwpoort van agteren. De Aartshertog, midlerwyl, genaderd met zyn Leger, welk, insgelyks, in drie hoopen verdeeld was, sloeg zig neder, in 't gezigt der Staatschen, in de duinen, en op 't strand, daar hy zyn volk, eenige uuren, deedt uitrusten (b). Vast lei hy in beraad, of men den Staatschen hadt aan te tasten, of in te sluiten. Doch de meesten neigden tot den slag: waartoe de knegten, aangemoedigd, door de pas behaalde overwinning, zig ook bereid toonden. De Legerhoofden verzuimden niet, hen verder te noopen tot hunnen pligt. Mau-

1600.

De vyand nadert hem.

(b) Bataille de Nieup. par F. Vere p. 8.

1600. Maurits bleef hiervan, aan onzen kant, ook niet in gebreke; maar, rydende, verzeld van zynen broeder, Graave Henrik Fredrik, het gantſche Leger door, ſtelde hy elk voor oogen, hoe groot thans het gevaar ware, en hoe eerlyk de dapperheid en de overwinning zyn zouden. Daarop, beſluit hy, zelf den ſlag te beginnen. Twee ſtukken geſchuts, opgeſleept tegen de ſteilte der duinen, worden, omtrent ten twee uuren na den middag van den tweeden van Hooimaand, geloſt op den vyand, die, met agt ſtukken, van 't vlakke ſtrand, op de onzen vuurde. Maar de Staatſche Oorlogsſchepen, afgeweeken naar Ooſtende, noodzaakten hem, met ſchieten, hooger op 't ſtrand, en tot in de duinen te wyken. Hier werdt, drie of vier uuren lang, hevig gevogten, met ongelyke uitkomſt van wederzyde, naar dat de eene of de andere party het voordeel van de plaats hadt weeten te bekomen. De Ridder Vere, zelf vegtende onder de voorſten, en zyn paard verlooren en twee wonden bekomen hebbende, week niet uit den ſtryd, voor hy dien zynen Broeder, *Horatio*, die, midlerwyl, met verſch volk, genaderd was, hadt aanbevolen (*c*). Horatio vogt, als wanhoopig, verſlaande, met zyn volk, wel agthonderd man, in de delling, tuſſchen twee duinen (*d*). De vyand drong, daarna, zo ſterk in op de onzen, dat een deel derzelven aan 't vlug-

Slag by Nieuwpoort.

(*c*) Bataille de Nieup. *par* F. VERE *p.* 12.
(*d*) Verhaal van H. WYTS *by* BOR Auth. Stukk. IV. *Deel, bl.* 14.

vlugten raakte. De wanorde, hierdoor veroorzaakt, werdt egter fpoedig herfteld, alzo Maurits, geraaden gevonden hebbende, by hoopen, aan te vallen, geduurig verfch volk gereed hadt, om den bezwykenden by te fpringen. De Ruitery was ook flaags geraakt; niet zonder dat Graaf Lodewyk, die, van pas tien man verzeld, vooruit gereeden was, groot gevaar zyns leevens liep: hoewel hy, door den Ritmeefter *Kloet*, nog gelukkiglyk gered werdt. *Walraven*, *Baron van Gend*, werdt, by deeze gelegenheid, gewond. Laat in den namiddag, begon de hitte des gevegts een weinig te verflaauwen van wederzyde: wanneer de Prins befloot, zig te bedienen van zyne Ruitery, die minft geleeden hadt, en nergens te kort gefchooten was, om een einde van den ftryd te maaken. Twee Kornetten, een van Vere en een ander onder *Balen*, werden by 't gefchut geplaatft, om den vyand, in een nieuw gevegt, in te wikkelen. Albertus, die ook gaarne een einde van den ftryd zag, zendt 'er zyne Ruitery op af, die zo hevig begroet wordt, uit het gefchut, dat zy, een en andermaal aan 't wyken gebragt, eindelyk, met groot verlies, op de vlugt gejaagd werdt. Toen drongen onze regementen aan op 's vyands voetvolk, welk ook, eerlang, genoodzaakt werdt te deinzen. Veel hielp het den onzen, dat zy de zon en wind van agteren, de vyand, daarentegen, dezelven vlak in 't gezigt hadt, zonder dat Maurits hem toeliet, te wiffelen van ftandplaatfe, waartoe

1600.

1600. hy, dikwils, zyne uiterfte poogingen aanwendde. Voorts, ftonden 's vyands ftukken in 't gulle zand, daar zy, door hunne zwaarte en 't affchieten, diep inzakten; de onzen, daarentegen, op eenen vloer van planken, waardoor zy wiffer troffen. Ook raakte de brand in 's vyands buskruid, 't welk eene byftere wanorde veroorzaakte. De Aartshertog, nogtans, zo lang hem eenige hoop overfchoot, reedt door zyne flagorde, en, zelfs met ongedekten aangezigte, aan op de onzen; by welke gelegenheid, hy met een' piek in 't oor gekwetft werdt. Doch toen nu alle hoop uit was, befloot hy af te trekken, gelyk, des avonds, ten zeven uuren, gefchiedde. Hy was zo dra niet geweeken, of zyn volk floeg, wyd en zyd, zonder orde, aan 't vlugten. Een hoop Hoogduitfchen alleen trok in goede orde af. De verftrooide vyanden werden, door de onzen, vervolgd en afgemaakt, of gevangen genomen. De zege was volkomen aan de zyde der Staaten, fchoon zy niet zonder bloed verkreegen was. Men rekende het verlies, aan onzen kant, op omtrent duizend man, behalve de agthonderd, die, des morgens, onder Graave Ernft, waren gefneuveld. Van 's vyands zyde, werden 'er omtrent drieduizend verflaagen: veelen gevangen genomen, en, onder de aanzienlykften, de Admirant van Arragon, die, terwyl 't gevegt nog hagchelyk ftondt, van zyn paard geworpen zynde, den onzen in handen gevallen was. Al 't gefchut en eene groote menigte vendels en ftandaar-

Nederlaag des Aartshertogs.

Wederzydfch verlies.

Mendoza gevangen.

daarden des vyands werden veroverd: doch eenige gevangenen, daarna, door de onzen, voor en binnen Oostende, uit weêrwraak, in koelen bloede, omgebragt (*e*). De Prins, ongeraaden vindende, den vyand langer te vervolgen, zonderde eenige uitgelezen ruiters en knegten af, t'eener verzekering, tegen onvoorziene toevallen des krygs, en vernagtte toen, in de duinen. Opmerkelyk is, 't gene sommigen, voor waarheid, verhaalen, dat Filips Willem, Prins van Oranje, geduurende den slag, alle zyne paarden gezadeld, en veele bedienden op de toegangen hieldt, om de eerste tyding te hebben van de uitkomst van eenen stryd, waarvan, zo hy meende, zyne behoudenis afhing; hebbende den Aártshertog zig laaten verluiden, dat hy, de overwinning behaalende, Maurits en Henrik Fredrik gevangen naar Spanje zou voeren: 't welk, zo 't gebeurd ware, Filips Willem ook voor zyne eigene vryheid zou hebben doen vreezen: waarom hy, op zulk eene maare, terstond de vlugt zou genomen hebben. Ook deedt hy, terwyl de stryd duurde, niet dan bidden, dat zyne broeders overwinnen mogten (*f*). 1600.

's Daags na den slag, begaf Prins Maurits zig naar Oostende, daar de Afgevaardigden der Staaten, den voorgaanden dag, in grooten angst, gesleeten hebbende, nu, meer dan ooit te vooren, door 's Prinsen aan-

(*e*) Brief van J. UITENBOG. *by* BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 45 [657].
(*f*) AUBERY Memoir. *p.* 230.

1600. aankomst, verkwikt werden. De zege werdt, met vuurige dankzeggingen aan Gode, erkend. Maurits zelf verscheen, met het stokje van la Barlotte, in de Kerke, daar de Predikant *Joannes Uitenbogaard*, op 's Prinsen verzoek, door de Staaten van Holland, naar 't Leger, gezonden (*g*), eené gepaste rede deedt, over een gedeelte des honderdenzestienden Psalms (*h*). Over de maaltyd, waartoe ook de gevangen Admirant genoodigd was, schoot de Prins uit, *dat deeze nu gelegenheid hebben zou, om Holland te zien, waarnaar hy, reeds meer dan vier jaaren, verlangd hadt* (*i*). Ook werdt hy, eerlang, op 't Huis te Woerden, en daarna, in den Haage, gevangen gezet. Sommigen melden, dat eenigen van 's Prinsen hovelingen, van deezen tyd af, oneenigheid hebben begonnen te verwekken, tusschen den Prinse en de aanzienlykften onder 's Lands Staaten: welke laatsten zy ook by 't gemeen in veragtinge poogden te brengen, verspreidende, datze dapper in 't raadgeeven waren, wanneer zy zelven buiten gevaar bleeven, terwylze den Veldheer en 't gantsche Leger, tot hunne byzondere beveiliging, in zo groot een' nood gebragt hadden (*k*). Ook blykt, van elders, dat de Advokaat Oldenbarneveld, die thans wel 't meeste gezag hadt onder de Staaten, en, ne-

Misnoegen tusschen den Prins en de Staaten.

Oldenbarnevelds agterdogt.

(*g*) *Zie* Resol. Holl. 13 *Juny* 1600. *bl.* 216.
(*h*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 39-42 [650-654]. REYD XVII. *Boek*, *bl.* 427. *enz.* GROTII Hist. *Libr.* IX. *p.* 390-399.
(*i*) Brief van J. UITENBOG. *by* BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 44 [656].
(*k*) GROTII Hist. *Libr.* IX. *p.* 399.

nevens andere Gemagtigden, te Oostende, 1600.
geweest was, omtrent deezen tyd, bedugt werdt, dat de Prins stondt naar de opperste magt in 't Land, immers naar meerder gezag, dan hy tot nog toe gehad hadt (*n*). Doch wat in hem deeze vrees verwekte, vind ik nergens, duidelyk, aangeweezen. 't *Blykt* wel, dat sommigen, met naame Karel Roorda, een Friesch Edelman, al sedert eenige jaaren, diergelyke gedagten van Graave Willem Lodewyk, en zelfs van Prinse Maurits gevoed, en zig, deswege, by monde en geschrifte, scherp genoeg verklaard hadden (*o*): waaruit een hevige twist tusschen den Stadhouder van Friesland en Roorda ontstaan was. Ook vindt men, dat Roorda, die zeer gedraagen werdt, door de Zevenwolden, in 't jaar 1597, aan die van Enkhuizen, waarschuwender wyze, geschreeven hadt „ dat men op zyne hoe„ de zyn moest, tegen de oogmerken van „ het Huis van Nassau (*p*)." Doch dat de vrees van Oldenbarneveld, van elders, en niet uit het schryven van Roorda, ontstaan moet zyn, is, hieruit, af te neemen, dat de *Staaten van Holland* Roordas schryven zeer euvel opgevat, en zig, deswege, by de Staaten van Friesland, ernstelyk, beklaagd hebben, den goeden naam van Prinse Maurits en Graave Willem, te gelyk, uit al

(*n*) Waaragt. Hist. van J. v. OLDENBARN. *bl.* 407.

(*o*) *Zie* BOR XXX. *Boek*, *bl.* 23, 24 [701-703]. XXXIII. *Boek*, *bl.* 89 [279]. REYD X. *Boek*, *bl.* 200, 201. XI. *Boek*, *bl.* 230.

(*p*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 17 [315]. *Zie ook* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 649, 653.

1600. al hun vermogen, verdedigende (q). Midlerwyl, hadt het tegenwoordig misverstand tusschen den Prins en de Staaten, en tusschen de gewesten onderling, zelfs in Engeland, gerugt gemaakt: waarom de Koningin hen, door den Heere Karon, gewoonlyken Agent der Staaten aan haar Hof, en door *George Gilpin*, die, van haaren wege, in den Raad van Staate, zat, tot eendragt deedt vermaanen (r).

Maurits breekt op van voor Nieuwpoort.

De Aartshertog verloor den moed niet, door zyne nederlaage. Hy deedt, terstond, Oudenburg en de andere schansen hieromtrent voorzien van meer bezetting. Ook werdt 'er meer volks binnen Nieuwpoort gebragt. Doch 't weder, schoon 't midden in den Zomer was, werdt, omtrent deezen tyd, zo regenig en onstuimig, dat Maurits, die, vier dagen na den slag, wederom voor Nieuwpoort gekomen was, eerlang, besloot, de Plaats te verlaaten. Hy ondernam toen 't beleg der Izabelle-schanse by Oostende, alwaar la Barlotte doorschooten werdt. Doch gelyke zwaarigheden noodzaakten hem, ook hier, de belegering op te breeken: waarna hy, geenen kans ziende, om iet voordeeligs in Vlaanderen te verrigten, tegen het einde van Hooimaand, te Oostende, scheep ging, en, naar Holland keerde (s). Het overig deel des jaars werdt, van wederzyde, zonder verdere onderneemingen van eenig gevolg doorgebragt: terwyl

La Barlotte sneuvelt.

(q) Resol. Holl. 26 *Maart* 1597. *bl.* 151.
(r) *Zie* Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 50-53 [665-668].
(s) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 43 [654] *enz.*

wyl de onzen zig over eenen gelukkigen veldslag, de vyanden over de behoudenis van Vlaanderen, verheugen konden. Een deel onzes Legers bleef eene wyle in Brabant, zonder iets van belang uit te rigten. 1600.

XXI. De Staaten van 's vyands Nederlanden doen wederom voorslagen van vrede.

Eenigen tyd te vooren, hadt de Aartshertog de Staaten zyner Nederlanden, te Brussel, beschreeven, om hen, tot het opbrengen van zwaarer Beden, te beweegen. Hy hadt hun, by deeze gelegenheid, verklaard „ dat hy verlangde naar vrede. Doch „ dat men, zo de vyand hiertoe niet te „ brengen ware, zig in staat stellen moest, „ om den kryg, met nadruk, voort te „ zetten." De Staaten, eenige penningen hebbende toegestaan, tot voldoening van 't krygsvolk, merkten aan „ dat de Vereenigde Staaten, niet zonder reden, de „ vredehandelingen mistrouwden: alzo de „ Kasteelen nog ongeslegt, de vreemdelingen in 't bezit der voornaamste ampten „ bleeven, en andere dingen gedoogd werden, die tegen 's Lands voorregten aanliepen. Zelfs werdt de Godsdienst nog „ bedwongen, en de Indien geslooten, „ voor de Nederlanders. Zo Koning Filips „ alle deeze zwaarigheden wegnam, en „ hun, met bewilliging der Aartshertogen, „ toeliet, met de andere partye, in onderhandeling te treeden, twyfelden zy niet, „ of de Nederlanden zouden zig haast allen begeeven, onder eene heerschappye." De Aartshertog hadt, hierop, toegestaan, dat 'er eenigen werden afgezonden aan de Vereenigde gewesten, om, uit den naam

1600. zyner Staaten, de gemoeden te ondertasten (*t*). *Gerard van Hoorne*, Graaf van Bassigni, *Filips Bentink* en *Henrik Kodt*, Pensionaris van Yperen, begaven zig toen naar Bergen op Zoom, alwaar de Gemagtigden der Vereenigde Gewesten zig na den slag by Nieuwpoort, eenigen tyd, ophielden. Men hieldt hier een gesprek over de hoop tot vrede, die men, wederzyds, scheen te wenschen. Doch alzo de onzen, by monde van den Advokaat Oldenbarneveld, duidelyk te verstaan gaven „ dat 'er geene vrede te „ maaken ware, zo 't uitheemsch Krygs„ volk niet eerst vertrok, en den Koning „ van Spanje allen gezag over de Neder„ landen benomen werdt," scheidde men, naar gewoonte, vrugteloos (*u*). 't Gesprek was egter van dit gevolg, dat de Staaten der Aartshertogen, de hoop op vrede verlooren geevende, beslooten, maandelyks, driehonderdentwintigduizend guldens op te brengen, tot de lasten des krygs, welke somme, uit verscheiden' nieuwe belastingen, gevonden werdt (*v*). Doch 't viel den Nederlandschen Staaten, ten deezen tyde, hard te verduwen, dat Filips hen, in zekere zyne brieven, nog als de zynen aanmerkte, en last gaf, om, uit de boeken der koopluiden, op te spooren, of eenigen hunner ook nog handel dreeven op de Vereenigde

(*t*) REYD XVII. *Boek*, *bl.* 423.
(*u*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 43 [655]. GROTII Hist. *Libr.* IX. *p.* 401.
(*v*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 59-61 [676-679]. REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 440.

nigde gewesten, of op de Indien: hoe- 1600.
wel men zig, hiertegen, te Antwerpen, zo ernstig verzettede, dat het steeken bleef (w).

XXII. Wreedheid der Duinkerker Kaapers gestraft.

De Duinkerker Kaapers waren 'er, dit najaar, op uit, om de Hollandsche en Zeeuwsche Visschery in den grond te bederven. Ook hadt hen het straffen van eenigen der hunnen, hier te Lande, dermaate verbitterd, dat zy, wreeder dan ooit te vooren, leefden, met de visschers, die hun in handen vielen (x), en die, voor een groot deel, Doopsgezind zynde, ongeoorlofd hielden, geweld met geweld te keeren. Sommigen van deezen hebbenze, in de schepen, vastgenageld, en dezelven, daarna, in den grond geboord, of verbrand. Zo stout en magtig warenze, eindelyk, geworden, dat zy de Oorlogsschepen, die den visscheren tot geleide dienden, durfden aantasten, en somtyds veroverden. Doch toen, daarna, eene groote Vloot op hen afkwam, zyn 'er, wederom, eenige Kaapers genomen, die hunne wreedheden, gelyk te vooren, met de galge, hebben moeten boeten (y).

De Staaten van Holland doen twee galeien bouwen.

Sedert dat de vyand zig hadt begonnen te bedienen van galeien, was men, hier te Lande, ook bedagt geweest, om 'er eene of meer te doen timmeren. Te Dordrecht, was, eindelyk, eene groote galei volbouwd: waarby, eerlang, nog eene of meer kleinen ge-

(w) Grotii Hist. *Libr.* IX. *p.* 402.
(x) Resol. Holl. 31 *Aug.* 1600. *bl.* 284, 354.
(y) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 46 [659]. Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 435. Grotii Hist. *Libr.* IX. *p.* 402.

1600. gevoegd werden (z). Men bemandeze, eerst, met bezoldigde roeijers. Naderhand, werden 'er misdaadigen op gebannen. 't Land hadt veel dienst van deeze galeien, by stille zee; wanneer de grootste alleen verscheiden' vyandlyke schepen durfde aantasten, en dezelven somtyds, merkelyke schade toebragt. Zelfs ondernamen de roeijers, van weinige sloepen gevolgd, op eenen donkeren nagt, de groote galei de Schelde op, en, tusschen de vyandlyke schansen door, tot voor Antwerpen, te voeren: vanwaar zy een schip, dat drie laagen geschuts ophadt, en zeven kleineren, te rug sleepten (*a*), terwyl de trompetters 't bekende deuntje, *Wilhelmus van Nassouwe*, bliezen; waarby zig eenige burgers, der Staatsche zaake toegedaan, niet zonder gevoeligheid, de voorige dagen te binnen bragten (*b*).

Dienst der zelven.

XXIII. Vredehandeling tusschen Engeland en de Aartshertogen.

De Aartshertog Albertus hadt, terstond na zyne te rugkomst uit Spanje, de Koningin van Engeland, door brieven, aangespoord, om den Vredehandel te beginnen. De Vereenigde Staaten hadden haar, daarentegen, van denzelven zoeken af te schrikken. Noël de Karon, hun gewoonlyke Agent in Engeland, deedt 'er, insgelyks, zyn best toe (*c*). In Grasmaand deezes jaars, met de Koninginne, in een gemeenzaam ge-

(z) Resol. Holl. 5 *Apr.* 26 *May*, 12 *Juny*, 21 *Aug.* 1 *Sept.* 7, 30 *Dec.* 1600. *bl.* 121, 185, 215, 280, 288, 442, 472, 491.

(*a*) Resol. Holl. 1, 15 *Dec.* 1600. *bl.* 432, 481.

(*b*) REYD XVII. *Boek*, *bl.* 435. BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 50 [664. 665].

(*c*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 16, 17 [617, 618, 619].

gesprek geraakt zynde, verhaalde zy hem, 1600.
„ hoe zeer zy aangezogt werdt van Albertus, om haare gezanten te zenden naar Boulogne." Zy voegde 'er by „ dat de Aartshertog zig vleide, dat de verpande Steden, of hem overgeleverd, of, ten minste, door haar, bewaard zouden worden. Ook verlangde hy naar 't openen der vaart op Engeland, voor zyne onderzaaten; doch wenschte, te gelyk, dat den Ingezetenen der Vereenigde gewesten belet mogt worden, op Spanje, onder Engelsche naamen, te handelen." De Koningin verklaarde, wyders, met algemeene woorden, dat zy niets besluiten zou, strydig met de vriendschap, die zy den Staaten beloofd hadt. Karon, haar ziende in een' goeden luim, verstoutte zig, haar te vraagen, of zy beslooten hadt, gezanten naar Boulogne te zenden, of niet? Doch zy was te wel op haare hoede, om hem, hierop, regtstreeks, te antwoorden. *Hola!* zeide zy, *ik moet my, deswege, eerst nog beraaden. Verzeker gy slegts den Staaten, dat zy op my, als op een' rots, vertrouwen mogen.* In 't weggaan, beet zy hem deeze spreuk der schriftuure toe, in 't Latyn: *Modicæ fidei, quare dubitasti, Kleingeloovige, waarom hebt gy getwyfeld* (d)? Nogtans, besloot zy, eerlang, tot het afvaardigen van een gezantschap naar Boulogne, daar drie of vier maanden gesleeten werden,

Gesprek deswege van Karon met de Koninginne.

(d) Brief van N. DE KARON *by* BOR XXXVII. *Boek, bl.* 17, 18 [619, 620].

1600. den, zonder dat de Engelſchen en Nederlanders, die uit den naam des Konings van Spanje ſpraken, ſchoon zy door de Aartshertogen waren afgezonden, eens in eigenlyke onderhandeling hadden konnen treeden. Men ſcheidde, derhalve, vrugteloos: 't welk, openlyk, geweeten werdt aan een geſchil over den rang, dien de Engelſchen den anderen niet afſtaan wilden. Doch men hadt al ras ontdekt, dat de Aartshertogen alleenlyk een Beſtand zogten, daar de Engelſchen niet toe verſtaan konden. De handeling werdt, ſedert, met brieven, ſleepende gehouden, tot na het overlyden der Koninginne (*e*). De Vereenigde Staaten verheugden zig grootelyks, dat de Byeenkomſt te Boulogne vrugteloos geſcheiden was.

Men ſcheidt vrugteloos.

XXIV. Handel der Duitſche gezanten in den Haage.

De Duitſche gezanten, *Herman*, *Graaf van Manderſcheid* en Karel Nutzel, in 't voorleeden jaar, afgeweezen, waren, desonaangezien, in Bloeimaand deezes jaars, in Holland gekomen (*f*), voorgeevende, dat zy niet van vrede, maar van andere zaaken te handelen hadden. Men verleende hun dan gehoor, ter algemeene Staatsvergaderinge, daar zy de inruiming der Duitſche Plaatſen, en vergoeding der geleeden' ſchade vorderden, met zulk eene agtbaarheid, als hadden ze de Vereenigde geweſten nog, gelyk van ouds, gehouden voor onderhoorigen des Duitſchen Ryks. Voorts konden zy niet

(*e*) Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 386.
(*f*) Reſol. Holl. 7-13 *Aug.* 1600. *bl.* 271.

niet nalaaten aan te merken „ dat zy van „ de Vredehandeling zwygen zouden; maar „ niet, dat de Staaten, zonder arg vermoeden te geeven, niet konden weigeren in „ gesprek te treeden." Ook verklaardenze, „ dat zy de lasten, onder deksel van oorlog, „ op de koopwaaren gelegd, niet langer „ dagten te draagen." De Staaten gaven, op deeze redenen, het gewoone antwoord. Men begon toen ook een Bestand voor te slaan, welk de Staaten, zagtelyk, van de hand weezen. Maar alzo de vyand Rees verlaaten hadt, vondt men geraaden ook Emmerik te ruimen: gelyk, in Zomermaand, geschiedde (*g*). Doch Schenkenschans of 's Graavenwaard, waarop het gestigt was, beweerden de Staaten tot den Gelderschen bodem te behooren. De Duitsche gezanten begaven zig, vanhier, naar Brabant, daar zy de herlevering van Rynberk vorderden; doch niets dan goede beloften opdeeden (*h*).

1600.

XXV. Hevige twist met de Stad Groningen.

Met Groningen en Friesland, waren de geschillen over 't draagen der gemeene lasten, in 't voorjaar, tot zulk eene hoogte gereezen, dat zy, niet dan by wege van daadelykheid, scheenen te konnen beslegt worden. De Stad Groningen hadt zig, noch in opzigt der geschillen met de Ommelanden, noch in het opbrengen haarer agterstallen in de gemeene lasten, tot hiertoe, willen schikken, naar de uitspraak der algemeene Staaten van den jaare 1597, schoon men

(*g*) Resol. Holl. 8-20 *May* 1600. *bl.* 182.
(*h*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 38-37 [639-648].

1600. men hieldt, dat zy zig, daartoe, in den jaare 1594, en sedert, duidelyk verbonden hadt. Zelfs was de jongste uitspraak nader verklaard en bevestigd, in 't voorleeden jaar 1599 (*i*). Doch men toonde zig even onwillig, om 'er in te berusten. De Regenten, die ballingen geweest waren onder de Spaansche overheersching, zouden de Burgery nu niet gaarne, meer dan toen geschied was, bezwaard hebben. De Burgery hieldt het voor een groot ongelyk, dat de huizen nu zouden belast worden, daar zy te vooren vry plagten te zyn. Ook kon zy niet dulden, dat haar voorregten benomen werden, die haar, tot benadeelinge der Ommelanden, te vooren, vergund waren. Men dreef, daarbenevens, dat de Stad, in 't jaar 1594, de behoudenis haarer voorregten, uitdrukkelyk, bedongen hadt: waartegen, van der Staaten zyde, werdt aangemerkt; dat, onder deeze voorregten, nimmer zulken begreepen waren, die Parma der Stad, met slinksche oogmerken, verleend hadt. De tweedragt duurde, tot in de Lente deezes jaars, wanneer de algemeene Staaten een besluit namen, diergelyk men, zeldzaam, onder vrye volken, zag ter uitvoeringe brengen. Graaf Willem Lodewyk kreeg last, om de jongste uitspraak der Staaten, met geweld, te doen gelden: ten welken einde, hy zig te bedienen hadt van de bezetting van Groningen, en van eenig ander Krygsvolk, welk hem, daar-

Graaf Willem Lodewyk brengt Krygsvolk in Gronin-

(*i*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 27 [548] *enz.*

daarenboven werdt toegezonden. Zo ras dit volk in de Stad was, deedt Graaf Willem de burgery ontwapenen, dat, zonder anderen tegenſtand dan met woorden, ge ſchiedde, hebbende de knegten laſt van Graave Willem, om zig aan geene woorden te ſtooren; maar ſtil hun werk te doen. Doch de Wethouders en Hoofdluiden der Burgerye behielden hun geweer. De Stad en de Ommelanden, geſchat zynde, om ten minſte vierhonderdduizend guldens, wegens agterſtallen, te voldoen; kreegen de Krygsknegten bevel, om burgers en huisluiden, tot het opbrengen van hun aandeel in deeze ſomme, te noodzaaken: waarover alomme bittere klagten vielen. De Ommelanden kwamen egter eerſt aan de hand, en bleeven hierom van inlegering vry. Doch de Stad hieldt zig lang hard, en verwierp alle voorſlagen tot belaſting der gemeente, beweerende de Regenten, dat zy niets moesten overgeeven dan gedwongen, op dat zy, by verandering van tyden, alles te ligter mogten konnen herſtellen. Midlerwyl, was 'er bevel uit den Haage gekomen, om een Kaſteel te Groningen op te werpen; 't welk, in 't begin van Bloeimaand, met zeshonderd man, begonnen werdt. Hierdoor wilden de algemeene Staaten de voorneemens van ſommige Spaanſchgezinden, die 't oog op nieuws naar den vyand mogten hebben, verhinderen, en de Stad, daarbenevens, met zwakker bezetting, dan 'er nu in lag, onder bedwang houden. De hardſten der Re-

1600.

Graaf Willem ontwapent de burgery.

Men vordert de agterſtallen, met geweld.

De algemeene Staaten doen een Kaſteel ſtigten in de Stad.

1600. Regenten, de Burgemeester *Joachim Alting*, de Syndicus of Pensionaris *Houstin* en *Joost van Kleeve* werden naar den Haage ontbooden: daar zy zeer klaagden, over het opwerpen van 't Kasteel, tegen de belofte, by 't overgaan der Stad, in 't jaar 1594, gedaan; vertoonende, voorts, „ dat niets meer streedt met de vryheid, „ om welke de wapenen waren aangenomen, dan het stigten van Kasteelen, welk „ nimmer, in vrye Steden, geleeden was, „ vooral niet, te Groningen, daar menze, „ een en andermaal, afgeworpen hadt." Zy voegden 'er by „ dat zy zig, niet dan met „ redenen, nooit door geweld, verzet hadden tegen de uitspraak der Staaten; dat „ zy zig, voortaan, aan dezelve onderwerpen wilden, alleenlyk verzoekende, dat „ men de Stad verschoonde van dit uiterste „ bewys der slaavernye, nergens in gebruik, „ dan daar men met geweld regeerde: daar „ de Staaten, veeleer, door zagtheid, de „ toegenegenheid der Burgeren behoorden „ te winnen: gelyk ongetwyfeld te wagten „ was, als men 't Kasteel agter wege liet."

Klagten hierover.

Antwoord der Staaten.

De Staaten, nogtans, lieten zig niet beweegen, door deeze redenen: maar weezen hiertegen aan „ dat Groningen, voor twintig jaaren, door eenige Spaanschgezinde „ wargeesten, van 't gemeen Verbond afgescheurd zynde, onder dekfel van zogenaamde voorregten der Stad boven de „ Ommelanden; sedert, geweldiglyk, over „ de Ommelanden, geheerscht, en ter be-

„ loo-

„ looninge van zulk een' dienst, in Spanje, 1660.
„ verscheiden' schandelyke en harde Privi-
„ legien verkreegen hadt, die men nu, na
„ de hereeniging, nog wilde doen gelden.
„ Dat men, trotselyk dryvende, dat der
„ Staaten uitspraak niet stryden mogt met
„ de Privilegien, waardoor men deeze
„ Spaansche gunsten verstondt; de Regts-
„ oefening, door voorwendsels van oproer,
„ gehinderd, de schatting en de verpagting
„ der gemeene middelen belet, de verpon-
„ ding op de huizen platuit geweigerd hadt.
„ Dat men zig vergeefs beriep, op het
„ verdrag van den jaare 1594, welk, zo
„ dikwils, door de Stad, overtreden was.
„ Dat de Staaten genoodzaakt waren, zig
„ van de Stad te verzekeren, tot voorko-
„ ming van zulk eene dwinglandy, als 'er
„ voorheen geoefend was. Dat zy noch
„ wil noch magt hadden, om het Kasteel
„ te gebruiken, tot iemants onderdrukking;
„ maar dat zy 't alleen tot beteugeling der
„ kwaaden en tot bescherming der goeden
„ zouden doen dienen." Men ging dan voort, met de opregting van 't Kasteel, waartoe die van Friesland wakker de hand leenden. Midlerwyl, zat de Regeering te Groningen wel agt weeken bedryveloos. De Kamer der Staaten van 't gewest was ook geslooten. De Burgery deedt eene bezending naar den Haage, die, uit haaren naam, onderwerping aanboodt, en gyzelaars uit de aanzienlykste Ingezetenen, voor de naarkoming van 't gene men hun opleggen zou,

1600. mids maar 't Kasteel agterbleeve. Doch 't baatte even weinig. Op den naam der Staaten van Stad en Lande, werdt ook eenige afslag verzogt van de geëischte agterstallen. Doch de algemeene Staaten weigerden den afgezondenen gehoor, voor zy vier tonnen schats hadden opgebragt: die, door middel van 't Krygsvolk, eerlang, werden ingevorderd (*k*). Voorts, werdt de Regeering der Stad veranderd, en vreedzaamer of rekkelyker mannen, in de plaats der voorige onverzettelyken, gekooren: waarna het gewest, eindelyk, in rust raakte. De belastingen werden 'er, sedert, gebragt op den zelfden voet, als in Holland (*l*).

De rust in Groningen wordt, eindelyk, hersteld.

Twist in Friesland door Graave Willem en de Staaten der byzondere gewesten bygelegd.

De geschillen over den Impost op het Hoornvee en de weilanden, die de Steden van Friesland doordryven wilden, doch waartoe die van Oostergo en Westergo niet verstaan konden; hadden dit gewest, sedert eenigen tyd, ook jammerlyk verdeeld. De tweedragt werdt gevoed, door zulken, die, de hoogste ampten van Regeeringe voor zig zelven zoekende, anderen, in 't verkrygen derzelven, dwarsboomden, waartoe men zig bediende van de oneenigheid over den Impost. Zo ver liep het eindelyk, dat een deel der Staaten, te Leeuwaarden, een ander deel, te Franiker, vergaderende, de Regeering en geldmiddelen van 't gewest deerlyk vaneen scheurde. Graaf Willem, om deezen twist te slissen, bediende zig, eerst, van 't gezag des Hofs van Friesland,

te-

(*k*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 7 [605] *enz.*
(*l*) Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 414 *enz.* Grotii Hist *Libr.* IX. *p.* 385.

tegen de Leden, die zig afgezonderd hadden. En toen men dit weigerde te erkennen, nam hy zyne toevlugt tot de wapenen, zonder zig te ſtooren, aan 't gene hem naarging, dat hy, de wetten met voeten treedende, zig dagt meeſter te maaken van de Regeeringe. Eindelyk, kwamen de Staaten der andere geweſten tuſſchen beide (*m*), door welker bemiddeling, de geſchillen, in der minne, bygelegd, en de zaaken, in de voorige ruſt en eendragt, herſteld werden (*n*). 1600.

De Aartshertogen en de Vereenigde Staaten ſcheenen zig, na den ſlag by Nieuwpoort, voornaamlyk, bezig te houden, met toebereidſels tegen het volgende jaar, 't welk gewigtige en wel belegde aanſlagen dreigde. Filips Willem, Prins van Oranje, nam het bevel aan over driehonderd ruiters, die nieuwlings geworven waren. De muitelingen te Dieſt werden met vyfhonderdduizend Dukaaten te vrede geſteld. In Spanje, werdt ook volk verzameld. En Albertus liet zig verluiden, dat hy twee Legers, een in Vlaanderen, en een aan den Rynkant, op de been dagt te brengen. Maurits, daarentegen, beſteedde zyne voornaamſte zorg aan het verſterken en beveiligen van Ooſtende, waaraan den Staaten veel gelegen was. Eenigen waren van verſtand, dat zulks beſt geſchieden kon, door zig, omtrent deeze Stad, wederom neder te ſlaan met een

XXVI. Krygstoeruſtingen, ter wederzyde.

(*m*) Reſol. Holl. 8, 9 *Sept. en verv.* 1600. *bl.* 298, 302, 365.
(*n*) Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 418. Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 386.

1600. een Leger; doch alzo men 't gevaar hiervan, onlangs, leevendig ondervonden hadt, werdt besloten, door de eene of de andere belegering, den vyand uit Vlaanderen te trekken, en Oostende, op deeze wyze, te beveiligen.

Aanslagen des vyands.

De Winter en 't volgende voorjaar werden, voorts, met eenige looze aanslagen, en met het bespieden van elkanders oogmer-
1601. ken gesleeten (*o*). Den vyfden van Louwmaand, werdt, te Geertruidenberg, ter dood gebragt *François de Provence*, die, door Grobbendonk en de Jezuiten, bewoogen, om deeze Stad, door verraad, den Aartshertoge in handen te stellen, op vermoeden, gevat was (*p*). Op Vlissingen, broeide, by den vyand, ook een looze aanslag, op 't ontdekken van welken, de verraader de handen aan zig zelven geslaagen hadt (*q*). De Staatsche Ruitery overmeesterde, daarentegen, by verrassing, het Slot *Krapoel*, in 't Land van Limburg (*r*). Wat laater in Sprokkelmaand, werdt de Ritmeester Kloet, met driehonderd paarden en eenig voetvolk, afgezonden, om het sterke Slot Krakou, in 't Graafschap Meurs, te overweldigen. Doch gekomen omtrent Wagtendonk, overviel hem de bezetting van Straalen, die wel dertig man van zyn volk gevangen nam, eer hy zig in slagorde stellen kon. 't Gelukte hem egter, daarna, langs

't Slot Krakou bemagtigd door Kloet.

(*o*) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 440, 443.
(*p*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 61 [688].
(*q*) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 444.
(*r*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 434.

langs eenen omweg, zynen vyand te onderscheppen en te verslaan. Toen rukte hy naar Krakou, daar men verzuimd hadt, de graft op te byten, en bemagtigde het Slot, zonder moeite (*s*), 1601.

Men bragt, dit voorjaar, ook meer Oorlogsschepen in zee, dan naar gewoonte. De vyandlyke Vrybuiters waren zo stout geworden, dat zy hunne gevangenen, omtrent Scheveningen, aan land, durfden zetten, om daar 't losgeld te ontvangen. Doch eenigen van deezen werden, daarna, van gewapende Visschers pinken, aangetast en opgebragt, en moesten hunne stoutheid, met de gewoonlyke straffe, boeten. Om de haven van Duinkerken onbruikbaar te maaken, deedt men 'er, omtrent deezen tyd, eenige schepen met steen in zinken. Doch de inwooners haktenze, by laag water, geduurig, aan stukken, waarna alles, met de ebbe, wederom in zee dreef (*t*). Eenige Hollandsche Koopvaardyschepen, onder 't geleide van een Oorlogsschip, naar Engeland willende, vervielen onder de vyandlyke galeien, die de meesten verooverden, na dat zy, niet zonder schade, eene wyle tyds, slaags geweest waren met het Oorlogsschip, welk, eindelyk, door den brand, vernield was (*u*). Krygsbedryven, te water.

De muitery onder het vyandlyk Krygsvolk duurde nog, aan verscheiden' oorden. De Waalen, die in de schansen rondsom Oost- Muitery onder 't Spaansch Krygsvolk.

(*s*) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 444.
(*t*) Grotii Hist. *Libr.* X. *p.* 406.
(*u*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 437 *vers.*

1601. Ooſtende lagen, hadden hunne Overſten durven aanvallen, kwetſen en doodſlaan. En men zag meer in hen over 't hoofd, om dat zy, door de Staatſchen, werden aangezogt, om van partye te wiſſelen. Men bewoog hen egter, om zig te laaten verplaatſen, naar Wynoksbergen (*v*). De bezetting van Hamont was in het Steedje en Kaſteel van Weerd gelegd, vanwaar zy de Landen van Luik en van Gulik, ſchandelyk, afliep: zonder dat men, te Bruſſel, eenige agt ſloeg op de klagten, die, deswege, gedaan werden. Het voeden des oorlogs, op koſten van onzydige nabuuren, werdt, ſchoon men 't der muiterye toeſchreef, reeds, ſedert lang, voor winſt gerekend. De bezettingen van Rynberk en Gelder kwelden, op gelyke wyze, de Ingezetenen des Lands van Kleeve, die, daarenboven, den Staatſchen dezelfde brandſchattingen betaalen moeſten, welken zy den anderen hadden opgebragt: zynde het den onzen om 't even, of de nabuuren den vyand, vrywilliglyk, of uit mistrouwen op eigen' kragten, onderſteunden (*w*).

Strooperyen in de Landen der nabuuren.

'T Voorjaar nu ver genoeg verloopen zynde, om een Leger in 't veld te brengen, beſlooten de Staaten, geſtyfd met nieuwe manſchap uit Engeland, met penningen uit Frankryk, en met de inkomſten eener nieuwe belaſtinge op de ſchoorſteenen in Holland (*x*); hunne magt, onder 't beleid van Prin-

Prins Maurits trekt te velde.

(*v*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 438.
(*w*) METER. XXIII. *Boek*, *f.* 434. GROT. Hiſt. *Libr.* X, *p.* 406.
(*x*) *Zie* BOK XXXVII. *Boek*, *bl.* 64 [683].

Prinse Maurits, te zenden naar den Ryn- 1601.
kant, waaromtrent, de kryg begonnen was,
met het inneemen van Krakou. De Prins
dan, de benden vooruit gezonden hebbende,
begeeft zig, onder voorwendsel van het
Bruiloftsfeest van Graave Lodewyk, die
met de Weduwe des Graaven van Broek
trouwen zou, by te woonen, naar Arnhem;
en, van daar, in alleryl, met ruim honderd
vendelen knegten en dertig kornetten paar- belegert
den, naar Rynberk. Hier binnen bevonden Rynberk.
zig toen omtrent drieduizend man, onder
Don Hieronimo Lopez. Men hadt 'er genoeg-
zaamen voorraad van geschut en mondbe-
hoeften. Terwyl Maurits zig verschanste,
wierpen die van binnen eenige nieuwe wer-
ken op, buiten de graft der Vestinge: eene
wyze van verdediging, die, sedert het be-
leg van Bommel, in gebruik kwam. De
Waard, voor Rynberk, verlaaten van den
vyand, werdt, door Maurits, bezet en
versterkt. Voorts slaat hy zyn Leger, aan
drie oorden, neder om de Stad. De eerste
uitval der belegerden werdt gekeerd, door
de Franschen, onder den *Heere van Châtil-
lon*, die hier eene wonde kreeg. Verschei-
den' uitvallen deeden de belegerden daarna;
doch zy werden, gemeenlyk, met schade,
te rug gedreeven. In deezen stand der zaa-
ken, kreeg men, in 't Leger, de tyding van
't beleg van Oostende, werwaards de Rid-
der Vere, wien 't bevel over de Vesting
opgedraagen was, met twintig vendelen
Engelschen, werdt afgezonden: 't welk het
beleg van Rynberk eene poos vertraagde.

1601. De Aartshertog hadt den Graave van den Berge wel gelaſt, het ontzet der Stede te bevorderen; doch deeze hadt dit werk laaten ſteeken, 't zy dat hy het Staatſche Leger te wel beſchanſt oordeelde, om het, met hoop van goeden uitſlag, aan te taſten; 't zy dat Albertus beter vondt, Maurits voor Rynberk op te houden, tot hy zig van Ooſtende meeſter gemaakt zou hebben. De Prins, midlerwyl, den arbeid voor Rynberk voortzettende, bemagtigde, eerlang, de buitenwerken, door liſt en geweld. Daarna, bragt hy de galeryen over de graft, omtrent de Kaſſelpoorte: en deedt nu den wal ondergraaven, toen de belegerden, hiervoor bedugt, de Stad opgaven, by verdrag, op den dertigſten van Hooimaand. De belegering was, op den tienden van Zomermaand, aangevangen (y). De Opgezetenen van Overyſſel trokken het meeſte voordeel uit het inneemen van Rynberk; alzo zy, zo lang deeze Plaats in 's vyands magt was, genoodzaakt geweeſt waren, hem brandſchatting te betaalen: 't welk zy nu, terſtond, weigerden (z).

De Stad geeft zig over.

Voor dat Prins Maurits optrok, met het Leger, nam hy zyne Stad Meurs in. Zy werdt, ten deezen tyde, bezet gehouden door den Hertog van Kleeve, die, na dat de vyand daaruit getrokken was, zig van de Plaats verzekerd hadt, onder voorwendſel, dat het Graafſchap, na 't uitſterven der

Meurs gewonnen.

(y) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 438 *verſ.* 439. REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 446.

(z) GROTII *Hiſt. Libr.* X. *p.* 407, 408.

der erfgenaamen, aan hem, als Leenheer, vervallen was. Doch Maurits beweerde, dat de Vorst, verzuimd hebbende Meurs te beschermen tegen vyandlyke aanvallen, zyn regt, als Leenheer, verbeurd hadt. Immers hy verdreef de Kleefsche Haaneveêren, en maakte zig meester van de Stad, op den zevenden van Oogstmaand (*a*). 1601.

XXVII. De Aartshertog belegert Oostende.

De Vlaamingen, eenen geruimen tyd aangehouden hebbende by den Aartshertoge, om het beleg van Oostende ernstiger door te zetten; hadden hem, hiertoe, eindelyk, door de aanbieding van eenen merkelyken onderstand, overgehaald. Zyne magt was, onlangs, versterkt geworden, door eenige Italiaanen en Spanjaards, onder *Trivultio* en *Braccamonte*. Ook diende den tyd van 't sukkelen des vyands voor Rynberk te worden waargenomen. En schoon de gelegenheid en sterkte van Oostende veelen 't beleg hadt doen ontraaden; Albertus was egter van verstand, dat het nu of nooit moest ondernomen worden. Hy ondernam het dan, na een langwylig beraad. Doch alzo het, langer dan drie jaaren, uitgehouden werdt, eer de Plaats overging, kostte het hem zo veel gelds en volks, dat hy, na dit beleg, niets van gewigt meer onderneemen kon, en een veeljaarig Bestand noodig hadt, om eenigszins op zyn verhaal te komen. Op den vyfden van Hooimaand, sloeg Fredrik van den Berge zig ter regter- en daarna *Jo-*

ro-

(*a*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 439 *vers.* GROTII Hist. *Libr.* X. *p.* 402.

1601. *ronimo de Monroi* ter linker zyde der Vestinge neder. Digt onder de Stad, in 't eerst; doch, eerlang, gedwongen door 't grof geschut, wat verder. *Karel van der Noot*, toen binnen Oostende 't gebied voerende, deedt, terstond, eenen gelukkigen uitval, waarin Monroi omkwam. Kort hierna, kreeg Vere het bewind, die, met zyne Engelschen, van voor Rynberk, in de Stad gekomen, terstond viel aan 't vermeerderen, en sterker bezetten der buitenwerken. De belegeraars spaarden ook geenen vlyt, om de Stad te naderen, leggende eenen dyk, door 't verdronken land: eene nieuwe uitvinding, waarvan den vyand de eer toekomt. Ook wisten zy de oude haven onbruikbaar te maaken; doch de belegerden maakten, door 't doorsteeken van eenen dyk, haast eene nieuwe, door welke, de Stad van versch volk en allerlei voorraad rykelyk voorzien werdt. Uitheemsche Grooten, en, onder deezen, de Hertog van Holstein en de Graaf van Nordhumberland begaven zig naar Oostende, om een beleg te beschouwen, waarin, van wederzyde, allerlei krygskonsten gebruikt werden. Toen de vyand bespeurde, dat de toevoer niet belet kon worden, viel hy aan 't schieten op de voornaamste buitenwerken, in 't verdedigen van een van welken, de Heer van Châtillon, Kleinzoon van den beroemden Admiraal van Coligni, gesneuveld is. Van 's vyands zyde, lieten hier, weinige dagen laater, de Kolonellen *Catrice* en Braccamonte het leeven. De Stad werdt ook met gloeiende kogels

gels en vuurballen beſchooten: waartegen, de Ingezetenen zig met opgeworpen' hoopen aarde verzekerden. Ook ſtak men, eerlang, den zeedyk door, waardoor, 's vyands werken, met den vloed, hoog onder water liepen. De zee, dus ingelaaten, ſtelde de Stad als op een Eiland, en beſchadigde haar ook ſomtyds; doch 't meeſte geweld der golven werdt, door allerlei vonden, afgeweerd op den vyand. Vier maanden werden geſleeten, in gelukkige uitvallen, en in 't vrugteloos beſchieten en beſtormen der buitenwerken: waarna de belegeraars den tyd doorbragten, in 't uitvinden en te werk te ſtellen van veelerlei middelen, om den weeken grond te ſtevigen, ſchanſen te maaken, wegen te leggen en vaarten te graaven: een arbeid van langen naſleep, en waartoe een taai geduld vereiſcht werdt. Doch Albertus en Izabelle zelve kwamen, ſomtyds, in 't Leger, om de ſoldaaten, door hunne tegenwoordigheid, aan te moedigen (*b*). In Oogſtmaand, werdt, door de wakkerheid van Hopman *Bartholomeus van Buuren*, den vyand eene landing op het Eiland van Willemſtad belet (*c*). 1601.

Maurits ſlaat het beleg voor 's Hertogenboſch.

De Vereenigde Staaten, nu geene gelegenheid ziende, om in Vlaanderen te vallen, bragten, na 't inneemen van Rynberk, den gantſchen Zomer en een goed deel van den Herfſt door, zonder iets verder te onderneemen. Ooſtende alleen nam hunne zorg

(*b*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 440 *enz.* REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 447 *enz.*
(*c*) Reſol. Holl. 11 *Aug.* 1601. *bl.* 298.

1601. zorg in. En ſchoon zy, 't beleg aan 't ſleepen ziende, nog weinig vrees hadden, voor 't verlies der Veſtinge, beſlooten zy egter, om koſten te ſpaaren, door het belegeren van de eene of de andere Stad, den vyand, ware 't mogelyk, van daar te trekken. Men wierp dan 't oog op 's Hertogenboſch, waarbinnen ſlegts twee vendelen knegten en twee kornetten paarden lagen, onder Anthonis Grobbendonk. De Prins kwam, op den eerſten van Slagtmaand, voor deeze Stad, zig, aan twee zyden van dezelve, nederſlaande. Doch alzo zyne magt te klein was, om haar, van alle kanten, te beſluiten, kon hy niet beletten, dat 'er, tot tweemaalen toe, verſch volk binnen gebragt werdt, door Graave Fredrik van den Berge. Maurits dreef, desonaangezien, den arbeid aan de loopgraaven vlytig voort, de Stad, middlerwyl, beſchietende met gloeiende kogels, waartegen de Inwooners zig beſchermden, met zand op de zolders te leggen, de kogels in pannen of ketels te vangen, en allerlei bluſchgereedſchap gereed te houden. Ook moedigde hen ſterk de belofte der Aartshertogen, dat alle ſchade, uit de gemeene middelen, vergoed zou worden. De belegeraars waren nu tot aan de graft genaderd, wanneer een ſchielyk opgekomen vorſt den Prins deedt vreezen voor Holland, dat, by deeze gelegenheid, groot gevaar liep van 't volk des Graaven van den Berge. En deeze vrees drong hem, tot zyn leedwezen, om het beleg van 's Hertogenboſch op te breeken: gelyk nog voor

Hy breekt wederom op.

voor 't einde van Slagtmaand geschiedde. 1601.
't Meeste legertuig, alzo de stroomen digt lagen, werdt, op wagens, naar Heusden gezonden: de rest verbrand (c). Voorts, werdt de Winter, met geringe togten, doorgebragt. De Staatschen liepen den Rynkant, tegen over Keulen, af, voorgeevende te vorderen, 't gene men der onlangs overleeden' Graavinne van Meurs nog schuldig was. De Aartshertoglyken stroopten, in het gedeelte van Brabant, welk, tot den Vereenigden Staat behoorende, brandschatting geweigerd hadt (d).

XXVIII. Toerusting ter zee in Spanje.

De toerusting eener aanzienlyke Vloote in Spanje, die, ten deele, tot ondersteuning der wederspannigen in Ierland, geschikt was, hadt de Koningin van Engeland, dit jaar, bewoogen, om den Staaten eenen onderstand van vyfduizend man toe te staan; mids menze, in Vlaanderen, en tot ontzet van Oostende, gebruikte. Sommigen willen, dat de Agent Karon, een Vlaaming van geboorte, haar dit in 't hoofd gebragt hadt (e); doch 't is waarschynlyker, dat zy heimelyk getragt heeft naar Oostende, en dat ook hierom bewerkt werdt, dat het bevel over deeze vesting, en over de nieuwe en oude Engelsche Regementen, die, binnen dezelve, stonden gebruikt te worden, aan den Ridder Vere, werdt opgedraagen. De aanbieding der Koninginne was hier egter dankelyk aangenomen.

(c) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 441 *vers.*
(d) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 442.
(e) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 445.

1601. men. Te meer, om dat 'er, in 't voorjaar, iet in Engeland gebeurd was, waaruit vermoed werdt, dat men haar van deezen Staat zogt te vervreemden. De Graaf van Essex, uit zyne hegtenis geslaakt zynde, hadt zig, sedert, in gevaarlyke aanslagen, tegen de persoon en Regeeringe der Koninginne, laaten inwikkelen, en was, hierop, gevat, veroordeeld en onthalsd (*f*). Hy hadt zig altoos zo groot een' vriend getoond van deezen Staat, dat men vermoedde, dat de Agent Karon niet onkundig van zyne oogmerken zyn moest. Nogtans betuigde hy, dat hy 'er deezen nimmer iet van ontdekt hadt (*g*). Men vreesde, hier, dat zyn dood de party, die voor de vrede yverde, te veel ingang zou doen krygen by de Koninginne: waarom men zeer in zynen schik was met de aanbieding van nieuwen onderstand. Hierop volgde, in 't najaar, de togt van *Don Jan de Aquila* naar Ierland, met vyfduizend Spanjaards, die, binnen Kingsale, gelegd waren. Maar Montjoje, Onderkoning van Ierland, belegerde hem, hier, eerlang, en noodzaakte hem, in 't volgende voorjaar, tot de overgave, by verdrag, volgens welk, hy, met al zyn volk, in Engelsche schepen, naar Spanje, te rug gevoerd werdt (*h*). Deeze onderneeming bragt ook veel toe, om het gemoed der Koninginne van de vrede met Spanje afkeerig te maaken.

Inval in Ierland.

Met

(*f*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 475-486.
(*g*) EYD XVIII. *Boek*, *bl.* 442.
(*h*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 443.

Met het naderen des Winters, was het beleg van Oostende, voor de eene en de andere partye, moeilyker en gevaarlyker geworden. De natte grond en 't vogtig weder veroorzaakten ziekten, die de Engelschen meest troffen, waarom veelen hunner, met verlof van Vere, naar huis keerden: waardoor de bezetting, eerlang, van zevenduizend man op drieduizend versmolt. De Aartshertog, hiervan verwittigd, besluit eenen nieuwen storm te doen, op de voornaamste buitenwerken. Vere krygt van dit voorneemen kennis uit eenen gevangen, en maakt hierop, enkel uit zig zelven, en buiten weeten der mindere Oversten, bestand voor eenige dagen met den vyand, ja geeft en ontvangt gyzelaars, op hoop van overgave. Doch alzo, hieruit, beroerte rees, onder de bezettelingen, met naame onder die van de S. Andries schans, bedugt, dat zy den vyand, meest op hen verbitterd, mogten worden overgeleverd; wordt Vere genoodzaakt, de ontvangen' gyzelaars te rug te zenden, en den Hopluiden te ontdekken, dat hy, met deezen handel, niets voorhadt, dan tyd te winnen, tot op de aankomst van nieuwen onderstand. Toen vondt men eenpaarig geraaden, de voornaamste hoofden van 't beleg, van nieuws, in de Stad te lokken. Met deezen, werdt langzaam gehandeld van het overgeeven der Stad, op zo ongewoone en onredelyke voorwaarden, dat men verzekerd was, dat zy niet smaaken zouden. Midlerwyl, voert een gelukkige voorwind vyf

1601. XXIX.

Vervolg van het beleg van Oostende.

Looze handel van Vere.

1601. vendelen knegten, uit Zeeland, in de Stad. Waarop Vere den afgezondenen des Aartshertogs verklaart „ dat de nood hem tot „ handelen gedrongen hadt; doch dat hy, „ daarmede, nu onderstand bekomen hebbende, behoudens eer en eed, niet verder voortgaan kon." Albertus was gevoelig getroffen van deezen hoon, alzo 't gerugt der overgave van Oostende zig reeds door de nabuurige Ryken verspreid hadt, en gantsch Vlaanderen samengeloopen was, om dit schouwspel te zien. De Vereenigde Staaten zelven hebben 't bedryf van Vere, dat in zig zelf niet al te eerlyk, en meer gevaarlyk dan noodzaakelyk gehouden werdt, niet dan met moeite, door de vingeren gezien(*i*). 't Luidde, zeker, vreemd, dat een Bevelhebber, op eigen gezag, in handeling tradt met den vyand: en schoon, men geene reden hadt, om van Vere iet args te vermoeden, kon het den Staaten nogtans niet vergeten zyn, wat 'er, uit den bedekten handel der Engelsche Bevelhebberen ten tyde van Leicester, gesprooten ware. De Aartshertog, geweldig verbitterd op Vere, donderde, daarna, zo hevig en langduurig op een gedeelte der Stad en op de oude haven, dat hy, eindelyk, oordeelende, reeds genoegzaame breuken geschooten te hebben, op den negenden van Louwmaand des jaars 1602, bevel gaf, om storm te loopen. Vere, gewaarschuwd door eenen overlooper, hadt zig in staat gesteld, om den vyand te keer te gaan. Onder

Oostende wordt hevig bestormd.

1602.

(*i*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 444, 445.

der anderen, opende hy twee sluizen: waardoor niet slegts 's vyands buskruid bedorven; maar ook een deel der bestormeren in zee gedreeven werdt. De vyand werdt, eindelyk, afgeslaagen, met verlies van agthonderd man, om welken op te zoeken en te begraaven, hem een stilstand van vier uuren gegund werdt. De belegerden telden slegts veertig dooden; doch veele gekwetsten, en onder deezen Horatio Vere, broeder des bevelhebbers. Onder de lyken der Spanjaarden, werdt ook eene Vrouw gevonden, die, haare kunne ontveinzende, in mans gewaad, den kryg gevolgd hadt. De ongelukkige uitslag van deezen storm deedt sommigen raaden, tot het opbreeken van 't beleg: waarnaar Albertus egter niet luisteren wilde. Men viel dan wederom aan 't arbeiden, om zig, tegen het water, te verzekeren, en aan 't opwerpen eener nieuwe beukerye; bedienende den Aartshertog zig, ten deezen einde, van de vermaardste * krygsbouwmeesters, uit alle hoeken des aardbodems, herwaards samen gevloeid. *Pompejo Targo* stelde eene sterkte toe op schepen, die egter te zwak bevonden werdt, om 't slingeren der zee te wederstaan; en te zwaar, om, door 't zand, gedraagen te worden. Zyne vlotten, gemaakt om met den vloed te ryzen, werden, meer dan eens, door 't grof geschut der belegerden, vernield. De Vereenigde Staaten, zig nu genoegzaam verzekerd houdende, dat het beleg lang zou duuren, beslooten, de bezetting, om de vier of zes maanden, te verwisselen. Hierdoor, raakte de Ridder

1602.

* *Ingenieurs.*

1602. Vere ontslaagen van 't bevel over Oostende. Hy werdt, door *Fredrik van Dorp*, opgevolgd. Tegen den arbeid der belegeraaren, die, dit gantsche jaar, by mangel van betaaling, flaauwlyk voortging, verzekerden die van binnen zig, door het herstellen en vermeerderen hunner beschadigde vestingwerken. 't Werk ging hier vlytiger voort, alzo de Staaten zorg droegen, dat de penningen, voor de arbeiders, dag aan dag, gereed waren. Dus werdt het jaar gesleeten voor Oostende, zonder dat 'er iets van belang meer voorviel. De onderstand der Vlaamingen kon de kosten van 't beleg, op verre na, niet goedmaaken. De Walsche gewesten hielden zig agterlyk, voorwendende, dat 'er op de vrede met Frankryk geen staat te maaken was. Braband, gekweld met muitende bezettelingen, verschoonde zig ook, zo veel mogelyk, van den last des belegs, welk, hierom, te traager voortging (*k*).

't Beleg van Oostende verflaauwt.

Aardbeeving.

Op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, des middags, omtrent twaalf uuren, hadt men, door gantsch Holland, eene aardbeeving gevoeld (*l*), die, nogtans, geene schade deedt.

Aanslag op Breda.

In 't voorjaar, ondernam Graaf Fredrik van den Berge Breda te verrassen; doch, door onkunde, by nagt, afgedwaald van den weg derwaards, werdt hy van den naderenden dag overvallen, en ontdekt (*m*). Adolf van den Berge, zyn Broeder, werdt, kort

(*k*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 445, 446.
(*l*) Resol. Holl. 2 *Januar.* 1602. *bl.* 1.
(*m*) GROTII Hist. *Libr.* XI. *p.* 419.

kort hierna, door Maurits Ruitery, onderschept en gevangen genomen (*n*). 1602.

In de Vereenigde Gewesten, werdt de Lente deezes jaars, met werven, doorgebragt. De Raad van Staate hadt, in 't voorleeden najaar, met goedvinden van den Prinse en van Graave Willem, tot de krygskosten van deezen jaare, vierhonderdeenentagtigduizend ponden van veertig grooten ter maand, van alle de gewesten gevorderd: waarin het aandeel van Holland 277746 ponden 13 schellingen beliep: behalve nog verscheiden' groote sommen, tot vervalling van byzondere lasten (*o*). De Staaten verstonden, dat men, een aanzienlyk Leger op de been gebragt hebbende, door Brabant, in Vlaanderen dringen, en 't beleg van Oostende opslaan moest. Hiertoe rieden ook de Koning van Frankryk en de Koningin van Engeland. Doch Maurits oordeelde nog, gelyk te vooren, dat men stoute onderneemingen behoorde te schuwen. In Zomermaand, hadt men agttienduizend knegten en vyfduizend paarden byeen. Doch eer 't Leger optrok, hadden de Vereenigde Staaten brieven afgevaardigd aan de Staaten der Aartshertogen, waarby zy dezelven wederom noodigden, tot hun bondgenootschap: hoewel 'er niemant was, die herts of wils genoeg hadt, om zig by hen te voegen. Maurits, zyn Leger, by Nieuwmegen, over de Maaze gezet hebbende, voert 't het, door 't Land van

XXX. Werving in de Vereenigde Gewesten.

Maurits trekt over de Maaze.

(*n*) Meteren XXIII. *Boek f.* 446 *vers.*
(*o*) Resol. Holl. 22-31 *Oct. b.* 1601. *bl.* 393.

1602. van Luik, in vyftien dagen, tot aan S Truijen, daar hy zig nedersloeg. De vyand lag, niet verre van hier, te Tienen, om hem den weg naar Brabant te betwisten. Want Albertus hadt zo dra geen berigt gekreegen van de wervingen der Staaten, of hy deedt een groot deel zyner krygsmagt, die, eerlang, met agtduizend Italiaanen en Spanjaarden, onder *Ambrosio Spinòla*, Broeder van Fredrik, vermeerderd werdt, byeen trekken (*p*). 't Bevel over dit heir hadt hy gegeven aan den Admirant van Arragon, die, in den slag by Nieuwpoort gevangen geweest zynde, op den negenentwintigsten van Bloemaand, tegen alle de gevangenen van deezen Staat, in de Indien, in Spanje, in Portugal, en in de Nederlanden, uitgewisseld en los gelaaten was; volgens een schriftelyk verding, door Filips zelven bekragtigd. Terwyl hy in den Haage zat, hadt hy de gemoeden der aanzienlykste luiden zoeken te polsen, noopens derzelver geneigdheid tot vrede. Zelfs hadt hy, ten dien einde, eenige voorslagen gedaan aan den Advokaat Oldenbarneveld en den Griffier Aarsens, die hem, te gelyk, op bevel der Staaten, waren komen spreeken. Hy vorderde „ erkentenis „ en hulde der Aartshertogen, die, in de „ Vereenigde Gewesten, vryheid van Gods- „ dienst toestaan en al 't voorleedene ver- „ geten zouden: ook bezorgen, dat Filips „ de Vrede bekragtigde." Doch de Staaten merkten aan, dat eene vrede, op zulken voet

en legert zig te S. Truijen.

De Admirant van Arragon wordt, tegen alle de gevangenen van deezen Staat, uitgewisseld.

(*p*) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 452, 453.

voet; noch eerlyk, noch zeker, noch Christelyk zyn zou (q). 1602.

't Leger te Tienen was maar dertienduizend knegten en vierduizend paarden sterk, en dus zwakker dan dat van Prinse Maurits, die den vyand, te vergeefs, zogt uit te lokken tot eenen veldslag. Mendoza, bewust, zo 't schynt, van zyne eigene zwakheid, hieldt zig binnen zyn voordeel. Maurits bespeurde haast, dat de kosten, gehangen aan de toerusting deezes jaars, byna vrugteloos gespild waren. Langs enge wegen, en tusschen de vyandlyke Steden door, dieper in Brabant te trekken was ongeraaden, vooral, daar 't hem nu aan leevensmiddelen begon te ontbreeken, zynde den oogst nog niet ryp, en uit Luikerland weinig, uit Brabant niets te bekomen. De Prins besluit, derhalve, te rug te keeren naar de Maaze. Doch op dat hy niet schynen zou, den veldtogt, vrugteloos, te hebben geëindigd; slaat hy, zig van 't Kasteel van Helmont verzekerd hebbende, op den agttienden van Hooimaand, 't beleg voor de Stad Graave. Mendoza, eerst met den Aartshertoge hebbende geraadpleegd, volgt hem, eindelyk, derwaards, en slaat zig, beneden de Stad en 's Prinsen Leger, dat reeds verschanst lag, neder. Zyn voorneemen was, een groot deel volks in de Stad te brengen: waartoe hy zig van eenen donkeren nagt dagt te bedienen. Doch de wakkerheid van Maurits kneg-

't Leger te Tienen weigert eenen veldslag, dien Maurits aanbiedt.

Maurits belegert Graave,

(q) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 53-58 [668-674]. Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 445.

1602. knegten en eenige toevallen verhinderden de uitvoering van deezen aanslag. De Admirant brak, kort hierna, op, met stille trom, wykende naar Venlo. Weinig laater, verliet hy de Nederlanden, en keerde naar Spanje, daar hy van den Koning en de grooten, met kleine gunst, bejegend werdt. De belegerden, onder beleid van *Don Antonio Gonzales*, deeden, van tyd tot tyd, gelukkige uitvallen: waar door zy 's Prinsen volk geweldiglyk afmatteden. Twee maanden verliepen 'er, eer men zo na gekomen was, dat Gonzales geraaden vondt, de Stad, by eerlyk verdrag, op te geeven: gelyk, op den negentienden van Herfstmaand, geschiedde. Maurits deedt zig, in deeze Stad, zynde eene Heerlykheid van Prinse Willem, zynen Vader, plegtiglyk inhuldigen: waarna hy, 't Hoogduitsch paardevolk hebbende afgedankt, zyne overige benden de winterlegeringen betrekken liet (*r*).

dat zig aan hem overgeeft.

XXXI. Stoute muitery van 't vyandlyk Krygsvolk.

De muitery onder 't vyandlyk krygsvolk was wederom zo verre toegenomen, dat een hoop ruiters, met bewilliging der bezetting, zig geworpen hadt in 't Kasteel van Hoogstraaten, by Breda; werwaards haast zo geweldig eene menigte samenvloeide, dat men te raade werdt, een hoofd te kiezen, wetten te maaken, en eene regeering in te stellen: waarna het rooven, ten platten lande, met orde, zynen gang ging. De Aartshertog, zig ten hoogste gehoond agtende door zulk eene stoutheid, verzamelde zo veel gelds, als hy bekomen kon, en

(*r*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 453 *verf.* 454, 455.

ar 1602 .

en bewoog daarmede de knegten, die zig nog ſtil gehouden hadden, om de muitelingen vyandlyk aan te taſten. Hierop neemen deezen hunne toevlugt tot de Vereenigde Staaten, die hen voorzagen van krygs- en mondbehoeften. De tyding van 't overgaan van Graave en de vrees voor Maurits Leger verhinderden toen den Aartshertoge, in 't beteugelen der muitelingen, tegen welken, hy, alleenlyk, een ſcherp Plakaat uitgaf, hun beveelende, binnen zekeren beſtemden dag, tot hunnen pligt te keeren, op verbeurte van lyf en goed. Doch deeze woorden woogen zo weinig by de muitelingen, dat zy 't Plakaat des Aartshertogs, in openbaaren druk, wederleggen durfden, niet zonder den Vorſt zyne pragtige hofhouding te verwyten, terwyl hy 't Leger honger liet lyden. Ook werdt, in deeze wederlegging, gedreeven „ dat men 't hun „ niet kwalyk neemen moeſt, dat zy, ver- „ vallen in den hoogſten nood, de Landen „ aanſpraken, voor 't gene de Vorſt hun „ ſchuldig was:" waarby zy voegden „ dat „ zy, ten deele door hunne wapenen, ten „ deele door hunne armoede, voor de ſtraf- „ fen van 't Plakaat beveiligd zouden zyn." 't Plakaat was, derhalve, vrugteloos. Zelfs arbeidde de Pauſelyke Gezant, *Oktavio Frangipani*, te vergeefs, om de muitelingen te verzoenen met den Aartshertoge (*s*): die, midlerwyl, gelyk Maurits, zyne overige benden, in de winterlegeringen, gelegd hebbende, met deeze inwendige kwaale, tot

1602.

(*s*) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 455, 456, 457, 458.

1602. tot in 't volgende jaar, bleef worstelen, eer hy zig van scherper geneesmiddelen bedienen durfde. By 't scheiden der legeren, werden agt kornetten vyandlyke Ruiters, omtrent Maastricht, overvallen door de onzen, die 'er eenen merkelyken buit van paarden by wonnen (t).

Graaf Lodewyk valt in 't Luxemburgsche.

Graaf Lodewyk van Nassau deedt, aan 't hoofd van drie-endertig kornetten paarden en twaalf honderd knegten, met het naderen des winters, eenen inval in 't Luxemburgsche, daar men brandschatting geweigerd hadt. Hy bemagtigde S. Vit, en besteedde eene gantsche maand, aan 't plonderen en verbranden van eene menigte van dorpen (u).

Zes galeien van Fredrik Spinola, gedeeltelyk overzeild, door de Staatsche Oorlogsschepen.

Zodanig was byna de loop der Krygsbedryven te lande in dit jaar. Doch te water, behaalden de Staaten merkelyke voordeelen op den vyand. Men wist, deezen Zomer, hier en in Engeland, dat Filips wederom eene Vloot gereed maakte, die, of herwaards, of naar Engeland, of naar Ierland scheen geschikt te zyn. Ook hadt men verstaan, dat Fredrik Spinola, op nieuws, agt galeien uit Spanje naar de Nederlanden stondt te voeren. De Koningin van Engeland hadt, hierop, den vyand eenige schepen te gemoet gezonden: die twee galeien, te S. Ubes in Portugal, vernielden, en eene ryke Portugeesche Karaak veroverden. In Wynmaand daarna, nam Spinola, met de overige zes galeien, de reis aan naar Vlaan-

(t) Meteren XXIV. Boek, f. 458.
(u) Meteren XXIV. Boek, f. 459.

Zes galeien overzeild en in de

Vlaanderen. De Engelsche en Staatsche Oorlogsschepen verzuimden niet, op hem te passen in de Hoofden. De eersten zagen hem eerst, en gaven 'er hunnen bondgenooten een sein van. De galeien zogten, digt langs de Engelsche kust, den vyanden te ontroeijen. Doch de Staatschen schooten 'er, van de kust en uit de Hoofden, zo hevig op in, dat twee galeien geheel doornageld werden van kogels: welken zy, daarna, niet verre van Grevelingen, tot twee of drie reizen toe, met hunne zwaare schepen, overzeild en aan spaanderen gestooten hebben. Eene galei bleef, door onkunde der stuurluiden, voor Calais: nog twee zyn, zwaar beschadigd, op de Vlaamsche banken, vervallen, en te Nieuwpoort binnen geraakt. De laatste, die Fredrik zelv' ophadt, tot op de Zeeuwsche stroomen afgedreeven, is, met groot gevaar, te rug, en te Duinkerken ingeloopen. Spinola zogt, daarna, zyne schade te boeten, met het plonderen van Walcheren. Doch Albertus, ongeraaden vindende de bezette Steden te ontblooten, weigerde hem volk. Ook hinderde het opkomend winterweder hem, in zynen toeleg (v).

1602.

XXXII. Oostfriesche en Embder onlusten.

In Oostfriesland, stonden de zaaken, tot hiertoe, nog zeer verward; onaangezien de Vereenigde Staaten, omtrent deezen tyd, wederom nieuwe poogingen deeden, omze, op eenen goeden voet, te herstellen. Na de dood van Graave Edzard (w), scheen zyn Zoon

(v) Meteren XXIV. Boek, f. 458, 459.
(w) Zie hier voor, bl. 23.

1602. Zoon en Opvolger, Enno, eene andere wyze van regeeren te willen volgen. Hy gaf voor, dat hy zig gaarne met die van Embden verzoenen wilde, zo zy flegts den eerften ftap daartoe, en hem eene bezending deeden. 't Gefchiedde. Doch toen fcheen 't blad wederom omgekeerd. Graaf Enno bejegende de Embder afgevaardigden met zo veele trotsheid, dat de Stad geraaden vondt, zig wederom te keeren tot de Vereenigde Staaten. Graaf Willem Lodewyk wierp zeshonderd man in de Voorftad van Embden, en bragt, hierdoor, te wege, dat Graaf Enno fprak van eenen Landdag uit te fchryven, en van de gemeene bezwaarniffen der Stad en des Landfchaps, op den zelven, te hooren en af te doen. Doch hy veranderde terftond, op de tyding, dat zyne zaaken, ten Keizerlyken Hove, op eenen goeden voet, ftonden. De Vereenigde Staaten vonden, hierop, geraaden, in Bloeimaand des jaars 1599, eenige Gemagtigden naar Embden te zenden, tot bemiddeling der gefchillen; onder welken ook was George Gilpin, zitting hebbende in den Raad van Staate, wegens Engeland (x). De Graaf toonde kleinen zin in dit gezantfchap. De gantfche Zomer verliep met handelen. Eindelyk, befchreef Enno eenen Landdag, binnen Embden: en verdroeg zig hier, eerft met den Adel, die de minfte bezwaarniffen hadt; toen met de Stad Embden, byna op den voet van het Delfzylfche Verdrag. Doch de

(x) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 376. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 17 [537].

de kleine Steden Norden en Aurik, en de Dorpen, die de meeste en gegrondste klagten hadden, werden met woorden gepaaid. Hierop, geschiedde de inhuldiging des Graaven, in Wyn- en Slagtmaand (y). Doch 't leedt niet lang, of Enno maakte zig verdagt van flinkschen handel met de Aartshertogen, ten nadeele van Embden. Zyn Broeder Christoffel was, openlyk, in dienst getreden van Albertus: zyn jonger broeder, Jan, hadt den Roomschen Godsdienst omhelsd: en Enno hadt hem, daarna, zyne Dogter ter vrouwe gegeven; met welke hy, ontslag van den Paus, wegens 't namaagschap, bekomen hebbende, getrouwd was. De Graaf nam verscheiden' Krygshoofden aan, die versch uit den dienst der Aartshertogen kwamen, en verboodt den Raaden van Embden, heimelyk, alle onderhandeling met de Vereenigde Staaten. Zelfs zogt hy, in den aanvang des jaars 1601, den Raad der Stad te veranderen, en ook in andere opzigten, een volstrekter gebied te oefenen, binnen Embden, dan hem, by 't verdrag, toegestaan was (z). Norden werdt, in den Zomer deezes jaars 1602, met krygsvolk, gedwongen, tot het opbrengen eener merkelyke geldboete, om dat de Stad, behoorende tot den lyftogt der Graavinne Weduwe, den Graaf, tot hiertoe, niet hadt willen inhuldigen. Eenige aanzienlyke Burgers van Embden werden, om 't weigeren van 's Graaven schatting, ten Lande uit geban-

1602.

(y) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 400.
(z) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 442.

1602. bannen. De Stad hadt zig, derhalve, op nieuws, gekeerd, tot de Vereenigde Staaten, die haar vier vendels Friesche knegten toeschikten, en den Eemsstroom bezet hielden, met eenige schepen. Graaf Enno verschanste zig, daarentegen, naby de Stad, aan verscheiden' oorden. Doch na 't overgaan der Stad Graave, vaardigden de Staaten *Warner du Bois*, met twaalf vendelen, af naar Oostfriesland, die Graave Enno, voor 't einde van Slagtmaand, alle zyne schansen ontweldigde. De Graaf, hierop naar Duitschland verreisd, vervulde alle Hoven, met klagten over het geweld en de heerschzugt der Vereenigde Staaten: die niet verzuimden zig schriftelyk te verdedigen (a). Enno, zig eenen geruimen tyd opgehouden hebbende ten Keizerlyken Hove, bespeurde, eindelyk, dat daar alleenlyk woorden en bedreigingen aan die van Embden te bekomen waren; welken weinig golden, tegen 't Krygsvolk der Vereenigde Staaten. Hy begaf zig dan, in de Lente des volgenden jaars, in persoon, naar den Haage. De Embders hadden hier ook hunne gemagtigden. De Staaten hoorden de wederzydsche klagten, en deeden 'er eene uitspraak op, by welke Embden merkelyk bevoorregt en meer beveiligd werdt, dan te vooren. De voornaamste punten kwamen hierop uit: „ 't Verdrag „ van Delfzyl zou, voortaan, onderhouden worden, zo ver het, met de tegenwoordige uitspraak, overeenkwam. Al 't „ voorledene zou vergeven en vergeten „ zyn

De Staaten zenden volk naar Embden.

Zy doen uitspraak tusschen Graave Enno en de Stad Embden.

(a) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 460 *vers.*

„ zyn. De wederzydsche gevangenen zouden geslaakt worden. De nieuwe schattingen zouden afgeschaft, en tot het opstellen van anderen, op eenen gemeenen Landdag, gehandeld worden. De Graaf zou het Regt hebben, om den Landdag te beschryven; doch deedt hy 't niet, de Stenden zouden zelven vergaderen, en over 's Lands zaaken raadpleegen mogen. Oorlog verklaaren en krygsvolk aanneemen zou, niet dan met bewilliging der Stenden, mogen geschieden. De Graaf zou slegts zo veel volks in dienst houden, als, tot bescherming zyner Kasteelen, vereischt werdt: de Stad niet boven zevenhonderd man. Ook zou zy zig, met vestingwerken, naar welgevallen, mogen sterken; doch op haare eigen' kosten. 't Krygsvolk zou, door 't Land over de Eems, worden betaald. 't Regtsgebied der Stad zou zig, tot den omtrek der werken toe, uitstrekken. De jaarlyksche Wethouderschap zou, door den Raad gekooren, door den Graave bevestigd worden." Enno en de Embder gemagtigden bewilligden in deeze punten. Doch de Graaf, naar zyn Graafschap te rug gekeerd zynde, weigerde dezelven te bekragtigen: waarom zy ook niet door den Raad van Embden en door de Stenden van Oostfriesland bevestigd werden: 't welk anders weinig werks zou hebben gekost. Enno gaf voor, dat der Staaten uitspraak streedt met die des Keizers, en dat het uitheemschen niet vrystondt, verlof te geeven, tot het sterken eener Stad, over 1602.

wel-

1602. welke den Keizer en 't Ryk de oppermagt toekwam. Keizer Rudolf zelf beschuldigde hierover de Staaten, door Karel Nutzel en *Maximiliaan Cochi*, ten deezen einde, herwaards gezonden. Zy antwoordden, zedigtlyk „ dat Graaf Enno vrywillig tot hen gekomen was, en zig hunner uitspraak, ongedwongen, onderworpen hadt. Dat men 't immers niemant kwalyk plagt te neemen, dat hy zig benaarstigde, om de geschillen zyner nabuuren te bemiddelen. Dat zy van 't Delfzylsche Verdrag, welk ook den Keizer behaagd hadt, zo weinig als mogelyk was, waren afgeweeken. Dat zy Krygsvolk in Embden gelegd hadden, niet om den Keizer te verongelyken; maar om den Spanjaard te voorkomen, die, tot afbreuk zelfs van het Duitsche Ryk, eertyds, verscheiden' Steden van het zelve, en nog onlangs Kameryk ingenomen hadt. Dat Ennos verstandhouding met Koning Filips en met de Spaansche Overstenhun met reden verdagt was." Met deeze woorden, die van geschenken verzeld waren, werden 's Keizers gezanten afgevaardigd. Doch in Embden bleef de haat en de argwaan duuren, tusschen Graave Enno en de Stad (*b*). De Staatsche bezetting strekte tot beveiliging der Stedelingen, op welken de Graaf eenen duurzaamen wrok behieldt. Wy zullen, hierna, nog meer dan eens, gelegenheid hebben, om de gevolgen der onderlinge bitterheid op te haalen.

Zy verantwoorde zig, deswege, by den Keizer.

(*b*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 470 *vers.* GROTII *Hist. Libr.* XI. *p.* 429.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

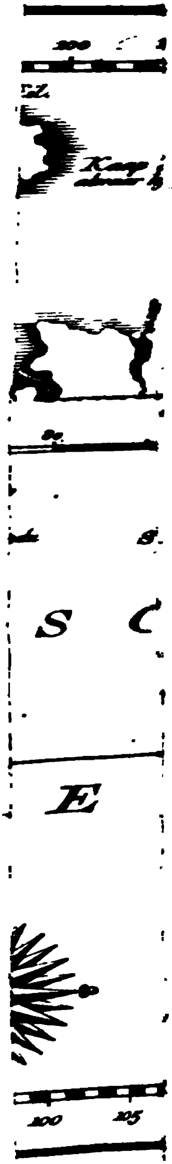
VIER-ENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Oudste handel op Oostindie. De Hollanders en Zeeuwen beginnen dit gewest te bevaaren. Zy zeilen rondsom den aardkloot.* II. *Hunne gevaarlyke togten, om, door 't Noorden, eenen weg naar Indie te vinden.* III. *Filips de III. zoekt den onzen den handel op Indie te beletten. Zy verbinden zig met eenige Indische Mogendheden. Heemskerks togt.* IV. *Opregting eener algemeene Oostindische Maatschappye. Inhoud van derzelver eerste Oktroi.* V. *Beginsels der vaart op Westindie.* VI. *Dood van Elizabet, Koninginne van Engeland. Gezantschap aan haaren Opvolger, Jakob den I.* VII. *Wagtendonk verlooren en herwonnen. Joost de Moor verslaat Fredrik Spinola. De vyandlyke muitelingen, in Hoogstraaten, door Prinse Maurits, ontzet.* VIII. *'s Hertogenbosch wederom vergeefs belegerd. Maurits verslaat Della Bella. Verdrag met de muiters van Hoogstraaten.* IX. *Vervolg van 't Beleg van Oostende. Ambrosio Spinola krygt 'er 't bevel over.* X. *De Vaart op Spanje wederom geopend. Maurits*

verovert verscheiden' schansen in Vlaanderen. De muiters van Hoogstraaten verzoenen zig met den Aartshertoge. Maurits wint Sluis. XI. *Oostende gaat, eindelyk, over, by verdrag.* XII. *Vrede tusschen Spanje en Engeland. Wat, in dezelve, den Vereenigden Gewesten aanging.* XIII. *De Staaten weigeren Koning Jakob de vrye vaart naar Antwerpen.* XIV. *Schriften en bedenkingen den Vredehandel betreffende. Historie van Everhard van Reyd. Antwoord aan de Keizerschen.* XV. *Prins Maurits belegert Antwerpen vrugteloos. Wouw gewonnen.* XVI. *Hautain onderschept eenige schepen met Spaansch Krygsvolk. Spinola verovert Oldenzeel en Lingen.* XVII. *Aanslagen des Aartshertogs op Bergen op Zoom. Spinola versterkt Roeroord.* XVIII. *Maurits trekt op. Een deel zyns Legers wykt. Hy trekt af. Wagtendonk en Krakou verlooren.* XIX. *Aanslag op Gelder. Voordeel behaald op de Duinkerkers.* XX. *Verrigtingen der Maatschappye in Indie.* XXI. *De Staaten besluiten, verweerender wyze, te oorloogen. Onlusten in Frankryk.* XXII. *Twist tusschen den Hertog en de Stad van Brunswyk.* XXIII. *Buspoeder-verraad in Engeland. Geschil tusschen den Paus en den Staat van Venetie.* XXIV. *Bredevoort verlooren. Graaf Henrik herwint het. Aanslag op Sluis.* XXV. *Spinola komt te velde. Justiniani zoekt, te vergeefs, in de Betuwe te dringen. Maurits beschanst de Waal en Yssel.* XXVI. *Spinola verovert Grol en Rynberk.* XXVII. *Aanslag van Graave Henrik op Venlo. Muitery in 's vyands Leger.* XXVIII. *Lochem herwonnen.*

Prins

S
C
Æ
100
105

Prins Maurits belegert Grol. Verlaat het. XXIX. *Zeetogten van den Admiraal Hautain. Ysselyke daad van Reinier Klaaszoon.* XXX. *Dood van den Graave van Hohenlo en van Graave Jan van Nassau den ouden. Filips Willem, Prins van Oranje, trouwt.* XXXI. *Schade in Texel. Graaf Henrik verrast Erkelens. 't Kasteel te Groningen geslegt.* XXXII. *Ontwerp tot het opregten eener Westindische Maatschappye.*

DE Staaten der Vereenigde Gewesten, bespeurende, dat de aanwas des Koophandels en der Zeevaart hen, meer dan iet anders, in staat stelde, om de kosten van den lastigen en langduurigen oorlog goed te maaken, hadden, in de Lente deezes jaars, besllooten, eene algemeene Oostindische Maatschappy van Koophandel op te regten, die, allengskens, zo veel aanziens gekreegen heeft, dat het der moeite wel waardig zal zyn, haare opkomst en voortgang, hier, omstandiglyk, te boek te stellen. 1602. I. Verhaal van de opkomst der algemeene Oostindische Maatschappye, hier te Lande.

Het gedeelte van Azie, welk zig meest oostwaards strekt, heeft, hierom, en om het van Amerika, welk, in 't gemeen, *Westindie* genoemd wordt, te onderscheiden, naar de Rivier de *Indus*, die dit gewest, westwaards, bepaalt, den naam van *Oostindie* gekreegen. Veelerlei vrugten en gewassen levert dit ruim gewest uit, waarom het, reeds in overoude tyden, door handeldryvende volken, plagt bezogt te worden. Een Oudste handel op Oostindie.

1602. der Egiptische Koningen uit de stamme der Ptolomeën, den Nyl met de Roode Zee, door eene gegraaven' vaart, vereenigd hebbende, maakte, hierdoor, den handel op Indie gemaklyker (*a*). Doch deeze vaart werdt, door den tyd, onbruikbaar. De handel op Indie bleef nogtans gevestigd in Egipte. Alexandrie was de voornaamste Marktplaats der Indische waaren: welken, van daar, te schepe, naar Italie en verder westwaards, vervoerd werden (*b*). Na dat de Saraseenen meester geworden waren van Egipte, vervolgden de Soudaanen van dit gewest den handel op Indie, die hun, jaarlyks, merkelyke voordeelen aanbragt. Onder anderen, ontvingen zy veelerlei Speceryen, vooral Peper, Gengber, Wierook en Kaneel, van *Malabaar* en *Kambaai*, die, te schepe, te *Aden*, aan de Roode Zee, en van daar, op kameelen, te lande, in negen dagen, naar *Chus* aan den Nylstroom, gebragt werden. Hier werdenze wederom gescheept, en den stroom af naar Babilon in Egipte gevoerd. Omtrent Wynmaand nu, wanneer de Nyl verre over zyne oevers vloeit, bragt menze, door eene gegraaven' vaart, die dan vol waters raakte, nog tweehonderd mylen verder, naar Alexandrie. Vanwaar, zy, te schepe, naar Venetie kwamen, en voorts, door de Koopluiden van allerlei Landaart, ook Nederlandschen, die zig hier

(*a*) STRABO *Libr.* XVI. *p.* 781 [1128]. XVII. *p.* 798, 804, 815 [1149, 1156, 1170].
(*b*) PLINIUS *Libr.* VI. *Cap.* 23, 29. GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 492.

hier hadden nedergezet (c), alomme, met naame naar de Nederlanden, vervoerd werden. De Venetiaanen, nogtans, de zwaare Egiptische tollen, die omtrent een derde deel van de waarde der speceryen beliepen, myden willende, haalden, in de veertiende eeuwe of eerder, de fynste en kostbaarste speceryen, als Kubebe of Staartpeper, Spica Nardi, Nagelen, Nooten-muskaaten en Foelie, niet van Alexandrie, maar van Aleppo of eenige andere haven aan de Middellandsche-zee, onder 't gebied der Tartaaren of Turken, die thans ook Persie beheerschten. Van *Ormus* en *Kis*, gelegen in de Persische Golf, plagten, al van ouds, Indische waaren, te water, langs de Tigris, en voorts, te lande, naar Antiochie of eenige andere haven daaromtrent, gevoerd te worden; die dan, van daar, in Italie kwamen. In laater' tyd, werden de waaren, te Bagdad, aan de Tigris, ontscheept, en van daar, naar 't schynt, te lande vervoerd. De vragt der Indische waaren, op deeze wyze aangebragt, beliep egter veel meer, dan of menze van Alexandrie haalde: doch hier waren de tollen wederom veel zwaarer: 't welk de reden was, waarom men niet dan fyne speceryen, die de vragt beter veelen konden, van Bagdad naar den zeekant, en voorts naar Europa voerde. Doch wanneer 't eens gebeurde, dat men Kaneel en Gengber, van Bagdad aangebragt, naar Italie afscheepte, bevondt men 1602.

(c) Zie III. Deel, bl. 251 Aant. (t)

1602. men deeze ſpeceryen veel beter, dan die, over Alexandrie, uit Indie kwamen: 't welk met de Gengber wel twintig ten honderd ſcheelde. Men nam, hierom, in overleg, om ſterker op de Turkſche wingewesten te handelen, in verwagting, dat de aanvoer der grover ſpeceryen, die, aldaar, tot nog toe, weinig geweeſt was, 't welk de pryzen hoog gehouden hadt, ſpoedig en ſterk toeneemen zou. Zelfs vondt men 'er, die luſt genoeg toonden, om zelven, over Bagdad, naar Indie te trekken, tot het doen hunner inkoopen. De Tartaaren ſtonden den weſterſchen handelaaren, die naar Indie wilden, den vryen doortogt toe. Doch de Soudaanen van Egipte, meer gezet op het behouden van den Indiſchen handel, gedoogden niet, dat iemant uit het weſten, door hun Land, naar Indie tooge (*d*). Of, evenwel, de handel over Bagdad, in de veertiende eeuwe, ſterker gedreeven werdt, is my niet klaarlyk gebleeken. Doch de Indiſche waaren, met naame de ſpeceryen, kwamen, nog tot omtrent het einde der vyftiende eeuwe, alleen over Venetie, in de Nederlanden (*e*).

De Portugeezen worden 'er meeſter van. In den aanvang dier eeuwe, hadden de Portugeezen zig eerſt begonnen uit te leggen, op het ontdekken van nieuwe Landen, zuidwaards van hun af gelegen. Doch 't liep aan, tot in 't jaar 1474, eer zy de Kabo Verdiſche of Zoute Eilanden vonden; waarna

(*d*) MARIN. SANUT. Secret. Fidel. Cruc. *Libr.* I. *P.* I. *Cap.* I. *p.* 22. *Libr.* III. *P.* XIV. *Cap.* XII. *p.* 260.
(*e*) REIGERSB. III. *Deel*, *bl.* 350.

na zy hunnen handel, langs de Westkust van Afrika, tot aan Kongo, voortzetteden. *Vasko de Gama* zeilde, niet voor 't jaar 1498, om de Kaap de goede Hoop, naar Indie. Hy landde te *Kalikut*, aan de kust van Malabaar, van waar, men wist, dat de Indische waaren, naar Bagdad en Aden, plagten gevoerd te worden. Hy vestigde hier den handel der Portugeezen, onaangezien de tegenkanting der Arabieren, die daar nog de grootste Koopluiden waren. De Koningen van Portugal zonden, sedert, langs deezen zelfden weg, aanzienlyke Vlooten naar Indie, en maakten zig van den meesten Indischen handel, van veele kusten en aanzienlyke Eilanden zelven, binnen weinige jaaren, meester (*f*). De speceryhandel der Molukfche Eilanden bragt hun 't meeste gewin aan: waarom Karel de V. *Ferdinand Magellanes*, langs eenen nieuwen weg, door de Zuidzee en de Straat, die naar hem den naam heeft, in den jaare 1520, ook derwaards zondt. Doch hier uit rees een merkelyke twist, tusschen Spanje en Portugal; die van zelf eindigde, na dat Portugal en de Portugeesche bezittingen in Indie Filips den II. in handen gevallen waren. Ondertusschen, waren de Portugeezen zo dra geene meesters geworden van de vaart op Indie, of men kreeg geene Indische waaren meer over Venetie. Alles, met naame de speceryen kwamen, met Portugeesche schepen, herwaards; doch

1602.

(*f*) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 448 *vers.*

1602. doch moeſten wel tweemaal zo veel gelden, als te vooren (*g*).

De Hollanders en Zeeuwen beginnen op Ooſtindie te vaaren.

De Hollanders en Zeeuwen haalden, door den tyd, de Indiſche waaren zelven uit Portugal. Doch toen hun, in den jaare 1584, de vaart derwaards belet werdt, begonden zy zig toe te leggen op afgelegener reizen. Sommigen voeren op Archangel: anderen op de Kabo Verdiſche Eilanden, vanwaar zout gehaald werdt: ook, wat laater, ſterker dan te vooren, op Italie, en, onder Franſche vlaggen, op verſcheiden havens onder het Turkſch gebied (*h*). Doch om de vaart op Ooſtindie werdt eerſt ernſtig gedagt, na dat de Engelſchen, in den jaare 1586, reeds eenen voordeeligen togt derwaards gedaan hadden, en na dat de vaart op Spanje en Portugal geweldiglyk begon belet te worden (*i*). *Kornelis* en *Fredrik Houtman*, Zoonen van *Pieter Korneliszoon Houtman*, Brouwer te Gouda, hadden zig, in 't jaar 1593, naar Lisbon begeven, en, van daar, de noodige onderrigtingen, omtrent den Indiſchen handel, medegebragt. Kornelis begaf zig, in 't volgende jaar, naar Amſterdam, daar hy eenige Koopluiden bewoog, tot het uitruſten van vier ſchepen (*k*), die, onder zyn beleid, in Grasmaand des jaars 1595, uit Texel, in zee liepen (*l*). Houtman hieldt den zelfden koers, dien de Por-

(*g*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 350.
(*h*) *Zie* METEREN XIX. *Boek*, *f.* 371 *verſ.*
(*i*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 17 [334].
(*k*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 19, 20 [336, 337].
(*l*) Reſol. Holl. na 29 *Maart* 1595. *bl.* 103.

Portugeezen volgden, zeilende voorby de Kaap de goede Hoop. Hy deedt verscheiden kusten en Eilanden aan, daar Portugeesche Volkplantingen waren, of daar de Portugeezen zig, ten minste, met bewilliging der Indische Regeeringe, hadden nedergezet: onder anderen ook *Bantam*, op het Eiland *Java*, alwaar hy, door 't beleid der Portugeezen, in openbaaren oorlog raakte met de Ingezetenen. 't Zelfde lot wedervoer hem, ook aan andere oorden. Hy slaagde, derhalve, byna overal ongelukkiglyk, en kwam, na veel sukkelens, in Oogstmaand des jaars 1597, met drie schepen, in 't Vaderland te rug (*m*). De Koopluiden, die deeze eerste reis bekostigd hadden, waren *Henrik Hudde*, *Reinier Pauw*, *Pieter Dirkszoon Hasselaar*, *Jan Janszoon Karel de Oude*, *Jan Poppen*, *Henrik Buik*, *Dirk van Os*, *Siewert Sem* en *Arend ten Grootenhuis*. Zy noemden hunne Maatschappy de *Kompagnie van Verre* (*n*). De slegte uitslag hunner eerste onderneeminge benam hun egter den moed niet. *Gerard Bikker*, sedert, in hunne Maatschappy ontvangen hebbende, vereenigden zy zig, met eene andere, bestaande uit *Vincent van Bronkhorst*, *Simon Janszoon Fortuin*, *Govert Dirkszoon*, *Kornelis van Kampen*, *Jakob Thomaszoon*, *Ellert Simonszoon Jonkhein* en *Jan Hermanszoon*, allen ook Amsterdamsche Koopluiden (*o*). En dee-

1602.

(*m*) C. Houtmans Reize na Oostind. *bl.* 1, 5, 33, 41, 44, 52, 55, 88, 93, 100.
(*n*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 20 [337]. XXXII. *Boek*, *bl.* 15 [21].
(*o*) Oostind. Voyag. I. *Deel*, *Inl.* *bl.* 2.

1602. deeze vereenigde Maatſchappy bragt, in 't jaar 1598, agt ſchepen in zee, die, onder 't beleid van *Jakob Kornelisszoon van Nek*, de reis naar Indie deeden. De Vloot was, gelyk de voorige reize, door 's Lands Staaten, voorzien van geſchut (*p*). Vier van deeze ſchepen kwamen, binnen vyftien maanden, behouden te rug, medebrengende, onder anderen, vierhonderd laſt Pepers, en honderd laſt Nagelen, die zy, te Bantam, gelaaden hadden. Ook bragten zy Prinſe Maurits eenige geſchenken mede van den Koning van Bantam. De andere ſchepen bezogten *Amboina*, *Banda* en *Ternate*, en kwamen, in 't jaar 1600, in 't Vaderland wederom (*q*). De togt was zo wel geſlaagd, dat van Nek, ten tweeden maale, in Zomermaand des jaars 1600, met zes ſchepen, uitgezonden werdt. Hy vondt den Koning van Ternate misnoegd op de Portugeezen, tuſſchen welken en de onzen, in Zomermaand des volgenden jaars, een kleine ſcheepsſtryd voorviel. Voorts deedt hy eenen voordeeligen inkoop van Peper te *Patane*, alwaar hy eene Logie liet opſlaan, met verlof der Koninginne (*r*).

Zy zeilen rondsom den Aardkloot.

Midlerwyl, hadden eenige Zeeuwſche en Rotterdamſche Koopluiden, met naame *Balthazar Moucheron*, *Adriaan Henrikszoon* ten

(*p*) Reſol. Holl. 5 *Sept.* 1597. *bl.* 428. 16 *Jan.* 7 *Febr.* 1598. *bl.* 31, 47.

(*q*) JACOB VAN NECK Schipv. op Ooſtind. *bl.* 7, 8, 17, 19, 27, 42. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 38 [561]. METEREN XXII. *Boek*, *f.* 417.

(*r*) Tweede Schipv. van J. VAN NECK *agt.* O. V. NOORTS Reize *bl.* 70 enz.

ten Haaf, *N. Langeberke*, *Jan van der Veeke*, 1602.
Pieter van der Hagen (*s*) en anderen ook eene Maatſchappy opgeregt, en verſcheiden togten naar Indie bekoſtigd (*t*), eerſt in den jaare 1598, met vier ſchepen, onder *Jaques Mabu*, die, door de Straat van Magellaan, naar de Molukken zeilde (*u*); en, daarna, nog meer dan eens, onder *Steven van der Hagen*, *Jakob Willekens*, *Joris van Spilbergen*, *Laurens Bikker* en anderen. Doch de reis door de Straat van Magellaan was ook, wat laater in 't jaar 1598, door *Olivier van Noord* van Utrecht, vaarende voor eenige Kooplieden van Amſterdam en elders, ondernomen. Hy bezogt de *Dieven-Eilanden* en *Manilla*, alwaar hy met de Portugeezen ſlaags raakte, en de overwinning behaalde. Voorts keerde hy, over *Borneo* en Java, langs de Kaap de goede Hoop, te rug (*v*). De Staaten van Holland hadden hem ook voorzien van geſchut en krygsbehoeften (*w*). De handel op Indie gaf zo merkelyke voordeelen, dat de luſt tot den zelven, van tyd tot tyd, aanwies. Doch alzo de onzen, alomme, zeer gedwarsboomd werden, door de Portugeezen, die ſomtyds te wege bragten, dat de Indiſche Vorſten de Hollandſche bevelhebbers vyand-

(*s*) Reſol. Holl. 23 *Dec.* 1597. *bl.* 603.
(*t*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 971.
(*u*) Voyage van vyf ſchepen *agt.* *de* Reizè van J. VAN NECK *bl.* 61. Ooſtind. Voyag. I. *Deel*, *Inl.* *bl.* 2.
(*v*) OLIVIER VAN NOORTS Schipv. *bl.* 3, 10, 31, 38, 40, 47, 49, 54, 56. GROTII Hiſt. *Libr.* X. *p.* 415. METEREN XXII. *Boek*, *f.* 437.
(*w*) *Zie* Reſol. Holl. 24 *Juny* 1598. *bl.* 205.

1602. vyandlyk bejegenden, en aan 't leeven kwamen (*x*); besloot men, de schepen te voorzien van bestelbrieven op den naam van Prinse Maurits, waarby zy last kreegen, om, tegen elk, die hunnen handel bekommerde, geweld te gebruiken.

II. Hunne Scheeps-togten, om, door 't Noorden, eenen weg naar China en Indie te vinden.

De Zeeuwen hadden, al voor de Amsterdammers, de vaart naar Indie zoeken te openen, en, in 't jaar 1594, twee schepen uitgerust; die den weg derwaards op te spooren hadden, door het Noorden en langs Waaigats. Doch eer zy vertrokken, hadt 'er de Admiraliteit te Amsterdam, bewoogen door den Predikant *Petrus Plancius*, een derde schip bygevoegd. Plancius was bedreeven in de Landbeschryving en Sterrekunde, en gaf eenige redenen, waaruit men hoop schiep, om, zelfs agter Nova Zembla om, naar China te konnen zeilen. *Jan Huigen van Linschooten*, een Haarlemmer, die lang onder de Portugeezen in Indie verkeerd hadt, begaf zig op deezen togt. Men zeilde door de Straat Nassau, ontdekte verscheiden' Eilanden in 't Noorden, en keerde, tegen den Herfst, te rug (*y*). Linschooten deedt, in den Haage, zulk een verslag van deeze reize, dat de algemeene Staaten, aangezet door den Advokaat Oldenbarneveld, eenige gunstige voorwaarden aanbooden, zo byzondere Koopluiden den zelfden togt, nog eens, in 't volgende jaar, onderneemen wil-

(*x*) *Zie* METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 495 *vers.*
(*y*) Eerste scheepstogt, Noordom, *bl.* 1-4. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 69-74 [867-873].

wilden (z). 't Geschiedde. Doch de schepen, wederom aan de Straat Nassau en 't Staaten-Eiland gekomen, werden, door de felle koude en 't gevaar van 't ys, genoodzaakt te rug te keeren (a). In 't jaar 1596, ondernam men deezen togt, voor de derde reize, hebbende de algemeene Staaten vyfentwintigduizend guldens beloofd, aan die, benoorden om, naar China zou gezeild zyn (b). Te Amsterdam, werden twee schepen uitgerust, onder bevel van *Jakob Henrikszoon Heemskerk* en *Jan Korneliszoon Ryp*. Zy zeilden tot boven Nova Zembla, op meer dan tagtig graaden hoogte, alwaar zy een uitgestrekt Land ontdekten, welk sommigen voor Groenland hielden, hoewel men, naderhand, geoordeeld heeft, dat Groenland meer zuidwaards legt. Zy gaven het vreemd en onbewoond gewest den naam van *Spitsbergen* (c). Heemskerk, beweerende, dat men, eerlang, eene ruime zee ontdekken zou, hieldt zig omtrent het noorden op. Ryp keerde wat naar 't zuiden, om daar, oostwaards, den begeerden doortogt te zoeken. Doch hy werdt, eerlang, door storm, agteruit, op de Russische kust gesmeeten. 't Schip van Heemskerk was, midlerwyl, zo vast bezet geraakt in 't ys, dat men zig genoodzaakt zag, het zelve te verlaaten, en op Nova Zembla, in eene opgeslaagen' hutte; 1602.

(z) *Zie* Resol. Holl. 11 *May*, 7, 10, 12, 16 *Juny* 1595. *bl.* 168, 201, 205, 207, 211-223.

(a) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 16 [23] enz. Tweede scheepstogt, Noordom, *bl.* 4-9.

(b) Resol. Holl. 12 *Maart*, 11 *April* 1596. *bl.* 86, 139.

(c) GROTII Hist. *Libr.* V. *p.* 270.

1602. te, te overwinteren. Hier zag het scheepsvolk, in tweeëntagtig dagen, de zon niet, en sleet den tyd, in de felste koude: ook, zo lang de zon boven de kimmen was, in groot gevaar van de beeren. Eenigen bezweeken onder den last deezer rampen. Omtrent het midden van Zomermaand des jaars 1597, begaven zy zig, met twee open' schuiten, van Nova Zembla, in zee. Op deeze hagchelyke reize, liepenze nog groot gevaar van 't ys. Zy hielden 't egter digt aan de kust van Nova Zembla, op welks uiterste hoek, zy, hier en daar, eenige Russische Visschers aantroffen. Eindelyk, staken zy over naar Lapland, en landden, gelukkiglyk, te Kola, daar zy Jan Korneliszoon Ryp vonden, met wiens schip, zy, in 't begin van Wynmaand, naar huis keerden. Behalve Heemskerk, waren 'er elf man in 't leeven gebleeven, van vyftien of zestien, die op Nova Zembla overwinterd hadden (d). De gevaarlykheid van den togt om 't Noorden naar China en Indie heeft onze Landsluiden, sedert, sterk van den zelven afgeschrikt; hoewel de hoop om, langs deezen weg, doch westwaards af, de reis naar 't Oosten te bekorten, by hunne nabuuren, de Engelschen, nog niet geheel schynt verstorven te zyn. De vaart naar Indie geschiedde, gemeenlyk, langs den gewoonlyken weg, voorby de Kaap de goede Hoop.

De

(d) Derde scheepstogt, Noordom, *bl.* 10-40. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 32-37 [337-344]. METEREN XIX. *Boek*, *f.* 358 *enz.*

De Koning van Spanje zag den aanwas des Indischen handels in Holland en Zeeland, met groot ongenoegen. Hy hadt, reeds in 't voorleeden jaar 1601, aan *Don Andreas Hurtado de Mendoza*, die eene Vloot in Indie geboodt, en, onlangs, den Malabaarschen zeeschuimer *Kunala* overwonnen hadt, last gegeven, om den onzen den handel te beletten, en zelfs zulke Indische Mogendheden, die onzen handel begunstigden, vyandlyk te bejegenen. In gevolge nu van deezen last, zeilde Hurtado, in den aanvang deezes jaars, naar Bantam, daar de onzen, met verlof der Regeeringe, hunnen meesten handel deeden. Doch hier trof hy vyf Hollandsche schepen aan, onder *Wolfert Hermanszoon*, die hem, eenige dagen agtereen, zo veel werks gaven, met geduurige schutgevegten, dat hy, twee schepen verlooren hebbende, de wyk nam. Hy zeilde toen naar Amboina, daar hy alle plaatsen, die met de onzen gehandeld hadden, deerlyk verwoestte, de specerybboomen, alomme, verdelgende en uitrooijende. Maar Wolfert Hermanszoon, met groote blydschap, ingehaald, te Bantam, begaf zig, eerlang, naar Banda, daar de beste Nooten-muskaaten wassen, en floot, aldaar, een Verbond met de Eilanders, by welk hy het Eiland beloofde te beschermen tegen de Portugeezen, mids zy hunne speceryen alleen aan de onzen verhandelden. Voorts, verbondt men zig, elkanderen, ter zaake van den Godsdienst, niet lastig te zullen vallen, en elkanders overloo-

1602.
III.
Poogingen van Filips den III. om den onzen den handel in Indie te beletten.

Verbonden met Indische Mogendheden.

1602. loopers niet te zullen aanhouden (*e*). Diergelyke Verbonden zyn ook met andere Indische Koningen en Volken gesslooten, omtrent deezen tyd. De Koning van Ternate, een der Moluksche Eilanden, is, door van Nek, tot bondgenootschap bewoogen (*f*). Spilbergen heeft een Verbond gemaakt, met *Fimala*, Koning van *Kandi*, op 't Eiland Ceilon, daar de beste Kaneel valt (*g*) De Koningin van Patane, op de kust van Cochinchina, heeft zig, ook door van Nek, in 't bondgenootschap der Vereenigde Gewesten, laaten brengen (*h*): gelyk wy reeds te kennen gegeven hebben. Men handelde, gemeenlyk, met deeze volken, in de Portugeesche spraake, die zy, door hunne verkeering met de Portugeezen, geleerd hadden.

Verschillen met den Koning van Achem, op Sumatra: Doch met den Koning van *Achem*, op 't Eiland Sumatra, daar veel Peper groeit, hadt men, tot hiertoe, nog geen verbond konnen sluiten. Hy was 't, die, in 't jaar 1599, verscheiden' Hollanders, en onder deezen, Kornelis Houtman, op aanhitsing der Portugeezen, om 't leeven gebragt hadt. Naderhand hadt hy, zig gelaatende hiervan berouw te hebben, de Hollanders nog eens misleid; den koop der speceryen, met hen gemaakt, buiten reden, verbreekende, 't welk *Paulus van Kaarden*, die 't bevel voerde

(*e*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 474 *vers.* GROTII Hist. *Libr.* XI. *p.* 426.

(*f*) Tweede schipv. van J. VAN NECK *agt.* O. v. NOORTS Reize *bl* 64 *enz.*

(*g*) J. VAN SPILBERGENS Eerste Reize, *bl.* 27 *enz.*

(*h*) Tweede schipv. van J. VAN NECK, *bl.* 71.

de over de Hollandsche schepen, bewoogen hadt, om eenige Arabische Vaartuigen, kort na 't uitzeilen der haven van Achem, te veroveren. Hieruit hadden de Portugeezen gelegenheid genomen, om de onzen als eenen hoop woeste zeeschuimers verdagt te maaken, by den Koning van Achem. Doch twee Zeeuwsche schepen, onder *Gerard de Rooi* en *Laurens Bikker*, te Achem geland, bewoogen hem, wat laater, om een gezantschap, met hen, herwaards, te zenden, en met zekerheid te verstaan, dat zy geene samengerotte roovers, maar een volk waren, vermaard om hunne trouwe en rykdommen, en met niemant in oorlog, dan met Spanje. De Koning liet zig deezen voorslag gevallen. Op de te rug reize, by 't Eiland S. Helena, veroverden de Zeeuwen eene ryke Portugeesche Karaak, met peerlen en andere kostbaare waaren gelaaden. 't Volk van dit schip werdt aan de kust van Brazil aan land gezet. 't Hoofd der Achemsche gezanten overleedt in Zeeland; daar men, ter zyner eere, een grafteken stigtte De overigen hadden gehoor by Prinse Maurits, in 't Leger voor Graave: op welke Stad, men hen twee stukken geschuts deedt lossen. Voorts, zagen zy het Leger en de wyze van belegeren, met de uiterste verbaasdheid. Men floot, eerlang, een Verbond van Vriendschap en Koophandel met hen. Ook bezorgde men den Arabieren vergoeding voor de schade, die van Kaarden hun, by Achem, aangedaan hadt. In

1602.

die een gezantschap herwaards zendt.

1602. 't volgende jaar, keerden de gezanten te rug (*i*): vervullende, sedert, de Indische gewesten met den roem der Vereenigde Nederlanderen: 't welk veele andere volken genegen maakten, om zig met hen te verbinden. Jakob Heemskerk, dezelfde, die op Nova Zembla overwinterd hadt, daarna, met twee schepen, gezeild naar Malakka, vondt zo veel ingang by den Koning van *Jora*, dat deeze, gebeeten op de Portugeezen, hem eene ryke Portugeesche Karaak aanwees, welke hy, in de zeeëngte tusschen Sumatra en Malakka, veroverde. Zy kwam van *Makao*, in China, van welke Stad de Portugeezen bezitters waren, en alwaar zy, onlangs, eenige Hollanders hadden opgehangen. Heemskerk schonk, nogtans, het scheepsvolk het leeven (*k*). De Karaak werdt herwaards gevoerd, en goede prys verklaard: onaangezien de tegenkanting eeniger Portugeesche Koopluiden, die zig in Holland hadden nedergezet. Deezen beriepen zig op de oude vriendschap der Portugeezen en Hollanderen, al voor vier eeuwen, in de togten naar 't Heilige Land, ten tyde van Graave Willem den eersten (*l*) aangevangen: en op de voorregten, toegestaan aan die van hunnen Landaart, welken zig, na 't bemagtigen van Portugal, door Filips den II, in Holland of Zeeland, wilden komen nederslaan: gelyk veelen, uit haat tegen de Spanjaards, en om van de Spaan-

Heemskerk neemt eene Portugeesche Karaak.

(*i*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 449-451.
(*k*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 475. XXVI. *Boek*, *f.* 495.
(*l*) *Zie* II. *Deel*, *bl.* 343.

Spaansche Inquisitie niet voor Jooden of Mahometaanen verklaard te worden, gedaan hadden (*m*). De Staaten oordeelden, nogtans, dat de Portugeezen, die zig, onder 't Spaansch gebied, in Indie onthielden, met reden, voor vyanden, en derzelver goederen, voor goeden prys, gehouden werden; 't welk zy, ook by openbaaren Plakaate, verklaard hebben (*n*). Doch of de goederen, Italiaanen toebehoorende, en gevonden op de genomen' schepen, ook verbeurd waren, was twyfelagtiger. 't Geschil hierover werdt, by verdrag, afgedaan (*o*). 1602.

IV. Gelegenheid tot de opregting der algemeene Oostindische Maatschappye.

Dusdanig omtrent was de staat des Indischen handels, zo lang dezelve nog door byzondere maatschappyen gedreeven werdt: Doch men ontdekte haast merkelyke ongemakken, in deezen byzonderen handel (*p*). Sommige schepen, komende aan de beste handelplaatsen in Indie, konden geene vragt krygen, om dat anderen hunner Landsluiden hun te gaauw geweest waren, en de goederen, voor hunne aankomst, weggekogt hadden. De pryzen werden, in Indie, hoog opgejaagd; hier, daarentegen, somtyds, laag gedrukt: wanneer verscheiden' Maatschappyen, tevens, koopen of verkoopen wilden. Men begreep ook, eerlang, dat 'er meer magts, dan byzondere Koopluiden hadden, vereischt werdt, om den han-

(*m*) Resol. Holl. 15-26 *Octob.* 1602. *bl.* 300.
(*n*) Resol. Holl. 18 *Febr.* —— 20 *Maart*, 12 *Sept.* 1603. *bl.* 43, 233. 23 *Aug.* 1604. *bl.* 217.
(*o*) *Zie* GROTII Hist. *Libr.* XI. *p.* 427, 428.
(*p*) *Zie* Resol. Holl. 30 *Aug.* 1599. *bl.* 331.

1602. handel in Indie te vestigen, en tegen den Spanjaard te beschermen. Alle deeze en andere redenen hadden de Staaten der Vereenigde Nederlanden doen besluiten, om alle de byzondere Oostindische Maatschappyen tot eene algemeene te vereenigen, die, eenentwintig jaaren agtereen, alleen vryheid hebben zou, om, beoosten de Kaap de goede Hoop en door de Straat van Magellaan, te vaaren. 't Oktroi voor deeze nieuwe Maatschappye was, op den twintigsten van Lentemaand deezes jaars, geteekend, en verder van deezen inhoud: „ De „ Kamer van Amsterdam zou de helft hebben in de gantsche Maatschappy: de Kamer van Zeeland een vierde, de Kamers „ op de Maaze, dat is, te Delft en te Rotterdam, en in 't Noorderkwartier, dat is, „ te Hoorn en te Enkhuizen, ieder een zestiende. Alle de Kamers zouden bestierd „ worden, door de toenmaals dienende Bewindhebbers, die nogtans uitsterven zouden, te Amsterdam, op twintig, in Zeeland, op twaalf, en in ieder der andere „ vier Kamers, op zeven Persoonen. Tot „ vervulling eener opengevallen' Bewindhebbers Plaatse, zouden de overige Bewindhebbers een drietal benoemen, waaruit de Staaten van 't Gewest de verkiezing zouden doen. Zy moesten, ten minste, voor duizend ponden Vlaams, aandeel hebben in de Maatschappye, uitgenomen te Hoorn en te Enkhuizen, daar „ zy met vyfhonderd ponden volstaan konden. De algemeene Vergadering dee-

Inhoud van derzelver eerste Oktroi.

„ zer

„ zer Kameren zou uit zeventien Bewind- 1602.
„ hebbers bestaan, agt wegens Amsterdam,
„ vier wegens Zeeland, twee van de Maa-
„ ze, en twee uit het Noorderkwartier,
„ zullende den zeventienden daarby, beur-
„ telings, gevoegd worden, door de Ka-
„ mers in Zeeland, op de Maaze en in 't
„ Noorderkwartier: welke Vergadering
„ zes jaaren te Amsterdam, en twee jaaren
„ in Zeeland zou gehouden worden. De
„ schepen zouden altoos moeten t'huis ko-
„ men ter plaatse, daar zy uitgevaaren wa-
„ ren. Alle de Ingezetenen deezer Landen
„ kreegen regt, om, binnen zekeren tyd,
„ deel in deeze Maatschappy te neemen.
„ En zulke Gewesten of Steden, die 'er vyf-
„ tigduizend guldens of meer aandeels in
„ hadden, mogten eenen Agent stellen, om
„ hunne belangen gade te slaan. De Maat-
„ schappy mogt verbonden maaken met de
„ Indische Mogendheden, op den naam
„ van de algemeene Staaten der Vereenig-
„ de Nederlanden, *of van de hooge Overheden*
„ *derzelven*, Sterkten bouwen en Bevelheb-
„ bers en krygsvolk aanneemen, mids zy
„ den *Staaten of hooge Overheid* en der Maat-
„ schappye eed deeden. Men zou geene
„ schepen, geschut, noch ander Krygsge-
„ reedschap van de Maatschappy, ten dien-
„ ste van den Lande, gebruiken, dan met
„ derzelver bewilliging. Van de pryzen,
„ die de Maatschappy op den vyand ver-
„ overde, zou de Admiraliteit haare ge-
„ regtigheid genieten. De Bewindhebbers
„ zouden, in hunne persoonen noch goe-

1602. „ deren, mogen bekommerd worden, om „ de schulden der Maatschappye. De Ge- „ neraals der t'huiskomende Vlooten moes- „ ten den Staaten verslag doen van den „ staat van Indie. Tot eene erkentenis „ van dit Oktroi, zou de Maatschappy den „ Landen voldoen vyfentwintigduizend „ guldens eens, die de Staaten inleiden, „ in de uitreeding der eerste tien jaaren, „ op gelyk gevaar, als de andere deelge- „ nooten (*q*)." De hoofdsom, die in deeze Maatschappy werdt ingelegd, wordt van de meesten op omtrent zesenzestig tonnen schats berekend. Doch sommigen melden, dat zy, negentig jaaren na deezen tyd, met eene kleine vermindering, op vierenzestighonderdveertigduizendentweehonderd guldens gebragt werdt. Van de vereeniging der byzondere Maatschappyen werdt, terstond, berigt gezonden aan derzelver schepen in Indie, die 'er, in Lentemaand des volgenden jaars, eerst kennis van kreegen (*r*). Ondertusschen, hadt de vereenigde Maatschappy, nog in dit jaar, eene Vloot van veertien schepen in zee gebragt, over welke *Wybrand van Warwyk*, als Admiraal, geboodt (*s*): waarop, tegen 't einde des jaars 1603, gevolgd zyn dertien schepen, onder 't beleid van *Steven van der Hagen*. De uitrusting deezer twee Vlooten hadt meer dan twee-entwintig tonnen schats gekost

Eerste uitrustingen der algemeene Maatschappye.

(*q*) Resol. Holl. 20 *Maart* 1602. *bl.* 106. Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 529.

(*r*) JORIS VAN SPILBERGENS eerste Reize, *bl.* 50.

(*s*) Oostind. Voyag. I. *Deel*, *Inl. bl.* 8.

kost (*t*). Wy zullen, in 't vervolg, verslag doen van haare verrigtingen in Indie, en ook, van tyd tot tyd, van den verderen voortgang der algemeene Oostindische Maatschappye. 1602.

Midlerwyl, hadden de Hollanders en Zeeuwen de vaart naar Westindie ook aangevangen. *Christoffel Kolumbus* hadt dit gewest, welk den ouden, zo 't schynt, geheel onbekend geweest was, eerst ontdekt, in den jaare 1492, met schepen van Ferdinand, Koning van Spanje: hoewel het, sedert, naar *Amerikus Vesputius*, den naam van *Amerika* gekreegen heeft. Men wil, dat de Nederlanders de eerste gelegenheid tot deeze ontdekking gegeven hebben, naardien *Betencour*, een Fransch Nederlander, agtenzestig jaaren voor den Scheepstogt van Kolumbus, de Vlaamsche Eilanden gevonden, en, dezelven, sedert, aan de Spanjaards verkogt hebbende, hun den weg tot het onderneemen van verdere reizen westwaards geopend hadt (*u*). De Spanjaards, de Westindische togten, van tyd tot tyd, voortzettende, ontdekten eerst Florida, daarna nieuw Spanje, Peru en Mexiko. Zy maakten zig, eerlang, meester van een uitgestrekt gewest, welk overvloed van gouden zilvermynen uitleverde. Ondertusschen hadt Paus Alexander de VI. de ontdekte en bemagtigde Landen in beide de Indien, reeds, tusschen Spanje en Portugal, verdeeld,

V. Beginsels der vaart op Westindie.

(*t*) Tweede Voyage van S. van der Hagen, agt. Spilbergens Reize, *bl.* 63. Meteren XXV. *Boek*, *f.* 474 *vers.*
(*u*) Thuanus *Libr.* I. *p.* 7.

1603. Staaten aan Koning Jakob den I.

dat deeze verandering geschaapen stondt, merkelyken invloed te hebben op den staat hunner zaaken, verzuimden niet, de gunst des nieuwen Konings te zoeken; tot welke zy zig, reeds eenige jaaren herwaards, zelfs zonder de afgunst der overleeden' Koninginne te ontzien, den weg gebaand hadden (c). Zy wenschten hem, terstond, geluk met zyne komst tot de kroon, in eenen beleefden brief, en, naderhand, door een plegtig gezantschap: welk, door Graave Henrik Fredrik, Walraven, Heer van Brederode, den Advokaat Oldenbarneveld, en Jakob Valke, Rentmeester van Zeeland, bekleed werdt. De gezanten kwamen te Londen, slegts agt dagen na den Koning, die hun gehoor verleende, op den zevenentwintigsten van Bloeimaand. 't Voornaamste hunner aanspraake strekte, om hem op te zetten tegen den Spanjaard, en te beweegen, tot ondersteuning der Vereenigde gewesten, 't welk, als een werk van Godvrugtigheid, regtvaardigheid en voorzigtigheid, geroemd werdt. Ook verzogtenze, ten besluite, 's Konings toestemming, om elf schepen, met verlof van Elizabet, gelaaden met krygs- en mondbehoeften, tot ontzet van Oostende, uit Engeland, te mogen voeren. De Koning gaf hun vriendelyk, doch algemeen bescheid, zig verontschuldigende, op zyne versche komst tot de Kroon (d). Hy liet egter niet na, te doen

(c) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 293, 400.
(d) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 465, 466.

doen zien, dat hy tot vrede geneigd was: 1603.
waartoe zyn traage aart en zyn lust tot Letteroefeningen hem sterk deeden overslaan. Ook tradt hy, kort hierna, met gezanten van Spanje en van de Aartshertogen, in openlyke vredehandeling. De Staatsche gezanten deeden hun best, om deeze handeling, welke zy niet beletten konden, ten minste, sleepende te houden. Zy vertoonden den Koning, dat 'er slegts weinige jaaren meer behoefden te verloopen, wanneer Spanje hun de vrede, te gelyk met hunne vryheid, zou afstaan. Oldenbarneveld bragt zelfs eenen brief te voorschyn, in welken gemeld werdt, dat Keizer Rudolf dit heimelyk oogmerk van Filips den Hertoge van Brunswyk, Schryver des Briefs, in vertrouwen, bekend gemaakt hadt. Eindelyk, drongen zy ook op het regt, dat zy op 's Konings hulpe hadden, uit kragte der verbinteniſſen, met wylen de Koninginne gemaakt. De *Markgraaf de Rosni*, Fransche gezant in Engeland, ondersteunde hun verzoek, en sloot, eerlang, een Verbond tusschen Frankryk en Engeland, waarin ook de Staaten belang hadden. Men verbondt zig, by het zelve „ zyn best te zullen doen,
„ om Filips en de Aartshertogen te beweegen tot het staaken van den kryg in de
„ Nederlanden, of ten minsten, om de
„ Staaten te houden voor onderzaaten der
„ twee Ryken, of des Duitschen Ryks, onder
„ zulke voorwaarden, die hen, voortaan,
„ beveiligen konden tegen onderdrukkingen, en den twee Koningen geen' arg-

„ waan

1603. „ waan gaven. Doch zo hunne poogingen „ vrugteloos mogten uitvallen, zouden zy „ een bekwaam aantal volks op de been „ brengen, tot onderfteuning der Staaten: „ welk, in Engeland, geworven; doch, „ door Frankryk, betaald zou worden, „ twee derden voor rekening van Koning „ Henrik zelv', en het overig derde, in „ afkorting van 't gene hy der Kroone van „ Engeland fchuldig was." Voorts, werdt beraamd, op wat voet de Koningen elkanderen onderfteunen zouden, zo de Spanjaards een' van beide of beide te gelyk mogten willen beoorloogen. 't Verbond, waarvan wy fpreeken, was, den dertigften van Hooimaand, te Hamptoncourt, getekend (*e*), en bewyft, welk belang de twee Koningen ftelden, in de behoudenis der Vereenigde Gewesten. De Staaten, hoopende, dat de gewoone onderftand van Frankryk, in gevolge deezer overeenkomft, met een derde zou vermeerderd worden, lieten zig dezelve gevallen. De Vredehandeling tusfchen Filips en Jakob werdt, midlerwyl, voortgezet in Engeland. Doch 't liep aan, tot diep in 't volgende jaar, eer zy haar beflag kreeg. *Rudolf Winwood*, Gezant van Koning Jakob in den Haage, vraagde de Staaten, of zy in 't Verdrag, waarover in Engeland gehandeld werdt, begeerden begreepen te zyn: doch zy weigerden dit, heuschelyk (*f*).

Graaf

(*e*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom*. V. *P*. II. *p*. 30.
(*f*) GROTII Hift. *Libr*. XII. *p*. 433, 434, 435.

Graaf Henrik van den Berge hadt, op den vyfden van Lentemaand, het Kasteel van Wagtendonk, door middel van eenig Krygsvolk, verborgen in een vaartuig met stroo, weeten te verrassen; doch de bezetting der Stad, versterkt met eenige Staatsche Ruitery, herwon het, binnen zes dagen (g). 1603. VII. 't Kasteel van Wagtendonk verlooren en herwonnen.

Weinige weeken hierna, overviel Grobbendonk, in de Brabantsche Kempen, vyf kornetten Staatsche Paarden, die, met verlies van zeventig ruiters, op de vlugt gejaagd werden (h). Staatsche Ruitery geslaagen.

Doch deeze kleine schade werdt rykelyk geboet, door het voordeel, welk de onzen, sedert, behaalden, op Fredrik Spinola. Deez', eenen inval in Walcheren voorhebbende, loopt, op den zesentwintigsten van Bloeimaand, met agt galeien, uit de haven van Sluis, voor welke, drie Staatsche Oorlogsschepen en twee galeien, onder bevel van *Joost de Moor*, op hunne gewoonlyke wagt, lagen. Spinola, de zon en wind medehebbende, klampte de Staatsche schepen aan boord, in de Wielingen. 't Zeeuwsch bootsvolk deedt hier den meesten dienst, alzo 'er zeer weinige soldaaten op de schepen waren. Zy weerden zig zo wakker, dat de vyandlyke galeien, eindelyk, de wyk namen, naar de haven van Sluis. De Spaanschen lieten, in dit gevegt, meer dan honderd dooden, en, onder deezen, Spinola zelv', die, een der Staatsche schepen van agteren aanvallen- Fredrik Spinola, met agt galeien, geslaagen, door de Zeeuwsche Oorlogsschepen, onder Joost de Moor.

(g) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 463 *vers*.
(h) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 467 *vers*.

1603. lende, met meer dan eene wonde, was afgemaakt. Van onzen kant, was weinig volks gesneuveld: doch de Moor gevaarlyk gekwetst. Nogtans genas hy, naderhand, gelukkiglyk (*i*).

Graaf Fredrik van den Berge belegert de muitelingen, binnen Hoogstraaten.

De Aartshertog, versterking van troepen, onder Ambrosio Spinola, uit Spanje en Italie, bekomen hebbende, deedt, in Hooimaand, Graaf Fredrik van den Berge, met zevenduizend knegten en drieduizend paarden, optrekken tegen de muitelingen, te Hoogstraaten, die, kort te vooren, Judoigne ingenomen, en 't Land van Namen afgeloopen hadden. Prins Maurits hadt hun reeds gewaarschuwd van de toebereidsels, die tegen hen gemaakt werden; en hun zynen en der Staaten bystand toegezeid, mids zy, van hunnen kant, beloofden, tegen den vyand te zullen dienen: 't welk zy, onder beding van met hunne gevangenen, naar goedvinden, te mogen handelen, hadden aangenomen. Fredrik lag reeds voor 't Kasteel van Hoogstraaten, welk door agthonderd man beschermd werdt, toen Maurits tienduizend knegten en drieduizend paarden, te Geertruidenberg, byeen bragt. In deeze Stad, raakten de Fransche en Engelsche hulptroepen handgemeen, 't welk sommigen 't leeven kostte. Zy lieten zig egter, eerlang, stillen door Prinse Maurits, die, zig vereenigd hebbende met de overige muitelingen, sterk ruim vyftienhonderd rui-

Maurits trekt op, om hen te ontzetten.

(*i*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 467 *verf.* GROTII Hist. *Libr.* XII. *p.* 438.

ruiters en knegten, naar Hoogstraaten, op weg sloeg. Hy deedt zyn best, om den Graaf van den Berge uit te lokken tot eenen veldslag. Doch deez' hieldt zig binnen zyn voordeel. Zelfs wrogt de vrees, dat Maurits hem den toevoer af mogt snyden, zo sterk op hem, dat hy, eenen donkeren nagt waarneemende, opbrak met zyn Leger, wykende naar Heerentals. De bezetting van 't Kasteel, met den dag, 's vyands aftogt gewaar geworden zynde, viel hem in zyne agterhoede. Maurits zelf volgde hem, met zyn Leger, op de hielen; doch werdt, in zyne vaart, belet, door een beekje en een' ondergeloopen' straat, hem in den weg gelegen. Nogtans, vooruit gerukt met de ruitery, vondt hy den vyand op de heide in slagorde staan. Hy hieldt toen ongeraaden, slag te leveren, by gebrek van voetvolk en geschut, welk langzaam volgde. Ook werdt hy, daarin, door het onstuimig weder, gehinderd (*k*).

1603. 't welk hem gelukt.

VIII. 't Beleg van 's Hertogenbosch wordt hervat; doch zonder vrugt.

De Prins, sedert, die van Hoogstraaten aan weêrwerk willende helpen, en onverzoenlyk maaken met de Aartshertogen, ondernam het beleg van 's Hertogenbosch, welk, in 't voorleeden jaar, vrugteloos opgebroken was. Hy wist, dat 'er geene bezetting noch bevelhebber binnen, en dat de burgery oneenig was. Ook hadden de Staaten, immers die van Holland (*l*), het aan hem gelaaten, of hy dit beleg onderneeneeneeneenee-

(*k*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 468, 469. Grotii Hist. *Libr.* XII. *p.* 439, 440.
(*l*) Resol. Holl. 14 *Aug.* 1603. *bl.* 197.

1603. neemen wilde, of het Leger doen ſcheiden. Hy ſloeg zig dan, op den negentienden van Oogſtmaand, neder, te Vugt. Die van Hoogſtraaten legerden zig te Vlymen, op den weg naar Heusden. Drie dagen laater, lag Graaf Fredrik reeds te Dalem, om 't ontzet te bevorderen. En zeker, de Prins hadt thans minder beoogd de Stad te bemagtigen, dan den vyand in Brabant op te houden, en, hierdoor, Ooſtende te bewaaren. Ook werdt de arbeid voor 's Hertogenboſch flaauwlyk voortgezet. De Graaf van den Berge, eindelyk, te raade geworden, om den weg van Vugt naar Vlymen in te neemen, en daar door de gemeenſchap tuſſchen Maurits Leger en die van Hoogſtraaten af te ſnyden, drong den Prins, die van dit voorneemen geene kennis kreeg, voor het in 't werk geſteld ware, om, met eenen uitgelezen hoop, derwaards te rukken. 't Gelukte hem, den *Markgraaf della Bella*, die zig, aan 't hoofd van tweeduizend man, reeds hadt begonnen te verſchanſen, volkomenlyk, te verſlaan. Van honderdenvyftig gevangenen, deedt 'er Maurits twaalf, by lotinge, ter galge verwyzen, aan eenen van welken hy egter het leeven ſchonk. De overigen werden opgehangen. Doch dit geſchiedde, om wraak te neemen, over het ophangen van twaalf zieke ſoldaaten, die, in een ſchip, voor Ooſtende, aan den grond geraakt zynde, den vyand in handen gevallen waren.

Maurits verſlaat tweeduizend man onder della Bella.

De Aartshertog Albertus, daarna zelf binnen 's Hertogenboſch gekomen, om kennis te

Albertus doet ee-

te neemen van den ſtaat des belegs, deedt, eerlang, eenen aanval op een nieuw werk, door Maurits, opgeworpen, niet verre van de plaatſe des jongſten gevegts. Doch de Prins, drie ſtukken geſchuts, uit het Leger, derwaards, hebbende doen voeren, dreef daarmede den vyand op de vlugt. Sedert, wiſt Albertus, looslyk, drieduizend man binnen 's Hertogenboſch te brengen: daar de burgery zeer over morde. Doch men ſtigtte, eerlang, eene ſchans digt by de Stad, die den dienſt van een Kaſteel deedt, ſchoon zy 'er den naam niet van voerde; en de ingezetenen in ruſt hieldt. De naderende winter, die de moeraſſige wegen omtrent 's Hertogenboſch reeds onder water gezet hadt, noodzaakte de beide Legers, in 't begin van Slagtmaand, op te breeken, en de winterkwartieren te betrekken (*m*). De muitelingen van Hoogſtraaten, te groot van getal, om zig hier allen te onthouden, werden, door Prinſe Maurits, gelegd in zyne Stad Graave, mids zy beloofden, den ingezetenen geenen den minſten overlaſt aan te doen. 't Verdrag op 't verdeelen van den buit, te vooren, met hen gemaakt, werdt nu beveſtigd. Voorts verbondenze zig, by eede, den Duitſchen bodem, zo min als dien der Vereenigde Geweſten, te zullen beſchadigen. Zo langze niet wederom verzoend waren met de Aartshertogen, beloofdenze, den Staaten getrou-

1603.

Vergeefſchen aanval op Maurits werken.

De muitelingen van Hoogſtraaten zweeren den Staaten, en worden, te Graave, in bezetting gelegd.

(*m*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 469, 470. Grotii *Hiſt. Libr.* XII. *p.* 440, 441.

1603. trouwelyk te zullen dienen, mids hun Leger afgezonderd, en zy van ſtormen en graaven verſchoond bleeven. Verzoend zynde, zoudenze Graave ruimen, en zig wederom naar Hoogſtraaten begeeven (n).

IX. Vervolg van 't beleg van Ooſtende.

Zodanig was de uitſlag der wederzydſche Krygsbedryven deezes jaars; behalve voor Ooſtende: welks beleg, in 't midden der Lente, met nieuwe hevigheid, voortgezet was. De vyand ondernam de Stad, van alle kanten tevens, te beſtormen. En naardien de bezetting te zwak was, om zo veel gewelds behoorlyk af te weeren, kon zy niet beletten, dat hy zig van drie buitenwerken meeſter maakte. De poogingen, die zy, eenige dagen daarna, deedt, om 'er hem wederom uit te ſlaan, vielen vrugteloos uit. Wat laater, werdt het bevel over de belegerde Veſting opgedraagen aan Karel van der Noot. En, in 't begin van Hooimaand, vertrouwde de Aartshertog het beleg aan Ambroſio Spinola, op de verzekering, door hem gedaan, dat hy 'er een gelukkig einde van maaken zou. Schrander was deeze Italiaan, in veelerlei vonden, ſchoon een nieuweling in den Krygsdienſt: en zo gezien by Filips, dien hy een goed deel zyner penningen geſchooten hadt, dat hem ook 't opperbewind over de geldmiddelen werdt opgedraagen. Hy herſteldeze, eerlang, ook op zulken goeden voet, dat het overloopen en de muitery des Krygsvolks, grootendeels, voorkomen werdt. Voor Ooſt-

Spinola krygt 'er 't bevel over.

(n) Meteren XXV. Boek, f. 470.

Oostende, bragt hy 't puik der * krygs- 1603.
bouwmeesteren uit alle gewesten; die hunnen vlyt spitsten, op het toestellen van vlotten, welken grof geschut draagen en over 't verdronken Land voeren konden: om welken te vernielen, de belegerden zig van gloeiende kogels en ander vuurwerk bedienden. Voorts, hadden de belegeraars ook eenen dyk opgeworpen, die den toevoer van krygs- en mondbehoeften naar de Stad geweldig belemmerde; met welken arbeid, wederom, het gantsche jaar verliep, zonder dat de belegerden tot de overgave genoodzaakt werden (o).

* *Ingenieurs.*

X. De Vaart op Spanje wordt wederom geopend; doch onder harde voorwaarden en voor korten tyd.

In Spanje, begon men nu, laat genoeg, te zien, dat het streng verbod van den handel derwaards, in de Vereenigde Gewesten, verkeerde werking gedaan, en de vaart op de Indien aangemoedigd hadt. Filips besloot, hierom, in Sprokkelmaand, de vaart wederom te openen, voor de Hollanders en Zeeuwen, mids zy, zo wel als andere volken, hem dertig ten honderd betaalden van 't gene uit Spanje te rug gevoerd werdt. 't Plakaat, hierop gemaakt, werdt, in Grasmaand, door de Aartshertogen, afgekondigd. Het deedt geene vrugt altoos, in Holland en in Zeeland. Niemant verkoos, onder zo zwaare belastingen, op Spanje te vaaren. In Frankryk, bragt het een verbod van handel op Spanje te wege. Filips was, derhalve, genoodzaakt, zyn Plakaat wederom in te trekken, op het em-

(o) Grotii Hist. *Libr.* XII. *p.* 443.

1603. einde des volgenden jaars: wanneer den ingezetenen der Vereenigde Gewesten de vaart op Spanje, op nieuws, op verbeurte van lyf en goed, verbooden werdt (*p*). De Aartshertogen hadden ook een Plakaat uitgegeven: waarby zy allen, die, voorheen, ten Lande uit geweeken, en nu onder den vyand gezeten waren, vergunden, veilig wederom te keeren, met belofte, dat men hen herstellen zou, in 't bezit hunner aangeslaagen' goederen, welken zy egter niet zouden mogen vervreemden. Doch weinigen hebben zig verlaaten op deeze beloften (*q*), die men meende te strekken, om eenige voornaame Onroomschen in 't net te krygen.

Maurits valt in Kadzand. De Vereenigde Staaten maakten zig, tegen 't einde des jaars, gereed, tot den veldtogt des volgenden, dien zy nu, in Vlaanderen, dagten te openen, om, ware 't mogelyk, Oostende, welks verdediging hun, maandelyks, honderdduizend guldens kost-
1604. te (*r*); te ontzetten. 't Leger werdt verzameld, te Willemstad, vanwaar het, in eene ontelbaare menigte van kleine vaartuigen, op den vyfentwintigsten van Grasmaand des jaars 1604, door het *zwarte gat*, naar Kadzand, werdt overgevoerd. De Raad van Staate hadt geoordeeld, dat men, terstond, het *Sluische gat* of *Zwin* hadt behooren te kiezen, wanneer 'er schoone kans geweest zou zyn, tot het verrassen van Sluis, toen

(*p*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 473 *vers.* XXVI. *Boek*, *f.* 487.
(*q*) Grotii Hist. *Libr.* XII. *p.* 445.
(*r*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 474.

toen ontbloot van bezetting. Doch Maurits, 't zy hy de gelegenheid van wind en stroom niet gunstig genoeg oordeelde, 't zy om andere redenen, hadt dit stuk anders ingezien. De overzydsche oever van 't Zwin werdt, sedert, sterk bezet door Spinola, zo dat het Staatsch Krygsvolk niet van Kadzand naar Sluis kon overgezet worden. Maurits, derhalve, Sluis laatende leggen, trekt over de vaart, die agter Kadzand omloopt, bemagtigt aldaar eenige schansen; en Yzendyke, na een beleg van zeven dagen. Aardenburg, verlaaten van zyne bezetting, werdt, door den Prins, ingenomen en sterk gemaakt. Ook leide hy eenig volk in 't Kasteel van Middelburg. Hierna, besloot hy Sluis te belegeren, en zig, ten dien einde, eerst te verzekeren van twee vaarten, die derwaards loopen, en de *Zoute* en *Zoete* genaamd zyn. Velasko, verschanst op den weg naar deeze vaarten, zogt Maurits te stuiten; doch werdt geslaagen, en liet 'er agthonderd man, van welken driehonderd gevangen werden. Het Staatsche Leger, gevoerd over de twee vaarten, dreef den vyand uit verscheiden' schansen, gelegen ten westen van 't Sluische gat: waarna de Prins zig, tusschen 't strand en de Stad, op drie plaatsen, nedersloeg. Doch eer de Stad beslooten kon worden, was 'er, tot drie reizen toe, volk ingebragt. Eenige wagens met mondbehoeften, aangevoerd door *Pompejo Justiniani*, vielen, daarentegen, den onzen in handen. Ook liepen, daarna, wel vyftig roeijers van Spino-

1604.

Hy bemagtigt Yzendyke en andere schansen.

Hy bezet Aardenburg en Middelburg en belegert Sluis.

1604. nola, uit de Stad, over tot Maurits, uit welken hy berigt kreeg, dat de leeftogt, onder die van binnen, schaars omkwam, en, mids het versterken der bezettinge, dagelyks minderde: 't welk hem besluiten deedt, de Plaats, door uithongering, te dwingen. Nogtans, maakte hy allerlei toebereidsels, als of hy haar met geweld wilde aantasten, houdende zelfs eenen Vast- en bededag, door 't gantsche leger; 't welk zyne gewoonte was, wanneer 'er gevaarlyke aanslagen op handen waren. Midlerwyl, deedt hy de toegangen naauw besluiten, en Vlaanderen afloopen door de ruiterye, weigerende ook, eenige overloopers meer te ontvangen; al het welke de Stad in merkelyke benaauwdheid bragt (s).

De Muitelingen van Hoogstraaten verzoenen zig met den Aartshertoge.

De Aartshertog was wel bedagt, om haar te ontzetten; doch 't ontbrak hem aan volk: en dit was de oorzaak, dat hy te ligter besloot tot een Verdrag met de muitelingen van Hoogstraaten, die, in Bloeimaand, met hem verzoend werden. Zy hadden zig, terstond na dat zy in Graave gelegd waren, bezig gehouden, met stroopen ten platten lande, en, in den aanvang des jaars, Eindhoven in Brabant, en Erkelens in Gelderland geplonderd: zelfs op den Duitschen bodem, in Westfaalen en Paderborn, gestroopt, gemoord, en ander geweld bedreeven: waarover de Keizer, by de Vereenigde Staaten, die nu de muitelingen bescherm-

(s) METEREN XXV, *Boek*, *f.* 475 *vers.* 476. GROTII *Hist. Libr.* XIII. *p.* 447, 448.

ſchermden, zwaare klagten gedaan hadt (t). Sedert, hadt de woeſte hoop zig wederom naar Brabant begeven, en hieldt zig nu, grootendeels, in Luikerland op, met plonderen; vorderende, van de landen der Aartshertogen, meer niet dan brandſchatting, hoe zeer Maurits ſoldaaten hen ook drongen, om, volgens hunne belofte, den vyand zwaarer ſchade toe te brengen. Deeze beſcheidenheid verwierf hun hunnen zoen by den Aartshertoge, die hun, ten onderpand van 't gene hy hun toegelegd hadt, de Stad Roermonde te bewaaren gaf. De Vereenigde Staaten waren zeer bekommerd geweeſt, dat zy, by deeze gelegenheid, den vyand de Stad Graave zouden hebben geleverd. Doch eerlykheid, of vrees voor nieuw ongenoegen met hunnen ouden Heer, in welk geval, zy der Staaten byſtand wederom behoeven zouden, bewoog hen, om de Stad den Naſſauſchen wederom te geeven. De Sloten Kerpen en Hoogſtraaten werden hun, daarentegen, door de onzen, ingeruimd: en zy gavenze den Aartshertoge over (u). 1604.

Albertus, zyne manſchap, door het treffen van deezen zoen, vermeerderd ziende, ontboodt tweeduizend man van de geweezen' muitelingen naar Vlaanderen, en gaf toen Spinola laſt, om 't ontzet van Sluis te onderneemen. Hy deedt het ongaarne, oordeelende dienſtiger, Ooſtende, met meer geweld, Spinola, Sluis zoekende te ontzetten, wordt, door Maurits, geſlaagen.

(t) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 475 *verſ.*
(u) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 477 *verſ.* 478. Grotii Hiſt. *Libr.* XIII. *p.* 449, 450.

1604. weld, aan te tasten. Eerst liet hy batteryen opwerpen, omtrent de Moerkerker watering. Doch Maurits, daartegen andere batteryen gestigt hebbende, noodzaakte hem, de wyk van daar te neemen. Daarna, viel hy aan op de Legerplaatse van Graave Willem Lodewyk, alwaar hy, insgelyks, met merkelyk verlies, werdt afgeslaagen. Vanhier, te rug getrokken, bemagtigde hy de schansen Katharine en Filips, zoekende, daarna, over te raaken op Kadzand; doch de oever deezes Eilands werdt zo wel bezet gehouden, dat zyne Spanjaards, die, onder een hagelbui van kogelen, zogten op te klauteren tegen den dyk, onverrigter zaake, te rug moesten. Onder de gesneuvelden van naame aan 's vyands zyde, vondt men den Markgraaf van Renti. Ook herkende men veele geweezen' muitelingen van Hoogstraaten onder de dooden; die hier, wederom, het eerste blyk hunner nieuwe vyandlykheden tegen de Staatschen gegeven hadden. Sluis, midlerwyl, door hongersnood, tot op 't uiterste gebragt zynde, en geene hoop altoos hebbende op ontzet, gaf zig, op den twintigsten van Oogstmaand, over by verdrag, welk 's daags te vooren getekend was (v). Drieduizend krygsknegten, die 't lyf, sedert eenigen tyd, by verrotte krengen en ander onguur voedsel, hadden moeten houden, trokken, geheel verzwakt, ter Stad uit. Eenigen bezweeken onder weg. Zeventig stukken geschuts en

Sluis geeft zig over.

(v) Resol. Holl. 21 Aug. 1604. bl. 207.

en tien galeien vielen hier Prinse Maurits in handen. De Slaaven, omtrent veertienhonderd sterk, verkreegen hunne vryheid, wordende de turken en mooren onder dezelven, om gunst en veiligen handel, by deeze afgelegen' volken, te winnen, naar hun Vaderland, te rug gezonden. *Aurelio Spinola*, neef van Ambrosio, binnen Sluis bevel gevoerd hebbende, werdt, tegen het Staatsch scheepsvolk, welk de Aartshertog gevangen hadt, vrygelaaten. Kadzand, Sluis en Yzendyke werden, sedert, met nieuwe werken versterkt. De Staaten der Vereenigde Gewesten droegen de Landvoogdy van 't bemagtigd gedeelte van Vlaanderen aan Graave Henrik Fredrik op, wordende Karel van der Noot aangesteld, tot zynen Stedehouder (w). Voor Sluis, was krank geworden, en, niet lang daarna, overleeden, Graaf Lodewyk van Nassau, Zoon van Graave Jan van Nassau den Ouden, die, in den bloei zyner jeugd, treffelyke blyken van beleid en kloekmoedigheid gegeven hadt (x). In Bloeimaand te vooren, was, aan 's vyands zyde, gestorven de oude Graaf Pieter Ernst van Mansfeld, die, zyn' meesten leeftyd in den oorlog gesleeten hebbende, desonaangezien, den ouderdom van meer dan zesentagtig jaaren bereikt hadt (y).

1604.

Graaf Henrik Fredrik wordt Landvoogd van 't Staatsch Vlaanderen.

Dood van Graave Lodewyk en van Graave Pieter Ernst van Mansfeld.

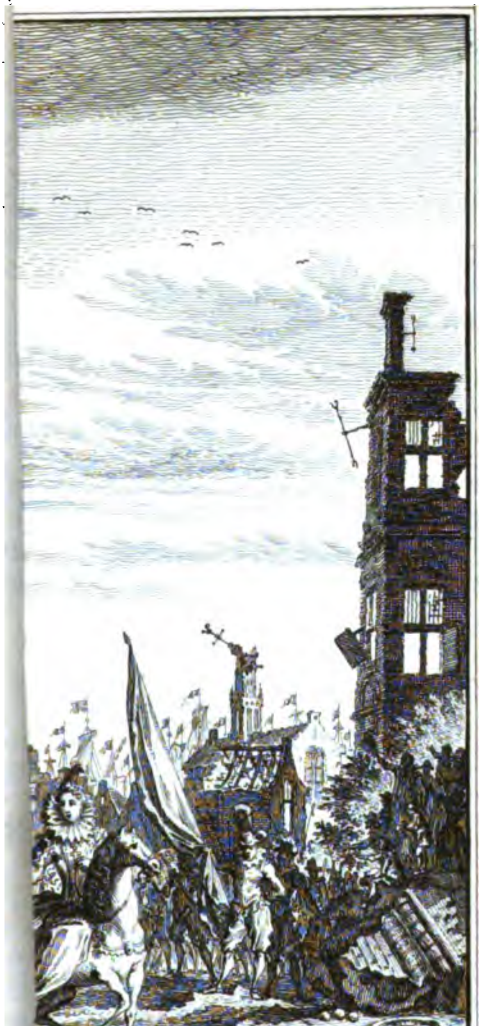
XI. Oostende gaat over

'T Verlies van Sluis smertte den vyand: doch 't werdt, eerlang, geboet, door het be-

(w) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 476, 477.
(x) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 477.
(y) Meteren XXVI. *Boek*, *f.* 486.

1604. bemagtigen van Oostende, welk, tot in 't vierde jaar belegerd geweest zynde, eindelyk, bezweek. Na van der Noot, waren 'er verscheiden' bevelhebbers geweest binnen de vesting, die 'er, voor 't meeste gedeelte, hun leeven gelaaten hadden. In Zomermaand deezes jaars, was het gebied over de bezetting opgedraagen aan *Daniel de Hertaing*, *Heere van Marquette*. Eene zwaare brug, op koperen wielen, van welke het één gedeelte, samengesteld van dikke kabels, geschikt was, om nedergelaaten te werden over zekere halve maan, die in het water *de Geule* lag, was nu reddeloos geschooten, door de belegerden; wanneer de belegeraars, de Stad van de westzyde aanvallende, het eene werk, na het andere, innamen. Ook hieldt men, ter wederzyde aan, met het delven van mynen tegen elkanderen, en raakte, somtyds, onverhoeds, handgemeen, onder de aarde. Eindelyk, bestormden de Hoogduitschen het bolwerk, den *Zandhil* genaamd, en bemagtigden 't, met merkelyk verlies. Vanhier, baandenze zig eenen weg onder de aarde, naar de oude Stad. De belegerden hadden, midlerwyl, naar maate dat zy van hunne buitenwerken beroofd werden, nieuwe werken, binnenwaards, opgeworpen, en, laatstelyk, een om de oude Stad, welk zy *nieuw Troje* noemden, als hadden zy rekening gemaakt, om, door middel van het zelve, 't beleg der Stad, gelyk dat van Troje, tien jaaren te doen duuren. Doch dit nieuwe werk was te los; en werdt, met hoog water, merkelyk beschá-

By verdrag.

Izabella, in 't jaar. 1604.

ſchadigd. In deezen ſtand der dingen, be- 1604.
ſlooten de Vereenigde Staaten en Prins Maurits tot het opgeeven der Stad; die hun, zo lang zy van zo veele ſchanſen omringd bleef, van geenen dienſt zyn kon, en die zy, niet dan met zwaare koſten, nog eenigen korten tyd, zagen te houden. 't Beleg op te ſlaan hielden zy ondoenlyk, alzo hun, derwaards willende, Damme en Blankenburg in den weg leggen zouden: behalve dat het vyandlyk Leger vaſt begraaven lag, en gehertigd was ten ſtryde. Marquette kreeg dan laſt, om zig, ten eerlykſte, te verdraagen met den vyand: gelyk, op den tweeden van Herfſtmaand, geſchiedde. Hy bedong den vryen uittogt voor zig en de bezetting, met hun geweer en vier ſtukken geſchuts. De meeſte andere ſtukken waren, te vooren reeds, weggeſcheept. De knegten, die, ten getale van drieduizend, naar Sluis trokken, werden, door den Prins, niet als verwonnelingen, maar als overwinnaars, ontvangen. Albertus en Izabelle kwamen, eerlang, binnen de Stad, die de Aartshertog rekende vyftigduizend man gekoſt te hebben. Zy vonden dezelve, grootendeels, te beſtaan, uit een ledig erf; aan den eenen kant, beworpen met heuvelen en zandhoopen, aan den anderen, uitgehoold tot hellende en kromme kuilen, en overblyffels van werken, zo verward en wanſchiklyk, dat men, naauwlyks, zien kon, welken tot beſchadiging, en welken tot verdediging der Stad gediend hadden. De huizen der oude Stad alleen ſtonden nog over-

1604. overeinde. De ingezetenen, die 't overgaan der Stad hadden afgewagt, begaven zig allen naar Sluis, en daar verliep een geruime tyd, eer eenigen zig in Oostende wilden nederzetten. 't Verlies der Staatschen, in de langduurige verdediging deezer vestinge, wordt op nog meer dan vyftigduizend man gerekend (z).

XII. Vrede, tusschen Spanje en Engeland gesloten.

De gezanten des Konings van Spanje en der Aartshertogen dreeven, midlerwyl, de Vredehandeling wakker voort, in Engeland. Zelfs zogten zy Koning Jakob te beweegen, tot een Verbond van onderlinge bescherming, waardoor hy 't bondgenootschap met de Vereenigde Gewesten, geheellyk, zou hebben moeten verlaaten. Doch hiernaar hadt hy geene ooren. Meer luisterde hy naar een Verbond van Vrede (*a*). Eenigen zyner Raaden vertoonden wel „ dat „ Engeland, van ouds, naauw verbonden „ was geweest met eenigen der Vereenigde Gewesten; dat Jakoba, Graavin van „ Holland en Zeeland, een' Engelsch' Heer „ tot haaren Egtgenoot gehad hadt (*b*); dat „ deeze oude vriendschap, op het belang „ des onderlingen Koophandels, gevestigd „ was, en dat, zonder dezelve, de zee, „ door geen van beide de volken, veilig „ gebruikt kon worden. Dat men, daarentegen, de Spanjaards niet noodig, en, „ by den oorlog tegen hen, winst behaald „ hadt.

(z) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 478, 479, 480. Groti Hist. *Libr.* XIII. *p.* 451, 452.
(*a*) Resol. Holl. 15 *Juny* 1604. *bl.* 155.
(*b*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 456.

„ hadt. Dat men, de Vereenigde Gewes- 1604.
„ ten verlegen laatende, te dugten hadt,
„ dat zy, of door Spanje overheerd wor-
„ den zouden, of zig werpen, in de armen
„ van Frankryk; 't welk, een van beide ge-
„ beurende, verderflyk zyn zou voor Groot-
„ Britanje; welk van Spanje in Godsdienst
„ verschilde, en de Franschen van ouds
„ tot zyne vyanden plagt te hebben; zynde
„ het bekend, dat hy meester van Enge-
„ land was, die zig meester van de zee wist
„ te maaken: waartoe het overheeren der
„ Vereenigde Gewesten, of aan Spanje,
„ of aan Frankryk, schoone gelegenheid
„ geeven zou." Doch deeze redenen hegt-
ten niet op 't gemoed des Konings. Hy be-
greep, dat hy, pas tot de kroon gekomen, rust behoefde, en zynen onderzaaten gelegenheid geeven moest, om hunnen Koophandel uit te breiden. Ook kon hy zig, zyns oordeels, verdraagen met Spanje en de Aartshertogen, zonder de Vereenigde Gewesten te benadeelen, mids hy zig onzydig hieldt, en hen zig zelven redden liet; waartoe zy, door den bystand zyner voorzaate, op de been geholpen zynde, nu genoeg in staat waren (c). Immers, zulke redenen gaf Koning Jakob openlyk; doch wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om te toonen, dat 'er nog anderen waren, die hem deeden neigen tot vrede met Spanje. De gezanten van Filips en van de Aartshertogen bewerkten, eindelyk, een Verdrag, welk, op

(c) METEREN XXV. Boek, f. 481, 482.

op den agtentwintigsten van Oogstmaand, getekend werdt. De zeevaart werdt, by het zelve, vrygesteld, gelyk voor den oorlog. Van de vaart op de Indien, van welke Jakob niet uitgeslooten wilde zyn, en die Filips niet begeerde toe te staan, werdt geen woord gerept. Omtrent den Godsdienst, werdt, by eenige geheime punten, na 't sluiten van 't Verdrag (*d*), beraamd, dat de Engelschen in Spanje niet zouden aangesproken worden wegens misdaaden, buite Spanje begaan; dat men hen niet dwingen zou ter Kerke te gaan; doch 't Sakrament, op straat ontmoetende, zouden zy, daarvoor, met geboogen' knieën, eerbiedigheid bewyzen moeten, ten ware zy verkoozen, uit den weg te gaan. Zo eenige Schippers of Bootsgezellen, in Spanje, misdeeden tegen de Inquisitie, zouden hunne eigen' goederen, deswege, alleen worden aangetast. Doch by 't Verdrag, werdt slegts in 't algemeen beloofd „ dat men de Engelschen, om geloofszaaken, in Spanje, „ niet moeijen zou, mids zy zig onthielden van ergernis te geeven." Verscheiden' andere punten behelsde dit Verdrag, met welken wy ons niet ophouden; doch 't gene, omtrent de Vereenigde Gewesten, beraamd werdt, verdient, wat naauwkeuriger, ontvouwd te worden.

1604.

Wat 'er, by 't Verdrag, beraamd

In het *derde* punt van 't Verdrag, beloofde men „ elkanders vyanden of wederspannelingen, van hoedanig eene soort ook, „ gee-

(*d*) METEREN XXV. *Boek*, *f*. 483. XXX. *Boek*, *f*. 578 *vers*.

„ geenerlei hulp te zullen bewyzen, te ge- 1604.
„ lyk afstand doende van alle de Verbon- werdt,
„ den, ten nadeele van elkanderen, ge- ten op-
„ maakt." Door dit punt, scheen het Ver- zigte der
bond, in 't voorleeden jaar, met Frankryk Veree-
geslooten (*e*), vernietigd te worden: hoe- nigde
wel sommigen het tegendeel beweerd heb- Gewes-
ben (*f*). In het *zesde*, *negende* en *twaalfde*, ten.
verbondt Koning Jakob zig „ niet te „ zullen gedoogen, dat zyne bezetting in „ Holland en Zeeland den Vereenigden „ Staaten eenigen bystand beweeze, of, „ met krygsbehoeften, onderfteunde. Ook „ zou hy verbieden, dat eenige Hollandsche „ of Zeeuwsche schepen, Persoonen „ of goederen, naar Spanje, of eenige „ Spaansche waaren, naar Holland of Zeeland, „ gevoerd werden, door zyne onderzaaten: „ die ook, op hunnen naam, „ voor Hollandsche of Zeeuwsche rekening, „ in Spanje, niet zouden mogen „ handelen." Ten opzigte van Vlissingen en Rammekens, Briele en andere Sterkten, in Holland en Zeeland, alwaar thans Engelsche bezetting lag, verklaarde Koning Jakob, in het *vyfde* punt „ by de verdragen, „ met Koninginne Elizabet gemaakt, „ verbonden te zyn, om dezelven niemant „ dan den Vereenigden Staaten over te leveren. „ Nogtans beloofde hy, den Staaten „ behoorlyken tyd te zullen stellen, om „ zig, op billyke voorwaarden, met de

„ Aarts-

(*e*) *Zie* hier voor, *bl.* 155.
(*f*) Daniel *Tom.* X. *p.* 367.

1604. „ Aartshertogen te bevredigen: of zo zy „ zulks weigerden, zou hy zig ontslaagen „ rekenen van alle verbindtenissen aan hun, „ en met de gemelde Plaatsen handelen, zo „ als hy zou vinden te behooren, en de „ Aartshertogen zelven redelyk zouden „ oordeelen." Eindelyk, werdt, in het Slot van 't Verdrag, verklaard „ dat de „ Aartshertogen altoos gaarne hooren zouden de voorslagen tot bevrediging, welken de Vereenigde Staaten hun, door „ bemiddeling des Konings van Engeland, „ zouden gelieven te doen." Voorts, werdt het Verdrag, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, in Engeland (*g*), op den vyftienden van Zomermaand des volgenden jaars in Spanje (*h*), en, omtrent den zelfden tyd, door de Aartshertogen (*i*), bekragtigd.

Sommigen verhaalen, dat 'er, ten opzigte der Vereenigde Staaten, in beraamd was, „ dat de zaaken des Konings van Groot-„ Britanje aldaar, in den zelfden staat, blyven zouden, als zy, ten tyde zyner voorzaate, geweest waren, zonder dat hy „ verpligt zou zyn, zyne onderzaaten uit „ der Staaten dienst te rug te roepen, of „ hun te verbieden, op nieuws, dienst onder dezelven te neemen." 't Welk, in den eersten opslag, schynt te stryden, met het gene wy, uit het oorspronkelyk verdrag, hebben aangehaald. Ook zyn 'er, die

(*g*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 117.
(*h*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 134.
(*i*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 496 *vers.*

die oordeelen, dat het Verdrag, zo ver 1604.
het den Vereenigden Staaten raakt, by een heimelyk punt, dus veranderd is (*k*). Doch alzo men van zulk een heimelyk punt nergens blyk vindt, oordeel ik liever, dat het Verdrag zelf, door hen, die 't, op de laatwyze, voordraagen, ten deele, in te algemeene woorden, vervat, en ten deele ook kwalyk begreepen is. 't Gedrag, welk Koning Jakob, in 't vervolg, gehouden heeft, schoon het niet stipt met het geslooten Verdrag overeenkwam, zal ons, vertrouw ik, in deeze gedagten bevestigen.

XIII. De Staaten weigeren Koning Jakob de vrye vaart naar Antwerpen.

De Vereenigde Staaten zagen zig, door het treffen deezer Vrede, beroofd van eenen tweeden magtigen Bondgenoot, van wien zy zig zelfs den heimelyken onderstand bezwaarlyk belooven konden, dien zy van Frankryk, na 't sluiten der Vrede van Vervins, genooten hadden. Zy waren 'er zo misnoegd over op Koning Jakob, dat zy hem, kort hierna, de vrye vaart naar Antwerpen weigerden; die hem nu, in gevolge der Vrede, zou opengestaan hebben. Men hieldt zig, hier, aan 't Plakaat, te vooren uitgegeven, waarby beraamd was, dat men geene goederen, voorby 's Lands Sterkten, de Schelde op, zou laaten voeren, zonder dat dezelven onderzogt en verbodemd waren. Ook was men bedugt, dat de Aartshertogen zig, t'eenigen tyde, by beslag of anderszins, van de Engelsche schepen bedienen mogten, om de onzen te be-

(*k*) Rapin *Tom.* VII. *p.* 38.

1604. beschadigen (*l*). Voorts, vonden de Staaten, in vervolg van tyd, dienstig, hun misnoegen te ontveinzen, zendende den Koning van Groot-Britanje, hunnen gewoonlyken Agent, Noël de Karon, toe, met den titel van *Ambassadeur*: in welke hoedanigheid, hy, onaangezien de tegenkanting des Spaanschen Gezants, door zyne Majesteit, erkend werdt (*m*).

XIV. Inhoud van eenige schriften en bedenkingen, strekkende tot vrede, in de Nederlanden.

De zwaare kosten des oorlogs, die, in het langduurig beleg van Oostende, merkelyk vermeerderd waren, bragten, in de Aartshertoglyke Nederlanden, wederom gedagten van vrede voort, welken men, deezen winter, door verscheiden' gedrukte schriften, zo daar, als in de Vereenigde Gewesten, zogt te zaaijen onder 't gemeen. In eenigen van deeze schriften, werdt vertoond „ dat de onderlinge afgunst der Steden zo groot was, dat de Vereenigde Gewesten geschaapen stonden, deezen of genen uitheemschen Vorst ten prooije te worden, zo zy zig niet begaven onder de Regeering der Aartshertogen: die, van hunnen kant, belooven moesten, dat de Landen nooit aan Spanje vervallen zouden: voorts, 't vertrek van 't uitheemsch krygsvolk en vryheid van Godsdienst inwilligen: ook, dat de gewigtigste zaaken, in eene Vergadering der algemeene Staaten, zouden afgedaan, en de voornaame ampten aan inboorlingen opgedraa-

(*l*) METEREN XXVI. *Boek*, *f*. 486 *vers*.
(*m*) METEREN XXV. *Boek*, *f*. 483.

„ draagen worden." Voorwaarden, op 1604.
welken men zig, in vroeger' tyd, gaarne, zelfs met Spanje, zou hebben willen verdraagen (n). Anderen rieden, daarentegen,
„ dat de Nederlanden zig behoorden af te
„ scheiden van den Huize van Oostenryk,
„ alzo de Aartshertogen slegts eenen ydelen
„ len naam van *Heeren* hadden, en geheel-
„ lyk afhingen van Spanje, dat, door lang-
„ duurigen oorlog uitgeput, zyne eenige
„ hoop stelde op de schatten der Indien,
„ welken nu ook naar de Vereenigde Ge-
„ westen begonden af te vloeijen. Dat zy
„ zig liever allen behoorden te begeeven
„ onder Frankryk, welk gelegen was, tot
„ hunne bescherming, hun hunnne voor-
„ regten zou laaten genieten, en, volgens
„ de Salische wet, voor altoos, verzekeren
„ van wettige Vorsten." En alzo deeze raad meest den Aartshertoglyken Nederlanden betrof, daar alles Roomsch was, werdt deeze gezindheid, byzonderlyk, vermaand,
„ haaren Godsdienst, onder Frankryk, vry
„ te komen oefenen, alzo dezelve uitge-
„ rooid zou worden, zo de Vereenigde
„ Staaten overwinnaars bleeven, gelyk,
„ onder het zwak gebied der Aartsherto-
„ gen, beroerd door twintig muiteryen,
„ te dugten was." Wederom vondt men er, die dreeven „ dat men, om een einde
„ van den oorlog te maaken, den Veree-
„ nigden Gewesten de vryheid behoorde te
„ verkoopen: 't welk men niet oneerlyk
„ hieldt,

(n) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 46, 310.

1604. „ hieldt, voor de Huizen van Bourgondie „ en Oostenryk, die toch, by koop, aan „ eenigen der Nederlanden geraakt wa- „ ren." Door alle welke redenen, de gemoeden eenigszins voorbereid werden, tot de Vredehandeling, die, twee jaaren laater, aangevangen werdt. Ondertusschen, ontbrak het, in de Vereenigde Gewesten, ook niet aan schriften, die den Landzaaten de Vrede, ernstelyk, ontrieden (*o*). En was hier, tot nog toe, niemant, uitgenomen eenige weinigen, die aan 't roer der Regeeringe zaten, en de geheimste raadslagen hielpen beleiden, die niet alle hoop op dezelve verwierp. In welke gedagten, elk versterkt werdt, door de *Historie der Nederlandsche Oorlogen* van *Everhard van Reyd*, die, omtrent deezen tyd, in 't licht gegeven, strekte, om beide Roomschgezinden en Hervormden te waarschuwen, tegen de trouwloosheid en listigheid der Spanjaarden en Oostenrykschen (*p*). De algemeene Staaten zelven, in 't volgende voorjaar, door den Keizerlyken Gemagtigde, Maximiliaan Cochy, wederom verzogt, om vrygeleide voor eenige aanzienlyke Duitsche Gezanten, die van vrede zouden komen handelen, antwoordden, eerst op 't einde van Bloeimaand „ dat zy nimmer eene waare „ en verzekerde vrede, met behoudenis „ van hun Gemeenebest en van hunnen

1605. „ Godsdienst, zouden afslaan; doch dat „ dee-

Schriften tegen de Vrede.

waartoe ook behoorde de Historie van Everhard van Reyd.

Antwoord der Staaten aan de Keizerschen, die wederom van vrede willen handelen.

(*o*) *Zie* Meteren XXVI. *Boek*, *f.* 487 *verf.* 494.
(*p*) Grotii *Hist. Libr.* XIV. *p.* 458.

„ deeze, van Spanje, noch van de Aarts- 1605.
„ hertogen, die door Spanje bestierd wer-
„ den, te verkrygen was. Dat hun nog
„ heugde, welke nadeelen hun de voor-
„ gaande Vredehandelingen hadden toege-
„ bragt, zonder dat de Keizer en 't Ryk
„ hen daarvoor hadden konnen hoeden.
„ Dat zy niet gezind waren, hunne vry-
„ heid, die, by Koningen en Vorsten, reeds
„ voor wettig erkend was, op te offeren
„ aan eenen schyn van vrede. Dat zy zig
„ dikwils genegen getoond hadden, om,
„ met de andere Nederlanden, in onder-
„ handeling te treeden; doch dat men,
„ hoe klein een gezag de Aartshertog o-
„ ver dezelven hadt, bespeuren kon, aan
„ 't bewind over den kryg, welk, uit
„ Spanje, aan Spinola, eenen vreemde-
„ ling, was opgedraagen." En naarde-
maal, van 's Keizers wege, ook wederom
vergoeding der geleeden' schade en herle-
vering der bezette Plaatsen gevorderd was,
schroomden de Staaten niet, te zeggen,
„ dat zy, omtrent het eerste, allen redelyk
„ genoegen geeven zouden; doch tot het
„ laatste, nog niet gezind waren: aller-
„ minst nu, daar Spinola zig bereidde, tot
„ eenen togt naar den Rynkant. 't Bewaa-
„ ren der ingenomen' Plaatsen strekte ook,
„ zeidenze, tot heil van Duitschland, dat
„ zig herinneren mogt, wat het, voor dee-
„ zen, van Mendozas volk geleeden
„ hadt (q)."

In

(q) Meteren XXVI. Boek, f. 494.

1605.

XV. Toebereidsels tot den volgenden veldtogt,

In deezen ſtaat der gemoeden, ruſtte men zig, hier te Lande, geduurende den winter en 't voorjaar, vlytiglyk toe, ten oorloge. De Koning van Frankryk zondt den Staaten eenige manſchap toe, met vermaaning, dat zy, voor den vyand, in 't veld moeſt tragten te zyn. De Vereenigde Geweſten waren ook tamelyk gereed, met het opbrengen van penningen: 't welk, daarentegen, in de Aartshertoglyke Nederlanden, traaglyk toeging. In Duitſchland en in Engeland, werdt, voor de eene en de andere partye, geworven: in Engeland, agt vendels van tweehonderd koppen ieder, voor de Staaten (r). De Lente verliep voor een gedeelte, zonder dat 'er, van wederzyde, iet ondernomen werdt.

Aanſlagen op Rynberk en Bergen op Zoom.

De vyand ſmeedde, alleenlyk, twee heimelyke aanſlagen, op Rynberk en op Bergen op Zoom, die beide vrugteloos uitvielen (s).

Maurits onderneemt het beleg van Antwerpen, vergeefs.

Doch in 't midden van Bloeimaand, toog Prins Maurits te velde, van zins om Antwerpen, gehouden voor de rykſte Stad van Nederland, ſchoon zy nu van haaren voornaamſten handel ontbloot was, te belegeren. Zyn voorneemen was, de Schelde te ſtorten over 't Land om de Stad, zig meeſter te maaken van den Vlaamſchen oever der Riviere, en de Stad, met weinig volk, in te ſluiten. Doch terwyl de ſchepen gereed gemaakt werden, om 't Krygsvolk over te voeren, ontſtondt 'er een algemeen ge-

(r) Reſol. Holl. 7 *Juny* 1605. *bl.* 128.
(s) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 496.

gerugt, dat het Antwerpen gelden zou, 't welk in de Stad verscheidenlyk opgenomen werdt, naardat men voor de tegenwoordige Regeering ingenomen was, of naar de voorige vryheid haakte. Straks steigerde ook de prys der eetwaaren: en sommigen maakten gereedschap, om te vlugten. Maar Spinola herstelde de verschrikte gemoeden haast, door het versterken der bezettinge, met eenige ruitery. Ook leide hy drieduizend man in het Land van Waas, om het oog te houden op Maurits beweegingen. De Prins, ten bestemden dage, met een volkomen Leger, opgetrokken van Bergen op Zoom, hadt Graave Ernst van Nassau gelast, te gelyk, met de Vloot en tagtig vendelen knegten, de Schelde op te zeilen naar Antwerpen, en den dyk aan den Vlaamschen oever in te neemen. Doch de Graaf, schoon gelukkiglyk geraakt voorby de vyandlyke schansen aan de Schelde, die wakker op hem vuurden, werdt, door tegenwind, gedreeven naar den Brabantschen kant der Riviere. Hy waagde, nogtans, vierhonderd man, aan de overzyde, aan land te zetten: die, door den vyand, ligtelyk, verslaagen, en ten deele gevangen genomen werden. Graaf Ernst, aan de Brabantsche zyde te rug gekeerd, verwittigde Prinse Maurits van 't mislukken zyner onderneeminge, die nu niet te hervatten was, zynde den vyand, alomme, te wel op zyne hoede. De toeleg op Antwerpen verdween, derhalve, in rook, en by de geweldige Krygskosten deezes jaars werdt meer niet

1605.

Graaf Ernst van Nassau geslaagen.

1605. gewonnen dan het Kasteel van Wouw, welk, vyf dagen belegerd geweest zynde, aan Prinse Maurits overging. Midlerwyl, hadt Spinola eene brug gelegd over de Schelde, om, langs dezelve, de onzen, werwaards zy zig ook wenden mogten, te ligter te konnen bykomen (*t*).

't Kasteel van Wouw gewonnen.

Legering in Vlaanderen.

Maurits, zyne gedagten trekkende van Antwerpen, scheepte zyne benden over de Schelde, en sloeg zig, in 't Dorp Watervliet, by Yzendyke, neder. Spinola volgde hem, zig legerende te Boekhoute, tusschen Watervliet en Sas van Gend. In deezen staat lagen de beide Legers, eenen geruimen tyd, te loeren op elkanderen, zonder dat 'er iets van belang voorviel. Doch Maurits benden, gelegerd in eenen waterägtigen grond, sleeten, dagelyks, door verloop en ziekten. Hy bleef zig egter ophouden in Vlaanderen (*u*), tot dat de beweegingen des vyands, in Overyssel, hem derwaards riepen.

XVI. De Koning van Spanje zendt eenig Krygsvolk, te schepe, naar de Nederlanden:

De slegte spoed der Staatsche zaaken te lande werdt, omtrent deezen tyd, vergoed, door eenig voordeel, ter zee behaald. Onder de lasten des krygs, voor den Koning van Spanje, was, van den aanvang der beroerten af, geen der minsten geweest, dat hy zyne beste troepen, uit Spanje en Italie, met zwaare kosten, te lande, herwaards zenden moest: 't welk veel tyds spilde, binnen welken, het Krygsvolk geenen dienst deedt. Maar Spinola hadt het voeren van Krygs-

(*t*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 499 *verf.* 500.
(*u*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 500. XXVII. *Boek*, *f.* 503.

Krygsvolk over zee in gebruik gebragt: 1605.
dat, ſedert het ſluiten der Vrede met Groot-Britanje, nog veiliger dan te vooren, geſchieden kon. De Kolonel, *Don Pedro Sarmiento*, hadt nu twaalfhonderd geoefende ſoldaaten verzameld, die, te Lisbon, in agt groote en eenige kleine Hoogduitſche en Engelſche Koopvaardyſchepen gingen, onder 't bevel van *Pedro Cubiera*, die laſt hadt, zo hy Vlaanderen niet bereiken kon, af te houden van de Franſche Kuſt, en Engeland in te loopen; alwaar hy, door behulp des Spaanſchen Gezants, die eenige Engelſche Hovelingen op zyne hand hadt weeten te krygen, veilig zou konnen verblyven. De Vereenigde Staaten, kennis van het inſcheepen deezer benden gekreegen hebbende, zonden den Luitenant-Admiraal van Zeeland, *Willem de Zoete*, gezeid *Hautain*, naar 't Kanaal, om het Spaanſch Krygsvolk te onderſcheppen, en die hy gevangen kreeg, zonder genade, in zee te werpen. Hy kruiſte, met een deel zyner Vloote, langs de Vlaamſche, met een ander deel, langs de Engelſche kuſt, alle ſchepen, die hem tegen kwamen, preijende. Omtrent Douvres, ontmoette hem de vyand, die zig, in 't eerſt, weerde met musketten; doch ligtelyk overmand werdt. Sommigen ontkwamen 't, met zwemmen: anderen werden, door de Engelſchen, met booten, gebergd. Een vyandlyk ſchip, aan den grond geraakt, werdt, door twee Zeeuwſchen, geënterd en bemagtigd: 't volk, welk men 'er op vondt, rug aan rug gebon-

welk, door den Luitenant-Admiraal Hautain, onderſchept en verwonnen wordt.

1605. den en in zee gesmeeten. Des anderendaags, werden de overige schepen vermeesterd. De soldaaten, die men toen in handen kreeg, werden, insgelyks, verdronken. De Engelschen hadden, ondertusschen, alzo de onzen de vyandlykheden te digt aan hunne kusten bragten, op hunne oude vrienden, ten dienste hunner pas verzoende vyanden, uit Douvres, begonnen te vuuren. Ook klaagden zy, naderhand, by de Staaten, over 't schenden van hunnen bodem. Doch deezen vertoonden, daartegen „ dat de Duinkerkers, voor eenigen „ tyd, de Hollandsche Koopvaarders, tot „ op de Engelsche stroomen, ongestraft, „ vervolgd hadden, en dat de Engelschen „ zelven de Spaansche schepen, door de on„ zen veroverd, binnen hunne havens ge„ sleept, en den Spaanschen gezant, by „ voorraad, toegeweezen hadden: weshal„ ve zy oordeelden, dat hun het naderen „ der Engelsche kusten, waartoe zy, door „ de hitte des gevegts, gedrongen geweest „ waren, behoorde ten goede gehouden te „ worden." Wyders, hadt de vyand, in dit gevegt, welk, op den tweeden en derden van Zomermaand, voorgevallen was, byna de helft van zyn volk verlooren. De overigen bleeven in Engeland, daar zy, aan 't strand, onder opgeslaagen' hutten, overwinteren moesten. Doch veelen beleefden 't voorjaar niet; maar stierven, door koude en ongemak, of aan hunne wonden. De Overste Cubiera zelf liet hier 't leeven: zo dat 'er van dit wakker krygsvolk maar wei-

De Engelschen schieten op de Staatsche schepen.

ni-

nigen te regt kwamen: die, ter fluik, en terwyl de Staatſche ſchepen, door tegenwind, werden verſtrooid, naar Vlaanderen overgevoerd werden (v). 1605.

Midlerwyl, waren, uit Italie, langs den gewoonen weg te lande, zes kloeke Regementen aangekomen. Filips, aangezet door Spinola, die, onlangs, in Spanje geweeſt was; om een ſpoedig einde van den kryg te maaken, hadt beſlooten, hem in ſtaat te ſtellen, om twee Legers in 't veld te brengen: een, tot beſcherming van de Aartshertoglyke Nederlanden, en een, tot het doen van eenen togt in Overyſſel en Friesland, waaruit hy zig, met reden, groote voordeelen beloofde (w). Ook diende hem 't krygsgeluk in den beginne; ſchoon het, daarna, niet aan zyne verwagting beantwoord heeft. Toerustingen van Spanje.

De vyandlyke Veldheer dan, zyne magt, met de nieuwe Spaanſche troepen en eenig verſch geworven volk in Engeland en Duitſchland, verſterkt hebbende, zendt, in Hooimaand, terwyl de twee Legers nog in Vlaanderen lagen, den Graaf van Bucquoi, met eenen genoegzaamen hoop volks, by Keulen, over den Ryn, alwaar hy, Keizerswaard ingenomen hebbende, ter wederzyde van den ſtroom, eene ſchans opwerpt, om zig van den overtogt te verzekeren. Maurits, hiervan tyding bekomen hebbende, oordeelde gereedelyk, dat de vyand, Bucquoi trekt over den Ryn, verſterkt Keizerswaard,

(v) Meteren XXVI. Boek, f. 500, 501.
(w) Grotii Hiſt. Libr. XIV. p. 459, 461.

1605. vyand, voorhebbende eenen togt over den Ryn te doen, Rynberk niet agter de rug zou laaten. Des vaardigt hy zynen Broeder, Graaf Henrik Fredrik, en Graaf Ernst van Nassau, met vierduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, derwaards af: die Rynberk, terstond, met uitgestrekte buitenwerken, doen versterken. De Friesche en Overysselsche Steden, bedugt voor den naderenden vyand, hielden ernstig aan om onderstand van volk en krygsbehoeften. Ook werden vyf vendelen knegten naar Lingen gezonden. Spinola, Graaf Fredrik van den Berge, met zesduizend knegten en vyfhonderd paarden, in Vlaanderen laatende, vervoegde zig, eerlang, in persoon, by 't Leger onder Bucquoi, en besloot terstond tot het beleg van Lingen, de voornaamste vesting in deezen oord. Hy maakte geene zwaarigheid, om Grol, Rynberk, en andere Steden van kleiner' naam agter de rug te laaten, alzo hy eenen tyd van 't jaar waarnam, waarin de gewassen nog op 't veld stonden, en hy daarenboven toevoer uit Westfaalen te gemoet zag. Doch om zynen toeleg bedekt te houden, en Maurits te versterken in den waan, dat hy 't op Rynberk gemunt hadt, liet hy, te Keizerswaard, een Zomer-leger afsteeken voor zesduizend man: en rukte zelf, met negenduizend knegten en tweeduizend paarden, in drie hoopen, naar Lingen. Op weg, hieldt hy eene strenge krygstugt, zo dat de onzydige nabuuren over geenen merkelyken overlast te klaagen hadden. Ook zondt hy

Rynberk versterkt.

Spinola trekt naar Lingen.

Filips van Croi, *Graaf van Zolre*, aan de naaſte 1605. Duitſche Steden, om derzelver gunſt te winnen, en doortogt zonder iemants benadeeling, en leevensmiddelen voor geld te verzoeken. Op den vierden dag na zynen optogt, kwam hy, over de ſtroomen de Roer en de Lippe, voor het Steedje Oldenzeel in Overyſſel, welk hy, op drie plaatſen, zonder zyn volk te ontzien, deedt aanvallen en in eenen nagt overmeeſterde, op den zevenden van Oogſtmaand (*x*). Den volgenden dag, zondt hy de Ruitery vooruit om Lingen te berennen, volgende zelv', ten naaſten dage, met het overige Leger. De Stad, die, maar onlangs, en nog niet volkomen, verſterkt was, werdt, aan vier oorden, benaderd. Niet meer dan zeshonderd man lag 'er binnen, onder bevel van *Maarten Kobbe*, een' oud' en bloohertig' Overſte. Negen dagen, hadt het beleg geduurd, en de Waalen waren nu tot onder een der Bolwerken genaderd, toen Kobbe, Krygsraad belegd hebbende, elk geneigd vondt tot de overgave, die, nog op den den zelfden dag, den agttienden van Oogſtmaand, geſchiedde. Prins Maurits hadt, op 't gerugt van den togt des vyands over den Ryn, de beſcherming van Vlaanderen den Heere van der Noot aanbevolen, en zig, in allèryl, met vyfentwintig vendelen voetvolks, begeven naar Deventer. Hier ontving hy nog tien vendels uit de bezettingen aan den Rynkant en agt vendels nieuw

Hy verovert Oldenzeel.

Beleg en overgave van Lingen.

(*x*) Meteren XXVI. *Boek*, *f.* 503.

1605. vyand, nu zo na gekomen, met musketten en brandende pekreepen, vinnig te keer gingen, onder 't smaalen „ dat hunne O-„ versten hen op de vleeschbank bragten, „ en dat de Lieve Vrouw van Hal en Scher-„ penheuvel te ver van daar was, om hen „ te verlossen." Elk kweet zig, onvermoeid in de Stad: Wethouders en Kerkendienaars niet uitgezonderd. Ook de Roomschgezinde Ingezetenen, en vrouwen zelven, onder welken, men 'er vondt, die haare kinderen uit de wiege namen, om in dezelve steenen te draagen naar de wallen: ook bragten veelen den mannen kogels, pekreepen en ander tuig aan. De weekhertigsten lagen, op de knieën, langs de straat, met de oogen en handen hemelwaards, biddende om bystand. Met den dag, werdt de vyand genoodzaakt te wyken, niet zonder verlies. In de Stad, werdt maar één man gemist. Ook waren 'er weinigen gekwetst, doordien zy, meest, van de hoogte, gestreeden hadden (*a*).

Toeleg op Graave. In Oogstmaand, nam Grobbendonk ook voor, Graave, by nagt, te beklimmen: doch verstaande, dat zyn toeleg ontdekt was, schroomde hy dien in 't werk te stellen (*b*).

Spinola legert zig by Roeroord, welk hy versterkt. Spinola, met het begin van den Herfst, Lingen versterkt, en, nevens Oldenzeel, behoorlyk bezet hebbende, en geenen kans ziende, om Rynberk te bemagtigen, besloot, eindelyk, zig, by Roeroord, neder te

(*a*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 504 *vers.* 505.
(*b*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 504 *vers.*

te ſlaan: en alzo de Duitſchers begeerd hadden, dat de ſchans, te Keizerswaard, geſlegt werdt, deedt hy hier, onder 't gebied van Meurs, ter wederzyde des Rynſtrooms, eene nieuwe ſchans ſtigten. Ten zelfden tyde, werdt zyn Leger verſterkt met eenige nieuwe manſchap, uit Italie en uit Engeland aangekomen: waarom hy te raade werdt, Bucquoi, met eenig volk, af te zenden, om Wagtendonk te bemagtigen (c). 1605.

XVIII. Maurits trekt op tegen Spinola.

Midlerwyl, ſloeg Maurits, Spinola gevolgd zynde, zig, beneden hem, onder Wezel, neder: en ziende 's vyands krygsmagt, gedeeltelyk, in Vlaanderen opgehouden, gedeeltelyk, gelegerd voor Wagtendonk, beſluit hy, op het gedeelte, welk, onder Spinola, aan de Roer lag, aan te vallen. De vyandlyke Ruitery en eenig voetvolk was in 't Dorp Mulheim gelegd. Dit dagt hy eerſt in te ſluiten, en daarna het overig deel des Legers te ſlaan. Doch 't ongeluk wilde, dat de Staatſche Ruitery, onder Graave Henrik Fredrik, zig niet genoeg ſpoedde naar Mulheim, maar eenigen tyd toefde naar 't voetvolk. Hierdoor kreeg de vyand, die anders onverhoeds overvallen geweeſt zou zyn, gelegenheid, om ſamen te trekken, en zig in ſlagorde te ſtellen. 't Gezigt hiervan, den onzen onverwagts voorgekomen, bragt 'er zulk een ſchrik onder, dat zy, ſchandelyk, aan 't vlugten ſloegen, zonder van iemant vervolgd

Een deel van 's Prinſen Leger vat den ſchrik, en

(c) Grotii Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 461.

1605. volgd te worden, zig ter naauwer nood, door 't zien van Prinse Maurits, die hen van verre gevolgd was, tot ſtaan laatende brengen. Hopman Marcelis Bax, gezonden om 't Huis te Broek, tegen over Mulheim, in te neemen, was, midlerwyl, in gevegt geraakt met de vyandlyke Ruitery, en ſtondt op 't punt om te wyken, toen hy, door Graave Henrik Fredrik en weinige anderen, die ſtand gehouden hadden, onderſteund werdt. 't Gevegt werdt toen, met nieuwe hevigheid, hervat. Doch 's vyands Paardenvolk verſterkt geworden zynde, door eenige kornetten onder Louis de Velasko, ſloeg de ſchrik andermaal onder de Staatſchen, die, met loſſen toom, aan 't vlugten ſloegen. Maurits, ſtaande aan de andere zyde van de Roer, zogt hen, door ſchelden, door dreigen, door bidden, tot ſtaan te beweegen. 't Mogt niet helpen. Henrik Fredrik, met eenige weinigen, nevens Bax, ſtand houdende, liep groot gevaar, om gedood of gevangen te worden. Maurits, nu niet meer aan de overwinning, maar aan de behoudenis zyns Legers denkende, zendt eenige Regementen voetvolk over den ſtroom, die, met de ſpietſen vooruit, en, digt ineen geſlooten, 's vyands ruitery te keer gaan. Horatio Vere was de eerſte, die de Roer doorwaadde. Hem volgde de Franſche Kolonel *Omarville*, die hier 't leeven liet. De vyand was nu aan 't wyken, toen Spinola, aan verſcheiden' oorden tevens, de trom doende roeren, Maurits in den waan bragt, dat de

Staat aan 't vlugten.

Krygsliſt van Spinola.

de gantsche magt van 's vyands voetvolk 1605.
in beweeging en naby was. Hy dan, zig Maurits
niet meer durvende verlaaten op zyne rui- trekt af.
terye, deedt, hierop, den aftogt blaazen, die, in goede orde, geschiedde. Van 's vyands kant, was de Overste Trivultio gesneuveld. Voorts was 't verlies, ter wederzyde, omtrent even groot; doch de schande aan de onze. Spinola leerde, uit het gevaar, welk hy hier geloopen hadt, zyne troepen, naderhand, digter by elkanderen legeren. De ongelukkige aanval, van welken wy spreeken, was geschied, op den negenden van Wynmaand (*d*). Op den agt- Wagten-
entwintigsten, maakte Bucquoi zig, by ver- donk en
drag, meester van Wagtendonk, zynde hy Krakou
toen, op den twintigsten dag van 't beleg, verloo-
gevorderd tot aan de bolwerken. Wat laa- ren.
ter (1), overmeesterde hy het Slot Krakou, in 't Graafschap Meurs, met geringe moeite (*e*).

Prins Maurits hadt, ondertusschen, ee- XIX.
nen aanslag gesmeed om Gelder te verras- Maurits
sen. Hy lag, met zyn Leger, slegts vier aanslag
mylen van de Stad, werwaards hy, des op Gelder
nagts na den twee-entwintigsten van Wyn- mislukt.
maand, met de ruitery en een gedeelte van 't voetvolk, optrok. Doch de petarden, van welken hy zig bediende, om den weg naar de poort te openen, deeden slegte werking, en waarschuwden die van binnen, welken, op

(*d*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 505 *verf.* 506. Grotii Hist. *Libr.* XIV. *p.* 469.

(*e*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 506.

(1) Op den agtsten van Slagtmaand.

1605. op de been geraakt, vinnig schooten op de bespringers, onder welken *Filips*, Zoon van den beroemden *Filips van Mornai*, *Heere van Plessis*, een jongeling van groote hoop, het leeven verloor. De onderneeming liep, hiermede, vrugteloos af (*f*).

De Legers scheiden. In Vlaanderen, was niets byzonders voorgevallen. Alleenlyk hadt Graaf Fredrik van den Berge, digt onder Sluis, ter plaatse, daar de Zoete en de Zoute in de haven loopen, eene schans doen opwerpen; die de Stad, meer of min, benaauwde (*g*). Tegen 't einde van den Herfst, viel 'er zo veel regens, dat Spinola de eerste besloot, zyn Leger de winterkwartieren te doen betrekken: hebbende hy, in deezen veldtogt, door het beschermen van Antwerpen, het bemagtigen van Lingen en Wagtendonk, en het overbrengen des krygs op den Staatschen bodem, groote eer ingelegd. Maurits volgde zyn voorbeeld. De Staatsche Ruitery, de schande, by Mulheim behaald, willende uitwisschen, overviel, in 't aftrekken, een Kornet van Grobbendonk, welk, grootendeels, gevangen genomen werdt (*h*).

Voordeel op de Duinkerkers behaald. Meer viel 'er, dit jaar, niet voor, te lande. Doch te water, behaalden de onzen, in Wintermaand, eenig voordeel op de Duinkerkers. Een Rotterdammer Scheepshopman, *Lambert Henrikszoon*, en by 't gemeen *Mooi Lambert* genaamd, tastte den Ad-

(*f*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506.
(*g*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506 *verſ.*
(*h*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506 *verſ.* GROTII *Hiſt. Libr.* XIV. *p.* 471. *Libr.* XV. *p.* 476.

Admiraal van Duinkerken, *Adriaan Dirkszoon*, aan, enterde zyn schip en veroverde het eerlang, geholpen door den Onder-Admiraal van 't Noorderkwartier, *Jan Gerbrandszoon*. Zestig gevangenen werden opgehangen. Eenigen ontvlooden, terwyl zy ter straffe gevoerd werden, zonder dat iemant hen tegen hieldt; alzo het aanhoudend ophangen der Duinkerkeren, eindelyk, medelyden begon te verwekken in de gemeente (*i*). 1605.

XX. Verrigtingen der Maatschappye in Indië.

De Admiraal Steven van der Hagen, die, op 't einde des jaars 1603, naar Oostindie, onderzeil gegaan was, veroverde, in Sprokkelmaand deezes jaars, het Kasteel van Amboina, welk zesendertig stukken geschuts voerde, op de Portugeezen. Hy liet 'er Fredrik Houtman als Bevelhebber, en zeilde, van daar, naar Tidor, een der Moluksche Eilanden, welks Kasteel, in Bloeimaand daaraan, stormenderhand, veroverd werdt (*k*). Met de verovering van dit Kasteel, verlooren de Portugeezen, 't gene zy, te vooren, in de Molukken bezaten, en de Nagelhandel viel der Maatschappye in handen. Men stondt nu, beide met de Koningen van Tidor en van Ternate, in verbond. Ook hadt van der Hagen, voor dat hy naar de Molukken zeilde, een Verbond gemaakt tegen de Portugeezen, met den Samoryn, die langs de kust van Malabaar geboodt; en, by eenen Brief, aan Prinse Maurits gerigt,

(*i*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 506 *vers.*
(*k*) S. van der Hagen Reize, *bl.* 92, 94, 95.

1605. rigt, den Vereenigden Staaten het ſtigten van eene ſterkte onder zyn gebied toeſtondt. Van alle deeze voordeelen kreeg men hier te Lande tyding, in Bloeimaand des volgenden jaars. Doch te vooren, hadt men reeds vernomen, dat de Overſte *Sebald de Weerd*, die naar Ceilon gezeild was, door de trouwloosheid of agterdogt des Konings van Kandi, moorddaadiglyk omgebragt was (*l*), zonder dat zyne Landsluiden, vreezende voor 't verlies des handels, zynen dood durfden wreeken (*m*). Maar onaangezien diergelyke rampen, waren de voordeelen uit den Indiſchen handel en uit den buit, die op de Portugeezen behaald werdt, zo groot, dat de Maatſchappy, in Bloeimaand deezes jaars, wederom eene Vloot van elf ſchepen naar Indie zondt, die meer dan negentien tonnen ſchats gekoſt hadt. *Kornelis Maatelief de Jonge*, een der Bewindhebberen, hadt 'er 't bevel over (*n*). Wy zullen, hierna, van zyn wedervaaren verſlag doen.

XXI. Spinola verſtrekt den Koning, op nieuws, geld en geloof. 1606.

Spinola, volgens jaarlykſche gewoonte, na 't eindigen van den veldtogt, in Louwmaand, naar Spanje verreisd zynde, om penningen, tot voldoening zyner twee legeren, te vorderen, vondt 's Konings ſchatkiſt ledig tot op den bodem. En ſchoon hy weigerde 't bewind te behouden, zo men hem

(*l*) SPILBERGENS Reize *bl.* 54.
(*m*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 495 *verſ.* XXVIII. *Boek*, *f.* 516 *verſ.* 517, 518.
(*n*) Reize van C. MATELIEF DE JONGE, *bl.* 1. METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 495 *verſ.*

hem onvoorzien liete van geld; terwyl hy, 1606.
aan den anderen kant, den Koning van de zege verzekerde, zo men hem betaalde; zag hy zig, eindelyk, genoodzaakt, 't verzwakt geloof des Konings te ſtutten, door zyne eigene middelen en die zyner vrienden (*o*). Doch hoe gevaarlyk zulks voor hem geweeſt zy, zal ons 't gevolg deezer geſchiedeniſſe, haaſt, leeren.

De Staaten beſluiten verweerender wyze te oorloogen.

De Vereenigde Staaten, in 't voorleeden jaar, ondervonden hebbende, dat de laſt des krygs hen boven maate gedrukt hadt, en luttel te vrede over den uitſlag des jongſten veldtogts, beſlooten, in dit jaar, te lande, alleenlyk verweerender wyze, te oorloogen, en hunne grenzen te beſchermen (*p*). Ook verhinderden de binnenlandſche kryg tegen den Hertoge van Bouillon en de onluſten in 't Hertogdom Brunswyk, tegenwoordig, de wervingen in Frankryk en in Duitſchland.

Onluſten in Frankryk.

De Hertog van Bouillon hadt Koning Henrik, al ſedert eenigen tyd, vermoeden gegeven, dat hy eenen opſtand in den zin hadt, en was, ten Hove ontbooden zynde, geweeken naar Duitſchland. De Keurvorſt van de Palts, zyn Zwager, want beide haddenze eene Zuſter van Prinſe Maurits ter Vrouwe, bevlytigde zig, ſedert, om hem met den Koning te verzoenen. Doch vergeefs. De Prinſes Weduwe van Oranje ſcheen hierin beter te zullen ſlaagen. De Koning beloofde den Hertoge zyne

(*o*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 511 *verſ.* Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 476.
(*p*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 512.

1606. zyne gunst, mids deeze hem zyne Stad Sedan, ten onderpand zyner trouwe, in handen stelde. Bouillon boodt aan, de Stad te willen geeven in de bescherming des Franschen Ryks, en de bezetting aan het zelve te laaten zweeren, als hy maar 't bezit der Stad behouden mogt. Midlerwyl, stelde hy zig in staat, om eenen oorlog uit te harden, indien men hem, onverhoeds, overvallen wilde. De Koning nam dit zo euvel, dat hy, een groot Leger op de been gebragt hebbende, in de Lente deezes jaars, naar Sedan op weg, en zig aan de Maaze nedersloeg. In dit uiterste, vondt men egter middel, om den Hertog met den Koning te bevredigen. De eerste stondt toe, dat de Koning, vier jaaren lang, eenen Bevelhebber stelde binnen Sedan: waarna de Stad te rug zou gegeven worden aan den Hertoge, op wiens voorgaand gedrag, men geen onderzoek zou mogen doen: doch droeg hy zig, na deezen, ontrouw, dan zouden de Ingezetenen van Sedan eenen anderen Prins mogen kiezen. De Hertog werdt, na 't sluiten van dit Verdrag, hersteld in de blaakende gunste des Konings, die hem, na verloop van eene maand, wederom in 't bezit stelde van 't Kasteel van Sedan. De Vereenigde Staaten verheugden zig over 't byleggen van eenen twist, die, voor eenen Heer, vermaagschapt met den huize van Nassau, nadeelig zou hebben konnen uitvallen. De Aartshertogen zelven zagen 't niet ongaarne, alzo zy, niet

zon-

zonder reden, bedugt waren geweest, dat de toerustingen des Konings van Frankryk, min op Bouillon, dan op hen, gemunt waren (q). 1606.

XXII. Twist tusschen den Hertog en de Stad van Brunswyk.

De onlusten tusschen de Stad en den Hertog van Brunswyk waren ook, sedert eenigen tyd, begonnen. De Stad, steunende op het Hanze-Verbond, waartoe zy behoorde, hadt zig, naar 't oordeel des Hertogs, wat te halsterrig gehandhaafd, in voorregten, die zynen voorzaaten ten deele afgekogt, ten deele afgedrongen waren. De Hertog, jong van jaaren en vol hoops, om zig te herstellen, in het gezag, welk zyne voorzaaten, door vadzigheid, verlooren hadden, hadt, in 't voorleeden jaar, voorgeevende bedugt te zyn, voor Spinolas togt over den Ryn, eenig volk byeen getrokken: voorts, behendiglyk, eenige soldaaten binnen Brunswyk gezonden, en den buitensten wal ingenomen. Doch de Brunswykers, haast bespeurende, waar 't op aangelegd ware, overvielen de knegten en dreevenze naar buiten. Hierop was de belegering der Stad gevolgd, die egter, schoon ondersteund door den Koning van Deenemarke, tegen den winter, moest opgebroken worden. De Hertog zogt toen de Vereenigde Staaten aan, om eenige manschap. Ook begeerde hy, dat zy hem Graaf Ernst van Nassau, tot Veldoverste in deezen kryg, afstonden. De Staaten, inzien-

(q) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 514. Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 477.

1606. ziende, aan den eenen kant, hoe vreemd het schynen moest, dat zy, die zelven voor hunne vryheid streeden, de vryheid van anderen zouden helpen verdrukken, en aan den anderen, hoe veel hun aan de vriendschap des Hertogs van Brunswyk en des Konings van Deenemarke gelegen ware, stonden, eenen geruimen tyd, in beraad, eer zy iet wisten te besluiten. Eindelyk, vonden zy deezen middelweg. Zy stelden Graaf Ernst op vrye voeten, hem keur geevende, om zig aan den dienst des Hertogs van Brunswyk te verbinden, of niet. Hy verkoos het eerste (*r*), en begaf zig, nevens eenige Staatsche Oversten, die, op hun verzoek, voor zekeren tyd, van hunnen eed ontslaagen waren, naar Duitschland. In 't begin der Lente deezes jaars, werdt Brunswyk, andermaal, belegerd. Doch het doorbreeken van eenen dam, gemaakt om de Stad onder water te zetten, noodzaakte den Hertog, andermaal, het beleg te staaken. Ook moest hy, na 't byeentrekken der Hanze-troepen, den oorlog zelven laaten vaaren: welke ook, eerlang, zynen partyen te lastig viel: waarom zy beide zig, gereedelyk, onderwierpen aan 't gezag des Keizers, die hun beval, de wapenen neder te leggen, en hunne geschillen, by wege van Regte, te doen beslissen (*s*).

Doch deeze Fransche en Duitsche onlusten

(*r*) Resol. Holl. 28 *January* 1606. *bl.* 10.
(*s*) Resol. Holl. 11 *April* 1606. *bl.* 113. Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 512 *vers.* 513. Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 478.

ten verhinderden de wervingen, in deeze twee gewesten, niet alleen voor de Vereenigde Staaten; maar ook voor derzelver vyanden, die, daarenboven, door byzondere redenen, belet werden, in Engeland en in Italie, volk te ligten. 1606.

XXIII. Buspoeder-verraad, in Engeland.

In Engeland, was, in Slagtmaand des voorleeden jaars, ontdekt eene gruwelyke samenzweering, gesmeed door eenige Roomschgezinden, niet zonder kennis van de voornaamste Jezuiten. De vloekverwanten waren gebeeten op den Koning en 't Parlement, om dat zy de vrye oefening van den Roomschen Godsdienst niet hadden konnen verkrygen, en hadden eenen dag beraamd, om de Zaal van 't Parlement, terwyl 'er de Koning, zyn Zoon, en de voornaamste grooten des Ryks vergaderd zouden zyn, in de lugt te doen vliegen, door middel van eenige tonnen met buskruid, gelegd in een' kelder onder de zaale. Doch een der medepligtigen zondt eenen zyner vrienden een briefje toe, hem verzoekende, dien dag, niet naar 't Parlement te gaan, *alzo daar*, schreef hy, *een schrikkelyke slag geschieden zou, zonder dat men zou weeten van waar het kwaad kwame; terwyl al 't gevaar over zou zyn, in zo korten tyd, als 'er vereischt werdt, om dit briefje te verbranden*. De Koning was de eerste, die, uit dit schryven, besloot, dat men 't Parlement, door buskruid, dagt te doen springen. 't Gruwelstuk werdt geheellyk ontdekt, en in eenige vloekverwanten gestraft.

Men

1606. Men hieldt den Paus en den Koning van Spanje verdagt, dat zy de hand in 't verraad gehad hadden (*t*); doch hiervan is egter niets, klaarlyk, gebleeken. Filips deedt den Koning, door zynen gezant, geluk wenschen, over 't ontdekken der samenzweeringe, en Jakob verklaarde, openlyk, dat hy van de onschuld der uitheemsche Mogendheden overtuigd was. Doch hy vergde, sedert, zynen onderdaanen eenen nieuwen eed af, waarby zy „ hem voor wettigen Koning van Groot-Britanje erkennende, te gelyk verklaarden, dat hy, „ door den Paus noch de Roomsche Kerke, „ onttroond kon worden, en dat zy deezen „ eed in geenen anderen zin verstonden, „ dan de woorden luidden, zonder dat zy, „ immer, van denzelven zouden zoeken „ ontslaagen te worden:" byzonderheden, welken de stellingen van eenige Jezuiten, die, ten deezen tyde, veel gerugts maakten, regtsdraads te keer gingen. Veele Roomschgezinden weigerden deezen eed af te leggen: en aan deezen werdt verbooden, zig in uitheemschen dienst te begeeven: 't welk de oorzaak was van de stremming der Spaansche wervingen in *Engeland* (*u*).

Geschil tusschen den Paus en den Staat van Venetie.

Uit Italie, kon, ten deezen tyde, ook geen Krygsvolk herwaards komen, 't welk door den twist, tusschen Paus *Paulus den V.* en de Venetiaanen, veroorzaakt werdt. De Raad

(*t*) *Zie* Resol. Holl. 1 *Decemb.* 1605. *bl.* 323.

(*u*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 40-52. GROTII Hist. *Libr.* XIV. *p.* 474. *Libr.* XV. *p.* 479.

Raad van Venetie, de magt der Geeste- 1606.
lykheid, onder hun gebied, beteugelen willende, hadt, op het voorbeeld van andere Mogendheden, bevolen, dat niemant eenige Kerken zou hebben te ſtigten, noch eenige giften aan Godshuizen te doen, buiten bewilliging des Raads. Ook haddenze eenige Geeſtelyken, beſchuldigd van ſnoode misdaaden, in hegtenis doen neemen. De Paus, zig dit bedryf tot hoon rekenende, deedt de Stad Venetie in den ban. Doch de meeſte Geeſtelyken bleeven, op bevel des Raads, de Kerkelyke dienſten waarneemen. De Jezuiten alleen, die 't weigerden, werden uit den Staat van Venetie gebannen. 't Geſchil aangaande de magt der weereldlyke Regteren, over de Geeſtelykheid, en wegens de verpligting, om onredelyke Pauſelyke bevelen te gehoorzaamen, werdt lang, in openbaare Schriften, betwiſt, tuſſchen den Pauſelyken aanhang en dien der Venetiaanen. Men verwagtte, in den beginne, dat 'er een openbaare oorlog uit broeijen zou. De Koning van Spanje, geneigd om, in zulk een geval, 't gezag van den Paus te handhaaven, hieldt zyne troepen in Italie. De Vereenigde Geweſten, daarentegen, booden den Venetiaanen hunne hulp aan, ter zee: waarvoor zy, beleefdelyk, bedankt werden, oordeelende den Raad van Venetie, voorzigtiglyk, te moeten myden alles, wat de inwendige ruſt en de oefening der voorouderlyke kerkzeden, eenigszins, zou konnen be-

1606. beroeren. Ondertusschen, heeft de aanbieding der Vereenigde Staaten den eersten grond gelegd van de vriendschap tusschen de twee magtigste Gemeenebesten des Aardkloots (v).

XXIV. Du Terrail verrast Breêvoort.

Terwyl dit buitens Lands voorviel, kwamen de Legers in de Nederlanden traaglyk te velde. Spinola hadt zig, nog in Spanje zynde, laaten verluiden, dat hy, gelyk voor deezen den Ryn, nu de Waal en den Yssel dagt over te trekken, om tot in 't hert der Vereenigde Gewesten door te dringen. En hy scheen 'er zig, in der daad, toe te bereiden; 't welk hem, laater dan naar gewoonte, in 't veld deedt verschynen. Midlerwyl, smeedde du Terrail wederom eenige looze aanslagen. Twaalfhonderd knegten geligt hebbende uit de bezetting van Oldenzeel, rukt hy, Grol voorby, langs eenen grôoten omweg, naar Breêvoort, dat, by verrassing, ingenomen werdt, op den Vastenavond, terwyl de soldaaten en inwooners zig, in slempmaalen, verlustigden. De meesten weeken naar 't Kasteel, welk, gelegen in zyne byzondere werken, nu door 't breeken der brugge, van de Stad afgescheiden was. De Ruitery uit Overyssel en eenig voetvolk, terstond hierna, op weg geslaagen, versterkte de bezetting op 't Kasteel, die 't beleg der Stad, zonder uitstel, begon. Velasko, leggende binnen Roeroord, zondt den

(v) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 518 *vers.* 519. GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 479.

den zynen, die te Breêvoort lagen, ook eenigen onderſtand. Doch Graaf Henrik Fredrik, met al 't voetvolk, welk hy byeen brengen kon, en met de Ruitery, die, Graaf Ernſt van Naſſau naar Brunswyk begeleid hebbende, nu, met buit, uit het Stigt Paderborn, te rug keerde, getoogen voor Breêvoort, hernam de Stad, in weinige dagen, by verdrag van den tweeëntwintigſten van Lentemaand, volgens welk, du Terrail en de zynen, onbeſchadigd, uittrekken mogten, mids den buit en de gevangenen, die reeds naar Oldenzeel vervoerd waren, terug leverende (*w*). 1606.

Graaf Henrik Fredrik doet hem de plaats wederom ruimen.

De ongelukkige uitſlag deezer onderneeminge benam du Terrail den moed niet, tot diergelyken. Vernomen hebbende, dat men, aan de Ooſtzyde van Sluis, buiten de Stad, geene wagt hieldt, zynde de wagthuizen aldaar afgebrand, en nog geene anderen opgeregt, toog hy, in Zomermaand, met twaalfhonderd man, over 't verdronken Land van Kadzand, derwaards, en kwam 'er zonder ontdekt te worden. Graaf Fredrik van den Berge hadt aangenomen, hem, met een ſterker getal andere troepen, uit Damme, te volgen, en, na 't bemagtigen der Stad, 't beleg te ſlaan voor 't Kaſteel. Karel van der Noot, Bevelhebber van Sluis, hadt de lugt gekreegen van eenigen aanſlag des vyands, en de Bevelhebbers der naaſte veſtingen gewaarſchuwd. Doch nooit was hem in den zin geſchooten,

Aanſlag van du Terrail op Sluis, mislukt.

(*w*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 513 *verſ.* 514.

1606. ten, dat iemant zou hebben durven onderneemen, de Stad Sluis, omringd van zo veele schansen en wagthuizen, te bespringen. De onderneeming scheen, in 't eerst, te zullen gelukken. Twee valbruggen en ééne poort los gesprongen zynde, door middel van petarden, kreeg de binnenste poort, door den slag, zulk een gat, dat 'er twee man tevens door konden. 't Was nu geen werk, den wal, die geringe hoogte hadt, te beklimmen. Van binnen, was alles zorgeloos: de Bevelhebber te bedde gegaan. Ook de andere Oversten. Maar deeze ongewoone stilte verschrikte, allereerst, den ingekomen vyand, bedugt, dat men op zyne luimen lag, om hem te overvallen. Hier sloeg nog toe, dat een gedeelte der vyandlyke soldaaten, gelast om, aan eenen anderen oord der Stad, ter bestemder uure, een' loozen wapenkreet aan te heffen, des in gebreke gebleeven was, doordien, het groot uurwerk der Stad by geval overwonden zynde, de klok, dien nagt, niet geslaagen hadt. De bespringers, gevat van den schrik, draalden nu in te dringen, door de gemaakte opening, wanneer eenige bezettelingen, gewekt door den slag der petarden, half naakt, half gewapend, de binnenste poort kwamen bezetten, schietende zo fel op de vyandlyke pieken, die men, by misslag, in plaats van musketten, vooraan gezet hadt, dat zy te rug weeken. Dit wyken vermeerderde den schrik in de anderen, die, in groote verbaasdheid, op de

brug

brug ſtonden, en elkanderen, al deinzende, verdrongen. Van der Noot, nu ook by der hand, deedt, dwars over de brug, 't geſchut loſſen, en veroorzaakte eene yſſelyke ſlagting onder de digt opeen gepakte menigte. Vyfhonderd omtrent zyn 'er geſneuveld, by deeze gelegenheid. Ook werden 'er, in 't wederkeeren, nog veelen geveld: doordien de bezettelingen der naaste ſchanſen, van alle kanten uitgevallen, den vyand in den ſtaart ſloegen. Te Sluis, werdt, kort hierna, tot beveiliging tegen diergelyk gevaar, eene halve maan voor de poort gelegd (*x*). 1606.

XXV. Spinola trekt te velde.

Na 't mislukken van deeze twee heimelyke aanſlagen, trok Spinola, diep in den Zomer, te velde, om den kryg, openlyker, voort te zetten. Den oorlog in Italie, ter oorzaake van de duurte der graanen, zynde uitgeſteld, waren de Spaanſche regementen, van daar, aangekomen in de Nederlanden. Ook hadt Spinola een goed getal Brunswykſche troepen en eenige Ooſtfrieſche Ruitery in zynen dienſt genomen: gelyk, daarentegen, na 't afdanken des Franſchen Legers, eenige knegten in den dienſt der Vereenigde Staaten waren overgegaan. De Ooſtfrieſche Ruitery, onder *Jan*, *Graave van Rietbergen*, werdt, door de onze, onderſchept, en leedt eenige ſchade. Ook plonderde de Staatſche Ruitery de landen om Mechelen, die brandſchatting weigerden.

(*x*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 515. Grotii Hiſt. *Libri* XV. *p.* 482.

1606. den. Zelfs viel haar een gedeelte van de penningen in handen, die den Markgraave Spinola waren toegezonden. Deeze, ondertusschen, verdeelde zyne magt in twee hoopen, stellende tienduizend knegten, twaalfhonderd paarden en twaalf stukken geschuts onder den Graave van Bucquoi, dien hy belast, in de Betuwe te rukken. Zelf behoudt hy onder zig elfduizend knegten, tweeduizend paarden en slegts agt stukken geschuts, hebbende 't oog gewend naar Friesland, of naar de Veluwe: waarlangs hy naar Utrecht dagt te trekken. En zo hem zyn voorneemen gelukt en de twee Legers, langs de Betuwe en Veluwe, samengetrokken waren; 't hert der Vereenigde Gewesten was bemagtigd, en de grenzen en sterkste Plaatsen van allen toevoer versteken geweest. Maar Spinola, zynen weg neemende over de grenzen van Twente, leedt veel, door den geduurigen regen, die de wegen glibberig maakte, en ziekte veroorzaakte in 't Leger. De togt ging, derhalve, langzaam voort, en de moerassen, nu dieper dan naar gewoonte, slooten hem, eerlang, den weg naar Friesland. Ook was de Ysel zo hoog gezwollen, dat hy nergens doorwaad kon worden (y).

Maurits versterkt de Grensplaatsen.

Prins Maurits, onder dit sukkelen, tyd gewonnen hebbende, hadt zig, aan deezen stroom, nedergeslaagen, met een Leger van tienduizend knegten en vyfentwintighonderd

(y) METEREN XXVIII. *Buk*, *f.* 520. GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 483.

derd paarden, en Deventer, Zutfen en Doesburg, met bezetting en werken, versterkt. Spinola, naar alle kanten uitziende, om zynen vyand eenig voordeel te ontjaagen, en wagtende op beter weder, zondt eenig volk uit, om Lochem te overmeesteren. 't Is eene zwakke Stad, in 't Graafschap Zutfen; doch niet ongelegen voor hun, die in deezen oord oorlog voeren. Maurits, meenende, dat men 't op Deventer gemunt hadt, was derwaards getrokken. Zyn afzyn was oorzaak, dat Lochem, maar eenen dag belegerd geweest zynde, zig, by verdrag, overgaf op den drieentwintigsten van Hooimaand (z).

1606.

Lochem verlooren.

Omtrent deezen zelfden tyd, belast Bucquoi Pompejo Justiniani, met vierduizend knegten, vyfhonderd paarden en twee stukken geschuts, door te breeken in de Betuwe. Deez', met het krieken van den dag, gekomen te Spaardorp of Spaldorp, aan de linkerzyde der Waale, op den Kleefschen bodem, zet zyne rapste gasten in schuiten, die gelyk afsteeken en gelyk landen moesten, aan den regter' oever van den stroom. De zorg voor deezen oord was, door Prinse Maurits, toevertrouwd aan *Warner du Bois*, die, te post, van 's vyands toeleg verwittigd, uit Nieuwmegen, getrokken was, en den Waalkant sterk bezet hadt. De schippers, verschrikt door dit gezigt, gelieten zig, als of zy, door den sterken stroom, agterwaards gedreeven

Justiniani zoekt, te vergeefs, in de Betuwe te breeken.

(z) Meteren XXVIII. Boek, f. 520 vers.

1606. ven werden, en keerden te rug met de fchuitjes. Juſtiniani ondernam, naderhand, nog eens zyn volk over de Waale te voeren. Doch de Staatſche troepen, van alle kanten ſamengevloeid, en de Oorlogsſchepen, van Schenkenſchans afgezakt zynde, hebben 't hem belet. Prins Maurits, zig ziende gedreigd, van verſcheiden' kanten, en door talryke Legers; droeg, ſedert, zorg, dat de gantſche Waalkant, van Schenkenſchans af tot het einde der Bommelerwaard toe, en de geheele oever des Yſſelſtrooms, van Arnhem tot aan Hattem, met ligt opgeworpen' werken, beſchanſt werdt. Ook hieldt hy uitleggers op de ſtroomen, die, heen en weder vaarende, kennis namen van 's vyands aanſlagen, en dezelven hielpen verydelen (*a*).

Maurits beſchanſt de Waal en den Yſſel.

Spinola zoekt Zwol in te neemen: 't welk mislukt.

De Markgraaf, beſpeurende, dat zyn voorneemen, om door de Betuwe en Veluwe te booren, byna onuitvoerlyk gemaakt was, beſluit, hierna, Zwol in te neemen, zendende, derwaards, over den Vegtſtroom, den Graaf van Zolre; terwyl hy, om Maurits te misleiden, den Yſſel, naar den kant van Zutfen, peilen doet, als wilde hy, over deezen ſtroom, iet beſtaan. Doch de aanhoudende regen belette ook den ſpoed van deezen togt. *Warmelo*, die binnen Zwol geboodt, kreeg 'er zo dra geene kennis van, of hy boodt den Graave van Zolre, arbeidende om over de Vegt te komen, met be-

(*a*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 520 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 484.

behulp van twee Oorlogsschepen, manlyk het hoofd, en noodzaakte hem, eerlang, te rug te keeren (*b*). 1606.

XXVI. Hy belegert Grol.

Toen eerst gaf Spinola de hoop op van over de stroomen te geraaken, waarom hy zyne gedagten op belegeringen gaan liet. Op den derden van Oogstmaand, rukt hy zelf voor Grol (*c*), en geeft Bucquoi bevel om Nieuwmegen aan te tasten, min op hoop van de Stad te winnen, dan om de Staatschen af te trekken van 't beschermen des Ysselstrooms: hoewel Bucquoi, voor 't verlies zyner agtbaarheid bedugt, onder voorwendsel van bekwaamer middel te zoeken om over de Waal te komen, sammelde, met het onderneemen van 't gene hem gelast was. Binnen Grol, geboodt een jong Heer, *van Dorth* genaamd. De bezetting was dertienhonderd man sterk, en toonde, in 't eerst, herts genoeg, om eenen uitval te doen; doch behielp zig, daarna, alleenlyk met schieten; waaraan Spinola zig weinig kreunde. De buitenwerken werden verlaaten, zonder eenen storm af te wagten. De Italiaanen, daarna de graft gevuld hebbende, kreegen den voet onder 't bolwerk. Toen gaan de Ingezetenen Van Dorth aan, om 't uiterste niet af te wagten, noch eenen vyand te vertoornen, die, zyne soldaaten niet spaarende, hen nog veel minder ontzien zou. De jonge Bevelhebber laat zig beweegen, onaangezien hem, binnen twee

(*b*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 521.
(*c*) Resol. Holl. 12 *Aug.* 1606. *bl.* 207.

1606. twee dagen, ontzet beloofd was, waartoe Maurits zig, inderdaad, gereed maakte. De Stad geeft zig over. De Stad werdt den veertienden van Oogstmaand opgegeven by verdrag, volgens welk, onder anderen, de Ingezetenen, die wilden, vryelyk vertrekken mogten (*d*). Opmerkelyk is 't egter, dat de meeste Ingezetenen, in Grol en in de andere Steden, die, te vooren, op gelyke voorwaarde, overgegaan waren, gebleeven zyn: als ware het hun om 't even geweest, welken Godsdienst zy oefenden, en onder welk eene regeering zy leefden (*e*).

Spinola slaat het beleg voor Rynberk. De Markgraaf verliet, na 't veroveren van Grol, het laage land, en, hooger op getrokken, sloeg een deel zyns Legers zig, den tweeëntwintigsten van Oogstmaand, neder voor Rynberk, dat, onlangs, door Graave Ernst van Nassau, met nieuwe werken merkelyk versterkt was. Bucquoi, die 't eerst voor de Plaats kwam, hadt, onder weg, een Staatsch Oorlogsschip veroverd, en eenige anderen verbrand. Doch eer hy de Stad t'eenemaal besluiten kon, hadt 'er Graaf Henrik Fredrik veertien vendelen knegten en eenige paarden binnen gebragt: waardoor de bezetting meer dan drieduizend knegten en omtrent tweehonderd paarden sterk werdt. Hy keerde te rug naar 't Leger zyns broeders, welk by Doesburg lag; doch eenige Fransche Grooten, onder welken *Soubise*, Broeder des Hertogs

(*d*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 521.
(*e*) Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 485.

togs van Rohan, was, lieten zig, vrywilliglyk, besluiten binnen Rynberk, om de konst van belegeren en verdedigen, by ondervinding, te leeren. Eenige dagen hierna, kwam Spinola zelf voor de Plaats, neemende, voor zyn deel van 't beleg, het aantasten eeniger werken, die aan de overzyde der Riviere waren opgeworpen. Uit deeze werken, deedt de Staatsche Ruitery den eersten uitval, in welken Spinola byna gevangen werdt. De tweede geschiedde op het Leger onder Bucquoi, in welken de *Baron de Fleches*, een der Fransche Edelen, zig te diep onder de vyanden begeven hebbende, gevat werdt. De Staatsche Kolonel Edmond sneuvelde wat laater, door het schieten van Spinola; waarna, de schans over den stroom, in welke hy geboodt, uit schrik, verlaaten werdt. De werken der Stad zelve werden, ondertusschen, door schieten, ondermynen en bestormen, vinnig aangetast, en wakkerlyk verdedigd (*f*). 1606.

Maurits maakt beweeging, als of hy Rynberk wilde ontzetten.

Maurits hadt, in deeze gelegenheid, den Staaten gevraagd, wat hem te doen stondt: en zy hadden alles aan hem gelaaten, zelfs ook slag te leveren, indien hy 't geraaden oordeelde. Hy deedt dan, op 't ontvangen van dit antwoord, om den zynen moed te geeven en den vyand te verbaazen, wakkere toerusting maaken, zig alleszins gelaatende, als hadt hy voorgehad, 't beleg op

(*f*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 521. Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 485.

1606. op te slaan. Doch hy hadt, by zig zelven, besloten, den vyand, het gantsche jaar, op te houden voor Rynberk, en zelf noch slag te zoeken, noch eenige belegering te onderneemen. Hy was, met reden, bedugt, dat, wanneer hy den Yssel verliet, Spinola derwaards keeren zou, en op nieuws over de stroomen tragten te komen. Hy vondt dan goed, zig, by Wezel, neder te slaan, neemende, om den soldaat aan werk te helpen, by verdrag, de schansen in, die de vyand, omtrent de samenvloeijing van de Lippe en den Ryn, begonnen hadt. Ook noodzaakte hy Spinola, om zyn Leger, welk tot nog toe open gelegen hadt, te beschansen. De belegerden deeden, midlerwyl, verscheiden' uitvallen, in welken de Franschen geduurig blyken van ongemeene dapperheid gaven. Doch de moed begon te slaauwen, toen men de hoop op ontzet verlooren gaf. Ook kreeg men gebrek aan buskruid. De vyand hadt nu eenige werken bemagtigd, en de overigen waren te zwak, om langen tegenstand te bieden, waarom de Bevelhebber *Uitenhove* tot de overgave besloot, die op den tweeden van Wynmaand geschiedde. 't Beleg hadt den vyand omtrent vyfhonderd man, den onzen weinig minder gekost. 't Verlies van Rynberk ging den Vereenigden Staaten zeer ter herte. Zy zagen, van hoe weinig dienst de sterkste plaatsen waren, als menze, met geweld, begon aan te tasten. Ook hadt men, in 't gemeen, grooter verwagting gehad van het

Rynberk gaat over.

het Leger, welk dit jaar op de been gebragt was (g). 1606.

's Daags voor 't overgaan van Rynberk, hadt Graaf Henrik Fredrik ondernomen, Venlo, by nagt, te verrassen. Hy hadt reeds eene Poort, door middel van een petard, doen springen; doch werdt gestuit voor eene tweede; en door de Ingezetenen en soldaaten, in grooten getale samengevloeid, te rug gedreeven (h). Een toeleg, om eenige Steden in Vlaanderen, door middel van zwemmers en schepen uit Zeeland, te overrompelen, liep ook, omtrent deezen tyd, vrugteloos af (i).

XXVII. Aanslag van Henrik Fredrik op Venlo, gemist.

De Markgraaf Spinola, zig diep in schulden gesteken hebbende, ten dienste des Konings van Spanje, hadt, al sedert eenigen tyd, gebrek gehad aan geld en aan geloove. Uit Spanje kwam, door 't agterblyven der Westindische Vloote, geen onderstand. Eenige koopluiden, diep ingewikkeld met Spinola, hadden moeten breeken: 't welk anderen afgeschrikt hadt van hem hunne penningen of geloof te vertrouwen. Tot nog toe, hadt hy den morrenden soldaat, met eenig geld op rekening, gepaaid; doch hiertoe was nu geen kans meer. De geduurige togten en belegeringen, en de strenge krygstugt, die de Veldheer onderhieldt, hadden het Krygsvolk

Muitery in 's vyands Leger.

(g) Resol. Holl. 31 *Octob.* — 2 *Nov.* 1606. *bl.* 259. Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522. Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 487.
(h) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522.
(i) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 518 *vers.*

1606. volk in toom gehouden. Doch toen de Markgraaf, na 't veroveren van Rynberk, besloot, dit jaargetyde, geen nieuw beleg te onderneemen, deedt de ledigheid het morren tot muiten uitbersten. Veelen liepen tot Maurits; anderen naar elders over. Geheele hoopen doorstreefden het platte land, koozen zig hoofden, en vingen eenen opstand aan, die geene weêrgade gehad hadt, onder Spinolas bewind. De Veldheer veroordeelde, in 't eerst, de schuldigen tot ballingschap: doch 't getal grooter geworden zynde dan hy verwagt hadt, liet hy hun vleiende beloften doen; die thans, zo wel als zyne bedreigingen, in den wind geslaagen werden. Zeshonderd man omtrent, meest ruiters, trokken, in Wynmaand, wederom naar Hoogstraaten, dat egter nu geene sterkte hadt; zynde de Aartshertogen en de Vereenigde Staaten, onlangs, overeen gekomen, om deeze Plaats en 't Kasteel te Wouw te slegten, en, in 't bezit der byzondere Heeren, onzydig, te laaten. De muitelingen, by gerugte, vernomen hebbende, dat de Aartshertog zig tegen hen toerustte, trokken naar Breda (k), verzoekende onderstand van den Bevelhebber, Justinus van Nassau, die hun eenige leevensmiddelen toeschikte, en hulp beloofde, zo men hun overvallen mogt. Kommerlyk zag Spinola deezen handel in. En vreezende, dat de muitery verder voortslaan mogt, besloot hy, zyne trouw-

Zeshonderd muitelingen trekken naar Hoogstraaten.

Justinus van Nassau geeft en belooft hun onderstand.

(k) Resol. Holl. 23 Octob. 1606. bl. 254.

trouwste regementen in de naaste Steden te 1606.
leggen, en de overigen te verspreiden over den Keulschen bodem, daar hy zig egter bescheidener gedroeg dan Mendoza, eertyds, gedaan hadt: alleenlyk, eenig geld neemende van eenige Steden, om haar gebied te myden, en zig binnen de paalen van eerlykheid houdende, zo lang hem de nood niet drong (*l*).

XXVIII. Graaf Ernst van Nassau herneemt Lochem.

De Vereenigde Staaten, 's vyands Leger gescheiden ziende, schiepen hoop, op het herwinnen der Plaatsen, die, dit jaar, verlooren waren; niet waanende, dat Spinola middel vinden zou, om zyne misnoegde troepen, op nieuws, te velde te brengen. Men draalde zelfs eenigen tyd, met het aantasten van Steden. Graaf Ernst van Nassau rukte eerst op den vierentwintigsten van Wynmaand voor Lochem, en overmeesterde de Stad, binnen vyf dagen (*m*).

Prins Maurits belegert Grol.

Ten zelfden tyde, sloeg Prins Maurits zig voor Grol neder. Graaf Henrik van den Berge geboodt, binnen deeze vesting, over zeshonderd knegten, en zyn eigen kornet paarden. Ook was hy, rykelyk, voorzien van geschut. Doch de zwaare regen verhinderde den voortgang van 't beleg, en veroorzaakte eenige ziekten, in 's Prinsen Leger. Hier kreeg men ook, eerlang, berigt, dat Spinola zyne verstrooide benden byeen trok, van zins, om 't beleg voor Grol op te slaan. Hy hadt zyne Oversten, en,

(*l*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522 *vers.* Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 488.
(*m*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522 *vers.*

1606. en, door deezen, het krygsvolk weeten te beweegen, om hem deezen korten dienst te doen. Maurits verdubbelde, derhalve, den arbeid voor Grol, en begon zyn Leger te beschansen; doch te spade: zynde den vyand nu in aantogt. Spinola hadt zevenduizend knegten en twaalf honderd paarden byeen gekreegen, en was van zins, schoon Maurits Leger zeer veel sterker was, eenen slag te waagen: 't zy hy zig verliete op de dapperheid der zynen, of zig verzekerd hieldt, dat de Prins den slag schuwen zou. Hy trok, in goede orde, op, en, uit verspieders, verstaan hebbende, waar Maurits Leger zwakst was, vertoont hy zig, door lange en moerassige wegen, derwaards, getrokken, in volkomen slagorde. Doch Maurits, schoon de Staaten hem tot slaan gemagtigd hadden, en 't volk, met naame de Franschen, daarop, sterk aanstonden, hieldt zyne troepen in veiligheid, binnen de Legerstede; voor reden geevende, dat zyn volk ziekelyk was, en ligt verschrikken zou (*n*). Hy brak zelfs, kort hierna, op van voor Grol: en toen betrokken de beide Legers de winterkwartieren. De Vereenigde Staaten dankten een Hoogduitsch Regement af, welk, dit jaar, geworven was: alzo het meerder soldy trok dan de andere benden, en hierom een lastig voorbeeld gaf (*o*).

Hy verlaat de Stad.

XXIX. Zeetogt

Dusdanig een uitslag hadden, dit jaar, de

(*n*) Resol. Holl. 5-21 *Decemb.* 1606. *bl.* 319.

(*o*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 522 *vers.* 523. GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 485.

de krygsbedryven te lande; laat ons nu zien, wat 'er, ter zee voorviel. In den aanvang des jaars, hadden de Vereenigde Staaten eene Vloot van vierentwintig schepen naar Spanje gezonden, onder den Luitenant-Admiraal, Willem Hautain, met last om zig te wreeken, over het neemen van eenige Koopvaardyschepen, door *Don Louis de Fasciardo*, die 't scheepsvolk over boord geworpen, opgehangen en verbrand hadt. Ten deezen einde, moest Hautain de Westindische Vloot zoeken te onderscheppen, en den Portugeeschen schepen, die naar Oostindie zeilreede lagen, het uitloopen beletten. De Oostindische Maatschappy hadt den Staat eene goede somme verstrekt, tot bereiking van dit laatstgemelde einde, waardoor zy in staat gesteld zou worden, om haaren handel veiliger en voordeeliger te dryven. Hautain, belet door wind en weder, hadt eene lange reis; doch nam, op dezelve, verscheiden' vyandlyke schepen. Ook hieldt hy de Portugeesche Vloot zo lang op, dat men, aan haar vertrek wanhoopende, de laading aan land bragt. Omtrent de Westindische schepen, slaagde hy zo wel niet. Een der zelven, aan een der zynen vastgeraakt, was, te gelyk met het zelve, verbrand. Drie vergingen, door onweder, en vier anderen waren te rug gekeerd naar de Havana, om betere gelegenheid tot uitloopen af te wagten. Midlerwyl, kreeg Hautain gebrek aan leevensmiddelen, wordende de voorraadschepen die hem van hier werden toegezonden, door te-

1606.

Van den Luitenant-Admiraal Hautain.

Zyne verrigtingen.

1606. tegenwinden, opgehouden, waarom hy, eerder dan men verwagt hadt, in 't begin van den Zomer, weder t'huis gekomen is.

Zyn tweede togt, die ongelukkig uitvalt.

Doch tegen 't einde van denzelven, in Herfstmaand (*p*), stak hy andermaal in zee, met vierentwintig schepen, van welken 'er, naderhand, zes, door storm, van de Vloote zyn afgeraakt. Hy hadt wederom last om op de t'huiskomende West- en Oostindische schepen te passen. Doch niet verre van Kaap S. Vincent, komt Fasciardo, met agt zwaare schepen, Gallioenen genaamd, voor wind, op hem afzetten, zo onverwagt, dat een derzelven, reeds met den Onder-Admiraal van Zeeland, *Reinier Klaaszoon*, in een scherp gevegt geraakt was, eer men wist, dat men den vyand zo na voor zig hadt 't Gezigt van dit gevegt en van de geweldige groote Gallioenen bragt zo groot een' schrik onder de onzen, dat zy zig buiten schoots hielden, en, met het vallen van den nagt, te rug weeken. Maar Reinier Klaaszoon, man van weêrgaloozen moed, schoon van de zynen verlaaten, hieldt den vyand, twee geheele dagen, bezig.

Yslelyke daad van Reinier Klaaszoon.

Hy hadt nu zyn meeste volk verlooren, zyne masten waren over boord geraakt, zyn schip, van alle kanten, lek geschooten, toen hy, geene hoop altoos hebbende op ontzet, een schrikkelyk stuk voorslaat, 't welk, dagt hy, den Vaderlande, in dit uiterste, ten dienst strekken zou. En op zynen

(*p*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 512 *verſ.* 523 *verſ.* Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 480.

nen voorslag, wordt 'er, eenpaariglyk, toe beslooten. Hy en de zynen, God op de knieën om vergiffenis gebeden hebbende van 't gene zy bestonden, steeken den brand in hun eigen buskruid: waarop het schip, met zestig menschen, in de lugt vliegt. Twee van deezen werden, half verbrand, gevischt van de Spanjaards, verbaasd over de wreedheid en styfzinnigheid, die in 't gelaat en in de woorden van deeze zieltoogenden uitgebeeld was. De Staatsche schepen, hierentusschen, herwaards en derwaards zwervende op zee; hadden de Oostindische schepen gelegenheid, om te Lisbon, de Westindischen, om te S. Lucar binnen te loopen. Doch van de eersten waren 'er vier, door storm, ten deele gezonken, ten deele zwaar beschadigd. De Westindische Vloot hadt, daarentegen, eene voorspoedige reis gehad, en den Koning en byzonderen Persoonen eenen schat t'huis gebragt, die zo veel als de inkomsten van twee jaaren beliep. Maar de Vereenigde Staaten hadden, met deeze laatste uitrusting, verlooren' kosten gedaan (q). In Indie, gingen, daarentegen, de zaaken der Maatschappye voorspoediger. De tydingen, die men van daar kreeg, en van welken wy, te vooren, reeds verslag gedaan hebben, beurden de gemoeden, verslaauwd door den ongelukkigen uitslag der jongste togten, niet weinig op. Maatelief hadt, dee-

1606.

(q) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 524. Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 490.

1606. deezen Zomer, ook eenige voordeelen in Malakka behaald (r): van welken en van zyne verdere verrigtingen wy, hierna, gewaagen zullen.

XXX. Dood van den Graave van Hohenlo.

't Jaar 1606 is door aanzienlyke lyken vermaard geweest. De Graaf Filips van Hohenlo overleedt den vyfden van Lentemaand te Yffelftein (s). Hy was een moedig krygsman geweest; doch 't mangelde hem, dikwils, aan beleid. Toen Maurits jong was, hadt men hem 't bevel over de Legers van den Staat toevertrouwd. Naderhand, ziende dat men hem missen kon, gaf hy zig over aan brassen en drinken, en stierf allengskens; doch hard, voor eenen man van oorlog (t).

en van Graave Jan van Nassau den Ouden.

Jan van Nassau de oude, Broeder van Willem, Prinse van Oranje, stierf ook, afgeleefd, op den agtsten van Wynmaand. Hy hadt de zaaken zyns Broeders en der Vereenigde Gewesten, al vroeg, met geld en raad, gestyfd. Daarna, was hy Stadhouder van Gelderland en voornaame voorzetter geweest van 't Utrechtsch Verbond. Eindelyk, te rug gekeerd in Duitschland, hadt hy verscheiden' zyner Zoonen in der Staaten dienst doen treeden: twee van welken, Filips en Lodewyk, het leeven daarby hadden ingeschooten: twee anderen, Willem, Stadhouder van Friesland, en Ernst, omtrent deezen tyd gehuwd met de Dogter des Hertogs van Brunswyk, waren nog in 't leeven.

(r) Schipvaert van C. Matelief. *bl.* 7 *enz.*
(s) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 514 *vers.*
(t) Grotii Hist. *Libr.* XV. *p.* 496.

ven. Zyn jongste Zoon, *Jan* genoemd, is ook, eenigen tyd, in dienst deezer landen geweest. Wyders, werdt ook een Huwelyk geslooten, tusschen Filips Willem, Prinse van Oranje, en de Prinsesse van Bourbon, Dogter des Prinsen van Condé. De Prins werdt, door dit Huwelyk, vermaagschapt met Koning Henrik den IV. die hem, hierna, in 't vry en onbekommerd bezit stelde van de Stad en 't Prinsdom Oranje (*u*).

1606.

Huwelyk van Filips Willem, Prins van Oranje.

XXXI. Zwaare schade in Texel. 1607.

De winter en 't volgend voorjaar, hebbende, mids de slappe koude, hevige stormwinden, en daardoor, op den dertigsten van Louwmaand, merkelyke schade in Texel voortgebragt, werdt, volgens gewoonte, onder anderen, gesleeten, met verscheiden' aanslagen van wederzyde. De vyand bemagtigde eene schans by de Bommelerwaard, en stak 'er den brand in. De jongste Graaf van den Broek, die in der Staaten dienst was, werdt ook, terwyl hy naar zyns Vaders huis reedt, door eene vyandlyke party overvallen, en, doordien hy zig te weer stelde, gedood. Zyn' Vader hadt een diergelyk lot, door bevel van Mendoza, getroffen. Graaf Henrik Fredrik, daarentegen, uitgetoogen om Spinolas knegten, op den Limburgschen bodem, te overvallen, en, verneemende, daarna, dat zy binnen de Steden geweeken waren, maakte zig, by verrassing, meester van Erkelens, de poort door een petard hebbende doen open springen.

De jonge Graaf van den Broek sneuvelt.

Hendrik Fredrik verrast Erkelens.

(*u*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 524 *vers.* GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 496.

1607. gen. Hy kreeg hier Graaf Henrik van den Berge gevangen, die 'er, kort te vooren, binnen gekomen was (*v*). Graaf Fredrik, Henriks Broeder, als wilde hy zig wreeken, over 't ongeluk, deezen overgekomen, nam voor, Aardenburg, door heimelyk verstand met eenigen uit de bezetting, te verrassen. Doch de aanslag werdt, even by tyds, ontdekt, en de verraaders gestraft (*w*).

Aanslag op Aardenburg.

't Kasteel te Groningen, geslegt.

Omtrent deezen tyd, beslooten de algemeene Staaten het Kasteel, in 't jaar 1600, te Groningen gestigt, op ernstig aanhouden van Burgemeesteren en Raad der Stad (*x*), wederom te doen slegten. De tyd en eene strenge Regeering hadden de gemoeden, daar, eindelyk, tot rust gebragt: waarom men wanvoeglyk oordeelde, een bewys van overheersching te laaten onder een volk, dat gelyke vryheid met de overige Vereenigde Gewesten genoot. Ook stondt Groningen nu onder 't bewind van Magistraaten, op wier trouwe voor 't Gemeenebest en den Hervormden Godsdienst de Staaten ten volle gerust konden zyn. 't Kasteel werdt dan, tot groote blydschap der Ingezetenen, in 't laatst van Louwmaand, ten gronde toe, afgebroken (*y*).

XXXII. Ontwerp

De Engelschen, omtrent deezen tyd, eene Maatschappy van koopluiden hebbende op-

(*v*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 525 *vers.*
(*w*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 526.
(*x*) Resol. Holl. 5-21 *Decemb.* 1606. *bl.* 335.
(*y*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 525 *vers.* Grotii *Hist. Libr.* XVI. *p.* 504.

opgeregt, om in Amerika te handelen, hadden eenige schepen gezonden naar Gujane en naar Virginie, welk laatste geweest zy meenden eerst ontdekt te hebben; wanneer zy 't deezen naam, zo veel betekenende als *Maagden-Land*, ter eere van Elizabet, die toen over hen regeerde, gegeven hadden. Doch hunne eerste onderneemingen slaagden ongelukkiglyk. Zy gaven nogtans den Ingezetenen der Vereenigde Gewesten, met naame den Hollanderen en Zeeuwen, sterke gelegenheid, om te denken aan de opregting eener nieuwe Westindische Maatschappye, in deeze Landen. Eenige ryke Koopluiden hadden een Ontwerp opgesteld, volgens welk, deeze Maatschappy, voor zesendertig jaaren Oktroi verkreegen hebbende, door de algemeene Staaten, met twee tonnen schats, jaarlyks, zes jaaren lang, ondersteund worden zou, en voorts bestierd, omtrent op dezelfde wyze, als de Oostindische Maatschappy bestierd werdt (z). Ernstelyk werdt dit Ontwerp voorgestaan van veelen, dryvende „ dat men, „ den oorlog naar Amerika overvoerende, „ den Spanjaard aantasten zou, daar hy „ zwakst was, en van waar hy, nogtans, „ zyne meeste inkomsten kreeg. Dat een „ groot deel van Amerika, zig strekkende „ naar beide de poolen, nog onbekend „ was. Dat een ander deel, van 't Eiland „ Trinidad tot aan de middellyn, onbe„ heerd lag. Dat de Spaansche bezettingen, „ in

1607. tot het opregten eener Westindische Maatschappye.

Redenen voor en tegen het zelve.

(z) Resol. Holl. 27 Jany — 1 July 1606. bl. 174.

1607. „ in het overig gedeelte, ver van een la-
„ gen, en ligtelyk te bemagtigen zouden
„ zyn. Dat de Landzaaten in Amerika,
„ verbitterd op de Spanjaarden, geheele
„ Legers zouden uitleveren, die men, met
„ voordeel, zou konnen aanvoeren tegen
„ den vyand. Dat men zelfs het mensch-
„ dom dienst kon doen, met het voort-
„ planten des waaren Christelyken geloofs,
„ onder zulke woeste volken." Maar an-
deren bragten hiertegen in „ dat de oorlog,
„ met naame ter zee, aan menigvuldige
„ zwaarigheden onderhevig was; waarvan
„ de togt van Van der Does een tastbaar
„ voorbeeld uitleverde. Dat de Spanjaard,
„ schoon, tot hiertoe, schier altoos, on-
„ gelukkig ter zee, geschaapen stondt,
„ meer ervaarenis in zeekrygen te beko-
„ men, gelyk de onzen, door den tyd,
„ bedreevener geworden waren in den oor-
„ log te lande; waarop zy, in 't eerst, wei-
„ nig roem draagen konden. Dat het te
„ groot een werk was voor veertig sche-
„ pen zulk eene ongemeten' zee te bezet-
„ ten, alwaar havens en reeden geslooten
„ ten waren, en de toevoer, ja het water
„ zelf, in korten tyd, ontbreeken zou. Dat
„ wel niet alle Plaatsen bezet waren door
„ de Spanjaards, maar alle zulken, ten
„ minste, daar winst te doen, en wat te
„ haalen was, of daar men bekwaamst kon
„ landen. Dat men, geland zynde, nog
„ een Leger zou moeten hebben, om de
„ Spaansche regementen te verdryven: 't
„ welk, indien 't al, van hier, kon worden

„ over-

„ overgevoerd, het uitrusten eener tweede 1607.
„ Vloote vorderen zou, om Spanje te be-
„ sluiten, op dat van daar, geen nieuwe
„ onderstand kwame: al het welke zo
„ zwaare kosten zou vereischen, dat de
„ middelen der Koopluiden niet alleen;
„ maar de middelen van den gantschen
„ Staat, daartoe, te kort schieten zouden.
„ Dat men, te vergeefs, bouwde op 't
„ bondgenootschap der Amerikaanen, die
„ van geene trouw wisten, en tegen wel-
„ ken zelven, men zig, door sterkten, zou
„ moeten verzekeren. Dat alle vreemde-
„ lingen by hen gehaat waren, en sommi-
„ gen zig met menschenvleesch verzadig-
„ den. Dat de Ingezetenen van Azie veel
„ beschaafder waren, en dat men, nog-
„ tans, ook daar, de vriendschap hadt moe-
„ ten verwisselen in eene soort van dwing-
„ landy; door veelerlei trouwloosheden en
„ verraaderyen geperst zynde; waaruit,
„ ligtelyk, af te neemen was, wat van de
„ verbonden met de wildste volken des
„ aardbodems te wagten zou zyn." Op
deeze wyze, spraken toen van de vaart op Westindie zulken, die de Vredehandeling, onlangs wederom op het tapyt gebragt, zogten te vorderen, met naame de Advokaat Oldenbarneveld, die, ligtelyk, voorzag, dat het opregten eener Westindische Maatschappye den oorlog moest doen duuren; waartoe anderen, meer dan hy, geneigd waren: 't welk deezen sterk deedt dringen op de uitvoering van het gemaakt ontwerp. Doch 't behoefde den voorstan-

1607. deren der Vredehandelinge niet veele moeite te kosten, om 't werk te doen haperen. De naaryver der Steden, die, elk om 't zeerst, de uitrusting zogten naar zig te trekken, was zo groot, dat men ligtelyk eene spaak in 't wiel kreeg. Ook verklaarden eenigen zig vierkant tegen een Oktroi, waarby het haalen van Zout uit Amerika bepaald zou worden (*a*); schoon deeze handel, door 't neemen van verscheiden' schepen, en door de laage pryzen van 't Zout, nu genoegzaam geheel vervallen was (*b*). De opregting der Westindische Maatschappye bleef dan, nog eenige jaaren, agter.

'T Blyft steeken.

De draad der geschiedenisse leidt ons nu, van zelve, tot het verhaal der Vredehandelinge, van welke wy gewaagd hebben; die, in haar beloop en uitkomst, naauwlyks wedergade gehad heeft, onder de handelingen, in welken onzen Staat immer is ingewikkeld geweest. Doch deeze stof is te gewigtig en te uitgebreid, om, binnen de enge perken van dit Boek, beslooten te worden.

(*a*) Resol. Holl. 5-21 *Dec.* 1606. *bl.* 331. 6 *Maart* 17 *July* 1607. *bl.* 67, 216. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 526 *vers.* 527, 528. GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 505 *& seqq.*
(*b*) VELIUS Hoorn, *bl.* 529.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Filips de III. neigt tot vrede. De Aartshertogen insgelyks.* II. *Opening der handelinge, van den kant der Aartshertogen. Antwoord der Staaten.* III. *Drie verschillende meeningen op 't stuk der Vrede, hier te Lande.* IV. *Men is 't eens, om de vryheid van den Staat vooraf te bedingen. Oldenbarneveld beweegt Maurits, om in 't openen der handelinge te bewilligen.* V. *Pater Jan Neyen komt in Holland. Zyn voorslag. Wapenschorsing voor agt maanden geslooten.* VI. *De algemeene Staaten geeven 'er kennis van aan de byzonderen. Bededag.* VII. *Heemskerks zeetogt. Hy wordt, voor Gibralter, doorschooten. Zyne Vloot behaalt de zege.* VIII. *Neyen dringt op het opontbieden der Vloote. Raadpleegingen deswege. Aankomst van een Fransch gezantschap.* IX. *Inzigten van Henrik den IV. op de Vredehandeling. Zyn gesprek met der Staaten Gezant, François Aarsens.* X. *Onderzoek, of hy gestaan hebbe naar de heerschappy over de Vereenigde Geweesten. Be-*

kwamheid van zynen Gezant Jeannin. Last der Fransche gezanten. XI. *Zy worden gehoord en beantwoord. Nadere verklaaring der Wapenschorsinge.* XII. *Neyen zoekt den Griffier Aarsens om te koopen. Deez' ontdekt het.* XIII. *De Staaten verzoeken de Koningen van Groot-Britanje en Deenemarke en eenige Duitsche Vorsten om goeden raad. Zy handelen met Jakob den I. Jeannins behendigheid.* XIV. *De bekragtiging der Wapenschorsinge, door Filips, voldoet niet. Men belooft eene betere. De Vloot wordt t' huis ontbooden.* XV. *Gewoel voor en tegen de handeling. Ongenoegen tusschen Prinse Maurits en Oldenbarneveld. Nadere bekragtiging overgebragt. Waarom 's Graavenhaage tot handelplaats verkooren werdt.* XVI. *Wapenschorsing verlengd. Besluit op de hoedanigheden der vyandlyke gezanten.* XVII. *Deensche en Duitsche gezanten in den Haage. De Keizer begeert, dat men hem, voor de handeling, kenne.* XVIII. *Een vyandlyk geleide geslaagen. De Aartshertogen danken eenig volk af. De Beemster wordt droog gemaakt.* XIX. *Warwyks en Maateliefs verrigtingen in Oostindie.* XX. *Opschudding te Embden.* XXI. *Henrik de IV. bevredigt den Paus met de Venetiaanen.* XXII. *Verbond tusschen Frankryk en de Staaten. Handeling met Engeland. Verschillen over den Lakenhandel en Visschery. Voorslag der Duitsche Vorsten.* XXIII. *De vyandlyke gezanten komen in den Haage. Krygen gehoor.* XXIV. *Men begint de onderhandeling over eene Vrede. Vryheid*

heid der Vereenigde Gewesten erkend. Twist over de Vaart op de Indien. XXV. *Nuttigheid des Indischen handels.* XXVI. *Eenige redenen tegen de Vaart op de Indien.* XXVII. *Besluit der algemeene Staaten op dit stuk. Zy zoeken een einde van de handeling te maaken. Nieuwe hevigheden over de Indische vaart.* XXVIII. *Punten der Spaanschen. Hunne inzigten op 't stuk van den Godsdienst.* XXIX. *Punten der Staaten. Richardots ernst.* XXX. *Verbond tusschen Groot-Britanje en de Staaten.* XXXI. *Handel over eenige byzondere punten. Staats Brabant begeert stem in Staat.* XXXII. *Vreemde tydingen ontrusten de Staaten.* XXXIII. *Spaansche Huwelykshandeling in Frankryk.* XXXIV. *En in Engeland. Verdere spraak van Huwelyken.* XXXV. *De Spaanschen eischen afstand van de Indische Vaart en vryheid voor de Roomschen, in de Vereenigde Gewesten. De Vredehandeling wordt afgebroken.*

DE veldtogten der twee laatst verloopen' jaaren waren zo gelukkig uitgevallen voor den vyand, dat men, naar 't zig uiterlyk liet aanzien, niets minder dan eene Vredehandeling te wagten hadt, toen de weg daartoe, van de zyde der Aartshertogen, onverhoeds, geopend werdt. De kosten van den kryg, die nu, ten minste, driehonderdduizend Kroonen ter maand beliepen, vielen den Koning van Spanje, al sedert eenige jaaren, zo lastig, dat hyze niet

1607.

I. Redenen, die den Koning van Spanje neigen tot vrede.

1607. niet langer zag goed te maaken. Ook hadt de Markgraaf Spinola, die hem, tot hiertoe, met geheel zyn vermogen, onderfteund hadt, nu al zyn geloof verlooren. Zyne jongfte poogingen, om, over de ftroomen, tot in 't hert der Vereenigde Geweften, door te dringen, waren, door de wakkerheid van Prinfe Maurits, gedeeltelyk, verydeld; en hy hadt meer niet konnen doen, dan eenige fterke Plaatfen overmeefteren, die bezwaarlyk te houden zouden zyn, als de Staaten, onderfteund door Frankryk, eens wederom befluiten mogten, tot eenen aanvallenden kryg, die hun, te vooren, zo wel gelukt was. Hy voorzag ook, dat hy, by mangel van geld, zynen toeleg, om dieper in 't Land te dringen, niet zou konnen voltrekken, en in plaats van den roem, tot hiertoe, verworven, niet dan fchande te wagten hadt: waarvoor hem, zelfs de zwaare fchulden, in welken hy zig gefteken hadt, bereids deeden vreezen: hebbende hy, in de twee naaft verloopen' jaaren, zo getuigd wordt, wel veertien millioenen gefpild (*a*). Hierom drong hy Filips fterk tot het openen eener Vredehandelinge, waartoe de Staaten, dagt hy, nu ligter dan voorheen, zouden befluiten. Eenige Spaanfche Grooten, met naame de *Hertog van Lerma*, vertoonden hem ook „ dat „ men, na eenen veertigjaarigen kryg, den „ vyand fteeds zag aanwaffen in kragten; „ dat hy, van tyd tot tyd, groote voor- „ dee-

Spinola raadt 'er toe.

Ook eenige Spaanfche grooten.

(*a*) HOOFTS Brieven *N.* 3. *bl.* 3.

„ deelen behaalde ter zee, en zig, met 1607.
„ heimelyke en openbaare bondgenootschappen, hadt weeten te ſterken; dat „ men, hierom, eindelyk, de wapenen „ behoorde neder te leggen, en zig met „ den vyand verdraagen, tot dat 'er gelegenheid kwame, om hem, met meerder „ voordeel, te beoorloogen." By deezen raad, kwamen de klagten der Portugeezen, die den Koning, dagelyks, voorhielden, „ dat hunne ſchepen, door de Staatſchen, „ genomen, hunne volkplantingen in Ooſtindie overmeeſterd, hun koophandel en „ ſcheepvaart geſtremd en bedorven werden. Dat het, hierom, eens tyd werdt, „ een einde te maaken van deezen ſchadelyken kryg, die, by gebrek van penningen, door het muiten van 't Krygsvolk, met ſchande zou moeten geſtaakt „ worden, zo men geen eerlyk verdrag „ ſloote, met den vyand." Min kragtige redenen dan deezen zouden in ſtaat geweeſt zyn, om den jongen Vorſt, die gezet was op zyne wellusten, en onbedreeven in den oorlog, naar vrede te doen haaken. En nog kwamen 'er anderen by. De geſchillen tuſſchen den Paus en den Staat van Venetie, in welken hy zig geſteken hadt, dreigden hem met eenen kryg in Italie, dien hy onmogelyk zou konnen voeren, zo lang hy met den Nederlandſchen belemmerd bleef. Voorts was hem ter ooren gekomen (*b*), dat

De Portugeezen ſmeeken er om.

(*b*) *Voiez* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 367. *Edit. de* 1695. *in* 12°.

1607. dat de Koning van Frankryk toeleg maakte, om de Vereenigde Gewesten, onder zekere voorwaarden, te hegten aan zyne heerschappy, 't welk hy hieldt meer te zullen strekken tot afbreuk zyner grootheid, dan of hy den Staaten de vryheid verleende met de vrede. Men wil, dat het gerugt hiervan, met hoe veel of hoe weinig grond, zal hierna onderzogt worden, voorbedagtelyk, verspreid was, door zulken, die 't voornaam beleid der zaaken hadden, hier te Lande, om Spanje, sterker, te neigen tot vrede. Nog werdt 'er gemompeld, dat de Mooren, met Staatsche schepen, naar Spanje zouden oversteeken, om zig van Granada en andere gewesten, eertyds, door hen bezeten, wederom meester te maaken. Filips dan, bewoogen door zo veel zekers en onzekers, hadt zyne stem gegeven tot het openen der Vredehandelinge. De Aartshertogen neigden 'er van zelven toe. Albertus, van jongs op, geschikt tot den Kerkelyken staat, kinderloos, en reeds merkelyk bejaard, verkoor het gerust bezit van 't gene hy hadt, boven de onzekere hoop op meerder, die de oorlog geeft. Ook vielen hem en zyner Gemaalinne hard de zugten en traanen der Landzaaten, die, door 't geduurig muiten des Krygsvolks, door de toeneemende lasten, en door 't verloop van neering en handel, tot groote behoefte gebragt waren (c). Zy be-

Ook neigen 'er de Aartshertogen toe.

(c) GROTII Hist. *Libr.* XV. *p.* 500, 501.

besłooten dan ligtelyk, tot het aanvangen der Vredehandelinge. 1607.

Walraven van Wittenhorst, Heer van Horst en Drossaard van den Lande van Kessel, was, reeds in Bloeimaand des jaars 1606, in den Haage geweest, om de gemoeden te ondertasten. Doch alzo Prins Maurits toen in 't Leger was, kon hy weinig uitregten. In Wintermaand, kwam hy, verzeld van Meester *Joan Gevaarts*, Geheimschryver van Turnhout, wederom herwaards. Beide woonden zy op eenen bodem, die brandschatting betaalde, waarom hun het gaan en keeren gemakkelyker viel. Zy vervoegden zig toen by eenige voornaame Leden van den Staat, met naame, by Prinse Maurits, Graave Willem Lodewyk, en den Advokaat Oldenbarneveld (*d*), en vertoonden daar last van de Aartshertogen, in Bloeimaand gegeven, en nader bevestigd, voor weinige dagen, waarby bleek „ hoe „ genegen hunne Hoogheden waren, om „ de Vredehandeling, zo dikwils afgebro„ ken, wederom te hervatten, wenschen„ de zy, alleenlyk, dat de Vereenigde „ Staaten, wien niet onbekend was, dat „ de Aartshertogen niets vorderden, dan „ 't gene hun met regt toekwam, voorsloe„ gen, wat zy, tot hunne verzekering, „ noodig oordeelden, en stellende het aan „ derzelver keur, of men, heimelyk of o„ penlyk, over vrede of over bestand, in „ onderhandeling treeden zou." Doch alzo

II. Eerste opening tot de Vredehandeling van de zyde der Aartshertogen.

(*d*) Negotiat. de JEANNIN Tom. I. p. 3.

1607. zo zy geene Brieven hadden aan de algemeene Staaten, werdt hun voorslag niet in de volle Vergadering gebragt. Gevaarts vertoog, hierop, naar Brussel, en keerde, met deeze Brieven, in Louwmaand deezes jaars, te rug. Men gaf hun toen gehoor ter algemeene Staatsvergaderinge; alwaar zy, openlyk, verklaarden, 't gene zy, te vooren, in 't byzonder, gezeid hadden.

Antwoord der Staaten aan derzelver gezanten.

Doch alzo zy wederom gewaagden van het regt der Aartshertogen, vonden de Staaten raadzaam, hun te antwoorden „ dat elk „ wist, dat de Aartshertogen geen het min„ ste regt op de Vereenigde Gewesten had„ den, dan 't gene zy, uit overwinninge, „ hoopen mogten. De Staaten, daarente„ gen, die zig, na 't bevestigen hunner vry„ heid, in één lighaam vereenigd hadden, „ mogten de Leden, van dit lighaam afge„ scheurd, met het hoogste regt, te rug „ eischen, door de wapenen, welker regt„ vaardigheid, door de magtigste Konin„ gen en Vorsten, met welken zy zig ver„ bonden hadden, reeds voor lang, erkend „ was. Zy bleeven, hierom, by 't besluit, „ welk zy ook, onlangs, den Keizer ver„ klaard hadden, dat zy met hen, die hun„ ne vryheid, door eene gewaande over„ dragt van hun regt, zogten te vernieti„ gen, geene veilige, goddelyke, noch „ eerlyke vrede sluiten konden (*e*)." Wittenhorst, met dit antwoord, naar Brussel gekeerd, schreef, terstond hierop, van daar, „ dat

(*e*) Resol. Holl. 9 *Febr.* 1607. *bl.* 38 enz.

„ dat hem gebleeken was, dat de Aarts- 1607.
„ hertogen niet voorhadden by de hande-
„ ling iet te winnen, maar alles zogten te
„ laaten in den staat, waarin het toen
„ was (*f*)."

Op deeze wyze, was de Vredehandeling begonnen. Doch eer wy derzelver voortgang verhaalen, zal 't niet ondienstig zyn, wat nader te ontvouwen, wat 'er, op dit stuk, in de Vereenigde Gewesten, gedagt en geoordeeld werdt. De verschillende gevoelens van grooten en kleenen in 't gemeen konnen, agt ik, tot deezen drie, gebragt worden. De meesten hielden de vrede, zo alsze van de Staaten begeerd zou worden, voor hoopeloos, en oordeelden, dat de tegenwoordige onderhandeling, gelyk alle de voorgaanden, op niet zou uitloopen. Anderen waren van gedagten, dat men geene vrede sluiten moest, al kon men schoon, op billyke voorwaarden. En wederom anderen, dat men zulke voorwaarden zou konnen bedingen, waarop het geraaden ware, zig te verdraagen met den vyand. 't Volk in 't gemeen en de Predikanten waren ingenomen met de eerste meening, of neigden tot de tweede. Van den aanvang des oorlogs af, was hun ingedrukt geweest, dat de vyand, met alle onderhandelingen, niets anders beoogd hadt, dan de Landen, op nieuws, onder zyne heerschappy te brengen, waarna hy, gelyk voorheen, 's Lands vryheid verdrukken en

III. Drie verschillende meeningen op 't stuk der Vredehandeling in de Vereenigde gewesten.

Sommigen houden eene billyke Vrede hoopeloos.

(*f*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f*. 532.

1607. en den gezuiverden Godsdienst verdryven zou. Zyn woord en beloften waren, dagtenze, niet te vertrouwen, en 's Lands eenige veiligheid gelegen in den oorlog. Doch onder hen, die naauwer kennis hadden van den staat der dingen, vondt men 'er, die wel voorzagen, dat de Aartshertogen en de Koning van Spanje zelf meer afstaan zouden willen dan voorheen, en dat men, veelligt, door bemiddeling van Frankryk en Engeland, ook veiliger voorwaarden zou konnen bedingen: maar zy hielden, desonaangezien, den oorlog, voor als nog, heilzaamer voor den Staat dan de vrede; zo om dat de Landen, tot hiertoe, niet kwalyk gevaaren waren, by den oorlog, en geschaapen scheenen, den vyand, in beide de Indien, merkelyke afbreuk te zullen doen; als, om dat hy, vrede gemaakt hebbende, altoos, op zyne luimen leggen zou, om den Staaten eenen kans af te zien, en onverhoeds op 't lyf te komen: zynde het, naar reden, te wagten, dat Filips nimmer zou vergeeten, wat regt hy, eertyds, op de Vereenigde Gewesten gehad hadt. Zy waren, daarenboven, bedugt, dat de gewesten, die, geduurende den oorlog, uit vreeze voor den gemeenen vyand, vereenigd gebleeven waren, na 't sluiten van de vrede, in twist en verdeeldheid vervallen mogten; waaronder de vyand, ongetwyfeld, sterk roeijen zou, om 'er zyn voordeel mede te doen. Prins Maurits neigde tot deeze gedagten: de Krygsoversten en 't volk van oorloge in 't gemeen, niet dan nadeel verwagten-

Anderen zyn voor den oorlog, al kon men schoon vrede hebben.

tende van 't afleggen der wapenen, vielen hem gereedelyk toe. Ook was 't Land vervuld met luiden, die hun bestaan vonden uit het gene tot het voeren van den kryg te water en te lande gemaakt en geleverd moest worden: waarom zy, meer dan anderen, afkeerig waren van de vrede. Veele Koopluiden in Holland en Zeeland waren zelfs bedugt dat de Handel, met de vrede, te rug keeren mogt naar Antwerpen, vanwaar hy, gedeeltelyk, herwaards geweeken was (g). De party, die den oorlog dreef, was, derhalve, nog sterk, in deeze twee gewesten. Doch men vondt 'er ook, hier en elders, die eene vrede, met behoudenis van de vryheid, wenschelyk en noodig hielden voor den Staat; en dagten, dat men zig van de tegenwoordige gelegenheid bedienen moest, om zulk eene vrede te verkrygen. De Advokaat van Holland, Joan van Oldenbarneveld, was volkomenlyk in dit gevoelen. Hy wist, dat Holland alleen, in de laatste negen jaaren, onaangezien men de Impoften op de gemeene middelen geweldiglyk hadt verhoogd, wel zesentwintig millioenen guldens agteruit gegaan was; dat dit gewest zulke zwaare lasten niet lang zou draagen konnen, en daarom reden hadt, naar vrede te verlangen (h). De meeste Steden neigden tot zyne meening. En onder de andere gewesten, waren 'er, die, 't vuur thans nader voor de

1607.

Anderen zyn voor eene redelyke vrede.

(g) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 124.
(h) Remonstr. van J. v. OLDENBARNEVELD *in zyn Leeven bl.* 157.

1607. de ſcheenen hebbende dan Holland of Zeeland, ſterk genoeg, indien niet te ſterk, naar vrede haakten. 't Gemeen, in deeze geweſten, die meeſt met de wapenen tot de Vereeniging gebragt waren, helde, als meeſt Roomſchgezind, nog, meer of min, naar de Spaanſche zyde (*i*), waarom zy grooter gevaar liepen van, door heimelyke of openlyke aanſlagen, overweldigd te worden. De Wethouders der Steden in dezelven, de Hervormde Leer belydende, wisten, dat hun gezag uit hebben zou, zo dra de vyand tot hunnent meeſter werdt, waarom zy zig, door de Vrede, dagten te vestigen in 't bewind. En 't was, veelligt, eene ſtreek van Staatkunde geweeſt, om hen tot Vrede te neigen, dat de Bondgenooten hun, eenigen tyd herwaards, van behoorlyken onderſtand verſteken gelaaten hadden (*k*). De meeſte Leden der algemeene Staatsvergaderinge waren, derhalve, van gedagten, dat men de opening tot eene billyke Vrede niet van de hand wyzen moeſt: en welke voorwaarden men, vooral, hadt te bedingen, leedt geen verſchil.

IV. Men is 't eens, dat men, vooraf, de erkentenis der vryheid

Sedert dat wylen de Prins van Oranje den Staaten van Holland en Zeeland, ten tyde der Vredehandelinge te Breda, in den jaare 1575, vermaand hadt, geene Vrede te ſluiten, die met Gods eer en 's Lands voorregten en veiligheid ſtreedt (*l*), hadt men,

(*i*) *Voiez* Negotiat. de JEANNIN *Tom.* II. *p.* 20, 30, 481. *Tom.* III. *p.* 143.

(*k*) *Vide* GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 501.

(*l*) VII. *Deel*, *bl.* 28.

men, in alle de volgende Vredehandelingen, deeze punten in 't oog gehouden. In 't eerst, begreep men egter, dat 'er aan voldaan zou geweest zyn, wanneer men zig, met behoudenis van den Godsdienst en voorregten, op goede verzekering, wederom begeven hadt, onder de gehoorzaamheid des Konings van Spanje. Wy hebben, te vooren, gezien, dat men zig, op deezen voet, te Breda (*m*), en te Keulen (*n*), met den Koning van Spanje, zou hebben willen verdraagen. Doch na 't afzweeren van deezen Koning, in den jaare 1581, veranderde men van gedagten. Men begon zig, sedert, aan te merken als een vry volk, en werdt, in deeze meening, bevestigd, toen uitheemsche Mogendheden, met naame Frankryk en Engeland, niet schroomden, gezantschappen van hier te ontvangen, en herwaards te zenden, en plegtige verbonden te sluiten met de Staaten. Men begreep, gevolgelyk, dat men geene eerlyke vrede maaken kon, dan waarby de Staaten voor vry en onafhangkelyk erkend werden. Vryheid van Godsdienst en behoudenis van voorregten waren, dagt men, geene punten, die men van Spanje of van de Aartshertogen te bedingen hadt. De Staaten, de oppermagt in zig zelven hebbende, konden hunnen onderzaaten vryheid van Godsdienst en allerlei voorregten genieten laaten, zonder daartoe iemants verlof te be-

1607.
van den Staat behoort te bedingen.

(*m*) VII. *Deel*, *bl.* 46.
(*n*) VII. *Deel*, *bl.* 310.

1607. behoeven. De erkentenis hunner vryheid en onafhangkelykheid was dan het voornaame punt, welk zy, in alle de Vredehandelingen, na de Keulsche, in 't oog gehad hadden. Zy gaven 't, in 't eerst, hunnen partyen, bedektelyk, te verstaan; doch verklaarden 't, allengskens, met duidelyke woorden (o); en deeze hunne verklaaring was oorzaak, dat alle de voorige Vredehandelingen, vrugteloos, waren afgeloopen. De Koning van Spanje en de Aartshertogen lieten zig, bezwaarlyk, en niet dan door den uitersten nood, beweegen, tot zulk eene erkentenis. Tegenwoordig, was het punt van de vryheid en onafhangkelykheid der Vereenigde Gewesten ook het voornaamste, welk men, by de Vredehandeling, dagt te bedingen. Zelfs was men 't eens, om de onderhandelingen niet aan te vangen, voor dat men dit punt verworven hadt. Men hadt het, hierom, vreemd gevonden, dat de Aartshertogen van hun regt op de Landen gewaagd hadden, en Wittenhorst zulk een rustig antwoord gegeven, als wy, hierboven, te boek gesteld hebben.

Oldenbarneveld beweegt Prins Maurits om in het openen der han-

Oldenbarneveld, die meest voor de Vrede yverde, begreep nogtans, dat hy den Prins, bezwaarlyk, tot deezen stap zou konnen doen besluiten. Hy vondt, hierom, geraaden, hem eerst tot het hooren van den vyand over te haalen, en allengskens verder in te wikkelen. Hy vertoonde hem dan, „ dat

(o) VIII. *Deel, bl.* 207, 396, 413, 480. IX. *Deel, bl.* 11, 66, 120.

„ dat het aanvangen eener handelinge, die, 1607.
„ door den vyand, voorgeslaagen werdt, delinge
„ niet te verwerpen was, alzo het den Ko- te bewil-
„ ning van Engeland, die den kryg, sedert ligen.
„ eenigen tyd, slegts aangezien hadt, op-
„ wekken zou, om den Staaten kragtiger
„ te ondersteunen. Ook zou de Koning
„ van Frankryk, die, gelyk niet donker-
„ lyk bleek, grooter uitzigt hadt dan op
„ een bloot bondgenootschap met de Staa-
„ ten, tot het toebrengen van daadelyke
„ hulpe bewoogen worden, wanneer hy
„ zag, dat hun de weg tot vrede openstondt,
„ rekenende het beide deeze Mogendhe-
„ den van hun belang, dat het vermogen
„ van Spanje geknakt werdt, door den Ne-
„ derlandschen oorlog. Doch hy was 't
„ eens met den Prinse, dat men zig in gee-
„ ne handeling inlaaten moest, zonder de
„ erkentenis van de vryheid en onafhang-
„ kelykheid der Landen vooruit te bedin-
„ gen." Maurits, 't zy hy zig verbeeldde, dat men dit laatste niet ligtelyk verwerven zou; of dagt, dat zig, onder 't handelen, van zelven, eenige zwaarigheden zouden opdoen, waardoor de handeling zou afgebroken worden; of dat het hem te haatelyk scheen, zig, terstond en openlyk, tegen eene Vredehandeling, op billyke voorwaarden, te verzetten, liet zig overhaalen, door den Advokaat (*p*).

Met Wittenhorst was, laatstelyk, van Brus- V. Pater Jan Neyen

(*p*) Grotii Hist. *Libr.* XVI. *p.* 509. Negotiat. de Jeannin *Tom.* III. *p.* 106.

1607. Brussel herwaards vertrokken, Pater *Jan Neyen*, Overste der Minderbroederen van zyn geweest. Zyn Vader, Maarten Neyen, was van Zeeuwsche afkomst geweest, en hadt, weleer, de zyde des Prinsen van Oranje gevolgd: gelyk ons, uit het voorig gedeelte deezer geschiedenisse (*q*), gebleeken is. De Zoon was wel ter taale, niet onbedreeven in Staatszaaken, en, in Spanje en te Brussel, nu en dan, in gewigtige gelegenheden gebruikt. Men hieldt deezen man bekwaamer dan Wittenhorst, om den handel te vervolgen; waartoe hy, eerlang, volmagt kreeg. In 't eerst, hieldt hy zig, eenigen tyd, in stilte, te Ryswyk op, ondertastende, midlerwyl, aan welke zwaarigheden, de Vredehandeling meest stondt te haperen. Daarna, voor Prinse Maurits gebragt, verstondt hy, dat 'er geene hoop altoos was, om in handeling te treeden, zo de Aartshertogen de Vereenigde Nederlanden niet vooraf, met ronde woorden, voor vrye volken verklaarden. Hierop, begaf hy zig naar Brussel; doch keerde, binnen weinige dagen, te rug, en, gehoor verworven hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, leverde hy brieven over van de Aartshertogen, gedagtekend den dertienden van Lentemaand, en behelzende „ dat „ zy, oorloogens moede, gezind waren, „ met de algemeene Staaten der Vereenig- „ de Nederlanden, *in* * *hoedanigheid en als* „ *dezelven houdende, voor vrye Landen, Pro-* „ *vin-*

Komt herwaards. Wie hy was.

De Aartshertogen bieden aan, met de Staaten, als met vrye volken, te willen handelen.

* *Qualité.*

(*q*) VII. *Deel, bl.* 14.

„ *vincien en Staaten, waarop zy niet en* § *ei-* 1607.
„ *schen*, in onderhandeling te treeden, o- § *preten-*
„ ver eene eeuwige Vrede, of over een *deren.*
„ Bestand van twaalf, vyftien of twintig
„ jaaren, ter keure van de Staaten, op re-
„ delyke voorwaarden, en op deeze, on-
„ der anderen, dat elk zou blyven bezitten,
„ 't gene hy tegenwoordig bezat, ten wa-
„ re men, wederzyds, te raade werdt, ee-
„ nige Steden of Landschappen te verwis-
„ selen. Voorts wildenze Nederlanders
„ magtigen, tot de handeling, en verzog-
„ ten, dat de Staaten een gelyk getal wil-
„ den benoemen, en plaats en tyd tot de
„ byeenkomsten kiezen. 't Zou, eindelyk,
„ dagtenze, tot beter bevordering der
„ handelinge dienen, en hun niet onaange-
„ naam zyn, zo de Staaten, van nu af,
„ konden bewilligen, in eenen stilstand
„ van wapenen, te water en te lande, in
„ Spanje en hier, voor den tyd van agt
„ maanden. Doch omtrent de voornaame
„ handeling, behoefden zy zig niet te ver-
„ klaaren, voor den eersten van Herfst-
„ maand (*r*)." De inhoud deezer Brieven gaf geen klein genoegen aan de algemeene Staaten. Men vondt 'er eene verklaaring in, die voor eene volkomen' erkentenis van de vryheid en onafhangkelykheid der Vereenigde Gewesten genomen werdt, schoonze vervat was, in zulke bewoordingen, die niet vry waren van dubbelzinnigheid.

(*r*) Resol. Holl. *Maart* 1607. *bl.* 77 *enz.* Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 532 *vers.*

1607. heid. Zeker, te handelen met de Staaten, *als dezelven houdende* voor vrye volken, kon, of voor eene regelregte erkentenis van derzelver vryheid genomen worden, of slegts betekenen, dat men hen, geduurende de handeling, als vryen zou aanmerken. *Niets te* * *eischen* op de Vereenigde Gewesten was ook geene duidelyke erkentenis, dat men hiertoe geen regt hadt; maar kon uitgelegd worden van 't gene men daadelyk deedt, zonder dat het bepaalde, wat men, t'eenigen tyde, zou konnen en mogen doen. Doch de Staaten schynen ongeraaden gevonden te hebben, over de uitdrukkingen te ziften. Zy wisten, wat zy begeerd hadden, en oordeelden best, de verklaaring der Aartshertogen, als volkomen beantwoordende aan hunne begeerte, aan te merken. Voorts, bevroedende, dat zy ter zee volkomen meester en in Ruitery verre de sterksten waren; vondenze dienstig, de wapenschorsing voor agt maanden niet verder aan te neemen „ dan dat, geduurende dien „ tyd, niet geoorlofd zou zyn, eenige Stad „ of Sterkte te belegeren, of in te neemen, „ eenigen inval of inlegering te doen, of „ eenige nieuwe schansen op te werpen, en „ dit nog wel, onder beding, dat de Koning van Spanje, binnen drie maanden, „ 't Verdrag bekragtigen, en de Vereenigde Gewesten, insgelyks, voor vrye Landen erkennen zou." Men floot dit, op den twaalfden van Grasmaand, met Neyen, die beloofde, 't Verdrag, tegen den vier-

Aanmerkingen op deeze uitbieding.

* pretenderen.

Wapenschorsing, met eenige bepaaling, voor agt maanden, gesloten.

en-

entwintigſten, door de Aartshertogen, te zullen doen beveſtigen, mids zulks ook, tegen dien tyd, geſchiedde, door de Staaten (*s*). Prins Maurits hadt, te ligter, bewilligd, in het ſluiten der Wapenſchorſinge, op den gemelden voet, om dat men, terwyl zy duurde, den vyand, met het meeſte voordeel, door de Ruitery, te lande, en door 's Lands Vloot, ter zee, zou konnen beſchadigen, en ondertuſſchen, tegen 't gene hy, met de meeſte hoop van goeden uitſlag, zou konnen onderneemen, beveiligd was. De Aartshertogen beveſtigden 't Verdrag van Wapenſchorſing, ten beſtemden tyde. De algemeene Staaten deeden 't van gelyken, hunne bekragtiging naar Lillo zendende, met *Dirk van der Does*, die, door de Aartshertogen, met eenen gouden keten, beſchonken werdt. Ook gaf Albertus, terſtond, bevel, om de ſoldaaten binnen de bezettingen te houden, en de zeeluiden en viſſchers, die binnen Duinkerken gevangen zaten, op vrye voeten te ſtellen. Neyen, voorwendende, dat 'er in 't Verdrag eenige duiſterheden waren, over welken hy nadere opheldering van de Staaten begeerde; doch, inderdaad, op dat hy den ſtaat der Vereenigde Landen van naby doorſnuffelen zou, en heimelyk arbeiden, tot bevordering van den handel; verzogt, dat van der Does verlof voor hem verwerven wilde, om wederom naar den Haage te

1607.

Van der Does met der Staaten bekragting naar Lillo gezonden,

(*s*) Reſol. Holl. 27 *Maart* 1607. *bl.* 127. METER. XXVIII. *Boek*, *f.* 532 *verſ.* 533.

1607. te keeren. Van der Does schreef 'er over aan de Staaten: en, geen zeker antwoord bekomende, hieldt hy voor toegestaan, 't gene hem niet verbooden was, en nam den Monnik met zig te rug naar Holland (*t*).

brengt Neyen wederom met zig naar Holland.

VI. Midlerwyl, hadden de algemeene Staaten dienstig gevonden, den byzonderen Landschappen kennis te geeven van 't gene 'er, in den Haage, geslooten was, en hun, den dertienden van Grasmaand, aangeschreeven „ dat zy, met goedvinden van „ Prinse Maurits en den Raad van Staate, „ eene soort van Wapenschorsing hadden „ aangegaan, voor den tyd van agt maanden, met de Aartshertogen Albertus en „ Izabelle; die begeerd hadden, met hen, „ als met vrye volken, in verdere handeling van vrede of bestand te treeden. Dat „ men zig, wegens dit laatste, te verklaaren hadt, voor den eersten van Herfstmaand, voor welken tyd, men de Koningen van Frankryk en Engeland en andere Vorsten zou konnen raadpleegen, „ en by zig zelven overleggen, wat verder „ gedaan, of gelaaten diende." Voorts oordeeldenze, in deeze gewigtige gelegenheid, behoorlyk „ dat men 's Hemels zegen, door „ openbaare smeekingen, zogt te verwerven, ten welken einde, zy eenen algemeenen Vast- en Bededag, tegen den negenden van Bloeimaand, hadden uitgeschreeven (*u*). De Bededag werdt, ten be-

De algemeene Staaten geeven den byzonderen kennis van de gesloote' Wapenschorsing,

en schryven eenen Bededag uit.

(*t*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 533.
(*u*) Resol. Holl. 17 *April* 1607. *bl.* 133. METER. XXVIII. *Boek*, *f.* 533.

bestemden dage, gehouden: en men merkte toen op, dat de Predikanten, elk naar dat hy gezind was, of uitweidden in den lof der vrede, of 't volk met haat tegen de Spaanschen vervulden. Ook raakten de gemoeden van 't gemeen, na deezen dag, over 't stuk der Vredehandelinge, meer en meer, aan 't beweegen. Eenige Leden der Regeeringe ook, die de eerste voorslagen tot handeling hadden laaten doorgaan, om dat zy dagten, dat 'er geen gevolg op komen zou, begonden, uit het keeren van den Monnik, te vermoeden, dat de zaak ernst zou worden, en kreegen berouw van hun zwygen. Sommigen beschuldigden Van der Does, dat hy eene zaak van zo veel gevolg, zonder last, op zig genomen hadt. Anderen begeerden te weeten, volgens welk een besluit, Neyen zig verstout hadt, op der Staaten bodem te komen (v). 't Liet zig, in 't eerst, derhalve, aanzien, dat hy weinig slaagen zou, in zyn oogmerk.

1607.

Sommigen toonen afkeer van de Vredehandeling.

Ook maakte de tyding, die men, in Bloeimaand, uit Spanje kreeg, de Landzaaten heeter naar 't voortzetten des oorlogs. De Staatsche Vloot hadt eene heerlyke zege behaald, voor Gibraltar, waarvan wy nu de voornaamste byzonderheden moeten melden.

De ongelukkige uitslag van den zeetogt des voorleeden jaars hadt de Staaten, sterk aangezet door de Oostindische Maatschappye, doen besluiten, om, met het voorjaar, eene

VII. Heemskerk wordt met eene Vloot te-

(v) Grotii Hist. Libr. XVI. p. 511.

1607. eene tweede Vloot naar Spanje te zenden.
Jakob van Heemskerk, de zelfde, die den gevaarlykften togt naar Nova Zembla gedaan, en federt, gelukkiglyk, in de Indien, geoorloogd hadt, hadt het opperbevel over de Vloote, die, zesentwintig fchepen van oorloge en vier voorraadfchepen fterk zynde, in Lentemaand, uit Texel, in zee geloopen was. Voor zyn vertrek, hadt hy verzekerd, dat het Vaderland hem dood of leevend bedanken zou, en geene andere foldy begeerd, dan dertien ten honderd van den buit, dien hy, boven de vyfhonderdduizend guldens, zou veroveren. En zeker hy werdt van niemant voor geldgierig, van elk, veeleer, voor roemzugtig gehouden, fchoon hy, in gewaad en houding, niets verwaands vertoonde. Hy hadt onbepaalden laft van de Staaten, om te doen 't gene hy, ten meeften dienfte van de Landen, zou geraaden vinden. Voortgezeild tot op de kuften van Spanje, hadt hy reeds beflooten, de Taag in te loopen, en de Indifche fchepen, die voor Lisbon lagen, aan te taften. Doch uit eenige kondfchappers, in fchyn van koopluiden, afgezonden, en uit Franfche en Engelfche fchepen, die hem ontmoet waren, verftaan hebbende, dat de meefte fchepen, van voor Lisbon, onder zeil gegaan waren, en dat 'er eene fchoone Vloot Spaanfche Oorlogsfchepen lag in de Baaye van Gibraltar, wagtende op de Nederlandfche Koopvaardyfchepen, die uit de Middellandfche zee, door

gen Spanje in zee gezonden.

Zyn laft.

't

't naauw van de Straat naar den Oceaan zouden willen, verandert hy van gedagten, en wendt den ſteven derwaards, zeilende, naar hem de wind diende, nu nader aan de Afrikaanſche, dan digter onder de Spaanſche kuſten. In de Baay van Gibraltar, lagen thans negen Spaanſche Gallioenen en twaalf andere Oorlogsſchepen ten anker, onder *Don Juan Alvarez d'Avila.* De Vloot was rykelyk voorzien van geſchut, en van bootsvolk en zeeſoldaaten. Ook hadden zig, op de eerſte tyding, dat de Staatſche ſchepen, omtrent Kadix en S. Lukar, gezien waren, veele edelen en vrywilligen begeven naar de Vloote, om hunne trouw jegens den Koning te doen blyken. De Admiraal hadt zevenhonderd ſoldaaten op; de Onder-Admiraal omtrent vyfhonderd. Heemskerk nu, met den ogtend van den vyfentwintigſten van Grasmaand, de Straat zynde ingeloopen, en Krygsraad belegd hebbende, werdt, eenpaariglyk, beſlooten, dat hy en Lambert Henrikszoon, anders Mooy Lambert, Agter-Admiraal of Schout by Nagt van de Maaze den Spaanſchen Admiraal zouden aantaſten; dat *Laurens Jakobszoon Alteras*, Onder-Admiraal van Zeeland, en Hopman *Bras* van Hoorn den vyandlyken Onder-Admiraal bevegten zouden, en dat de overige ſchepen op de verdere vyandlyke Gallioenen zouden aanzetten, twee tegen een. De Admiraal elk hierop tot zynen pligt vermaand hebbende, werdt 'er een dronk gedaan, en de eed van

1607.

Hy komt voor Gibraltar.

1607. van getrouwheid vernieuwd, waarna de Bevelhebbers, ieder naar zyn boord, te rug keerden. D'Avila, schepen, zo veel kleiner dan de zynen, op hem ziende afkomen, vraagde eenen gevangen, dien hy aan zyn boord hadt, *wat hy dagt, dat men voorhebben mogt*, en begon hertelyk te lagchen, toen men hem antwoordde, *dat hy verwagten moest, dat men hem, terstond, slag zou leveren*, zyn eenig Admiraals schip sterker schattende, dan de gantsche Staatsche Vloot. Doch als hy, kort hierna, zag, dat deeze hem, meer en meer, naderde, kapte hy 't anker, en liep digt onder de Stad, van zins, den anderen schepen 't spits te laaten afbyten. Maar Heemskerk, blyvende by zyn opzet, zeilt de meeste vyandlyke Gallioenen voorby, en regt aan op d'Avila. Hy hadt, vooraf, al den buit beloofd aan hem, die den Admiraal overweldigde, en eene vereering voor 't afhaalen der vyandlyke vlagge. Doch, om door de schielykheid meer schriks te baaren, wilde hy niet geschooten hebben, voordat men den vyand digt genaderd was. Hieruit ontstondt, dat d'Avila, nu ziende, dat het hem gelden zou, eerst vuur gaf; doch zonder veel schade te doen. Toen lost Heemskerk de boegstukken, draait den Admiraal op zyde, werpt het anker, en klampt hem, zonder uitstel, aan boord. Hy stondt nu midden op zyn schip, toen d'Avila hem de tweede laag gaf. En een kogel, een' ander', omtrent hem, gedood hebbende, neemt

Tast de Spaansche Oorlogsvloot aan.

Wordt doorschooten.

JACOB VAN HEEMSKERK,
Admiraal.

neemt hem 't linker been weg, en kort daarop het leeven. In zyn uiterste, vermaande hy de zynen nog, om 't begonnen werk, wakkerlyk, te volvoeren, en in 's vyands nederlaage den troost te zoeken over 't verlies van hunnen Admiraal. Hopman *Pieter Willemszoon Verhoef* van Amsterdam, die op 't Admiraals schip geboodt, hieldt zynen dood verborgen, en vervolgde 't gevegt; dat, na 't lossen der stukken op de regter zyde, met musketten, zynen gang ging. Mooi Lambert, die Heemskerk kort gevolgd was, geeft den vyand de laag van agteren, en klampt hem toen, op de andere zyde, aan boord. De andere schepen mengden zig ook in den stryd, naar 't geval zig opdeedt, en niet naar de gegeven' orde. Want, terwyl Alteras draalde, met het aantasten van den Spaanschen Onder-Admiraal, werdt deeze, door drie andere schepen, bevogten: waarby zig, eerlang, nog een vierde voegde. De Onder-Admiraal raakte, eindelyk, ligter laage in brand, waarop de onzen van hem afhielden, en de vlam bluschten, die reeds, tot in hunne eigen' zeilen, overgeslaagen was. 't Vyandlyk schip, verlaaten van de Spanjaards, die zig, met zwemmen, zogten te bergen, brandde af, tot op het water. Een ander Gallioen, waaruit, Hopman *Henrik Janszoon* of *Lange Henrik*, van Amsterdam, kort te vooren, gedood was, onderging het zelfde lot. Nog een ander Gallioen, te bersten geschooten, ging te gron-

1607.

Zyne schepen vervolgen 't gevegt,

1607. gronde. Doch eenige ſchepen, zo Spaanſchen als Staatſchen, elkanderen niet durvende aan boord klampen, hielden ſchutgevegt van verre, met gelyke ſchade byna, van wederzyde. Midlerwyl, werdt ook uit de Stad en 't Kaſteel van Gibraltar gevuurd op de onzen. De dikke nevels van rook, verwekt door 't ſchieten, hadden nu den nademiddag in eenen nagt veranderd, toen een der grootſte Spaanſche ſchepen, door zyn eigen buskruid, opgeſprongen, de Stad en 't ſtrand zo yſſelyk deedt dreunen, en de naaſte ſchepen in zo groot een gevaar bragt, dat de Spanjaards, verbyſterd door ontſteltenis, ſchielyk de ankers kapten, en tegen 't ſtrand aanliepen. 't Admiraals ſchip alleen, want d'Avila zelf was kort na Heemskerk geſneuveld, hieldt het gevegt nog gaande, tegen twee, en daarna tegen drie ſchepen. Maar toen 'er, eindelyk, de vlag afgehaald was, ontzonk den vyanden de moed. De onzen, in grooten getale, overgeſprongen zynde, ging 't 'er eer op een moorden, dan op een vegten. Eene groote menigte van Spanjaarden, in zee geſprongen, werdt doorſchooten of doorſteken. De gevangenen, op 't Admiraals ſchip gevonden, bekwamen hunne vryheid en verhaalden, dat twee ſoldaaten, de een na den ander', gezonden, om hun, geduurende 't gevegt, het leeven te beneemen, door twee kogels, geveld waren, en dat, daarna, hunne ketens, door eenen derden ſchoot, waren

en behaalen de zege.

ren los gesprongen. 't Gevegt was nu geëindigd, met den nagt na den vyfentwintigsten van Grasmaand. Doch den volgenden morgen bevondt men, dat het Admiraals schip, welk men, na de verovering, verzuimd hadt te bewaaren, met eenige Spanjaards, die zig op het zelve versteken hadden, naar den wal gedreeven was, alwaar het, door die van de Stad, in den brand gesteken werdt. De Staatsche Vloot bleef, twee geheele dagen, op de plaatse des gevegts, vervullende de gantsche kust en Kadix zelf met de vrees voor eene landing. Zy haalde nogtans meer roem dan voordeel uit deeze zege, en zeilde, eerlang, naar Tetuan, op de kust van Barbarye, om zig te herstellen. De Bevelhebber der Stad, een vyand der Spanjaarden, zogt de Staatschen te beweegen, om Ceuta, gelegen op de zelfde kust, en in de magt van Spanje, aan te tasten. Doch zy, heeter op buit dan op oorloogen, weezen deezen voorslag van de hand. Zy hadden honderd man voor Gibraltar verlooren, en hunne schepen en zieken zo dra niet hersteld, of zy verlieten Tetuan, en verdeelden zig derwyze, dat de meeste schepen, langs de Portugeesche kusten, kruissen zouden: anderen zouden naar de Vlaamsche, andere naar de Kanarische Eilanden loopen, en wederom anderen zig omtrent Kabo Verde ophouden. Twee Voorraadschepen keerden naar 't Vaderland, met de gekwetsten, die omtrent zestig in getal waren, en met 1607.

1607. het lyk des Admiraals, welk, den agtsten van Zomermaand, op 's Lands kosten, 't welk niemant, voor hem, te beurt gevallen was, begraaven werdt, te Amsterdam, in de oude Kerke, alwaar ook, eerlang, een' deftige Grafstede, ter zyner eere, opgeregt werdt (w).

VIII. Neyen verzoekt, dat de Staaten hunne Vloot opontbieden, en 't jongste Verdrag nader verklaaren.

De maar van de overwinning voor Gibraltar was nog niet in de Vereenigde Gewesten gekomen, toen Neyen, nu in den Haage, op den elfden van Bloeimaand, gehoor verwierf ter algemeene Staatsvergaderinge. Veelligt, hadt men, in Brabant, reeds, te post, kennis gekreegen van den slag. Immers de Monnik verzogt „ dat „ de Staaten hunne Vloot uit Spanje te „ rug wilden ontbieden; voorts nader ver„ klaaren, wat met het belegeren, inval„ len en inlegeren, in het jongste verdrag, „ gemeend werdt, en hem vrygeleide gee„ ven, om, van nu af, tot den eersten van „ Herfstmaand, over en weder, te reizen. Het opontbieden der Vloote hieldt hy „ betaamelyk, indien de Staaten gezind „ waren, alles aan te wenden, wat in hun „ vermogen was, tot bevordering der vre„ de, gelyk de Aartshertogen, daartoe, „ van hunnen kant, gezind waren, heb„ bende zy, ten blyke hiervan, nog on„ langs, vrywilliglyk en op het bloot ver„ zoek der Staaten, beloofd, te zullen be„ zorgen, dat de Koning van Spanje het „ jong-

(w) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 529, 530. Grotii *Hist. Libr.* XVI. *p.* 512-516. 519.

„ jongste Verdrag bekragtigde." Doch op deezen voorslag werdt langzaam beslooten (x). De Gewesten hadden nu een groot getal van de aanzienlykste gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge afgezonden, onder welken, de raadpleegingen, op al wat den Vredehandel betrof, traaglyk voortgingen. Ook kreeg men, kort hierop, by gerugte, kennis van den zeeslag: 't welk sommigen deedt oordeelen, dat men de Vloot vooral niet moest doen te rug keeren; maar 't geluk vervolgen, en onder de wapenen van vrede handelen. Prins Maurits merkte aan „ dat men, de Vloot te „ rug roepende, van het genomen besluit „ zou afwyken, en de wapenschorsing te lan„ de ook uitstrekken over de zee (y)." Anderen begreepen, daarentegen, dat men, door het herroepen der Vloote, behoorde te toonen, dat men eene goede vrede zogt. Kon deeze niet getroffen worden; de zee stondt altoos open, en men kon, altoos, eendragtelyk, de wapenen opneemen, om zig niet slegts over de oude ongelyken; maar ook over den hoon eener bespottelyke Vredehandelinge te wreeken (z).

1607. Raadpleegingen op deezen voorslag.

De Staaten waren nog bezig met diergelyke overleggingen, toen zy, byna op eenen tyd, zekere kennis kreegen van den slag voor Gibraltar en van de aankomst van een buitengewoon Gezantschap uit Frankryk, welk, op den tweeëntwintigsten van Bloei-

Aankomst van een Fransch gezantschap.

(x) Resol. Holl. 1 *May* 1607. *bl.* 143.
(y) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 104.
(z) GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 516, 517.

1607. Bloeimaand, te Vlissingen, geland was.

IX. Inzigten van Henrik den IV. op de Vredehandeling en oorzaaken van zyn misnoegen tegen de Staaten.

Henrik de IV. nam te veel deel in 't gene den Vereenigden Gewesten betrof, dan dat hy de begonnen' onderhandeling met Spanje en de Aartshertogen, met onverschilligheid, zoù hebben konnen aanzien. Hy besloot, hierom, een waakend oog te houden, over 't gene 'er gehandeld werdt, en 't gantsche werk, naar zynen zin, te doen beleiden. Ook meende hy meer dan ééne reden van misnoegen te hebben, tegen de Staaten: waarvan wy, eer wy voortgaan, eenige nadere opening moeten doen. Na 't sluiten van de Vrede tusschen Spanje en Engeland, in 't jaar 1604, hadt Koning Jakob, of uit eigen' beweeging, of opgewekt door den Spaanschen Gezant, trek getoond, om zig nader met Spanje te verbinden, door middel van een Huwelyk, tusschen Prinse Henrik, zynen oudsten Zoon, en de Infante van Spanje. Filips streelde hem, eenen geruimen tyd, met deeze hoop, en liet zig zelfs verluiden, dat hy der Infante de Nederlanden, na de dood der Aartshertogen, wilde doen afstaan (*a*), zo de Koning van Groot-Britanje nalaaten wilde, de Staaten te ondersteunen. Jakob, verblind door de verwagting van het bezit dier gewesten, in welken hy reeds eenige Steden in zyne magt hadt, begon, omtrent het begin des jaars 1606, de Staaten aan te zoeken, tot een Verdrag met Spanje, en met de Aartshertogen, waarvan hy bemiddelaar

(*a*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 253.

laar en waarborg zou zyn. Hy vertoonde 1607.
hun zelfs eenige glimpige voorwaarden, hem toegezonden uit Spanje (*b*). Doch alzo deezen, waarschynlyk, aanliepen, tegen de vryheid en onafhangkelykheid van den Staat, die men, zo men zig ooit verdroeg met den vyand, vooruit bedingen wilde, vondenze geheel geenen ingang. Ook hieldt men, hier te Lande, Koning Jakob zo zeer ingenomen met de uitgestrektheid van het Koningklyk gezag, dat men zig weinig goeds van zyne bemiddeling belooven kon. Men wist, dat hy den Staaten, om hunnen opstand tegen den Koning van Spanje, den naam van weêrspannelingen plagt te geeven (*c*): waaruit alleen genoeg kon afgenomen worden, welke voorwaarden hy voor hun zou zoeken te bedingen, en hoe dezelven stonden gehouden te worden.

Henrik de IV. kreeg de lugt haast van 't gene Koning Jakob in den zin hadt: en oordeélde 't van zyn belang, deeze handeling te stuiten. François Aarsens, der Staaten Gezant aan 't Hof van Frankryk, in Sprokkelmaand des jaars 1606, eenen keer zullende doen naar den Haage, kreeg last mede van Koning Henrik, om hem, het antwoord zyner meesteren te rug te brengen, op deeze drie vraagen „ 1. of zy zig zel-
„ ven, met de hulp hunner nabuuren, kon-
„ den handhaaven, in den staat, waarin zy
„ toen

(*b*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 23.
(*c*) DANIEL *Tom.* X. *p.* 343.

1607. „ toen waren? 2. welke geneigdheid zy „ hadden tot vrede, welke middelen om- „ ze te bekomen; en of zy, tot verkry- „ ging en verzekering derzelve, de tus- „ schenkomst des Konings behoefden? 3. „ welke voordeelen zy den Koning dagten „ toe te voegen, in geval hy den oorlog „ aan Spanje verklaarde? en of zy, zig „ werpende in de armen van zyne Maje- „ steit, de vrye oefening van den Katholy- „ ken Godsdienst zouden willen gedoo- „ gen?" Uit deeze vraagen, blykt niet donkerlyk, dat Henrik, zo wel als Jakob, of naar de heerschappy der Vereenigde Geweften stondt, of ten minste naar meerder gezag over dezelven: 't welk ook niet vreemd schynen moet, als men aanmerkt, dat deeze heerschappy, te vooren, beide aan Frankryk en aan Engeland aangeboo- den was, en dat de Koningen, de Vereenigde Gewesten, van tyd tot tyd, ziende toeneemen in vermogen, nu meer reden hadden dan eertyds, om dezelve te begeeren.

Maar Aarsens, in Frankryk te rug gekeerd, bragt, op 's Konings vraagen, geen ander bescheid, dan „ dat hy 'er, noch „ met de Staaten, noch met de voornaam- „ ste Leden der Regeeringe, over hadt „ durven handelen: en te minder, om dat, „ van wege den Koning van Groot-Britan- „ je, voordeeliger aanbiedingen gedaan „ werden." Den veldtogt des jaars 1606 ongelukkiglyk geëindigd zynde voor de

Staa-

Staaten, hieldenze by Koning Henrik aan, 1607.
om eenen onderſtand van drie millioenen
in 't jaar, in de plaats van een millioen, welk hy hun, tot hiertoe, hadt bygezet. De Koning gaf te verſtaan, dat men, meer onderſtand begeerende, hem ook, in andere opzigten, behoorde te vergenoegen. Ondertuſſchen kreeg hy, van verſcheiden' kanten, berigt, dat de Staaten, zonder hem te kennen, met de Aartshertogen hadden begonnen te handelen. Aarſens toonde zig, hierover, ten hoogſten verwonderd, boodt aan, op nieuws, een' keer naar den Haage te willen doen, en ten minſte te wege te brengen, dat men geen Verdrag ſloote met den vyand, buiten bewilliging des Konings van Frankryk. Ook ſloeg hy voor, nu, de vraagen te willen doen, welken hy, de laatſte reize, verzweegen hadt: waarin de Koning bewilligde. Aarſens kwam dan, in Louwmaand deezes jaars, in den Haage. Kort hierna, onderſteunde de Koning de Staaten, met zeshonderdduizend guldens, verwagtende, gelyk hy, naderhand, verklaarde, dat men geen Verdrag maaken zou met de Aartshertogen, zonder hem te kennen. Hierop volgde de wapenſchorſing voor agt maanden, die geſlooten werdt, eer Aarſens wederom naar Frankryk keerde. De Staaten hadden 'er den Koning eerſt na het ſluiten kennis van gegeven: 't welk eene der oorzaaken was van zyn misnoegen tegen hen.

Doch hierby was eene tweede gekomen.

1607. Terstond na Aarsens komst in Holland, verspreidde zig een gerugt, dat Henrik de Regeering der Vereenigde Gewesten dagt te veranderen, en, door het inhouden van den gewoonlyken onderstand, de Staaten te dwingen, om hem de Heerschappy af te staan. De Engelsche Agent in den Haage beschuldigde, kort hierop, den Onder-Bevelhebber van Vlissingen „ dat hy het besluit dier Stad en van gantsch Zeeland, „ om de heerschappy den Koning van „ Frankryk op te draagen, niet verhinderd „ hadt (*d*)." Zo ver liep de argwaan der Engelschen vooruit. Aan 't Spaansche Hof vondt dit gerugt zelfs ingang, en Pater Neyen heeft, naderhand, getuigd, dat het veel toegebragt heeft, om de Aartshertogen niet slegts, maar ook den Koning van Spanje sterker te doen neigen tot de Vredehandeling (*e*). De Koning van Frankryk hieldt zig, ondertusschen, zeer beledigd door dit gerugt, 't welk hy meende door Aarsens verspreid te zyn (*f*): schoon deeze beweerde, dat hy de gemelde drie vraagen, die gelegenheid tot dit gerugt gegeven hadden, niet, van 's Konings wege, maar, als uit zig zelven, en slegts aan eenige byzondere Persoonen gedaan hadt (*g*). Nogtans vind ik, dat men, in Sprokkelmaand, ter Vergaderinge van Holland, geraad-

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 128.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 367.
(*f*) Instruct. *aux* Srs. Jeannin & de Buzanval, *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 20 & *suiv.*
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 87, 101, 115.

raadpleegd heeft, op eenen zeer gewigtigen voorſlag van Aarſens: waarover men niet dan tot meeſten dienſt der Landen en tot beſt genoegen des Konings begeerde te beſluiten (*h*). 1607.

X. Onderzoek naar den grond van 't vermoeden, dat Henrik de IV. naar de heerſchappy der Vereenigde Geweſten ſtondt.

Doch hoe zeer ook de Koning zig gehoond rekende, dat men, hem, openlyk, verdagt hieldt van eenen toeleg op de vryheid der Vereenigde Geweſten; verſcheiden' egte ſtukken van deezen tyd toonen, dat dit vermoeden niet geheel zonder grond was. In het laatſte Berigtſchrift, omtrent twee jaaren na deezen, aan de Franſche Gezanten gegeven, begeert de Koning, „ dat zy Prins Maurits zoeken te winnen, „ op dat hy zyner Majeſteit begunſtigen „ mogt, wanneer men, t'eenigen tyde, ge„ raaden vondt of genoodzaakt werdt, de „ Regeering te veranderen (*i*).” Te vooren, hadt een zyner Staatsdienaaren aan den Heere Jeannin, Hoofd des Gezantſchaps, geſchreeven: „ zo de Staaten den „ Koning willen inwikkelen in den oorlog, „ moetenze iets ongemeens voor hem doen. „ Hy heeft 'er, openhertiglyk, met u over „ geſproken, en houdt zig verzekerd, dat „ gy de voorkomende gelegenheid, om 'er „ met * *Lorme* en † *Charme* van te hande„ len, niet verzuimd hebt, noch zult ver„ zuimen - - De ‡ *Serjant* wil de zaak niet „ door haaſtigheid bedorven hebben. Hy „ vertrouwt alles aan de beſcheidenheid

* *Prins Maurits.*
† *Oldenbarneveld.*
‡ *De Koning van Frankryk.*

„ en

(*h*) Reſol. Holl. 15 *Febr.* 1607. *bl.* 50.
(*i*) Dern. Inſtruct. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 75.

1607. „ en voorzigtigheid van * *Cicomore* alleen „ (*k*).” En in eenen anderen Brief. „ Eenigen zeggen, dat *onze Serjant* niet verlangen moet, dat de † *Antes* ryker en „ magtiger worden, dan zy reeds zyn, om „ redenen, die gy, ligtelyk, bevroeden „ kont (*l*).” Welken nu deeze redenen waren, kan men afneemen uit een gesprek van Jeannin met Prinse Maurits, in de tegenwoordigheid der Prinsesse Weduwe van Oranje en van Graave Willem Lodewyk, te vooren, gehouden, waarin hy vertoonde „ hoe 't, zo men op nieuws wilde oorloogen, niet redelyk ware, dat de Koning zyn geld en Staaten waagde, zonder 'er iets by te winnen,” daarby voegende „ dat men de Vereenigde Gewesten „ geheel Fransch moest maaken.” Doch Maurits hadt hem geantwoord „ dat het „ nu de tyd niet was, om hier van te reppen ---, zo men de Landen niet eerder „ Spaansch dan Fransch wilde zien (*m*).” De Advokaat Oldenbarneveld hadt 's Konings toeleg ook zo wel begreepen, dat hy, zyne Majesteit niet beter wist te vleijen, dan met zynen Gezant te verklaaren, „ dat men, te raade wordende de Regeering te veranderen, en een Vorstendom te „ maaken van den vryen Staat, den Koning „ van Frankryk, voor alle Vorsten, kiezen „ zou.” En Jeannin, die dit schryft, voegt 'er by „ dat hy, voor zyn vertrek van hier, „ nog

* *Jeannin.*

† *De Staaten.*

(*k*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 474.
(*l*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 372.
(*m*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 53.

„ nog meer lichts wegens dit ſtuk uit den „ Advokaat zou zoeken te trekken (*n*)." Doch hiervan kwam niets. 1607.

Wy hebben deeze dingen, ſchoon laater geſchreeven en voorgevallen, hier willen byeenvoegen, op dat men zien zou, met wat grond, Henrik de IV. misnoegd was over een gerugt, welke zyne inzigten, misſchien, een weinig vergroot en verdraaid, maar nogtans niet geheel buiten de waarheid, voorſtelde. Ondertuſſchen, nam hy zyn misnoegen hierover en over 't ſluiten der wapenſchorſinge, zonder hem te kennen, voor de eerſte reden, tot het afzenden van een plegtig gezantſchap, herwaards; waartoe *Pieter Jeannin*, *Paul Chouart*, *Heer van Buzanval*, 's Konings gewoonlyke gezant by de Staaten en *Elias de la Place*, *Heer van Ruſſy*, werden aangeſteld. De laatſte was tot Buzanvals opvolger geſchikt (*o*). Jeannin, die 't beleid der zaaken ſtondt te hebben, was, eertyds, een der voornaamſte aanhangeren van 't Huis van Lotharingen geweeſt; doch, zynen zoen, te gelyk met den Hertoge van Mayenne, van den Koning verworven hebbende, werdt hy, ſedert, in de gewigtigſte Staatszaaken, gebruikt. Ook verhief de Koning hem tot eerſten Preſident van Bourgondie. Hy was bedreeven in de regten en in alle andere deelen der geleerdheid; doch door en door ervaaren in de Staatkunde, en zyns gelaats en zyner redenen

Wie Jeannin was.

(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 67.
(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 115.

1607. nen zo volkomen meester, dat hy, schryven sommigen, openhertigst scheen, wanneer hy zyne gedagten allermeest verborgen hieldt (*p*). Ook hadt hy zulke doorslaande blyken gegeven van trouwe aan zynen Koning, dat deeze hem 't geheim van 't gezantschap naar Holland geheellyk toevertrouwde. De Koning hadt hem en zynen medegezanten onder anderen gelast, „ den Staaten eer tot vrede dan tot oorlog; doch allerminst tot bestand te raaden (*q*).” Ook moestenze „ 't gezag van Prinse Maurits en van 't gantsche Huis van Nassau zoeken te bevestigen en te vermeerderen, zo egter, dat het byzonder belang niet gesteld werdt boven 't gemeen. Met den Advokaat Oldenbarneveld, met den Griffier Aarsens en andere voornaame luiden, moestenze, insgelyks, goed verstand houden. Voorts, werdt hun bevolen, te bezorgen, dat de Staaten geen verder verdrag slooten, met de Aartshertogen of anderen, buiten kennis en bewilliging des Konings, die ook een nieuw en goed verbond van onderlinge bescherming begeerde op te regten met de Staaten (*r*).” Van eenige andere punten van hunnen last zullen wy, hierna, moeten gewaagen.

Last der Fransche Gezanten.

IX. De Fransche Gezanten spoedden zig, terstond

Zy wor-

(*p*) GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 517. Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *au commencement.*

(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 215.

(*r*) Instruct. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 31, 34, 35, 37, 39, 40.

ſtond na hunne aankomſt te Vliſſingen, naar den Haage, alwaar zy, den agtentwintigſten van Bloeimaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor kreegen. Jeannin voerde het woord. Hy ſprak eerſt, in 't breede, van de dienſten, door zynen Koning, aan deezen Staat beweezen. Daarna, viel hy aan 't klaagen, over hun, die zyne Majeſteit hadden zoeken verdagt te maaken, als ſtondt hy naar de heerſchappy over de Vereenigde Landen. Ook merkte hy 't aan, als eene ſoort van ondankbaarheid, dat men zig, dus verre, ingelaaten hadt in handeling met den vyand, zonder den Koning te kennen. Doch hy verklaarde, ten beſluite „ dat zyne Majeſteit, met „ het afzenden van zulk een plegtig gezantſchap toonde, dat hy niet gezind „ was, de vriendſchap af te breeken; maar „ den Staaten, bleevenze in den oorlog, „ zyne hulp kwam aanbieden, of wildenze „ de wapenen afleggen, eene billyke en „ voordeelige vrede zou bezorgen. Over „ al 't welke, de gezanten verzogten, met „ gemagtigden der Staaten, in onderhan„ deling, te treeden (*s*).” De Advokaat Oldenbarneveld beantwoordde deeze aanſpraak heuſchelyk, het ſluiten der wapenſchorſinge verſchoonende, met den tegenwoordigen bekrompen ſtaat van 's Lands geldmiddelen. Op het gerugt wegens 's Konings oogmerken, antwoordde hy nu, met kor-

1607.

den gehoord.

en beantwoord.

(*s*) Prem. Propoſ. *dans les* Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 116.

1607. Prinse Maurits, en begaf zig toen naar Neyen, die aanving, met hem, beleefdelyk, te bedanken, om dat de Vredehandeling, door zyn toedoen, eenen aanvang genomen hadt. Ook was 't waar, dat Neyen, in Holland gekomen, door middel van *Krauwels*, die Aarsens in den bloede bestondt, den eersten toegang ten zynen huize gekreegen hadt. De Monnik vervolgde: „ dat hem niet onbekend was, in h[illegible]
„ groot een gevaar Aarsens zig gestel[illegible]
„ zou hebben, zo de zaaken eenen ande[illegible]
„ keer genomen hadden, zynde ee[illegible]
„ Staat, door veelen bestierd, altoos [illegible]
„ naaryver en argwaan. Dat de Aarts[illegible]
„ togen hieruit zyne zugt tot de vrede[illegible]
„ Nederlanden hadden afgenomen, en gro[illegible]
„ te agting en genegenheid voor hem [illegible]
„ gevat. Dat zy hem, ten blyke hierva[illegible]
„ het Huis, welk hy te Brussel bezeten
„ hadt, wederom inruimden, voorhebben[illegible]
„ de hem, hierna, grooter' geschenken te
„ doen. Dat de Markgraaf Spinola hem,
„ als 'er vrede, of bestand voor negen jaa-
„ ren gesloten werdt, vyftigduizend Kroo-
„ nen beloofde; waar van hy een schrifte-
„ lyk bescheid voortbragt, met de eigen
„ hand van Spinola getekend (1);" daarby
voegende „ dat hy bereid was, hem, op

dat

(1) In zekere verklaaring van den Griffier Aarsens, eenige jaaren laater gegeven, en waarvan wy, in 't XXXIX. *Boek*, § XXIV. nader zullen gewaagen, wordt dit bescheid genoemd eene Obligatie van Spinola van tagtigduizend Dukaaten, spreekende op een' Koopman van Amsterdam, *Henrik Beekman* genaamd.

CORNELIS VAN AARSENS,

HEER VAN SPYK,

Griffier van de Staaten Generaal.

del. naar 't Origineel van Mierevelt *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excudit 1753.

„ dit bescheid, vyftienduizend Kroonen 1607.
„ te doen tellen, waar en wanneer hy be-
„ geerde." Voorts boodt Neyen hem, uit Spinolas naam, een' diamant van geene kleine waarde aan, voor zyne Huisvrouwe. Aarsens bedankte voor 't huis, welk hy oordeelde hem, ook uit kragte van 't Verdrag, waarop Brussel overgegaan was, toe te komen; doch weigerde, eenigen tyd, de overige geschenken te aanvaarden. Ten laatste nogtans nam hy den diamant en het handschrift; doch ontdekte zyn wedervaaren aan den Prinse en aan den Advokaat. Maurits begreep, dat de zaak nog eene poos bedekt blyven moest; doch sloeg het bewaaren der geschenken, 't welk hem Aarsens gevergd hadt, van de hand. Deez', naderhand, door brieven van Neyen, vermaand om de vyftienduizend Kroonen te ontvangen, vreesde, met reden, dat zo hagchelyk een geheim, eens tot zyn nadeel, uitberften mogt, en besloot, den gantschen handel, ter algemeene Staatsvergaderinge, open te leggen. Hy deedt het: en de Staaten stelden het handschrift en den diamant, in handen van hunnen Thesaurier (z) Joris de Bie, man van beproefde trouwe. Doch Aarsens kon, midlerwyl, niet ontgaan den laster van 't gemeen, welk, zyn gedrag ten argste duidende, hem van slinkschen handel met den vyand beschuldigde: 't welk hem zo diep trof, dat hy te raade werdt, zig in openbaaren druk te ver-

Aarsens ontdekt het den Prinse en den Staaten.

(z) Negotiat. de JEANNIN Tom. I. p. 247.

1607. verdedigen (*a*). Ondertusschen, was Neyen, met het besluit der Staaten op de wapenschorsing, terstond, naar Brussel, te rug gekeerd.

XIII. De Staaten noodigen Groot-Britanje, Deenemarke en eenige Duitsche Vorsten, om hun goeden raad te geeven.

De onderhandelingen met de Fransche gezanten waren nu begonnen. Doch op dat zy geen' argwaan verwekken mogten by de andere Mogendheden, welker vriendschap men behoefde, beslooten de Staaten, de Koningen van Groot-Britanje en Deenemarke, en de Keurvorsten van de Palts en Brandenburg, welke twee laatsten, reeds in 't jaar 1605, beloofd hadden, hun, drie jaaren agtereen, met honderdduizend guldens, jaarlyks, te ondersteunen (*b*), ook te noodigen, om hun, in deeze gewigtige tydsomstandigheid, met goeden raad, te dienen. Naar Deenemarke gingen *Jakob Boelensz* van Amsterdam, *Nikolaas Jakob Simonszoon* van Hoorn, en *Jakob Magnus* van Middelburg, als gezanten der algemeene Staaten. Aan Koning Jakob, die van den staat der Vereenigde Gewesten nader berigt begeerde, werdt ook een buiten gewoon gezantschap gezonden, bestaande uit *Joan Berk*, Pensionaris van Dordrecht en Jakob van Maldere, bekleedende de plaats van den eersten Edele, ter Staatsvergaderinge van Zeeland (*c*). Zy deeden den Koning breede opening beide van de magt en inkomsten, die thans omtrent tien milloenen

Handel met Jakob den I.

(*a*) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 545 *verf.* 546. GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 518.
(*b*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 266.
(*c*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 533 *verf.* 537 *verf.*

nen, in 't jaar, beliepen (*d*), en van de 1607.
laſten van den Staat: vertoonende, tevens, hoe veel 'er, naar 't oordeel van den Prinſe en van den Raad van Staate, te kort ſchoot, om den oorlog, met hoop van eenen goeden uitſlag, te konnen voortzetten. De Koning gaf hun, met algemeene woorden, te verſtaan, dat hy de zaak zyner bondgenooten ter herte zou neemen. Gaarne zou hy gezien hebben, dat zy, geen Verdrag begeerende te ſluiten naar zynen zin, nog eenigen tyd, in oorlog gebleeven waren. Hy bevroedde, ligtelyk, dat, hiervan, zyne eigen' veiligheid en de behoudenis van Ierland, grootendeels, afhing, zo lang hy zig niet nader verbonden hadt met Spanje. Doch hy begreep tevens, dat het den Staaten meeſt ontbrak aan geld; welk hy hun, tot nog toe, nimmer verſtrekt hadt, en ook, tegenwoordig, niet wiſt te bekomen. Hy zag, derhalve, wel, dat het hem kwalyk voegen moeſt, te raaden tot den oorlog. Ondertuſſchen, hadt hy ook een kwaad oog op den handel der Franſche gezanten in den Haage. Om deezen gade te ſlaan, en deel te hebben in 't gene 'er geſlooten mogt worden, zondt hy, eerlang, *Richard Spencer* en Rudolf Winwood, welke laatſte gewoonlyke gezant by de Staaten, doch toen in Engeland was, naar Holland te rug (*e*), met laſt, om, te gelyk met de Franſche gezanten, aan 't gene

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 199, 403.
(*e*) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 158. Reſol. Holl. 4 *Sept.* en verv 1607. *bl.* 245, 246.

1607. ne 'er zou gehandeld worden, deel te neemen (*e*). De Staaten waren niet kwalyk te vrede, over dit dubbel gezantschap, in verwagting, dat het strekken zou, om hen beter voorwaarden te doen bedingen.

Behendigheid van Jeannin om de gezindheid van Maurits, Oldenbarneveld en anderen te ontdekken.

Terwyl de bekragtiging der wapenschorsing en der erkentenis van de vryheid der Vereenigde Gewesten, uit Spanje, verwagt werdt, handelden de Fransche gezanten, dagelyks, met Prinse Maurits, met den Advokaat Oldenbarneveld, en met de verdere Gemagtigden der Staaten: ook met den Engelschen gezant Winwood. Jeannin, doorsleepen in 't ontdekken der oogmerken, geliet zig, in 't eerst, dat zyn meester meest tot den oorlog neigde (*f*). Prins Maurits verklaarde hem, hierop, gelyke gezindheid te hebben. „ Zeeland was „ 't, vervolgde hy, met hem eens: ook „ Amsterdam, in Holland. Gelderland en „ Friesland staken vol Krygsvolk, welk „ geheel van hem afhing; waarom het hem „ niet zwaar vallen zou, deeze gewesten „ over te haalen tot zyne meening, die „ hy de veiligste hieldt voor den Staat (*g*)." De Advokaat zeide hem „ dat men, hier, „ ook oorloogens gezind was, zo de Ko„ ning van Frankryk zig openlyk verklaa„ ren wilde tegen Spanje, en de Staaten, „ met zwaare geldsommen, ondersteunen. „ Doch dat, by mangel van zulk een' on„ derstand, de staat hunner zaaken hen „ drong

(*e*) Grotii Hist. *Libr.* XVI. *p.* 519.
(*f*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 84.
(*g*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 98.

„ drong tot vrede, alzo zy, in oorlog bly- 1607.
„ vende, jaarlyks, zes millioenen te kort
„ zouden komen." Jeannin merkte aan, dat men nooit gewoon was, zulk een' geweldigen onderſtand te geeven, zonder 'er eenig voordeel tegen te bedingen: waarop de Advokaat hernam „ dat hy, dit
„ voorziende, den Staaten ook niet hadt
„ durven raaden, zyner Majeſteit zo veel
„ te vergen; dat men, veeleer, door be-
„ middeling der twee Koningen, eene vre-
„ de moeſt zoeken te verkrygen, waarby
„ de Vereenigde Geweſten vry verklaard,
„ en in ſtaat geſteld mogten worden, om
„ den Koning en Kroone van Frankryk
„ dienſt te doen (*h*)." Winwood verklaarde zig, zo wel als Jeannin, voor den oorlog (*i*): doch 't bleek haaſt, dat Koning Jakob niet gezind was, om 'er iet toe te ſchieten. Frankryk alleen wilde zig ook niet inbelaſten, met den vereiſchten onderſtand, dien Jeannin ſlegts op twaalf tonnen ſchats, in 't jaar, berekende (*k*): zo dat haaſt bleek, dat de Franſchen min voor den oorlog waren, dan zy, in 't eerſt, geſcheenen hadden. Jeannin en Buzanval deeden, in 't begin van Hooimaand, een' keer door de Steden Haarlem, Leiden en Amſterdam, die men zeide, dat zig verbinden wilden, om tegen de vrede te ſtemmen. De geſprekken, die zy toen met eenigen uit deeze Steden hielden, toonden, dat Frankryk de

Zyn inzigt ontdekt zig.

Hy doet een' keer, door Haarlem, Leiden en Amſterdam.

(*h*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 100.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 105.
(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 108.

1607. de vrede zogt: waarvoor zig deeze Steden nu ook eenpaarig verklaarden, mids menze, behoudens de vryheid van den Staat, verwerven kon (*l*).

XIV. Verreiken brengt twee bekragtigingen des Konings van Spanje herwaards.

De tyd van drie maanden, binnen welken, 't Verdrag, in Spanje, bekragtigd moest worden, was nu zo goed als verloopen, toen Spinola den Staaten, by brieven, om vrygeleide verzogt, voor den Audiencier, *Lodewyk Verreiken*, die, schreef hy, 's Konings bekragtiging stondt over te brengen (*m*). Men zondt het hem toe, en hy kwam, des nagts na den drie-entwintigsten van Hooimaand, in den Haage, aan (*n*). Aarsens bezogt hem, des anderendaags, uit den naam der Staaten, die hem, terstond, gehoor verleenden. Zyne Aanspraak was kort en beleefd. Hy noemde de Staaten *edele en mogende Heeren*, en Prins Maurits *doorlugtigsten Vorst*. Voorts leverde hy hun twee bekragtigingen over, eene van het eerste Verdrag met de Aartshertogen, en eene van de nadere verklaaring en uitbreiding van het zelve: te gelyk verzoekende, dat hy de eerste, na datze gelezen zou zyn, wederom naar zig neemen mogt. Men deedt hem buiten staan. De bekragtigingen werden, met aandagt, overwoogen. Doch men bevondt, terstond, dat zy geenszins voldeeden aan de belofte der Aartshertogen, en aan de verwagting der Staaten. De Koning verklaarde,

Zy voldoen den Staaten niet.

(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 224, 238.
(*m*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 533 *vers.*
(*n*) Resol. Holl. 17 *July enz.* 1607. *bl.* 109.

de, alleenlyk, dat hy de wapenſchorſing van waarde hieldt, zonder de Staaten voor vry te erkennen, ja zelfs zonder goed te keuren, dat zulks, door de Aartshertogen, geſchied was; zynde de woorden, die dit behelsden, uit het eerſte Verdrag, gelaaten. Ook waren de bekragtigingen alleenlyk op papier geſchreeven, en getekend, Yo el Rey, *Ik de Koning*, gelyk men, in Spanje, gewoon was, de Plakaaten, aan onderdaanen gerigt, te onderſchryven. De Staaten waren 't dan eens, dat de bekragtigingen verworpen moeſten worden. Men magtigde eenen uit ieder geweſt, om den Audiencier af te vraagen, of hy, mondeling of ſchriftelyk, nog iets hadt in te leveren, en zo neen, hem de gebreken in de bekragtigingen voor te houden, en aan te zeggen „ dat, de Aartshertogen hunnen „ beloften geen geſtand gedaan hebbende, hy geene reden hadt, om zig hier „ langer op te houden, en wel, terſtond, „ vertrekken mogt (*o*)." Verreiken verſchoonde het uitlaaten der woorden, die der Staaten vryheid beveſtigden, blaauw genoeg, met een' misſlag van den uitſchryver. Men verleende hem, op zyn verzoek, verlof, om naar Bruſſel te ſchryven, van waar, eerlang, antwoord kwam, niet van de Aartshertogen; maar van *Joan Richardot*, Preſident van den geheimen Raad, inhoudende „ dat 's Konings meening niet wel „ ge-

1607.

Men belooft hun eene voldoender bekragtiging.

(*o*) Reſol. Holl. 17 *July enz.* 1607. *bl.* 209, 210. Negot. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 269.

1607. „ gevat was; dat hy, geen deel van 't Verdrag verwerpende, moest gerekend worden, het gantsche Verdrag bevestigd te hebben. Dat de Aartshertogen volkomen voldaan hadden aan hunne beloften; doch, ten overvloede, nog eens naar Spanje wilden schryven, om 't gene men in de bekragtigingen berispte te doen verbeteren; mids de Staaten niet uitstelden, hunne Vloot t'huis te ontbieden, en met de daad te toonen, dat zy de Vrede zo ernstig zogten, als zy met woorden betuigden (*p*)." Verreiken voegde hier by, dat hy zig sterk maakte, den Staaten eene bekragtiging te zullen bezorgen, die hun voldoen zou, zo zy de Vloot, zonder uitstel, te rug riepen.

Twist, in de algemeene Staatsvergadering, over het te rug roepen der Vloote.

Doch, over dit punt, ontstondt wederom nieuwe twist, in de Vergadering der algemeene Staaten. Veelen riepen, dat zy, openlyk, bespot werden door den Spanjaard, die hun slegts met den smaak der vryheid gestreeld hadt, om hen te ontwapenen, en, daarna, onverhoeds, te overvallen: waartoe, gelyk men, omtrent deezen tyd, vernam, beide in Spanje en in Vlaanderen, vlooten werden uitgerust. Prins Maurits styfde deeze meening, en beweerde, dat men de Vloot veeleer versterken, dan te rug ontbieden moest. De Fransche Gezanten zelven scheenen de oogmerken van Spanje te verdenken, en hielden staande, dat

(*p*) GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 520. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 534.

dat Filips nooit eene behoorlyke bekragtiging overzenden zou: ook, dat de Staaten, te leur gesteld door de Aartshertogen, de Vloot niet te rug ontbieden konden, zonder af te gaan van hun voorig besluit, en zonder te veel vrees voor hunnen vyand, als ware hy nog hun meester, of te sterke zugt tot vrede te vertoonen (q). Maar Oldenbarneveld begreep, dat men, reeds beloofd hebbende, der Vloote geen' onderstand noch mondbehoeften toe te voeren, wel genoodzaakt was, haar herwaards te laaten keeren. Ook drongen de Hollandsche Koopsteden, bedugt, dat de Koning van Spanje de schepen, die zy in Italie hadden, mogt aantasten, sterk op het inwilligen van Verreikens voorslag (r). Om deezen Steden genoegen te geeven, werdt dan, ter Vergaderinge van Holland en ter algemeene Staatsvergaderinge, met meerderheid van stemmen, besllooten, Verreiken, by monde van den Advokaat, te antwoorden, gelyk, op den negenden van Oogstmaand, geschiedde „ dat de schriften, uit Spanje, „ overgebragt, den Staaten niet voldeeden; waarom zy een ander ontwerp hadden opgesteld, in de Latynsche en Fransche taale, welk hy hem overgaf, en „ welk de Koning zou dienen te volgen, „ binnen zes weeken, zo hy in verdere handeling begeerde te treeden. Dat de Staaten, na 't ontvangen van 's Konings bekrag-

1607.

waartoe eindelyk besllooten wordt.

(q) Negotiat. de Jeannin Tom. I. p. 302, 304.
(r) Negotiat. de Jeannin Tom. I. p. 302, 343.

1607. „ kragtiging, zo veel tyds, als 'er, van „ nu af, tot den eersten van Herfstmaand, „ verloopen moest, begeerden, om zig op „ de nadere handeling te beraaden. Dat „ men, nogtans, uit agting voor de Aarts- „ hertogen, by welken men wel zag dat „ dit verzuim niet toekwam, de Vloot op- „ ontbieden, en alle pryzen, zes weeken „ na deezen dag gemaakt, kwaad verklaa- „ ren zou. Dat men, eindelyk, de ge- „ brekkelyke bekragtigingen zou bewaa- „ ren, tot dat 'er beteren kwamen, al- „ leenlyk, ten bewyze, dat 'er een stilstand „ van wapenen geslooten was (s)."

De Staaten verwyten Verreiken het omkoopen, welk Neyen hadt zoeken te doen.

Verreiken beantwoordde 't besluit der Staaten, heuschelyk, naar zyne gewoonte (t). Doch 's anderendaags, kort voor zyn vertrek, werdt hy nog eens by de Staaten ontbooden, alwaar Oldenbarneveld hem aanzeide „ dat de Staaten misnoegd waren „ op Neyen, die eenige byzondere Per- „ soonen hadt zoeken te winnen, door ge- „ schenken. Dat hieruit bleek, dat men „ eenig slinksch oogmerk hadt; maar dat zy „ zo gerust waren op elkanderen, dat zul- „ ke streeken nergens toe konden dienen, „ dan om hun te doen gelooven, dat men „ hen dagt te misleiden. Dat hunne tegen- „ woordige Vergadering bestondt uit meer „ dan zeventig Persoonen, die gehouden „ waren, den raad in te neemen van een „ veel grooter getal, in hunne byzondere „ Ge-

(s) GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 520, 521. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 534.
(t) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 307.

„ Geweften en Steden; welke groote me- 1607.
„ nigte onmogelyk om te koopen was. Zo
„ zy egter vonden, dat iemant zig zo ver
„ verleiden liet, zoudenze eene voorbeel-
„ delyke ftraf over hem oefenen, tot be-
„ fchaaming van zulken, die hem hadden
„ zoeken om te koopen (*u*)." Voorts, ftelde men den diamant en 't Handfchrift van Spinola Verreiken wederom ter hand: die, zig verbaasd gelaatende, over 't gene hy hoorde en zag, verzekerde, dat alles buiten kennis der Aartshertogen gefchied was, daarby voegende „ dat men 't niet vreemd
„ vinden moeft, zo monniken, een volk
„ gierig uit der aart, anderen afmaten,
„ naar zig zelven (*v*)." Den volgenden dag, keerde de Audiencier naar Bruffel.

XV. Gewoel voor en tegen de handeling met den vyand.

Terwyl de bekragtiging uit Spanje verwagt werdt, poogden de yveraars voor den oorlog en voor de vrede, met naame Prins Maurits en de Advokaat, aanhangers te winnen van de meening, die elk de heilzaamfte hieldt voor 't Vaderland. De Prins zogt Friesland en Groningen te beweegen, om, nevens Zeeland, tegen de handeling te ftemmen. De Predikanten, die hem, voor een groot gedeelte, naar de oogen zagen, predikten 'er openlyk tegen. Zulken, die van vrede fpraken, werden verdagt gehouden van heimelyk verftand met den vyand, waaruit volgde, dat de voorftanders van den oorlog langs hoe meer begunftigers kree-

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 309.
(*v*) GROTII *Libr.* XVI. *p.* 521. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 535.

1607. kreegen, onder 't gemeen. Maar de Regenten der meeste Steden, onder welken Oldenbarneveld groot gezag hadt, neigden tot de vrede. De Advokaat wist hen, hiertoe, zo konstiglyk, te beleezen, dat zy, eer zy 't dagten, tot zyn gevoelen waren overgegaan. Doch dit strydig woelen van de twee voornaamste mannen in den Staat duurde niet lang, zonder dat 'er merkelyk ongenoegen uit rees, tusschen beiden. De Prins kon niet dulden, dat Oldenbarneveld, die, in afkomst en aanzien, op geen' eenen dag by hem te noemen was, hem, geduurig, wist te dwarsboomen. Zelfs liet hy zig, somtyds, uitdrukkingen ontvallen, die te kennen gaven, dat hy zyne trouwe verdagt hieldt. Oldenbarneveld, schoon hy, doorgaans, eerbiediglyk sprak van den Prinse, gaf, daarentegen, somtyds, te verstaan, dat hy bekommerd was, dat zyne Doorlugtigheid te veel gezags zogt in den Staat, en daarom voor den oorlog yverde. De Gezant Jeannin maakte zyn werk, meer dan eens, om deeze verdeeldheid by te leggen, en den Prinse en den Advokaat goede gedagten in te boezemen van elkanders oogmerken. Ook scheen dit, voor eenen tyd, te gelukken. Doch de bron der oneenigheid kon nooit zo volkomen gestopt worden, of zy welde, van tyd tot tyd, wederom op (*w*). Maar of zy, immer, zo hoog gereezen zy, dat de Prins, gelyk sommigen verhaalen (*x*), den

Ongenoegen tusschen Prinse Maurits en Oldenbarneveld.

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 90, 104, 105, 112, 159, 171, 186, 213, 253, 254, 258, 331, 336, 373.

(*x*) AUBERY Memoires *p.* 293.

den Advokaat eens, openlyk, hebbe heeten liegen, te gelyk, de hand opligtende, om hem te slaan, zou ik niet durven verzekeren. 1607.

De zes weeken, bestemd tot het haalen eener andere bekragtiging uit Spanje, waren reeds eenigen tyd verloopen geweest, en dit sammelen hadt hier te Lande al merkelyke gisting verwekt in de gemoeden, toen Neyen en Verreiken, op vrygeleide, herwaards gekeerd, de verwagte bekragtiging medebragten. Zy verwierven gehoor, op den vyfentwintigsten van Wynmaand (y). Neyen sprak eerst, zeggende „ dat „ hy zelf naar Spanje gereisd was, om den „ Koning van alles te onderregten. Dat „ het Verdrag in den Raad overwoogen „ was, op dat het, niet alleen door den „ Koning, een' sterflyk' mensch; maar door „ 't gantsche Ryk, welk onsterflyk was, „ mogt bekragtigd worden, en dus te be„ stendiger zyn. Dat de Koning opregte„ lyk genegen was tot de vrede, en hier„ om zyne meening, in klaare en naakte „ bewoordingen, hadt uitgedrukt, welke „ hy zou hebben konnen bewimpelen, wa„ re hy van zins geweest te bedriegen." Verreiken, toen 't woord vattende, en de trouw en opregtheid der Aartshertogen, eerst, ten hoogste, geroemd hebbende, verontschuldigde Filips „ dat de bekragti„ ging niet in 't Latyn of Fransch; maar „ in

Neyen en Verreiken brengen eene andere bekragtiging herwaards.

(y) Resol. Holl. 4 *Sept.* en vervolg. 1607. *bl.* 248 *enz.*

1607. „ in 't Spaansch opgesteld was: in welke „ taale, hy aan alle Christen-Vorsten en „ vrye Staaten te schryven gewoon was. „ En 't zou, zeide hy, niet billyk zyn, „ hem deeze vryheid te betwisten, daar „ hy den Staaten, schryvende in zulk eene „ taale als zy goedvonden, geloof hadt ge- „ geven (z)."

Duisterheid in dezelve. De bekragtiging, die zy, tegelyk, overleverden, kwam genoegzaam overeen, met het ontwerp der Staaten. De Koning stondt den Aartshertogen toe „ in zynen naam, „ te mogen handelen, met de Staaten der „ Vereenigde Gewesten, in hoedanigheid „ en als dezelven houdende, voor vrye „ Landen, Gewesten en Staaten, op wel- „ ken hy niets eischte." Doch hy hadt hierby gevoegd „ dat hy deeze Verklaa- „ ring deedt, om aan de belofte der Aarts- „ hertogen te voldoen, en tot verzekering „ der handeling van Vrede of lang Bestand, „ van welken hy de punten wilden naar- „ komen, zo dra zy gesloten zouden zyn. „ Doch zo het Verdrag van Vrede of lang „ Bestand, waarby de wederzydsche ei- „ schen, ten laste van elkanderen, zo o- „ ver zaaken van Godsdienst als alle an- „ deren, zouden moeten voorgesteld en „ beslist worden, niet gesloten wierdt, „ zou deeze bekragtiging van geener „ waarde zyn, en de Koning, door de- „ zelve, niets verliezen van zyn regt; „ maar

(z) Propos. de Neyen & de Verreyken *dans les* Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 448, 449.

„ maar alles, daarentegen, in denzelfden 1607.
„ ſtaat blyven, waarin het tegenwoordig
„ was (*a*)."

De Staaten, Neyen en Verreiken geantwoord hebbende, dat zy zig, op hun voorſtel, en op de bekragtiging, nader zouden beraaden; vonden terſtond zwaarigheid, in het byvoegſel, waarvan wy gewaagd hebben. De erkentenis hunner vryheid werdt, by het zelve, afhangkelyk gemaakt van een Verdrag, welk, zo men 'er de geſchillen over den Godsdienſt en alle anderen in afdoen zou, niet ligt, of geheel niet ſtondt getroffen te worden. Maar Neyen en Verreiken, verſtaan hebbende, wat den Staaten, in 't Spaanſch geſchrift, mishaagde, verklaarden „ dat zy zig bedroogen
„ zouden vinden, zo zy een ander verwagt-
„ ten: was 'er iet duiſters in; 't mogt, by
„ 't Verdrag van Vrede of Beſtand, na-
„ der opgehelderd worden." Zo ſpraken-ze, na datze onderſtaan hadden, dat de meeſte geweſten eenen weêrzin in den oorlog hadden. Ook wiſtenze, dat Filips, liever met elk in 't byzonder, dan met allen te gelyk, zou willen handelen. De Staaten dan, dus verre geſcheept, en met den Prinſe en met de gezanten van Frankryk en Engeland geraadpleegd hebbende, welke laatſten hun rieden, de bekragtiging te aanvaarden (*b*); beſlooten, den tweeden

Men weigert den Staaten eene nadere.

Zy bevanſluiten de

(*a*) Ratific. du Roi d'Eſpagne *dans les* Negot. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 451.
(*b*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 455. *Tom.* II. *p.* 11.

1607. van Slagtmaand (*c*), den Aartshertoglyken gezanten aan te zeggen „ dat de bekragti„ ging, uit Spanje overgebragt, niet vol„ deedt aan de belofte, konnende de laat„ ſte woorden uitgelegd worden, in eenen „ zin, die 't gene te vooren was toege„ ſtaan, wederom introk. Dat zy, vrye „ volken zynde, over welken de Koning „ van Spanje noch de Aartshertogen iet „ te gebieden hadden, de inwendige ruſt „ hunner geweſten wel zouden weeten te „ bewaaren; en niet gedoogen, dat ande„ ren zig daarmede moeiden. Dat hun, „ veelligt, ſtof gegeven was, om alle ver„ dere handeling af te ſnyden; doch dat zy, „ uit liefde tot de verhoopte Vrede, het „ oordeel over het Spaanſch Geſchrift en „ over den gantſchen handel ſtellen wil„ den aan de Vergaderingen der byzonde„ re geweſten, met vooraſgaande verklaa„ ring nogtans, dat zy niet het allerminſte „ zouden toeſtaan, welk met hunne vry„ heid ſtreedt. Dat zy, eindelyk, na zes „ weeken verloops, den Aartshertogen „ hun goedvinden zouden doen weeten, „ om, ingevalle men geraaden vonde te „ luiſteren naar voorſlagen van Vrede, „ binnen tien dagen, zulke gezanten, als „ zy beloofd hadden, te zenden in den „ Haage, alwaar zig ook hunne gemag„ tigden zouden laaten vinden: doch ee„ niglyk in zulk vertrouwen, dat, noch „ de Koning, noch de Aartshertogen iets,

bekragtiging aan de byzondere geweſten te zenden.

„ welk

(*c*) *Zie* Reſol. Holl. 4 *Sept.* en verv. 1607. *bl.* 254.

„ welk het beleid der zaaken binnen de 1607.
„ Vereenigde Landschappen betrof, zou-
„ den laaten voordraagen (*f*).”

Met deeze laatste woorden, werdt gezien op de openbaare oefening van den Roomschen Godsdienst, die men dagt, dat de Koning begeeren zou, en die men niet gezind was toe te staan (*g*). Voorts, hadden de Staaten den Haage tot handelplaats verkooren, om dat men de Koningklyke gezanten, die zig aldaar reeds nedergezet hadden, bezwaarlyk, kon doen verhuizen; en om dat, onder hunne veelhoofdige Regeering, de zaaken, nergens beter, dan op de gewoonlyke plaats huns verblyfs, scheenen te konnen verhandeld worden. Doch in de byzondere gewesten, vonden eenigen bedenkelyk, dat men eenen loozen vyand ontving, in den boezem van den Staat: 't welk, dagtenze, nergens toe strekken kon, dan om hem gelegenheid te geeven, tot het bespieden van de magt der Landen, en tot het ondertasten der gemoeden, om zig, door geld of geweld, ergens eenen weg te baanen. Ook warenze bedugt, dat eenigen, die de vrede ernstigst zogten, de handeling te sterk mogten aanbinden, en onredelyke voorwaarden omhelzen.

Waarom 's Graavenhaage tot handelplaats verkooren wordt.

Neyen en Verreiken, 't besluit der Staaten verstaan hebbende, stonden in beraad, of zy hun 's Konings bekragtiging in handen

(*f*) Resol. Gen. 2 *Nov.* 1607. *dans les* Negot. de Jeann. *Tom.* I. *p.* 456.

(*g*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 461, 466, 467. *Tom.* II. *p.* 23.

1607. den laaten, of dezelve te rug neemen moesten: gelaatende de Staaten zig, als of hun weinig verſchillen kon, welk van beide geſchiedde. Neyen, om nader' laſt te haalen, naar Bruſſel vertrokken, en van daar, eerlang, te rug gekeerd zynde, bragt voor beſcheid „ dat de bekragtiging onder de „ Staaten blyven zou, mids zy, by een „ handſchrift, bekenden, dezelve ontvan„ gen te hebben, en dat, daarmede, aan „ de belofte der Aartshertogen voldaan „ was: ook zoudenze moeten belooven, „ dezelve te rug te zullen geeven, zo de „ handeling tot geen beſluit kwame." Doch de algemeene Staaten verwierpen deeze voorwaarden: waarop Neyen, nog eens geraadpleegd hebbende met de Aartshertogen, eindelyk, op den negenentwintigſten van Slagtmaand, zonder eenig voorbeding, het geſchrift overleverde (b).

Beſluit om tot geen verdrag te komen, dan waar in 's Lands vryheid klaarlyk erkend werdt.

De Afgevaardigden der byzondere gewesten, midlerwyl, met nieuwen laſt, ter algemeene Staatsvergaderinge verſcheenen zynde, werdt eerlang, op den dertienden van Wintermaand, beſlooten en verſtaan, „ dat men zig onderling behoorde te ver„ binden, om tot geen verdrag te komen, „ dan in welks eerſte punt, de vryheid „ van den Staat erkend werdt, in zulke „ bewoordingen, die men, na voorgaande „ raadpleeging met de gezanten der uit„ heemſche Mogendheden, zou oordeelen „ vol-

(b) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 19, 58. GROTII Hiſt. Libr. XVI. p. 521, 522, 523. METER. XXVIII. Boek, f. 536 verſ. 537.

„ voldoende te zyn. Dat men, wyders, 1607.
„ in kerkelyke noch weereldlyke zaaken,
„ eenige voorwaarden aanneemen zou, die
„ aan de vryheid nadeelig konden zyn. En
„ in geval de vyand op het tegendeel
„ drong, dat men aan al de weereld zou
„ doen blyken, dat aan hem alleen het
„ ſluiten der vrede haperde: waarna men
„ zyne kragten vereenigen, en, met on-
„ derſtand der Mogendheden, die den Staat
„ begunſtigden, de wapenen wederom op-
„ vatten zou, op zulk eene wyze, dat men
„ van eene regtvaardige zaak eene ge-
„ wenſchte uitkomſt verwagten kon (*i*)."
Prins Maurits en de Zeeuwen wilden nog verder gaan, begeerende dat men, van nu af, de woorden, dienende tot verzekering der vryheid, op 't papier bragt, en den Aartshertogen toezondt, op dat zy, wanneer hun die niet gevielen, de handeling mogten ſtaaken. Doch den meeſten ſcheen dit wat hard, en men vondt, in 't algemeen, dienſtig, den vyand te hooren (*k*).

XVI. De Wapenſchorſing wordt verlengd. De Staaten verklaaren dat zy eene byeenkomſt

't Jaar en de tyd der Wapenſchorſinge, die, met den vierden van Bloeimaand, begonnen was, liepen naar 't einde, zonder dat 'er verlenging van dien tyd verzogt werdt, van wege de Aartshertogen; die nu goedvonden, af te wagten, dat zy zelven werden aangezogt van de Staaten. Ook ſchreeven deezen hun, op den drie-entwintigſten van Wintermaand „ dat zy, ſteu-
„ nen-

(*i*) Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 359.
(*k*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 523.

1607. „ nende op de beloften der Aartshertogen, „ en in die gedagten, welken zy, onlangs, „ aan Neyen en Verreiken, verklaard hadden, eene byeenkomst zouden afwagten. „ Dat zy van zins waren, zeven of agt uit „ de hunnen, tot het beleid der handelinge, „ te magtigen, verzoekende, dat de Aartshertogen een gelyk of minder getal, ten „ zelfden einde, herwaards wilden schikken, en wel zodanige Persoonen, als zy, „ voorlang, hadden verklaard te zullen „ zenden, met last, zo uit hunnen naam, „ als uit dien van Koning Filips, om den „ handel spoedig ten besluit te brengen. „ En alzo de wapenschorsing nu op 't einde liep, gaf men in bedenking, of 't „ niet geraaden ware, dezelve, voor eene „ maand of zes weken, te verlengen, zo „ de Aartshertogen anders goedvinden „ mogten, op den gemelden voet, in handeling te treeden (*l*)."

zullen afwagten.

Men schynt, eerst, alleen Nederlandsche gezanten te begeeren.

De eerste brieven der Aartshertogen, waarby de Staaten vermaand werden tot handeling, behelsden eene naakte verklaaring, dat zy, daartoe, geenen dan Nederlanders zouden afzenden (*m*). Hierop hadden de Staaten gezien, als zy nu, een en andermaal, begeerd hadden, dat 'er geene anderen, dan men verklaard hadt, mogten afgevaardigd worden. Men hieldt, hier, de uitheemschen, met naame de Spanjaards, ten hoogste verdagt, en wilde veel liever han-

(*l*) Resol. Holl. 4 *Dec. en verv.* 1607. *bl.* 360. METER. XXVIII. *Boek*, *f.* 538.
(*m*) *Zie* hier voor, *bl.* 247.

handelen met zulken, die uit den zelfden landaart gesprooten waren, en zo niet dezelfde begeerte naar vryheid, immers gelyken afkeer hadden van uitheemsche overheersching. Doch Filips vertrouwde de Vredehandeling den Nederlanderen alleen niet. De Aartshertogen zagen, derhalve, geenen kans, om hunner verklaaringe gestand te doen. Neyen en Verreiken hadden, hierom, onlangs, in een byzonder gesprek, gevraagd, of de Staaten uitheemsche gezanten zouden toelaaten. Doch zy hadden geen toestemmend antwoord bekomen. Oldenbarneveld en de anderen, die met hen handelden, nu gissing maakende, of misschien reeds heimelyk verstaan hebbende, dat de Veldheer Spinola, die zy wisten, dat tot de vrede genegen was, en zelfs een Spaansch Raadsheer, tot de handeling, stonden gemagtigd te worden, vonden niet dienstig, met hiervan opening te doen aan de volle Vergadering, de argwaanende gemoeden te ontrusten. Maar zy wisten 't zulks te beleiden, dat de Staaten brieven zonden aan Neyen en Verreiken, waarby zy kennis verzogten van de naamen en hoedanigheden der gezanten, op dat men de vrygeleibrieven mogt konnen gereed maaken. In deeze brieven nu, die openlyk waren afgevaardigd, stak Oldenbarneveld, of iemant anders, die, zo wel als hy, de handeling zogt te vorderen, heimelyk, een *kalfje* of klein briefje, behelzende „ dat de Staaten, op hun ver-

1607.

Doch laat, eindelyk, twee of drie uitlanders toe.

1607. „ zoek, gedoogen zouden, dat 'er een of „ twee Perſoonen, geene Nederlanders „ zynde, werden afgezonden: ook zou „ men 'er zig niet aan ſtooten, dat 'er een „ Spanjaard, mids hy niet een der voor- „ naamſte krygshoofden ware, by kwa- „ me (*n*)." Dubbelzinnig waren de woorden van dit briefje. Men ſcheen niet meer dan éénen vreemdeling toe te laaten. Doch de woorden konden ook betekenen, dat 'er zelfs geen' twee geweerd zouden worden, ja den Veldheer Spinola niet, die geen Spanjaard was. De naam van inboorlingen kon ook tot de Bourgondiërs, die aan de Nederlanders grensden, worden uitgeſtrekt; wanneer men Richardot onder de gezanten begrypen kon, die, ſchrander en ervaaren, niet ligtelyk zou worden t'huis gelaaten. Ook maakte men, in 't gevolg, geene zwaarigheid, om den Italiaan Spinola, den Spanjaard Mancicidor en den Bourgondiër Richardot, onder de gezanten, toe te laaten. De Aartshertogen beantwoordden der Staaten voorſlag, in eenen Brief van den laatſten van Wintermaand: waarby zy de verlenging der wapenſchorſinge aannamen, de naamen der gezanten opgaven, en verklaarden, dat dezelven, den vyftienden van Louwmaand aanſtaande, naar den Haage, ſtonden te vertrekken (*o*).

XVII. Deen- De voornaamſte Mogendheden van Europa, nu berigt bekomen hebbende, dat de

(*n*) Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 361.
(*o*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 547. Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 524.

de Vredehandeling, hier te Lande, voortgang hebben zou, hielden een waakend oog op 't gene 'er omging, en zonden, gedeeltelyk, gemagtigden, herwaards, om hunne belangen, die zy bewimpelden met de zugt voor den welstand der Vereenigde Gewesten, in agt te neemen. In Wintermaand, kwamen, uit Deenemarke, in den Haage, *Jakob Ulefeld*, Ryksraad en man van doorkneed verstand en aanzienlyke geboorte, nevens *Jonas Charisius*, Regtsgeleerde, als gezanten van Koning Christiaan den IV. De Keurvorst van Brandenburg zondt, omtrent deezen tyd, *Hieronimus van Diskou* (*p*), en die van de Palts, wat laater, *Hippolitus a Collibus*, vermaard door zyne schriften, en door verscheiden' Gezantschappen, herwaards af. Ook kwamen 'er gezanten van Karel den IX, Koning van Zweeden, in den Haage, meest nogtans, om vryheid tot werving hier te Lande te verzoeken, hebbende den Koning besloten, den kryg tegen den Koning van Poolen sterker door te zetten. Ook kreegenze 'er verlof, en, eerlang, mids het afdanken van een deel Staatsch Krygsvolk, goede gelegenheid toe (*q*). Van Keizer Rudolf was slegts een Brief gekomen, gerigt aan de Staaten van Holland en Zeeland en van de Landschappen, hunne bondgenooten: waarin hy, opgehaald hebbende de zorg, by hem en zynen Vader, besteed, om

1607. ...sche en Duitsche gezanten in den Haage.

De Keizer vermaant de Staaten, dat zy zig niet vry doen verklaaren,

(*p*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 537 *vers.* 538.
(*q*) Grotii *Hist.* *Libr.* XVI. *p.* 525, 529.

1607. om hunne klagten te hooren, en hun eene goede vrede te verschaffen, verklaarde vernomen te hebben „ dat zy, staande in „ Vredehandeling te treeden met Koning „ Filips en den Aartshertoge Albertus, „ vooral begeerden, verklaard te worden „ voor vrye Staaten en Volken. Dat hy „ zig verwonderde, dat men hem van zulk „ eene gewigtige zaak geene kennis gege„ ven hadt, daar alle de Vereenigde Ge„ westen tot het Roomsche Ryk behoor„ den, en leenroerig van het zelve waren. „ Zy hadden, derhalve, toe te zien, dat zy „ niets ondernamen, welk met de Leenwet„ ten streedt, zonder hem vooraf te ken„ nen." De brief was den negenden van Wynmaand gedagtekend (*r*); doch de Staaten beantwoordden hem niet, voor den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars. Zy betuigden „ nimmer vermoed te hebben, „ dat de Aartshertog, voor zynen Broe„ der, of Koning Filips, voor zynen Nee„ ve, den voorgenomen handel verborgen „ zouden hebben gehouden. Dat zy, an„ ders, niet nagelaaten zouden hebben „ hem, deswege, te verwittigen. Dat zy „ zeer wel gedagten aan de klagten, wel„ ken zy, onderdrukt door de Spanjaar„ den, aan den Keizer en op de Duitsche „ Ryksvergaderingen gedaan hadden, eer „ de Aartshertog Matthias de Regeering „ der Nederlanden aanvaard, en na dat hy „ dezelven verlaaten hadt. Doch dat zy „ even

Zonder hem te kennen.

Antwoord der Staaten.

(*r*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 537 *vers.*

„ even zeker wiſten, dat hun, vandaar, 1607.
„ nimmer eenige hulp toegekomen was.
„ Dat men, wat laater, ten overſtaan van
„ 's Ryks gezanten, te Keulen, over eene
„ vrede, gehandeld hadt: doch dat de
„ vyand deeze gelegenheid hadt waarge-
„ nomen, om hun, feller dan te vooren,
„ te beoorloogen: waarom zy, tot eene
„ anderszins ongeneeslyke kwaale, het ui-
„ terſte geneesmiddel hadden moeten ge-
„ bruiken, en Filips openlyk afzweeren.
„ Dat, na dien tyd, zelfs Koningen en
„ Vorſten niet getwyfeld hadden aan hun-
„ ne vryheid, door goed regt verkreegen,
„ en door de wapenen verdedigd. Dat zy
„ den Keizer en den Staaten, die, afge-
„ ſcheurd van 't Verbond, onder den Aarts-
„ hertoge ſtonden, dikwils betuigd had-
„ den, hoe zeer hun 't bloedvergieten en
„ de andere onheilen des oorlogs mishaag-
„ den; doch geduuriglyk, met byvoeging,
„ dat zy geene uitkomſt te gemoet zagen,
„ zo hun Gemeenebeſt niet gelaaten werdt
„ in den ſtaat, waarin het tegenwoordig
„ was. Dat Albertus en Filips, eindelyk,
„ hiertoe gekomen waren, dat zy hen er-
„ kenden voor vrye Landen, waarop zy
„ zig geenerlei regt aanmaatigden, gelyk,
„ uit de afſchriften van beider brieven,
„ welken men den Keizer toezondt, kon
„ blyken. Dat zy, ten ſlot, nu vertrouw-
„ den, dat de Keizer en gantſch Duitſch-
„ land zo godvrugtig eene handeling, ſtrek-
„ kende tot wegneeming van zulken bloe-

1607. „ digen oorlog, volgens hunne oude genegenheid jegens de Staaten, gaarne zouden willen begunſtigen (*s*)." Van de Leenroerigheid aan 't Ryk werdt geen woord gerept: zo, ſchryft DE GROOT (*t*), om dat het wederleggen haatelyk, als, om dat het belyden weinig eer zou geweeſt zyn. Filips en de Aartshertogen, wien de Keizer, op gelyken zin, over zyn regt, geſchreeven hadt, hadden ook ſlegts, in 't algemeen, geantwoord, dat zy niets onderneemen zouden, waardoor iemants regt verkort werdt.

Wy hebben, in 't voorig gedeelte deezer geſchiedeniſſe, dikwils gelegenheid gehad, om op te merken, in welken zin, de nu Vereenigde Geweſten, oudtyds, behoord hebben tot het Duitſche Ryk. Byzonderlyk, hebben wy gezien (*u*), hoe Karel de V, in 't jaar 1548, beraamd hadt, dat de Nederlanden zo veel in de Rykslaſten draagen zouden, als twee Keurvorſten, en, daarentegen, wederom ſtaan onder de beſcherming des Ryks. Het agterblyven van deeze beſcherming, ſchoon dikwils verzogt, is, veelligt, de beſte reden geweeſt, waarom men zig der onderhoorigheid aan 't Ryk, door den tyd, geheellyk onttrokken heeft: hoewel my, van den anderen kant, ook niet gebleeken is, dat het beraamd aandeel in de Rykslaſten, immer,

(*s*) *Zie* Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 362. METER. XXIX. *Boek*, *f.* 546.
(*t*) Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 526.
(*u*) V. *Deel*, *bl.* 313.

mer, door de Nederlanden, is opgebragt. 1607.

Zodanig ſtondt het met de Vredehandeling, op het einde deezes jaars. De wapenſchorſing hadt nu den kryg, te lande, binnen enge paalen, beſlooten. Doch de ſoldaaten lieten niet na, daar 't hun vry geſtondt, te oorloogen, zo lang zy konden. De Aartshertog hadt, in Grasmaand, een klein getal Ruiters naar Lingen gezonden, met geld tot betaaling der bezetting. Doch een ſterker hoop Staatſche paarden overviel hen in 't Graafſchap Benthem, en dreef hen naar Steinfurt, binnen welk ſteedje, tuſſchen hen en eenigen hunner vervolgeren, zynde den overigen de poorten voor 't hoofd geſlooten, een vinnig gevegt voorviel. Midlerwyl, dreigden die van buiten geweld te zullen gebruiken, zo men hen niet, zo wel als hunne vyanden, binnen liet. Beide de Partyen zonden ook naar de naaſte Steden, die 't met hen hielden, om hulpe. De Burgery van Steinfurt, eindelyk, bedugt voor een' zwaarer' ſtryd, ten haaren nadeele, bewoog de Staatſchen zig met drieduizend Albertsguldens te laaten vergenoegen, en den buit te verlaaten (v). Wat laater, werdt *Sidlenisky*, Bevelhebber van Graave, zorgelooslyk, de Maaze afvaarende, door de Spanjaards gevangen. Ook werdt Hopman Warner du Bois, op een' wagen, door de Tielerwaard, rydende, en weigerende, zig den vyand, die hem

XVIII. De Staatſche Ruiters overvallen een geleide met geld van den vyand.

Sidleniſky gevangen. Du Bois doorſchooten.

(v) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 531. Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 527.

1607. hem omringde, over te geeven, ongelukkiglyk, doorschooten (w).

De Aartshertogen danken eenig volk af, en bannen alle muiters ten Lande uit.

De Aartshertogen waren genoodzaakt geweest, een deel huns Krygsvolks af te danken, uit vreeze voor muitery, by gebrek van betaaling. Het overige lietenze zonder weêrwerk; doch gaven, zelfs hierdoor, gelegenheid aan veelen, tot een moedwillig stroopen en plonderen, ten platten lande. Dit voorbeeld dreigden anderen, welken men Diest hadt ingeruimd, te volgen, zo men hun niet voldeedt. Ook werden zy, eerlang, met eenige penningen, ten deele uit Spanje gekomen, ten deele opgebragt door de Landschappen, te vrede gesteld, en in verscheiden' Steden verdeeld. Doch Don Diego d'Ibarra, naderhand, uit Spanje overgekomen, om de krygstugt en geldmiddelen te herstellen, dreef door, dat men alle muiters, op lyfstraffe, bande uit de landen der Aartshertogen en des Konings van Spanje. Men hadt hun, meende hy, de misdaad der muiterye wel kwytgescholden; doch behoefde, hierom, geen krygsvolk in dienst te houden, tegen zynen dank. Anderen oordeelden, egter, ongeraaden, dat men een ontydig bewys van ontrouw gaf omtrent de soldaaten, terwyl men, by de wantrouwende Staaten, zeer roemde op zyne eerlykheid (x).

De Beemster

De hoop op eene aanstaande vrede, of de natuurlyke nyverheid der Hollanderen, die

(w) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 536 *vers.*

(x) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 536 *vers.* 537 *vers.* GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 528.

die hun niet toeliet, hunnen aanwassenden 1607.
rykdom te bezitten, zonder 'er gebruik
van te maaken; hadt eenige byzondere wordt droog
Persoonen aangezet, om verlof te verwer- gemaakt.
ven van de Staaten, tot het droogmaaken der Beemster, een meer, welk zeven uuren in 't ronde groot, zes voeten diep was, en aan Purmerende paalde. 't Werk werdt, in 't volgende jaar, begonnen (y); doch 't liep aan tot in 't jaar 1612, eer het meer, voor de eerste reize, geheel droog was (z). 't Droogmaaken der Beemster heeft, door den tyd, zeer veel toegebragt, tot den aanwas van Purmerende.

In Zomermaand, was Wybrand van War- XIX.
wyk, uit Oostindie, t'huis gekomen, met Wybrand
twee schepen, door hem getimmerd, op 't van War-
Zwaanen-Eiland, welk hy *Mauritius* ver- wyk
noemd hadt. Hy hadt, hier, twee smidsen keert uit Oostin-
opgeregt, en veele duizenden van boomen die te
om verre gehouwen, die, tot het bouwen rug.
van pakhuizen, logien en schepen, en tot het branden van koolen, verbezigd werden. De Maatschappy rustte, tegen den winter, nog dertien schepen uit, die onder Pieter Willemszoon Verhoef, van den togt onder Heemskerk, onlangs, te rug gekeerd, in 't voorjaar, in zee staken. Zy hadt nu eenenveertig schepen in haaren dienst (a). Haare Vloot onder Maatelief, die, in 't jaar 1605, uitgeloopen was, hadt, in de twee volgende jaaren, eenige merkelyke voordee-

(y) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 536.
(z) Velius Hoorn, *bl.* 546.
(a) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 531, 535 *vers.*

1607. deelen behaald: waarvan wy nu verſlag zullen doen, ſchoon men 'er, in de Lente des jaars 1608, eerſt verzekerde tyding van kreeg (b).

Verrigtingen van den Admiraal Maatelief in Ooſtindie.

De Admiraal hadt verſcheiden' gewigtige bevelen mede gekreegen, die opzigt op 't voeren des oorlogs hadden; doch 't ſcheepsvolk, voorwendende, tot geene krygsdienſten aangenomen te zyn, wederſtreefde hem, dikwils. Hy egter, nu 't gemeen, dan de byzondere Perſoonen aanſpreekende, wiſt elk, naar hy gezind was, door zugt tot eere, of hoop op buit, nu en dan, aan te ſpooren tot kloeke daaden. In Ooſtindie gekomen, nam hy eenige vaartuigen, den Portugeezen toebehoorende, of door dezelven gebruikt wordende. De eerſten werden prys verklaard: doch de anderen den Indiaanen, wier gunſt men zogt, wederom gegeven. Daarna ondernam hy iet gewigtigers, het beleg van Malakka, gelegen op eenen grooten uithoek van denzelfden naam, die, door de ſtraat Sinkapoura, van het Eiland Sumatra afgeſcheiden wordt. De Stad was in de magt der Portugeezen, die 'er een Kaſteel geſtigt hadden. Johor, welks Koningen, eertyds, Malakka beheerſcht hadden, legt niet verre van deeze Stad, en was, ſedert lang, in geduurigen oorlog met de Portugeezen. Met deeze Koningen, gaat Maatelief, in Bloeimaand des jaars 1606, een verbond aan, vol-

Hy belegert Malakka.

(b) *Voiez* Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 407, 437. *Tom.* II. *p.* 267.

volgens welk, men Malakka, gelykerhand, 1607.
aantaſten zou, zullende, na de verovering, de Stad aan de onzen, het omgelegen land aan de Indiaanen blyven, en de buit, onderling, verdeeld worden. Na 't eerſte beſchieten, dat uit de ſchepen geſchiedde, week de vyand naar het Kaſteel, welk toen werdt aangetaſt. Doch alzo men 't land moeraſſig en onbekwaam vondt tot graaven, liet Maatelief houten toorentjes aanvoeren, tegen 't Kaſteel. De Indiaanen deeden geringen dienſt. 't Ontbrak hun aan ervaarenis, aan gehoorzaamheid, en vooral aan moed. Op elken uitval niet ſlegts, maar op elken ſchoot, dien de vyand deedt, verlietenze hunne poſten. Maatelief hadt, ondertuſſchen, zelf te weinig volk in zynen dienſt, om het beleg ſterk genoeg door te zetten: des zogt hy de Plaats, door uithongering, te dwingen tot de overgave. Vier maanden hadt hy nu voor Malakka gelegen, toen 'er eene Spaanſche Vloot van veertien Gallioenen, rykelyk bemand, onder beleid van *Don Alfonſo de Caſtro*, Onderkoning van Indie, op hem afkwam. De vyandlyke Vlootvoogd hadt laſt, gelyk daarna, uit brieven en gevangenen, gebleeken is, om de Plaatſen, op welken de onzen gewoon waren te handelen, met naame Achem, Johor, Paham, Patane, Bantam en Amboina, aan te taſten. Ook hadt hy, gekomen tot digt onder Achem, den Koning betaaling van de onkoſten der uitruſting zyner Vloote, overlevering der Nederlanderen, en plaats tot het bouwen van

Een Spaanſche Vloot komt de Stad ontzetten.

een

1607. een Kasteel afgevorderd, en toen dit alles geweigerd werdt, een der buitenwerken besprongen en overweldigd: doch hy was 'er, eerlang, met verlies, wederom uit gedreeven, zonder, daarna, iet meer te durven onderneemen. Voorts het beleg van Malakka vernomen hebbende, was hy derwaards gezeild, om, ware 't hem mogelyk, de ledige schepen en den verstrooiden vyand op 't land te overvallen. Doch Maatelief, van zynen toeleg gewaarschuwd, hadt het geschut doen scheep brengen: ook verdeelde hy het Krygsvolk van Johor op zyne Vloote, en brak, eerlang, op van voor Malakkà. Daarna, onder zeil gegaan, op den zeventienden van Oogstmaand, ontmoette hy de Spaansche Vloot, omtrent den middag. Men begon, van verre, te schieten, op elkanderen; maar de Castro ontweek het gevegt, hebbende den wind tegen, die hem naar Sumatra afdreef. Doch des anderendaags, met het wenden van den wind, zette de vyand regt aan op de onzen. Maatelief, die hem te gemoet zag, hadt belast, de ankers op te winden. Een zyner schepen, Nassau genaamd, hiermede geenen genoegzaamen spoed maakende, werdt, door twee Spaanschen, overvallen en in brand gesteken. De schepen, Middelburg en Oranje, alle weer doende, om 't schip Nassau te redden, werden aangetast, door drie Spaanschen, twee van welken, door 't schip Mauritius, in brand geschooten en vernield werden: doch 't schip Middelburg werdt, te gelyk met hen, in 't ver-

Maatelief raakt 'er slaags mede.

verderf gesleept. Midlerwyl, tast Maatelief het derde schip, welk nog met het schip Oranje in gevegt was, aan, en noodzaakt het, eerlang, de vlag te stryken, en zig over te geeven. Maar toen hy 't met een touw nasleepen wilde, brak de kabel, en de Spanjaard ontkwam zyn ongeluk. Hiermede staakte men 't gevegt. 't Verlies der schepen was, wederzyds, even groot; doch de onzen hadden maar agt man, de Spanjaard veel meer volks verlooren. De volgende dagen werden, met schieten op elkanderen, of in rust, doorgebragt. Maatelief kreeg gebrek aan buskruid. Ook ontstondt 'er merkelyke weêrbarstigheid onder 't scheepsvolk, verwekt door de matroozen, die, op de verbrande schepen bescheiden geweest zynde, en met het verliezen derzelven hunne maandgelden verlooren hebbende, de anderen opgehitst hadden, om 't slaan te weigeren. Maatelief besloot, hierom, naar Johor te wyken, en de Stad, tegen eenen gevreesden aanval des vyands, te versterken. En hy hadt hier omtrent eene maand gelegen, toen hy vernam, dat de Spaansche Vloot, op zeven gallioenen en drie galeien na, verzeild was, van voor Malakka. Hierop beweegt hy 't scheepsvolk, door bedreigingen en beloften, om derwaards te stevenen, en deeze gelegenheid om den Vaderlande dienst te doen niet te verzuimen. Gekomen voor Malakka, omringt hy, met het zyne en nog twee andere schepen, het buitenste schip van den vyand, S. Nikolaas genaamd,

1607.

Hy wykt naar Johor.

Zeilt wederom naar Malakka.

1607. sleept het met zig zeewaards, beschiet het, niet naar onderen, alzo de zee, hier niet hol gaande, belette de schepen in den grond te schieten; maar langs den overloop, daar 't volk digtst op een gepakt stondt; en doet het toen enteren: 't welk, met zo veele felheid en woede, geschiedde, dat byna alle de Spanjaards werden doodgeslaagen. Doch 't schip, naderhand, in bewaaring gegeven zynde aan zekeren Hopman, die zig agteloos kweet, kwam, na 't breeken der kabels, daar 't aan vast lag, wederom tot de zynen. Ondertusschen, was de gantsche vyandlyke Vloot aangekomen op de onze. Men raakte slaags: een der Spaansche schepen verbrandde: een ander gaf zig over: de overigen, reddeloos geschooten en vol dooden, raakten, wyd en zyd, verstrooid. De opkomende nagt stuitte de verdere zege. Des anderendaags, gaf zig nog een vyandlyk schip op. De overigen waren, naar de reede van Malakka, geweeken, alwaar zy, door de Spanjaards zelven, vreezende overvallen te worden van de onzen, in brand gesteken werden. Maatelief hadt, in dit jongste gevegt, welk op den twee-entwintigsten van Herfstmaand aangevangen was, byna geen volk verlooren. Hy veroverde vierentwintig stukken geschuts. De genomen' schepen stak hy in brand, om 'er niet mede belast te zyn; doch de gevangenen zondt hy Don Alfonso te rug, tegen eenige weinige Hollanders, die, te Malakka of elders, vast gehouden werden.

Vernielt een gedeelte der vyandlyke Vloote.

Maa-

Maatelief, een gedeelte der vyandlyke 1607.
Vloote vernield hebbende, maakte zig eerlang gereed, om het ander gedeelte op te zoeken, verzeilende, ten dien einde, in Slagtmaand, naar Queda, ook op de kust van Malakka; doch meer noordwaards gelegen. Onderweg, veroverde hy wederom eenige schepen. Van Queda, zeilde hy naar 't Eiland Pule Bouton, daar de Spaansche schepen veilig ten anker lagen, zonder zig, door Maatelief, te laaten beweegen tot slaan. Hy zondt dan, van besluit veranderende, drie schepen naar 't Vaderland, en begaf zig, met de overigen zes, naar Bantam, om ververshing; van zins, van daar, eenen togt te doen naar de Molukken, alwaar onlangs merkelyke veranderingen waren voorgevallen.

Hy verzeilt naar Queda, Pule Bouton en Bantam.

Tidor was, door van der Hagen, gelaaten aan zynen voorigen Heer, die, samenspannende met eenige Portugeezen, te vooren, van daar geweeken naar de Filippynsche Eilanden, en nu, gesterkt met de hulp der Kastiliaanen, die deeze Eilanden beheerschten, derwaards te rug gekeerd, hen, in 't bezit van zyn Eiland, hersteld hadt. Van Tidor hadden de vyanden zig naar Ternate begeven, daar zy de sterkte in- en den Koning, een' groot' vriend der onzen, gevangen namen en naar de Filippynsche Eilanden voerden, zyn Ryk verdeelende, onder de Koningen, die 't hem, te vooren, betwist hadden. Maatelief, kennis van deezen ramp gekreegen hebbende, en

Veranderingen in de Molukken.

Ternate verlooren.

Maatelief zeilt naar Amboina.

1607. en vreezende voor Amboina, gaat, in Sprokkelmaand deezes jaars 1607, van Bantam, onder zeil, en zig, te Jakatra, voorzien hebbende van eenigen voorraad, begeeft hy zig naar Amboina, daar Fredrik Houtman nog bevelhebber was, en, met hulp der ingezetenen, vlytig deedt arbeiden aan een Kasteel. Hier werdt in beraad gelegd, of men Tidor of Ternate zou aandoen, en tot het laatste beslooten (c): alzo op Tidor, mids de droogten, niet te landen was. De Spanjaard hadt, in 't zuidelyk deel van 't Eiland Ternate, eene volkomen' Stad gestigt, en met vierhonderd soldaaten bezet. In den hoek daar tegen over, legt het vlek Malaja, omringd van het grootste gedeelte der vrugtboomen. Op deezen hoek, besloot Maatelief te landen, en het vlek te doen versterken, om, door middel van deeze sterkte, den Ternataanen, die naar 't gebergte en de naaste Eilanden geweeken waren, en den Zoon des gevangen Konings gelegenheid te geeven, om in hun Vaderland weder te keeren. De onderneeming hadt eenen gewenschten uitslag. Malaja, in staat van tegenweer gebragt zynde, werdt aan eene bezetting van vyfenveertig man toevertrouwd, die vier schepen onder zig hadden, om tusschen de Molukken te kruissen. Wyders, sloot Maatelief een verbond met de Ternataanen, welken hy beloofde te beschermen, zo zy, op nieuws, mogten aangevallen worden: ook

Hy landt op Ternate, en versterkt Malaja.

(c) Resol. Holl. 18 *April* 1608. *bl.* 72.

ook hen te zullen begrypen, in het Verdrag 1607.
van vrede of bestand, welk men met de
Spanjaards maaken mogt. In Zomermaand Hy zeilt
eerst, zeilde hy, met drie schepen en een naar
jagt, naar China, om daar, ware 't moge- China.
lyk, eenen voordeeligen handel te vesti-
gen: doch dit mislukte. De Chineesche
Grooten, *Mandaryns* genaamd, hielden hem
lang op den tuil, zonder vrugt. In Herfst-
maand, kwamen 'er zes groote Portugee-
sche schepen en eenige andere vaartuigen,
van Makao, op hem af, tegen welken hy
zig te zwak rekende; waarom hy, ook be-
vindende, dat zyne schepen, door de lange
reize, zeer vuil geworden en hierom moei-
lyk te regeeren waren, den vyand ontweek, keert
keerende wederom naar Bantam, van waar naar Ban-
hy gekomen was. Ondertusschen, hadden tam;
de onzen den vyand, eenen aanval doende
op de nieuwe vesting op Ternate, kloek-
moediglyk, afgeslaagen. Daarentegen,
was de Koning van Johor, tegen wien de
bezetting van Malakka uitgetrokken was,
na dat hy zelf zyne Stad in brand gesteken
hadt, naar ongenaakbaare wegen en digte
bosschen geweeken. Maatelief zondt eeni-
gen nieuwen onderstand naar Ternate, zyn-
de toen juist een versch schip, uit Holland,
te Bantam aangekomen. Den Koning van
Johor verweet hy, door brieven, 't ver-
zuimen van 't versterken zyner Stad, te-
gen herhaalde vermaaningen, en gaf hem
eenige hoop op hulpe. In 't begin des jaars
1608, kwamen 'er zeven schepen en een

1607. jagt, te Bantam, onder Paulus van Kaarden, die Mozambique vrugteloos belegerd; doch, daarentegen, verscheiden' vyandlyke schepen genomen en vernield hadt.

en eindelyk naar 't Vaderland.

Kort daarna, ging Maatelief van Bantam onder zeil naar 't Vaderland, alwaar hy, in Herfstmaand, aankwam. Hy hadt twee schepen by zig; drie anderen volgden, die allen, met speceryen, belaaden waren. Ook bragt hy eenige Siamsche gezanten en geschenken voor Prinse Maurits mede. De Staaten van Holland en de algemeene Staaten, 't verslag van zyne reize, uit zynen mond, gehoord hebbende, deeden hem, plegtiglyk, bedanken voor zynen dienst (*d*). De klagten, die de Engelschen over hem deeden, werden, by de Staaten aangemerkt, als spruitende uit afgunst, over zynen gelukkigen handel in de Indien (*e*). Zyne verrigtingen aldaar hadden ook merkelyken invloed op de Vredehandeling, waarvan wy, op het volgende jaar, zullen gewaagen.

XX. Opschudding te Embden.

De onlusten, tusschen den Graave van Oostfriesland en de Stad Embden, van welken wy meermaalen gesproken hebben, duurden nog: en 't scheen dat Graaf Enno, na 't inneemen van Lingen, door Spinola, zig minder liet gelegen zyn aan de Vereenigde Staaten, die hem, tot hiertoe, door 't Krygsvolk, welk zy in de Stad hadden ge-

(*d*) Scheepv. naar Oostind. onder C. MATELIEF DE JONGE *bl.* 6, 7, 14, 17, 21, 22, 28, 36, 46, 51, 57, 65, 73, 83, 120, 131, 132, 135, 142. METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 54?-545. GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 523. *Libr.* XVII. *p.* 553 & *seqq.*

(*e*) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 584 *vers.*

gelegd, in bedwang gehouden hadden. In 1607.
Slagtmaand des jaars 1606, was 'er egter, ten overstaan van den Engelschen Gezant Winwood, en van de Gemagtigden der Staaten, wederom een verdrag getroffen, byna op den voet der voorgaanden (*f*). Doch, in den Zomer des volgenden jaars, ontstondt 'er een geweldige oploop binnen Embden, veroorzaakt, naar 't scheen, door de tyding van het aanhouden van een groot getal Embder Koopvaardyschepen in Spanje, onder dekfel, dat de Embders den Vereenigden Staaten te sterk aanhingen, en wederspannig waren tegen den Graave, van wien men, nogtans, zeebrieven genomen hadt, om veilig te konnen handelen in Spànje, alwaar men wist, dat hy wel gezien was. Geduurende den oploop, vertoonde Graaf Enno zig in de Stad, waaruit vermoeden rees, dat hy, veelligt, de beweeging zelfs verwekt hadt, om, gelyk zyn Vader eertyds gedaan hadt, in troebel water te visschen. Ook hadt hy zyne broeders, Joan en Christoffel, en de bezetting van Lingen by der hand; 't welk de zorg vermeerderde. De Vereenigde Staaten besflooten, hierop, tot verzekering der Stad, nog tweeduizend man, uit Friesland, naar Embden te zenden, die in de voorsteden gelegd werden. Ook schreevenze eenen Brief aan den Graave, gedagtekend den derden van Hooimaand, waarby hem vertoond werdt „ dat zy, verpligt tot het handhaa-„ ven

De Staaten zenden meer volks derwaards.

(*f*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 524 *verf.*

1607. „ ven der gesllooten' verdragen, met leed„ wezen verstaan hadden, dat hy de be„ zetting, te Embden, onbetaald liet, nieu„ we lasten opstelde, zonder de Stenden te „ kennen, 's Lands penningen niet bren„ gen deedt, in handen van den aangestel„ den Rentmeester, het Spaansch Krygs„ volk, op den Oostfrieschen bodem, liet „ stroopen, en bewerkt hadt, dat veele „ Embder schepen, in Spanje, beslaagen „ waren: alle welke bezwaarnissen zy be„ geerden, dat weggenomen werden, wil„ lende zy niet aanspraakelyk zyn voor de „ onheilen, die, uit eene onverhoopte wei„ gering van dit hun verzoek, zouden kon„ nen spruiten." Doch op dit schryven volgde luttel. De Graaf zondt gemagtigden, om zig te verdedigen, naar Engeland, en naar den Haage. Ook kwamen 'er gemagtigden van Embden aan de Vereenigde Staaten, die partyen afvaardigden, met eene ernstige vermaaning, tot het onderhouden der gemaakte verdragen; aan de Stad, onder de hand, hoop geevende, dat men zorg draagen zou, dat daartegen niets ondernomen werdt (g).

XXI. Henrik de IV. bevredigt den Paus met de Venetiaanen.

Behalve deeze beweegingen en den kryg tusschen Zweeden en Poolen, was het overig deel van Europa, tegen het einde deezes jaars, uitwendig in rust geraakt. Koning Henrik de IV. hadt den Paus met den Staat van Venetie bevredigd. De Jezuiten, die

(g) Resol. Holl. 4 *Sept. en verv.* 1607. *bl.* 259. METER. XXVIII. *Boek*, *f.* 534 *vers.* GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 529.

die de Raad gebannen hadt, werden egter niet wederom ingenomen: 't welk, meent men, sommigen hunner, zo zeer verbitterde op Broeder *Paolo Sarpi*, Schryver eener vermaarde Historie der Kerkvergaderinge van Trente, en die zyn Vaderland, geduurende den twist, door verscheiden' schriften, treffelyken dienst gedaan hadt; dat zy moordenaars uitmaakten, die hem, op straat, aanvielen, en, door verscheiden' wonden, byna afmaakten De Raad verklaarde, terstond, dat hy in de bescherming was van den Staat, en stelde eene goede somme op het lyf der moordenaaren en handdaadigen (*b*). De bevrediging van den Paus en de Venetiaanen, die de verwagting van eenen oorlog in Italie verdwynen deedt, verwekte, hier te Lande, in sommigen eenige vrees, dat Filips minder neigen mogt tot vrede, dan te vooren. Ook hadt hy, in 't najaar, eene Vloot uit Amerika t' huis gekreegen, die agt millioenen medebragt, van welken twee en een halve millioenen hem, het overige den Kooplui-den toebehoorde (*i*): welke schat, gevoegd by de vermindering der Intresten en de verlenging der betaaltyden, welken hy, kort hierna, invoerde (*k*), veel toebragt, om zyne schulden te doen minderen. Doch 't wordt tyd, dat wy wederkeeren tot de handelingen in den Haage, het gewigtigst onder-

1607.

Vloot uit Amerika in Spanje geland.

(*b*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 538.
(*i*) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 9, 47.
(*k*) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 540 *verf.*

1607. derwerp van het tegenwoordig gedeelte onzer Vaderlandsche Historie.

XXII. Handeling over een verbond met Frankryk.

Den Franschen gezanten was, by hun Berigtschrift, gelast, een verbond van onderlinge bescherming te sluiten met de Staaten (*l*). In dit verbond nu, wilde men ook Groot-Britanje begrypen; waarom zy 'er, terstond na de aankomst der buitengewoone Engelsche gezanten, in Herfstmaand deezes jaars, over begonden te handelen. Ten zelfden tyde, hadden de Staaten, klaarlyk, ontdekt, dat Frankryk meest tot vrede neigde, en dat Koning Jakob den Koning van Spanje zeer veel ontzags toedroeg: alzo zy, de beide Koningen zoekende te beweegen, om een beschadigend verbond met hen aan te gaan, van beide, weigerend antwoord bekomen hadden (*m*). By deeze gelegenheid, lokten de Franschen, die thans scheenen te voorzien, dat zy eerst met Spanje in oorlog stonden te raaken, de Staatsche gemagtigden uit tot het voorslaan van een verbond van onderlingen bystand; doch de Engelschen weigerden daar in te treeden, voor dat men zeker wist, of men oorlog of vrede te wagten hadt. De Staaten toonden zig zeer genegen tot zulk een verbond; 't welk zy ligtelyk zagen, dat den vyand aanzetten zou, om hun beter voorwaarden toe te staan: ook merkten zy diergelyke verbonden aan, als zo veele erkentenissen van hunne vryheid en opperste magt,

(*l*) *Zie* hier voor, *bl.* 268.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 379, 383.

magt, op welken zy, thans, zeer gesteld waren. En de mogelykheid, dat deeze vryheid niet stondt erkend te worden, by het verdrag, waarover thans met de Aartshertogen gehandeld werdt, was, veelligt, eene der voornaamste redenen, waarom de Engelschen zwaarigheid maakten, om een drievoudig Verbond van onderlinge bescherming te sluiten. Immers deeze zelfde reden deedt de Franschen, nog eenigen tyd, aarzelen. Doch Prins Maurits en Oldenbarneveld, schoon met verschillende inzigten, verzekerden Jeannin zo sterk, dat men nimmer een verdrag met den vyand maaken zou, dan waarin 's Lands vryheid, en by gevolg de wettigheid van het voorgeslaagen verbond erkend werdt, dat hy, zonder naar Koning Jakob te wagten, besloot te arbeiden aan een afzonderlyk verbond tusschen Frankryk en de Staaten (*n*). Hy handelde 'er over met Oldenbarneveld, wien dit werk byna geheellyk toevertrouwd werdt (*o*). 't Verbond werdt getekend, op den drie-entwintigsten van Louwmaand des jaars 1608, en behelsde „ dat Koning Hendrik beloofde, te zullen arbeiden, om den „ Staaten eene goede, verzekerde vrede „ te bezorgen: waarna hy hun, tegen de „ schenders derzelve, die, des vermaand, „ het ongelyk weigerden te herstellen, met „ tienduizend voetknegten, op zyne kosten, „ voor zo langen tyd als zy dezelven zou- „ den

1607.

't welk gesloten wordt.

1608.

(*n*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 386-407.
(*o*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 91.

1608. „ den noodig hebben, onderfteunen zou: „ welke onderftand, in geval van nood, „ zelfs zou vermeerderd worden. Zo de „ Koning, daarentegen, vyandlyk aangetaft wierdt; zouden de Staaten hem, op „ gelyke voorwaarden, met vyfduizend „ voetknegten, of ander oorlogsvolk, of „ met Oorlogsfchepen ten zelfden kofte, „ moeten byftaan. Doch 't gene men elkanderen, boven den bepaalden onderftand, toefchikte, zou men elkanderen, „ over en weder, na 't eindigen van den „ oorlog, moeten goeddoen. Geen van „ beide, onderftand genooten hebbende, „ zou met den vyand mogen handelen, buiten bewilliging van zynen bondgenoot. „ Het tegenwoordig Verdrag zou eerft „ plaats hebben na de vrede. In 't ftuk van „ den koophandel, zouden de Nederlanders, in Frankryk, en de Franfchen, in „ de Vereenigde Geweften, gehandeld „ worden, op gelyken voet als de Ingezetenen (*p*)." 't Verbond, waarvan wy fpreeken, werdt, door de byzondere geweften, en daarna door den Koning, bekragtigd (*q*). Men deelde het, terftond, allen uitheemfchen gezanten mede, en het verwekte zulk eene vreugde, en zulk eene agting voor Frankryk, in de Vereenigde Geweften, dat 'er de andere uitheemfche gezanten, inzonderheid de Engelfchen, arg-

Handeling met Engeland.

(p) Fraite de Ligue defenf. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 69. *Zie* ook Refol. Holl. 26 *Jan. en verv.* 25 *Febr.* 1608. *bl.* 29, 27.

(q) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 262.

argwaan uit schepten. Met deezen, hadt men ook gaarne een verbond geslooten; doch zy verschooven 't, gelyk wy gezeid hebben, willende, vooraf, over de agterstallen, afgerekend, en het geschil over den Lakenhandel, die hier, door eene Maatschappye van Koopluiden-Avanturiers, gedreeven werdt, vereffend hebben. Sommigen verhaalen, dat dit geschil heviger betwist werdt, om dat Amsterdam en andere Hollandsche Steden nog arbeidden, om Middelburg in Zeeland den stapel der Engelsche Lakenen geheel of ten deele te onttrekken (*r*). Doch 't schynt, in Lentemaand, bygelegd te zyn; alzo de algemeene Staaten den Koopluiden-Avanturiers toen verlof gaven, om zig neder te slaan waar zy wilden (*s*). Anderen gewaagen van nog een ander geschil over den Lakenhandel: waarvan wy ook een woord moeten melden. Tot hiertoe, waren de Engelschen gewoon geweest, hunne Lakens wit herwaards te zenden: waarnaze, hier bereid en geverwd zynde, naar Engeland te rug gezonden, en aldaar verkogt werden. Doch, omtrent deezen tyd, hadt iemant verlof bekomen van den Koning, om alleen Lakens in Engeland te mogen bereiden en verwen. Hierop was een verbod van uitvoer van witte en onbereide Lakens gevolgd. De bereiders en verwers, hier te Lande, leeden zo veel by dit verbod, dat de Staaten ge-

1608.

Verschillen over den Lakenhandel en vrye Visschery.

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 188.
(*s*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 764.

1608. geraaden vonden, den invoer der Engelsche geverwde Lakens, insgelyks, te verbieden. Deezen, die nu alleen in 't Ryk gesleeten konden worden, hadden, hierom, kleenen aftrek. De weevers vielen aan 't klaagen, en bragten te wege, dat de Koning den uitvoer van een bepaald getal van witte Lakens wederom toeliet. De Koopluiden namen toen, welhaast, grooter vryheid dan hun, met duidelyke woorden, vergund was. 't Hof zag het door de vingeren, en 't leedt niet lang, of de Lakenhandel werdt wederom op den ouden voet gedreeven (*t*). In Bloeimaand des volgenden jaars, verboodt Koning Jakob allen vreemdelingen de visschery, op de kusten van Groot-Britanje. De Haringvaart der Hollanderen en Zeeuwen zou hierby veel geleeden hebben, waarom men, eerlang, overeen kwam, om den Koning zekere somme voor de vrye visschery te betaalen. Jakob de I. zogt, naderhand, deezen vrydom, wederom, in te trekken: doch de Staaten beschermden zig in 't bezit van denzelven; doende de Haringvloot, door eenige Oorlogsschepen, begeleiden (*u*).

Voorslag der Duitsche Vorsten. De Duitsche gezanten, die in den Haage waren, by welken onlangs een gemagtigde van Hessen en Anhalt gekomen was, verklaarden, kort na het treffen van 't verbond met Frankryk „ dat hunne Vor„ sten ook gaarne een verbond van onder„ lin-

(*t*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 57.
(*u*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 58. METEREN XXXI. *Boek*, *f.* 580 *vers.*

„ linge hulpe zouden willen sluiten met de 1608.
„ Staaten, schoonze, desaangaande, nog
„ geenen zekeren last ontvangen hadden;
„ doch dat zy, middelerwyl, den Staaten
„ deeden aanbeveelen, in geval de vrede
„ getroffen werdt, zorg te draagen, dat
„ het Huis van Nassau buiten schade blee-
„ ve; dat de Spanjaard verpligt werdt, het
„ nadeel te vergoeden, welk Mendoza, op
„ den Duitschen bodem, veroorzaakt hadt;
„ dat niemant, onder 't gebied der Staaten,
„ vrye oefening van den Roomschen Gods-
„ dienst gegund wierdt; dat, uit het af-
„ danken der soldaaten, welk men voor-
„ zag, geen nadeel ontstondt voor de na-
„ buuren, en dat de belastingen op de in-
„ en uitgaande goederen, na deezen, wer-
„ den afgeschaft (*v*):" punten, die zeer naar den zin moesten zyn van hun, die den oorlog zogten; doch die, door de Staaten, alleenlyk werden aangenomen, om 'er, naar tyds gelegenheid, op te letten.

XXIII. De vyandlyke gezanten komen in den Haage.

De vinnige koude deezes Winters (*w*) geduurende welken, ook de kleine Steden van Holland, ter Dagvaart beschreeven zynde, met de gewoone Leden der Staaten, geraadpleegd hadden op de Vredehandeling (*x*), hadt de vyandlyke gezanten hunne herwaardskomst doen verwylen, tot in 't begin van Sprokkelmaand, wanneer zy, over 't ys, op sleeden, in Holland

(*v*) Resol. Holl. 28 *April* 1608. *bl.* 84. Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 532.
(*w*) *Zie* Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 541.
(*x*) Resol. Holl. 26 *January en verv.* 1608. *bl.* 1 *enz.*

1608. land kwamen. Zy waren vyf in getal, te weeten de Markgraaf Ambrosio Spinola, Joan Richardot, Lid in den Raad van Staate onder de Aartshertogen, en President van den geheimen Raad; *Don Juan de Mancicidor*, Geheimschryver des Konings van Spanje, benevens Neyen en Verreiken. In 't doortrekken der Hollandsche Steden, werden zy alomme beleefdelyk ontvangen van de Wethouders. Omtrent een half uur van den Haage, was Prins Maurits hun te gemoet gereeden, verzeld van eenen ongeloofiyken stoet; dien de nieuwsgierigheid en verwondering herwaards gelokt hadt, om twee der grootste Veldheeren deezer eeuwe, die, voorheen, elk een Leger tegen elkanderen te velde gebragt hadden, alleen met heuschheden en omhelzingen te zien stryden. Spinola in Maurits koets getreden zynde, onderhielden de helden elkanderen, met den lof der wederzydsche dapperheid, en genooten elk den grootsten roem, dien zy zig zouden hebben konnen voorstellen, te weeten, naar waarheid, gepreezen te worden, van eenen vyand. De lange sleep der aanschouweren verzelde de gezanten tot aan de wooningen, welken men elk naar zyne waardigheid hadt aangeweezen. Spinola stelde, in de zyne, zulk eene kostbaare praal van huisraad en anderen opschik ten toon, dat de Landzaaten, dag aan dag, van alle oorden, toevloeiden om hem, zyn gevolg en zyne tafel te zien: onder welken 'er ook waren, die breed by

hem

se . Maurits, in't jaar 1608.

hem opgaven van hunnen yver voor het Roomsche geloof. Ook gaf hy ligtelyk gehoor, aan die 't hem verzogten: 't zy hy dit voor welleevendheid rekende; of de gunst der gemeente zogt te winnen, ofze hem, t'eenigen tyde, mogt te stade komen. Het openbaar gehoor der vyandlyke gezanten ter algemeene Staatsvergaderinge was plegtiger dan naar gewoonte. De Prins en de Raad van Staate waren 'er tegenwoordig. Zy deeden hier, volgens gewoonte, slegts eene algemeene opening van hunnen last, en werden, in algemeene uitdrukkingen, beantwoord (y). 1608.

Krygen plegtig gehoor.

XXIV. De Staaten stellen Gemagtigden, om met hen te handelen.

Terstond hierop, werden, tot de byzondere handeling met hen gekooren, door de Vergadering der algemeene Staaten, Willem Lodewyk, Graaf van Nassau, en Walraven, Heer van Brederode, by welken twee, ieder Landschap eenen gevoegd heeft; Gelderland, *Kornelis van Gend*, Heer van Loenen en Meinerswyk; Holland, Joan van Oldenbarneveld; Zeeland, Jakob van Maldere; Utrecht, *Nikolaas Berk*; Friesland, *Gellius Hillama*; Overyssel, *Joan Sloet*, Drossaard van Vollenhove, en Groningen, *Abel Koenderts van Helpen*, Heere in Faan en Kantes (z). Terstond na 't benoemen deezer Gemagtigden, tradt men in onderhandeling.

Aanvang der onderhandelingen.

In de eerste byeenkomsten, werden de we-

Onder-

(y) Meteren XXIX. *Boek*, f. 546, 547.
(z) Resol. Holl. 26 *January en verv.* 1608. *bl.* 5. Meteren XXIX. *Boek*, f. 548.

1608. wederzydsche volmagten onderzogt (*a*).

zoek der Volmagten.

De Aartshertogen hadden hunne gezanten gemagtigd, om, zo wel in den naam van Koning Filips, als in hunnen naam, met de Staaten te handelen. De Koning hadt de Aartshertogen, en zulken, die zy zouden aanstellen, hiertoe, by eene volmagt, die, eerst den tienden van Louwmaand laatstleeden, getekend was, bevoegd verklaard. Doch hy noemde de Aartshertogen nog Erf-Opper-Heeren der Nederlanden. Voorts, kwamen de bewoordingen, van welken hy en de Aartshertogen zig bedienden, overeen met de jongste verdragen van wapenschorsing en derzelver bekragtiging. Doch de Aartshertogen hadden het regt, hun door Filips verleend, niet duidelyk genoeg overgedraagen op de gezanten, die beloofden, in dit opzigt, verandering in hunne volmagt te doen maaken, tot genoegen der Staaten, in wier volmagt, alleenlyk, berispt werdt, dat hunne gemagtigden aan heimelyken last gebonden waren. Doch hierop werdt geantwoord, dat zulks den handel niet hinderen zou, alzo de Staaten, by der hand zynde, alles, waaromtrent men overeen gekomen was, terstond, door hunne toestemming, bevestigen zouden (*b*).

Men besluit van Vrede niet van

Men was nu overeen gekomen, dat de punten, die te vereffenen stonden, niet allen te gelyk, maar het een na het ander, zou-

(*a*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 106.

(*b*) Resol. Holl. 26 *Jan. en verv.* 1608. *bl.* 5 *enz.* METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 548 *enz.*

zonden voorgesteld en afgehandeld worden. Doch vooraf kwam in overleg, of men, van Vrede, of, van Bestand voor eenige jaaren, handelen zou. Tot het eerste, neigden de Staaten, die hunnen vyand nu op zyn zwakst zagen, en ligtelyk bevroeden konden, dat hy zig, door den tyd, wederom, herstellen, en de veranderingen, die in nabuurige Koningkryken komen konden, tot zyn voordeel, gebruiken zou. Maar de Spaanschen zogten Bestand; en hielden lang bedekt, dat zy geene Vrede, wel Bestand, op billyke voorwaarden, sluiten konden. De Fransche gezanten egter ook, volgens hunnen last, meest tot Vrede raadende, tradt men, over 't sluiten eener eindelyke Vrede, in onderhandeling (*c*).

1608. Bestand te handelen.

't Eerste punt, welk overwoogen werdt, was de erkentenis van de vryheid der Vereenigde Gewesten. Oldenbarneveld, die 't woord meest voerde, verklaarde rondelyk, dat de Staaten niet verstonden, in handeling te treeden, voor dat deeze erkentenis geschied was. Ook deedt menze, overeenkomstig met het verdrag van wapenschorsing (*d*). *Wat ons aangaat*, zeide Richardot, *indien 't u lusten mogt, zelfs een Koningkryk te zyn, gy moogt; wy willen 'er ons niet tegen kanten* (*e*). 't Gebeurde, onder 't spreeken, dat een der Staatsche Gemagtigden, de volmagt der Aartshertogen, die nog op de

De vryheid der Vereenigde Nederlanden wordt erkend.

Gesprek over den titel der Aartshertogen.

(*c*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 533.
(*d*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 106.
(*e*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 534.

1608. de tafel lag, opneemende, merkte, dat 'er een zegel aan hing, voorzien met de wapens van alle de zeventien Nederlanden. Dit deedt hem zeggen „ dat men, „ de wapens der Vereenigde Gewesten blyvende voeren, nog eenig regt op dezelven scheen te willen behouden: waarom „ hy begeerde, dat men deeze wapens zo „ wel agter wege liet, als men de naamen „ der Vereenigde Gewesten, uit de vol-„ magt der Aartshertogen, gelaaten hadt." Richardot, die deezen eisch hard en onheusch vondt, antwoordde „ dat de *enz.*, „ die den titel der Aartshertogen besloot, „ hun regt betrof op de gewesten, welken „ niet in hunne magt waren, en welker ti-„ tels zy, hierom, niet hadden willen aan-„ neemen. Dat de Staaten nogtans zo wei-„ nig nadeel konden hebben van het ge-„ bruiken deezer titels en wapens, als de „ Koning van Frankryk hadt, van het „ voeren der naamen van *Hertog van Bour-„ gondie* en *Koning van Frankryk*, door de „ Aartshertogen en door den Koning van „ Engeland (*f*); of de Koning van Span-„ je van het voeren des naams van *Koning „ van Navarre*, door den voorigen bezitter." De Staatsche Gemagtigde hernam hierop, „ dat Koningkryken door hunne eigene Ma-„ jesteit beschermd werden; doch dat vrye „ Staaten zig zelven nimmer zorgvuldig „ genoeg verzekeren konden. Ook behoor-„ de, meendenze, onder eene reeks van zo

„ vee-

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 106, 107.

1608.

„ veele hooge titelen, het verlies van eenige weinigen den huize van Oostenryk „ niet zwaar te vallen (g).” Doch Richardot, weinig klem vindende in dit antwoord, klaagde by de Franschen en Engelsche gezanten over den hoon, dien de Staaten zynen meesteren wilden aandoen. Jeannin riedt hem egter, den Staaten genoegen te geeven. Hy voegde 'er by „ dat de „ voorbeelden, welken hy aangehaald „ hadt, verschilden van het tegenwoordig „ geval, hebbende de Vorsten, die titels „ voerden van Landen, welken zy niet „ onder hunne magt hadden, nimmer af„ gestaan van hun regt op de zelven, gelyk „ de Aartshertogen nu stonden te doen.” Richardot liet zig, derhalve, gezeggen (h). Men bewilligde in den eisch der Staatschen, mids men elkanderen, ook in de overige punten, verstaan kon. Doch deeze handelbaarheid der Spaanschen, in een punt van zo veel gewigt, kwam eenigen opmerkenden, terstond al, verdagt voor. Men vermoedde, dat zy in schyn bewilligd hadden in eenen eisch, die 't gemeen streelde; om dat 'er nog verscheiden' zaaken overschooten, by welker bepaaling, men de vryheid der Vereenigde Gewesten, met woorden toegestaan, merkelyk zou konnen besnoeijen (i). Ook bleek wel haast, dat

De handelbaarheid der Spaanschen is verdagt.

(g) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 548 *verf.* GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 534.
(h) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* II. *p.* 108.
(i) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 534.

1608. dat de Spaanschen niets minder in den zin hadden, dan voor altoos af te ſtaan van hun regt op de Vereenigde Geweſten.

Zy vorderen, dat de Staaten zig onthouden van de vaart op de Indien.

Over de gewoone punten in een verdrag van Vrede, vergetenis der gepleegde vyandlykheden en afſtand van 't beſlaan en aanhaalen van elkanders goederen; tot welker verhandeling, vervolgens, overgegaan werdt, viel weinige of geene zwaarigheid. Maar zo dra was men niet gekomen aan het ſtuk van den Koophandel, of de Spaanſchen vorderden „ dat de onzen zig zouden „ moeten onthouden van de vaart op de In- „ dien, gelyk voor den oorlog." Zy zeiden „ dat dit de voornaamſte reden was, waarom „ Filips," die toen reeds berigt hebben kon van het gene voor Malakka voorgevallen was „ de Vrede begeerde (*k*). Dat het „ verkrygen der vryheid den afſtand van „ den Indiſchen handel wel waardig was, „ te meer, daar hun, in deszelfs plaatſe, „ de vaart op Spanje, die zo veel korter „ en veiliger was, ſtondt geopend te wor- „ den: welke zo zy voor deezen hadden „ mogen behouden, zy, naar de vaart op „ de Indien, niet getaald zouden hebben." Zy voegden 'er by „ dat deeze vaart, die „ de Kaſtiliaanen en Portugeezen, als eer- „ ſte vinders der zelve, eenen geruimen „ tyd, alleen ingehad hadden, noch aan de „ Franſchen, by de Vrede van Vervins, „ noch aan de Engelſchen, by 't verdrag „ van Londen, toegeſtaan was; waarom „ de

(*k*) *Vide* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 114, 139.

„ de Staaten niet vreemd vinden konden, 1608.
„ dat zy hun ook geweigerd werdt." Doch de Fransche en Engelsche gezanten merk-
„ ten hierop aan „ dat het gene, door 't
„ regt der natuure, geoorlofd, en by geen
„ onderling verdrag ongeoorlofd verklaard
„ was, elk, van zelve, vryſtondt: en dat
„ zy zig aan dit regt hielden (*l*)." De Staatsche Gemagtigden beweerden, op gelyken grond, dat hun de vaart op de Indien, volkomenlyk, vry ſtaan moeſt. Hevig werdt, hierover, getwiſt. Spinola hieldt zig gebelgd, dat men zo ſterk op dit ſtuk ſtondt. Richardot, toornig geworden, verklaarde „ dat de Koning zyn regt
„ op de Landen nimmer afſtaan zou, noch
„ den Staaten de vaart op Spanje openen,
„ zo zy den Indiſchen handel niet agter
„ wege lieten (*m*)." Men werdt het dan geheel niet eens over dit ſtuk, welk, ſedert, met allen ernſt, ter algemeene Staatsvergaderinge, overwoogen werdt.

Hevige twiſt hierover.

XXV. Vertoogen voor de nuttigheid des Indiſchen handels.

Hangende de handeling over dit gewigtig punt, gaven de Bewindhebbers der Ooſtindiſche Maatſchappye, wien de welſtand des Vaderlands, of de winſt uit den Indiſchen handel ter herte ging, verſcheiden' wydluftige Vertoogen ter algemeene Staatsvergaderinge over: en in dezelven te kennen „ hoe groot een nood de Hollanders
„ perſte, om zig te verzetten tegen de on-
„ redelyke heerſchappy der Spanjaarden:
„ ter-

(*l*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 144. Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 534.
(*m*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 110.

1608. „ terwyl dit hun, die een onvrugtbaar en „ moerassig land bewoonden, onmogelyk „ zyn zou, zo de scheepvaart hun, daartoe, geene middelen en kragten verschafte. Maar de nabuurige zeekusten „ waren, gingenze voort, niet in staat, „ om de groote menigte der ingezetenen „ te voeden. Men voer reeds, met twintig schepen op Guinea; met tagtig, op „ de Kabo Verdsche Eilanden; met omtrent twintig, op de andere kusten van „ Amerika; met veertig, op Oostindie. „ Agtduizend bootsgezellen ten minste „ werden, uit deeze vaarten, onderhouden, die, door het afstaan derzelven, „ op den dyk gezet, of genoodzaakt zouden worden, om elders hun bestaan te „ zoeken: een bedryf, vol van ondankbaarheid, jegens hen, die den Landen „ zulke treffelyke diensten gedaan hadden. „ 't Was, hierbenevens, kenlyk, dat de „ winsten der Oostindische Maatschappye, „ sedert eenige jaaren, geweldig waren „ aangewassen, en, naar alle waarschynlykheid, nog verder stonden toe te neemen. Kambaja, Malabaar, Ceilon, Narsinga, Koromandel en Queda waren, tot „ hiertoe, niet of naauwlyks bezogt. En „ kreeg men eens voet in China, kans was „ 'er, om, langs de Zuidzee, in Amerika „ te geraaken, en, omtrent het zuider-aspunt, nieuwe Landen te ontdekken. De „ vaart op Spanje, schoon menze nog niet „ geheel kwyt geweest was, zynde dezelve, door middel der Franschen en Engelschen,

„ schen, voortgezet, was niet te vergely- 1608.
„ ken by de Indische. Men wilde ons gee-
„ ven, 't gene ons altoos wederom beno-
„ men kon worden; en daarentegen ont-
„ neemen, 't gene nooit wederom gekree-
„ gen zou konnen worden; alzo de Maat-
„ schappy, eens vernietigd zynde, nooit
„ hersteld zou worden. Voorts waren ook
„ de Oostindische schepen bekwaam ten
„ oorloge, en konden, vermids zy al-
„ toos, gedeeltelyk, binnen 's Lands wa-
„ ren, in onvoorziene toevallen, altoos
„ dienen tot eene Vloot voor den Staat.
„ Van de schepen, op Spanje vaarende,
„ was anders niet te wagten, dan dat zy
„ den vyand, als 't hem lustte, ten prooy
„ konden worden. Ook werdt, door de
„ vaart op Spanje, de winst met den vyand
„ gedeeld; in de Indien, strekte zy tot af-
„ breuk van den vyand. Om te weeten,
„ wat men hem vooral weigeren moest,
„ hadt men slegts te zien, wat hy vuurigst
„ begeerde, en wat hy voor de voornaam-
„ ste reden hieldt, om welke, hy vrede
„ zogt. Spanje hadt Oost- en Westindie
„ te danken, voor dat aanzien, welk Fi-
„ lips nu andere Mogendheden versmaa-
„ den deedt. De nabuurige Vorsten had-
„ den hier ook belang by, alzo de Veree-
„ nigde Gewesten hun onnut zouden wor-
„ den, zo zy de zee kwyt raakten. De
„ vyand spande al zyn vermogen in, om
„ te konnen beschadigen, als hy 't goed-
„ vondt: de Staaten droegen slegts zorg,

 „ dat

1608. „ dat zy geene schade leeden, en wilden „ 't regt om te vaaren en te handelen, „ waar men goedvondt, zo wel als 't vry „ gebruik van lugt en grond, naar godde- „ lyke en menschelyke wetten, allen men- „ schen even na stellen. Die de zee sloo- „ ten, en zelven alleen de markt der waa- „ ren wilden zetten, waren den zeeschui- „ meren gelyk, en zulken, die, door op- „ koop, duurte in 't kooren zogten te „ brengen. Naar 't oordeel der ouden, „ werden de wapenen regtvaardig gevoerd, „ tegen zulken, die iemant buiten hunne „ havens slooten; veel meer mogt men de „ wapenen opvatten, tegen hen, die ie- „ mant zogten te houden buiten de havens „ van anderen. Vrede, zonder vrye vaart, „ was geene vrede; maar eene geduurige „ vyandschap, waarin der eene partye het „ regt om zig te beschermen benomen was. „ Men kon ook der beproefde trouwe on- „ zer Landsluiden geene grooter schand- „ vlek aanwryven, dan door hen te verplig- „ ten, om de Indische Volken en Konin- „ gen, hunne bondgenooten, der Spaansche „ wreedheid ten prooy te laaten. 't Ge- „ schil over den handel op de Indien was „ van nu af vereffend, zo de Spanjaard „ slegts zyn woord hieldt, en ons bleef „ erkennen voor een vry volk, gelyk hy „ reeds gedaan hadt: en zo elk, gelyk „ beraamd was, bezitten bleef, 't gene hy „ reeds bezat: alzo ons, als een vry volk, „ niets voorgeschreeven, en de handel,

on-

„ onder 't gene wy bezaten, gerekend 1608.
„ moest worden. Filips zogt den Staaten
„ zynen afstand van de heerschappy duur
„ aan te rekenen: doch hy hadt geenen af-
„ stand gedaan van 't gene hy nog bezat:
„ zyn afstand was geene gift, maar eene
„ erkentenis der waarheid, zonder welke
„ hy geene vrede hoopen kon. Gaf hy vre-
„ de, hy ontvingze ook: en zyne zaaken
„ liepen zo voorspoedig niet, dat het hem
„ voegen kon, de vrede te verkoopen. Of
„ twyfelde hy hieraan, hy mogt het, an-
„ dermaal, bezoeken. Vergeefs was nu,
„ veertig jaaren lang, zo veel bloeds ge-
„ spild; vergeefs hadt men de wapenen op-
„ gevat voor de vryheid en tegen den tien-
„ den penning des Hertogs van Alva, dien
„ verdryver van allen handel; zo men zig,
„ vrywillig, zulk eene zwaare slaaverny op
„ den hals haalde, en zig geduldiglyk liet
„ bannen uit het grootste gedeelte der wee-
„ reld, door eenen vyand; daar men zulks
„ nimmer van zynen wettigen Vorst zou
„ hebben willen lyden (n)."

XXVI. Eenige redenen tegen de vaart op de Indien.

Op zulk eene wyze, en door zulke redenen, zogt men de Staaten te beweegen, tot het handhaaven van de vaart op de Indien. Doch anderen, in kleinen getale nogtans, merkten hiertegen aan „ dat de
„ Indische handel, alleenlyk byzonderen
„ Persoonen betreffende, de algemeene
„ Vrede niet behoorde te stremmen. Dat,
„ ten minste, de Landschappen, aan zee
„ ge-

(n) Meteren XXIX. Boek, f. 549-553.

1608. „ gelegen, alleenlyk belang hadden by de „ vaart op de Indien, daar de onheilen „ des oorlogs alle gewesten, zonder onder„ scheid, troffen. Dat, wanneer de vaart „ op Spanje, die kort en veilig was, de „ zeeluiden eens zou hebben aangelokt; de „ verre zeetogten, die zo veele ongemakken „ en ziekten onderworpen waren, toch van „ zelven zouden ophouden (*o*)." Sommigen voegden hierby „ dat de meeste voordeelen „ der Oostindische Maatschappye gekomen „ waren, uit den buit, op den vyand behaald, „ en, met de vrede, verdwynen zouden: „ waaruit vermindering en verval des In„ dischen handels te wagten was; vooral, „ als de Spanjaards en Portugeezen, in „ koopen en verkoopen, den onzen de „ markt in de Indien bedierven (*p*)." Doch deeze redenen woogen weinig by de meesten. Prins Maurits en Oldenbarneveld yverden beide voor de behoudenis des Indischen handels. De Prins, om dat hy verwagtte, dat de onderhandeling hierop afgebroken, en de oorlog hervat zou worden; en de Advokaat, om dat hy zig verbeeldde, dat de vyand, liever dan hiertoe te komen, de vaart vry stellen zou (*q*).

XXVII. Besluit der algemeene Staaten op dit stuk.

De algemeene Staaten, alles rypelyk overwoogen hebbende, lieten zig bedunken, dat zy gegronde redenen hadden, om de vaart op de Indien niet af te staan. Zy namen in aanmerking „ dat hunne onderzaa„ ten

(*o*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p. p.* 536.
(*p*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 131, 145.
(*q*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 153, 157. 183.

„ ten zwaare kosten gedaan hadden, tot 1608.
„ verkryging van deezen handel; dat zy
„ voordeelige verbonden gesloten hadden
„ in Indie, door middel van welken, zy
„ hoop hadden, om den Portugeezen den
„ handel te onttrekken, en zig van den
„ zelven geheel meester te maaken. Dat
„ 'er meer dan tienduizend menschen, hier
„ te Lande, waren, die belang hadden by
„ de Indische vaart, en die van veel aan-
„ ziens waren in de byzondere gewesten,
„ alwaar zy, ligtelyk, tweedragt verwek-
„ ken zouden, zo men hun van dien han-
„ del wilde versteeken. Dat het behou-
„ den der Indische vaart het eenigste mid-
„ del was, om zig van de vaart op Spanje
„ te verzekeren, zullende Filips dezelve
„ niet durven stremmen, uit vreeze, dat
„ men 'er zig over wreeken zou, in de
„ Indien. Dat men, van de vaart op de
„ Indien versteken zynde, zig, vermoede-
„ lyk, ontslaan zou van alle Oorlogssche-
„ pen, alleenlyk Koopvaardyschepen be-
„ houdende, die, bepaald aan de vaart
„ op Spanje, ligtelyk in beslag genomen
„ zouden konnen worden. Dat 's Lands
„ zeemagt, de eenige veiligheid van den
„ Staat, verzwakt en vernietigd zynde;
„ men zig zelven niet beschermen zou kon-
„ nen, veel min zynen nabuuren nuttig
„ zyn. Dat, eindelyk, de vaart op de
„ Indien den Spanjaard ontblootte van een
„ groot deel der middelen, welken hy ge-
„ bruikte, om hun en elk den oorlog aan

„ te

1608. „ te doen (*r*)." Alle deeze redenen bewoogen de Staaten, tot het handhaaven der vaart op de Indien. Doch alzo zy niets onbeproefd wilden laaten, wat, tot bevordering der vrede, ſtrekken mogt, gavenze, na veel overlegs, omtrent den aanvang van Lentemaand, den Spaanſchen keuze om,

Hun voorſlag aan de Spaanſchen.

„ of Vrede te maaken, met vrye zeevaart;
„ of, naar 't voorbeeld van Frankryk en
„ Engeland, al wat aan gene zyde der
„ Zomer-zonne-keerkring legt het lot des
„ oorlogs onderworpen te laaten; of, eindelyk, hier Vrede te ſluiten, daar ſlegts
„ Beſtand, voor eenige jaaren (*s*). Doch de Spaanſchen konden, geenszins, verſtaan, tot het vrylaaten van den Indiſchen handel: ook niet, tot eene ſamenvoeging van vrede en oorlog, 't welk, zeidenze, een wanſchepſel geleek. Maar op Vrede hier, en Beſtand in de Indien, was te hoopen, zo men beloofde, na 't uitgaan van 't Beſtand, van de vaart derwaards te zullen afſtaan. Doch hier hadden de Staaten geene ooren naar. Zy bragten, veelligt om den vyand, door vreeze, te beweegen, tot het toeſtaan van billyker voorwaarden, omtrent deezen tyd, wederom op de baan het ontwerp der opregting eener Weſtindiſche Maatſchappye (*t*); 't welk een jaar of langer agter de bank gelegen hadt. Doch de Spaanſchen begreepen, dat het ſlegts eene be-

die van de hand geweezen wordt.

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 143.
(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 142.
(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 204, 213. METER. XXIX. *Boek*, *f.* 553 *verſ.*

bedreiging was, en veranderden niet van 1608. gevoelen.

Het draalen der handeling, ter gelegenheid van het geschil over de vaart op de Indien, kon niet dan nadeelig zyn voor de Vereenigde Gewesten: alzo men, slegts de wapenschorsing gesllooten hebbende, onzeker bleef, of 'er vrede of oorlog op volgen zou: welke onzekerheid slapheid en zorgeloosheid verwekte: ook werdt 'er een groot deel van 't gemeen, welk van den oorlog leefde, door gekweld, met neeringloosheid en behoefte. De Staaten vonden, hierom, dienstig, een spoedig einde van de handeling te maaken, en deeden de Spaansche Gezanten vermaanen, om, terwyl men 't punt van den Indischen handel onbeslist laaten zou, de andere punten, waarover zy dagten te handelen, te gelyk voor te stellen, zullende de Staaten het zelfde doen, ten opzigte der punten, die zy zouden begeeren beslist te hebben. Doch de Spaanschen bragten hiertegen in, dat het ongebruikelyk was, nieuwe punten voor te stellen, eer de ouden afgedaan waren (*u*). Men raakte dan wederom aan 't spreeken over de Indische vaart, die zy verklaarden, niet te konnen toestaan, dan op den voet van Vrede hier, en Bestand gints, mids men beloofde, na 't einde van 't Bestand, van de vaart te zullen afstaan: of, zonder zulk eene belofte, op den voet van een Bestand, beide hier en in de Indien.

De Staaten zoeken een einde van de handeling te maaken.

Men valt wederom aan 't twisten over de Indische vaart.

De

(*u*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 537.

1608. De Staatsche Gemagtigden, daarentegen, begeerden de vrye vaart, op den voet van eene volkomen' Vrede hier, en een Bestand in de Indien, zonder dat zy zig, tegen 't uitgaan van 't Bestand, ergens toe verbinden wilden. Zo hevig werdt hierover getwist, dat de Spaanschen, verstoord, opstonden, en uit het vertrek gingen. Even te vooren, hadt Oldenbarneveld gevraagd, *of hy van 't gehandelde verslag zou doen aan de Staaten; dan of men de samenkomst hervatten zou?* Waarop Spinola, gramstoorig, zeide, *dat elk doen kon, 't gene hy goedvondt*, terstond daarna, opryzende, om te vertrekken. Doch Neyen, hem een woord of twee in 't oor gebeeten hebbende, zeide, overluid, in 't Latyn, tegen de Staatsche Gemagtigden, *dat de nagt raad geeven zou.* Van Maldere, ziende de Spaanschen opryzen en vertrekken, zeide, in 't Spaansch, *die alles hebben wil, verliest alles*: waarop, Richardot, terstond, met groote hevigheid, antwoordde, *pas dat op u zelven toe, en denk, dat het u zo gaan zal* (v). Dus scheidde men, meer verdeeld, dan men samengekomen was. De Staatsche Gemagtigden, inzonderheid Oldenbarneveld, spraken, sedert, over 't punt der Indien, met de Fransche gezanten. Jeannin oordeelde, dat men, om dit punt, de vrede niet moest agterlaaten. Doch hy hadt eene geheime reden om zo te oordeelen. Koning Henrik zogt den Indischen handel over te brengen in

Henrik de IV. zoekt

(v) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 166.

in Frankryk, wanneer de Maatschappy hier vernietigd zou zyn, of zelfs eerder, zo 't mogelyk ware (*w*). Jeannin hadt, hierover reeds, bedektelyk, met eenigen gehandeld (*x*): zelfs met *Izaak le Maire*, een' welgesteld' Koopman te Amsterdam, en door en door bedreeven in den Indischen handel (*y*). Hy drong, hierom, flaauwlyk, op de behoudenis der vaart voor de Staaten, hoewel hy, om geene agterdogt te geeven, hunne zugt voor dezelve, niet te openlyk, durfde afkeuren. Ondertusschen, vondt hy raadzaamer, een Bestand te sluiten voor eenige jaaren, zo hier als in de Indien, dan de handeling, geheellyk, af te breeken: waartoe ook, eerlang, de Koning, zyn meester, neigde (*z*).

1608. den Indischen handel in Frankryk over te brengen.

XXVIII. De Spaanschen leveren hunne punten van handeling tevens over.

De Spaansche gezanten, zo wel als de Staatschen, geneigd om de handeling over eene vrede spoedig ten einde te brengen; op dat men, daarna, over een Bestand zou konnen handelen, 't welk zy dienstiger hielden, en waartoe hun, van de zyde der Franschen, eenige hoop gegeven was; hadden nu besloten, den Staatschen, op hun laatste voorstel, eenig genoegen te geeven, en de punten, waarover zy nog dagten te handelen, tevens, voor te stellen. Doch zy deeden 't alleenlyk in duistere en algemeene bewoordingen, zeggende „ dat men „ te

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 163, 233.
(*x*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 219, 289.
(*y*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 117, 161, 176. *Tom.* III. *p.* 294.
(*z*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 187, 193, 219.

1608. „ te handelen hadt van de grenzen, van „ 't wedergeeven der goederen, van den „ buitenlandschen Koophandel, van de „ eenpaarigheid in de Munt en in de vryheden, den Engelschen, in den Koophandel als anderszins, toegestaan; van den „ Godsdienst en van de nabuurige Vorsten „ (*a*)." De Staatschen vraagden, of het stuk van den Godsdienst, waarvan zy, en Filips ook, in zyne Brieven van bekragtiging, gewag maakten, zag op eene verbindtenis, dat de wederzydsche onderzaaten, reizende door elkanders gebied, geen' overlast, ter zaake van den Godsdienst, zouden te wagten hebben; dan of hunne meening ware, den Staaten wetten voor te schryven, waarnaar zy de kerkelyke zaaken, binnen hun gebied, zouden hebben te bestellen. De Spaanschen, bedremmeld door deeze vraag, gaven voor antwoord, dat zy gewigtig genoeg was, om 'er eerst het goeddunken hunner meesteren op te hooren, en dat zy, wanneer men de andere punten afgehandeld hadt, hunne meening, over dit, klaarer zouden voorstellen (*b*).

Onderzoek, wat zy over den Godsdienst dagten voor te stellen.

Hunne inzigten, op dit stuk.

't Stuk van den Godsdienst, de voornaame oorzaak des oorlogs, ging Filips en den Aartshertogen zekerlyk nog ter herte. Niet, dat zy zig nu konden voorstellen, de oefening van den Hervormden te beletten, binnen de Vereenigde Gewesten: maar zy zog-

(*a*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 554 *verf.*
(*b*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 537.

zogten de vrye oefening van den Roomsch-Katholyken aldaar te bedingen. De Paus zelf spoorde hen hiertoe aan, hebbende, ten dien einde, den Kardinaal *Bentivoglio* naar Brussel gezonden, die den loop der Vredehandelinge, zorgvuldiglyk, gade sloeg (*c*). Doch alzo men wel voorzag, dat dit stuk veel haperings ontmoeten zou by de Staaten, en, waarschynlyk, aanleiding geeven, tot het afbreeken der Handelinge, wilde men het overweegen daarvan, tot op 't laatst, uitstellen (*d*), en ondertusschen, ware 't mogelyk, de Franschen, die den zelfden Godsdienst beleeden, beweegen, om de hand te houden aan de vryheid der Roomschen, in de Vereenigde Gewesten. Henrik de IV. scheen dit bezwaarlyk te konnen afslaan, zo hy, die eertyds der Hervormde Leere toegedaan geweest was, zig niet verdagt maaken wilde van kleene zorg voor de Kerk, tot welke hy, naderhand, was overgegaan. Ook hadt hy zynen gezanten, met naame Jeannin, gelast, op de vryheid der Roomschen te dringen, by de Staaten; doch bescheidelyk en op den regten tyd (*e*): waaruit genoeg af te neemen was, dat hy deeze vryheid slegts welstaandshalve verzogt, en, zo wel als de Staaten, zwaarigheid zag, in 't geeven van openbaare vryheid van Godsdienstoefening aan eene gezindheid, onder welke 'er veelen waren, die men 1608.

hieldt

(*c*) BENTIVOGLIO Hand. van 't Best. *in de* Verhaalb. *bl.* 324.

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 132, 141, 277.

(*e*) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 444. *Tom.* II. *p.* 37, 64.

1608. hieldt te zeer te neigen tot Spanje, en van welken men, met de minste verandering, inwendige beroerten meende te dugten te hebben. Voorts, oordeelden de Spaanschen, dat het geraaden ware, 't punt van den Godsdienst tot op 't laatst uit te stellen, alzo zy, om dit punt, de handeling afbreekende, veel eers meenden te moeten inleggen by de Roomsche Mogendheden, en vooral by den Paus; behalve dat zy Frankryk in 't ongelyk zouden stellen, zo men, van daar, niet goedvinden mogt, hunnen eisch, ernstig genoeg, te ondersteunen. De algemeene Staaten zagen ook liever, dat de handeling afgebroken werdt, om 't punt van den Godsdienst, dan om de vaart op de Indien. In 't eerste hadden alle de gewesten, in het tweede, alleen of voornaamlyk Holland en Zeeland belang. Men voorzag, derhalve, dat men 't ligt eens worden zou, als men de Vredehandeling, om 't stuk van den Godsdienst, zou moeten afbreeken. Doch wanneer zulks, eeniglyk of voornaamlyk, om de vaart op de Indien zou moeten geschieden, vreesde men voor verdeeldheid onder de gewesten; alzo zulken, die meest gesteld waren op het voortzetten der Vredehandelinge, geen of byna geen belang hadden by den Indischen handel (*f*). 't Schynt, dat de Spaanschen dit, naderhand, ook gemerkt, en daarom goedgevonden hebben, het sluiten der Vrede beide van de vaart op de Indien en van 't

(*f*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* II. *p.* 287, 349, 407, 410.

't ftuk van den Godsdienft te doen afhangen; gelyk wy, hierna, zien zullen. 1608.

De Staatfchen, de punten, over welken hunne partyen begeerden te handelen, ontvangen hebbende, leverden de hunnen, daartegen, over. Zy waren agtentwintig in getal, en met duidelyke woorden voor gefteld (g). De belangen van byzondere Perfoonen, met naame die van den Huize van Naffau, en van Don Emmanuel, Zoon van Don Antonio, die, voor eenen korten tyd, den titel van Koning van Portugal gevoerd hadt, waren 'er niet onder vergeten. XXIX. De Staaten leveren hunne punten over.

Men tradt, over deeze punten, wederom, in onderhandeling, en viel, terftond, in een nieuw verfchil, over den Koophandel op de wederzydfche Nederlanden. De Hollanders en Zeeuwen vreesden voor verval van hunnen handel, wanneer de vaart op Antwerpen, die nu door de Staatfche Sterkten en Vlooten op de Schelde belemmerd werdt, wederom vry ftondt, gelyk de Spaanfchen vorderden. Men weigerde dan, in dit punt, te bewilligen. En by deeze of diergelyke gelegenheid, betuigde Richardot den Staatfchen gemagtigden, met traanen in de oogen, dat zy zig, door al te ftyf op hun ftuk te ftaan, zulk eene fchynbaare vrede niet moeften laaten ontflippen. Voorts, gaf hy niet donkerlyk te verftaan, dat zy, op 't ftuk des Koophandels, tot geen vaft befluit zouden konnen komen, zonder eerft het goedvinden des Konings van Verfchil over den Koophandel in de Nederlanden. Richardots ernft.

(g) *Zie dezelven by* METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 554.

1608. van Spanje verstaan te hebben: te gelyk vermaanende, dat men de voorwaarden der vrede toch zulks zou instellen, dat zy, door eenen Koning, die noch overwonnen noch gevangen, maar tot vrede geneigd was, konden aangenomen worden (*h*).

Nieuwe voorslag der Staaten op de Indische vaart,

Lentemaand en den tyd der wapenschorsinge nu ten einde loopende, vondt men, wederzyds, geraaden, dien nog voor twee maanden te verlengen (*i*). De Staaten, midlerwyl, in 't stuk van den handel, zo veel willende toegeeven, als hun mogelyk ware, sloegen voor „ dat hunnen onderzaa-
„ ten vry staan zou, negen jaaren lang, na
„ 't sluiten der Vrede, in de Indien te vaa-
„ ren, uitgenomen op zulke plaatsen, die
„ onder de heerschappy des Konings van
„ Spanje stonden: welken zy niet, dan by
„ nood, en met kennis der bevelhebberen,
„ zouden mogen aandoen. Deedt iemant
„ hier tegen; men zou de geleeden' schade
„ of 't aangedaan ongelyk alleen mogen
„ vervolgen, daar 't geschied ware, en
„ daar de schuldigen zig ophielden: en
„ ondertusschen, voor 't uitgaan der ne-
„ gen jaaren, een nader verdrag zoeken
„ te sluiten." Doch de Spaanschen verwierpen deezen voorslag, begeerende volstrektelyk, dat de vaart slegts aan eenige jaaren bepaald, en daarna afgestaan wierdt.

die verworpen wordt.

Eisch der Spaanschen, ten opzigte

Voorts, vorderdenze, ten opzigte van den Nederlandschen handel, dat de lasten, geduurende den oorlog, op de Koopwaaren ge-

(*h*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 554 *vers.* 555.
(*i*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 555.

gelegd, afgeschaft, en alleenlyk de oude en geringe tollen gevorderd werden: ook, dat het Stapelregt, welk eenige Steden, als Dordrecht, van de Rynsche, en Middelburg van de Fransche wynen, zig aanmaatigden, niet gebruikt zou worden, tegen de onderzaaten van Spanje of de Aartshertogen (*k*). Doch de Staatschen vertoonden hiertegen „ dat de goederen der vreemden „ niet boven die der ingezetenen belast „ zouden worden; doch dat de voorregten „ der Steden blyven moesten in den zelf- „ den staat, waarin zy, voor de beroer- „ ten, geweest waren. Wyders, begeer- „ denze, dat hun verzekering gedaan werdt „ voor hunne schepen, die op Spanje vaa- „ ren zouden." Doch hierop werdt, wederom, niets gesloten (*l*).

1608. van den Nederlandschen handel.

Neyen reist naar Spanje.

De Spaanschen, ziende de handeling haperen, vonden geraaden, Neyen naar Spanje te zenden, om den Koning van den staat der zaaken verslag te doen, en zynen uitersten last te ontvangen. Hy beloofde, binnen veertig dagen, wederom hier te zyn (*m*): doch hy hieldt zyn woord niet.

XXX. Verbond van onderlinge bescherming, tusschen Groot-Britanje

Zyn afzyn was oorzaak, dat de onderhandelingen traager voortgingen, blyvende de gewigtigste punten onafgedaan. De tyd werdt egter niet onnuttelyk gesleeten, door de Staatschen. Zy slooten een Verbond met den Koning van Groot-Britanje, byna op ge-ly-

(*k*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 201, 205.
(*l*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 555.
(*m*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 226. Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 555 *vers.*

1608. lyke voet als dat, welk men onlangs met Frankryk gemaakt hadt (*n*): alleenlyk zou het getal der hulptroepen, welken men elkanderen beloofde, maar half zo groot zyn. Ook zou het, gelyk dat met Frankryk, eerst plaats hebben, na het sluiten der vrede. Het werdt, eerst op den zesentwintigtigsten van Zomermaand, getekend (*o*). Spencer en Winwood hadden het sluiten van dit Verbond gaarne willen verschuiven, tot na de te rugkomst van Neyen, alzo hun Koning thans zyn best deedt, om den Spaanschen te behaagen (*p*). Doch de Staaten stonden 'er zo sterk op, en de Engelschen vreesden zo zeer, dat Frankryk meer voet, dan zy gaarne zagen, krygen zou in de Vereenigde Gewesten, dat zy 'er, eindelyk, toe besllooten. Ten zelfden dage, rekende men ook met de Engelsche gezanten af, wegens de agterstallen, die op *agthonderdagttienduizend vierhonderd en agt ponden sterlings* gesteld werden. De Staaten beloofden deeze schuld, twee jaaren na 't sluiten der vrede, met zestigduizend ponden sterlings jaarlyks, tot de volkomen' voldoening toe, te zullen betaalen (*q*).

en de Staaten.

XXXI. Onderhandeling over grensscheiding.

De buitengewoone afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge, midlerwyl, naar huis gekeerd zynde, werden de onderhandelingen met de vyandlyke gezanten

(*n*) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 264.
(*o*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 160, 161.
(*p*) Resol. Holl. 26 *Januar. en verv.* 1 *Aug.* 1608. *bl.* 39, 168. Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 269, 273.
(*q*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 162, 163.

ten hervat. 't Gesprek gevallen zynde op de grensscheiding, vorderden de Spaanschen, dat de Staaten hun Brabant, Vlaanderen en Gelderland over de Waale zouden inruimen: waartegen zy Lingen, Oldenzeel en Grol overgeeven wilden (r). Doch als deeze eisch, met verontwaardiging, verworpen was, wildenze de bewaaring der Steden, in de genoemde gewesten, wel, voor eenen tyd, aan de Staaten laaten; mids de Aartshertogen de opperste magt en 't regtsgebied over dezelven behielden. Dus toondenze zig mild, zoze zeiden, in 't verdeelen der Nederlanden, de sterkste gewesten in de magt hunner nabuuren laatende. Doch de onzen zagen dit anders in, en waren niet gezind iet af te staan (s). 1608.

Die van Staats Brabant zoeken stem in Staat te verkrygen.

't Gerugt, dat men, over eene uitwisseling der Steden, in onderhandeling was, zig verspreidende, beslooten de Brabantsche Edelen en Steden, gezeten onder 't gebied van den Staat, hunne poogingen aan te wenden, om te beletten, dat zy den vyand werden overgeleverd, en te gelyk, om wederom, gelyk voorheen, regt van stemmen te verkrygen, ter algemeene Staatsvergaderinge. Na dat de hoofdsteden van Brabant, en laatstelyk Antwerpen zig aan Parma hadden overgegeven, waren de anderen, welken men te gering hieldt, om op zig zelven geregeerd te wor-

(r) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 214, 227, 230.
(s) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 558 *vers.*

1608. worden, gebragt onder de Regeering der algemeene Staaten der zeven Vereenigde Gewesten, en hadden van dezelven wetten en wethouders ontvangen. Bergen op Zoom, welk zig altoos aan de zyde der Staaten gehouden hadt, Breda en de anderen, welken, geduurende den oorlog, verlooren en herwonnen waren, eischten, sedert en nu, uit kragt der Utrechtsche Vereeniging, hersteld te worden in hunne vryheid, waaraan het regt, om ter Staatsvergaderinge te stemmen, verknogt was. Doch zy vorderden niet. De tyden waren te zeer veranderd, en 't gezag der Staaten reeds te wel gevestigd, dan dat zy zouden hebben konnen besluiten, om 't getal der stemmen, en te gelyk de moeite om ze overeen te brengen te vermeerderen (*t*).

De Wapenschorsing wordt, wederom, verlengd, tot het einde des jaars.

De Wapenschorsing stondt, ondertusschen, te eindigen met Bloeimaand, die reeds verre verloopen was, toen Oldenbarneveld en anderen, die de vrede gaarne getroffen zagen, met veele moeite, te wege bragten, dat zy, tot het einde des jaars, verlengd werdt, onder beding nogtans, dat men, niet langer dan tot aan 't einde van Hooimaand, in onderhandeling zou blyven. De Prins en Zeeland hadden sterk gedreeven, dat de wapenschorsing, slegts tot aan 't einde van Hooimaand, moest verlengd worden. En Utrecht en Friesland neigden zeer tot deeze gedagten.

Doch

(*t*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 538.

Doch Gelderland, Holland, Overyssel en Groningen wilden den stilstand doen duuren, tot aan 't einde des jaars. Men raadpleegde 'er over met de Fransche en Engelsche gezanten, die tot de meening van Prinse Maurits neigden; doch toen Oldenbarneveld hun vertoonde, dat men, onaangezien de wapenschorsing het jaar uit duurde, vaststellen kon, niet langer dan twee maanden in onderhandeling te blyven, veranderden zy van gedagten (*u*): waarop het besluit der Staaten volgde. 1608.

Hande-ling over de gelei-gelden, wisseling van Plaat-sen, en herleve-ring van goede-ren.

Men was nu bezig, met handelen, over 't wedergeeven der verbeurde en aangeslaagen' goederen; waarover nieuwe geschillen ontstonden. Verreiken deedt, derhalve, een' keer naar Brussel, om op dit punt en op eenige anderen de meening der Aartshertogen, die 'er 't meeste belang by hadden, te verstaan. Na weinige dagen, terug gekeerd, verklaarde hy „ redelyk te
„ zyn, dat de geleigelden, in den oorlog
„ opgesteld, werden afgeschaft, met de
„ vrede." Dat men de Steden van Brabant
„ en Vlaanderen den Staaten laaten zou,
„ mids het platte land om dezelven aan
„ de Aartshertogen bleeve. Dat men by-
„ zonderen Persoonen niet slegts; maar ook
„ den Vorsten hunne goederen behoorde
„ wederom te geeven, alzo de majesteit
„ en de voordeelen der heerschappye twee
„ onderscheiden' zaaken waren; en de
„ Aarts-

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 334, 344, 347. METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 559.

1608. „ Aartshertogen, met het afftaan der eer„ fte, niet moeften gerekend worden ook „ de anderen te hebben willen verliezen." Doch de Staatfchen antwoordden hierop, „ dat de heerfchappy niet ontbloot kon „ worden van de Domeinen; noch de „ Steden van het omgelegen platte land „ en de Dorpen, zonder beide de heer„ fchappy en de Steden te gronde te „ helpen; en dat, zo men geene redely„ ker voorflagen te doen hadt, het raad„ zaamer ware de handeling af te bree„ ken." De Spaanfchen, nog aanhoudende, zeiden „ dat, zo men de Domeinen al „ niet wilde wedergeeven, men, ten min„ fte, geen' fchyn van reden zou konnen „ vinden, om het wedergeeven der Vor„ ftelyke erfgoederen te weigeren." Doch deeze fyne onderfcheiding, tusfchen Domeinen en erfgoederen, werdt, insgelyks, verworpen, alzo men, hier te Lande, van deeze tweederlei goederen nimmer tweederlei rekeningen gehouden hadt. De Spaanfchen verklaarden wel niet duidelyk, wat zy, door Vorftelyke goederen, verftonden; doch 't bleek genoegzaam, dat zy zagen, op geheele Steden en Landftreeken in de Vereenigde Geweften, den Vorften, eertyds, by koop, of onder eenen anderen titel, aangekomen: waarom men hunne begeerte, in dit punt, onmogelyk kon inwilligen (*v*).

Hier-

(*v*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 559. Grotii Hift. *Libr.* XVII. *p.* 539.

Hierna, werdt gehandeld, over eenige punten, door de Staatſchen, voorgeſlaagen. Deezen hadden gevorderd, dat men, ter hunner verzekering, de Spaanſche bezettingen den Nederlanden ruimen deedt. Doch de Spaanſchen vonden zulk eenen eiſch zeer onbillyk van hun, die zig van Franſche en Engelſche hulpbenden bedienden. Voorts, begeerden de onzen, dat de Spaanſchen de Steden, die zy op den Duitſchen bodem hadden ingenomen, wederom aan Duitſchland afſtonden: waarnaar zy even weinig luiſterden. Verreiken toen wederom een' keer naar Bruſſel gedaan hebbende, werdt 'er gehandeld, over 't gebruiken der Voorregten, over 't aankomen van Oorlogsſchepen op elkanders kuſten, over 't verkiezen der Wethouderen, in de Steden, die, met de vrede, byzondere Heeren ſtonden te krygen, over de verzekeringen van het onderhouden der vrede, en van, over toekomende ongelyken, zonder voorgaande verklaaring, niet wederom de wapenen op te neemen. Doch over deeze punten, werdt men ook niet volkomen eens: 't welk toch weinig gebaat zou hebben, zo lang men over de voorgaanden bleef verſchillen. Vooral hadt den Spaanſchen geſtooten, dat de onzen gevorderd hadden, dat het verdrag, niet ſlegts door de Aartshertogen, maar ook door de Staaten en Steden, onder derzelver gehoorzaamheid ſtaande, beveſtigd zou worden; ſchoon zulks met de aloude Neder-

1608.

De eiſchen der Staaten worden overwoogen.

1608. derlandsche gewoonte overeen kwam. Wegens 't stuk van den Godsdienst, verklaarden ze, andermaal, te moeten toeven, met het voorstellen hunner meeninge, tot op de wederkomst van Neyen, die, langer dan men verwagt hadt, aan 't Hof van Spanje werdt opgehouden: waarop hun, nogmaals, toegestaan werdt, dat de tyd van handelen, die met den laatsten van Hooimaand verstreeken zou zyn, tot in 't midden van Herfstmaand, verlengd werdt (w). Men bewoog hen, die voor 't afbreeken der handelinge waren, om hierin te bewilligen, door hun voor te houden, dat men de terugkomst van den President Jeannin diende af te wagten: die, terwyl de handeling sleepende gehouden werdt, naar Frankryk vertrokken was, om den Koning, zynen meester, verslag te doen van den staat der zaaken en zyne nadere bevelen te ontvangen (x). De gezanten van Deenemarke, verdriet krygende in 't sleepen van den handel, en, gelykze zig niet ontzagen te zeggen, geenen zin hebbende, om ledige toekykers te zyn van een spel, welks beleid, geheellyk, aan Frankryk hing, namen, kort hierna, hun afscheid van de Staaten, en keerden naar huis (y).

XXXII. De Staa- Ten deezen tyde en al eerder, waren den

(w) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 384. Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 539, 540.
(x) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 559, 560.
(y) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 540.

den Staaten, uit Frankryk, Engeland en Duitschland, tydingen ter ooren gekomen, die hun niet weinig bekommerden. Men berigtte hun, dat de Spanjaards openlyk snoefden „ dat Filips nimmer van „ gedagten geweest was, zyn regt van „ heerschappye over de Vereenigde Gewesten af te staan; maar dat hy, om „ tot handeling te komen, den Staaten 't „ genot der vryheid, voor eenen korten „ tyd, gegeven hadt. Dat hem hunne „ diepste geheimen nu zo door en door „ bekend waren, dat hy, of door vrede „ of door oorlog, eene gelukkige uitkomst „ hoopte. Dat hy hun, eindelyk, geene „ vrede geeven zou, zo zy niet van de „ vaart op de Indien afstonden, en de „ Roomschgezinden, in de openbaare „ Godsdienstoefening, herstelden." Ook hadt Filips *Don Pedro de Toledo* naar Frankryk gezonden, en wat laater zondt hy *Don Ferdinand Girono* naar Engeland, met last, om beide Henrik en Jakob te verzoeken, dat zy den handel in den Haage, derwyze, wilden doen beleiden; dat de Koningklyke waardigheid, by het verdrag, welk men verwagtte dat gesflooten zou worden, de minste afbreuk leedt (z). Doch deeze gezanten dreeven nog eenen heimelyken handel in beide de Ryken, waarover de Staaten ongerust werden.

1608.

ten wor- den, door verscheiden tydingen van buiten, ontrust.

In Louwmaand deezes jaars, hadt men XXXIII. Ko- Spaan-

(z) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 540.

1608. Koning Henrik, van wege de Aartshertogen, reeds eenige opening gedaan van een Huwelyk, tusschen den Spaanschen Erfprins en eene Dogter van Frankryk, op welk paar, de Aartshertoglyke Nederlanden en het regt op de overigen vervallen zouden. Doch men telde toen nog luttel op deeze opening. Ook oordeelde Jeannin, deswege geraadpleegd, door den Koning, dat het raadzaamer was, den tweeden of derden Zoon van Frankryk met eene Dogter van Spanje te verbinden (a). Men liet egter niet na, aan 't Fransche Hof, geduuriglyk, te spreeken, over 't eerst voorgeslaagen' Huwelyk: waartoe de Aartshertogen zig zeer begeerig toonden, en Koning Henrik zelfs, om agterdogt in de Engelschen te verwekken, niet ongenegen scheen (b). Doch men begeerde, van den Spaanschen kant „ dat de Koning, „ van nu af, arbeiden zou, om, 't zy door „ vrede of oorlog, de Vereenigde Gewesten onder 't gebied der Aartshertogen „ te brengen; hem voorhoudende, dat zulks, „ door den tyd, tot voordeel der aanstaande Egtgenooten, strekken moest." Over welken eisch, Henrik zig eenigszins beledigd hieldt (c). Don Pedro de Toledo, in Zomermaand, in Frankryk gekomen, sloeg een dubbel Huwelyk voor, tusschen den Daufyn en de Infante van Spanje, en tusschen

[Margin: Fransche Huwelyks-handeling in Frankryk.]

(a) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 65, 93.
(b) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 134, 158.
(c) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 188.

ſchen den Spaanſchen Erfprins en eene Dogter van Frankryk: mids dat de Daufyn en zyne Gemaalin erfgenaamen verklaard werden van de Aartshertogen, zo deezen, zonder kinderen, overleeden (*d*). Doch hy begeerde nog al, dat de Koning, zeer in 't geheim nogtans, beloofde, dat hy de Vereenigde Geweſten, met welken, men een Beſtand dagt te ſluiten, na 't uitgaan van dit Beſtand, zou doen wederkeeren onder de gehoorzaamheid van de Aartshertogen en derzelver erfgenaamen. En naar deezen voorſlag, begonden ſommigen, in Frankryk, het oor te leenen (*e*). Doch de Koning hadt geenen zin in zulk eene belofte, die men hem, ſchriftelyk, afvorderde. Tot de Huwelyken, toonde hy zig egter genegen genoeg: doch hy wilde zig niet openlyk verklaaren, om den Staaten geene agterdogt te geeven: ook riedt Jeannin, dat men, om deeze te voorkomen, de voorwaarden van het Huwelyk tuſſchen den Daufyn en de Infante geheim hieldt (*f*). De Huwelykshandeling werdt, eindelyk, geſtremd, doordien men, van den Spaanſchen kant, begeerde, dat de Koning zig, terſtond en openlyk, verklaaren zou; terwyl hy eerſt den uitſlag des handels in den Haage wilde afwagten. Eindelyk, begreep de Koning, dat 'er, uit deeze 1608.

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 370, 378, 382, 386, 393, 415.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 395.
(*f*) Negotiat *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 425, 430.

1608. ze Huwelyken, meer nadeels dan voordeels voor hem te wagten was, om den grooten argwaan, dien zy onder de nabuuren verwekken moesten, terwyl de Aartshertogen, beide nog in leeven zynde, hem vooreerst niet op het bezit hunner Landen konden doen hoopen (g). Don Pedro bleef egter aanhouden; beloovende zelfs, dat de Plaatsen, die men, in geval van oorlog, op de Staaten veroveren zou, aan zulken, die de Koning, zo wel als de Aartshertogen, vertrouwde, te bewaaren zouden gegeven worden. Doch men zag, door den tyd, dat deeze woorden wind geweest waren, en de gantsche handeling aangelegd, om Henrik af te trekken van de Staaten, of ten minsten, om, door zyn toedoen, eenige betere voorwaarden te bedingen (h). Don Pedro kreeg, by de Franschen, den naam van eenen *bedrieger*, en werdt, zo lang zyn gezantschap duurde, met den nek aangezien (*i*): waaruit, evenwel, bleek, dat men niet vreemd geweest zou zyn van de Huwelyken, die hy voorsloeg, hadt menze, op goede voorwaarden, konnen sluiten.

Oldenbarneveld ontdekt dezelve.

Doch toen Jeannin in Frankryk was, was de Huwelykshandeling met Don Pedro maar pas begonnen. De Koning hadt den Pre-

(g) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 428, 441, 468, 473, 487.

(h) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 90, 205, 311. *Tom.* IV. *p.* 125.

(*i*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 183, 346, 347.

President, onder anderen, om over deeze Huwelyken te raadpleegen, by zig ontbooden (*l*). De Advokaat Oldenbarneveld hadt het geheim der handelinge reeds te vooren ontdekt. Hy sprak 'er Jeannin over, eer hy vertrokken, en zo dra hy, in Oogstmaand, te rug gekomen was. Doch de President onderrigte hem niet verder, dan hy geraaden vondt. De Staaten verzekerde hy van 's Konings getrouwheid, omtrent zyne bondgenooten; daarby voegende, dat de ingewikkelde voorslagen van Don Pedro van de hand geweezen waren, zonder dat hy zig, over den inhoud derzelven, verder uitliet (*m*). Prins Maurits, die ook groote agterdogt opgevat hadt, werdt, door de behendigheid des Presidents, eerlang, te vrede gesteld (*n*). 1608.

Ondertusschen, deedt Filips, die zyne handeling in den Haage, door Huwelyks-voorslagen, zogt te vorderen, onder zulke Mogendheden, die den meesten invloed op de Vereenigde Staaten hadden, Koning Jakob, van gelyken, vleien met de hoop, op een Huwelyk, tusschen den Prins van Walles en de Infante van Spanje; op gelyke voorwaarden, als men Frankryk hadt doen voorhouden (*o*). De Koning van Groot-Britanje, die, hier te Lande, zelfs by

XXXIV. Koning Jakob wordt ook, door Spanje, gevleid met een Huwelyk.

(*l*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 371.
(*m*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 386, 393. Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 540.
(*n*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 128.
(*o*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* I. *p.* 253. *Tom.* II. *p.* 674.

1608. by Prinſe Maurits en by den Advokaat, gehouden werdt zeer te hellen over de Spaanſche zyde, ſchoon hy't ſtyf en ſterk ontkende (*p*), toonde groote genegenheid tot dit Huwelyk (*q*); gelyk wy reeds elders hebben aangemerkt. Doch 't bleek, eindelyk, dat de Spanjaards, in Engeland, met het zelfde inzigt, als in Frankryk, van dit Huwelyk geſproken hadden. Zy zogten Koning Jakob geheellyk af te trekken van de zyde der Staaten, en hun gezant ſpilde, zo men vernam, veel gelds onder de Engelſche Hovelingen, om zyns Konings oogmerk te bevorderen (*r*): 't welk hem egter niet naar genoegen gelukte.

Verdere ſpraak van Huwelyken. Maar Koning Jakob, om de Spaanſche Huwelykshandeling aan 't Franſche Hof te dwarsboomen, deedt aan Koning Henrik ook voorſlagen van een dubbel Huwelyk, tuſſchen de wederzydſche Koningklyke kinderen. Doch zy vonden geheel geenen ingang, in Frankryk (*s*). Alle deeze Huwelykshandelingen ſchynen gelegenheid gegeven te hebben tot een gerugt, dat Koning Jakob ook voorhadt, zyne oudſte Dogter aan Prinſe Maurits te beſteeden, zo deeze kans zag, om de volſtrekte heerſchappy over Holland en 't gene 'er toe behoorde te bekomen (*t*). Doch dit gerugt

(*p*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 136, 207, 229, 322.
(*q*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 160.
(*r*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 382.
(*s*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 175, 218, 253, 294, 332, 333, 417, 428.
(*t*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 527.

rugt werdt, in 't gemeen, als ongegrond, 1608.
verworpen.

De onderhandelingen in den Haage waren nu opgeschort, terwyl men de wederkomst van Neyen, uit Spanje, verwagtte; doch Jeannin was maar even in den Haage te rug gekeerd, toen de vyandlyke gezanten, brieven uit Spanje ontvangen hebbende, het uiterste van hunnen last kwamen openen, aan de Gemagtigden der Staaten, hier in bestaande „ dat de Koning de „ Staaten ter goeder trouwe voor vrye „ volken verklaarde; doch dat hy, daar- „ entegen, redelyk hieldt, dat zy hem, „ in 't afstaan der vaart op de Indien, en „ in 't voldoen aan zynen verderen eiscn, „ onlangs voorgesteld, te gemoet kwa- „ men. Dat hy, naar zyne godvrugtig- „ heid, daarenboven, begeerde, dat den „ Roomsch-Katholyken vergund werdt, „ God, vry en openlyk, naar hun welge- „ vallen, te mogen dienen: 't welk zy, „ ter liefde hunner bloedverwanten en „ voorouderen, behoorden in te willigen, „ en eenen Godsdienst, dien zy zelven be- „ leeden hadden, niet sterker te haaten, „ dan de nieuwigheden der Herdooperen, „ gebooren om alle regeering het onderste „ boven te keeren. De liefde tot hun Va- „ derland zelve moest hen, hiertoe, be- „ weegen: waaruit zy veelen verdryven „ zouden., zo zy hun benamen, 't gene „ den menschen allerdierbaarst is." Dus werdt dan, eindelyk, openbaar, wat men,

XXXV. De Spaanschen eischen, voor 't laatst, dat de Staaten afstaan van de vaart op de Indien, en den Roomschen vryheid van Godsdienstoefening geeven.

 ten

1608. ten opzigte van den Godsdienst, begeerde: 't welk, zo 't eerder gebeurd ware, de handeling, voor lang, zou hebben doen afbreeken, alzo de Staaten begreepen, dat vryheid van Godsdienstoefening te geeven aan de Roomschgezinden, den Staat ondermynen en in 't uiterste gevaar storten zou. De Engelsche en Duitsche gezanten waren in 't zelfde gevoelen (*u*). Jeannin zelf keurde af, dat men deeze vryheid, by verdrag met den vyand, zou afstaan, en hierdoor eene groote menigte van ingezetenen verpligten aan den Spanjaard. Hy sprak nog eens met Richardot, dien hy zogt te beweegen, om 't punt van den Godsdienst zo sterk niet te dryven; alzo 't, zeide hy, onredelyk was, dat men den Staaten hierin de wet wilde stellen. Hy gaf hem hoop, dat men, na 't sluiten van 't verdrag, veelligt, by wyze van verzoek, iets meer zou konnen verwerven. Doch Richardot gaf te verstaan, *dat zy niet veranderen zouden*. En als Jeannin hernam, *dat de oorlog dan onvermydelyk was*, antwoordde hy, *zulks niet te konnen gelooven*. Daarna, sprak Jeannin met de Staatsche Gemagtigden, welken hy zogt over te haalen om, ter bede des Konings van Frankryk, eenige vryheid aan de Roomschen te gunnen. Doch zy verklaarden, dat zulks, voor als nog, onmogelyk geschieden kon, zonder beroerte te verwekken in den Staat (*v*).

(*u*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 541.

(v). De Gemagtigden, daarna, verslag van alles gedaan hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, vonden de Leden zo verbitterd tegen de Spanjaards, dat eenigen, openlyk, zeiden, dat zy hen hadden zoeken te misleiden; dat men, terstond, alle handeling afbreeken, de wapenen opvatten, en den kryg sterker voortzetten moest, dan immer te vooren (w). Tot het afbreeken der handelinge, werdt, eenpaariglyk, besloten. Men stelde eene verklaaring op, gedagtekend den vyfentwintigsten van Oogstmaand; waarin vertoond werdt, „ dat de Staaten, door menige ondervinding geleerd, met regt, gevreesd hadden, in Vredehandeling te komen met de Spanjaards; dat zy, nogtans, eerst daartoe aangezogt zynde, hunne meening, terstond, klaarlyk hadden voorgedraagen; dat de vyand, daarentegen, veelerlei laagen en konstenaaryen in 't werk gesteld hadt, om het regt en den klem der vryheid, hun zo dikwils toegestaan, door punt op punt, te besnoeijen en in te trekken." Voorts, verhaaldenze, in 't breede, hoe zig de gantsche handeling, van 't begin tot aan 't einde, toegedraagen hadt: waarby zy, eindelyk, eene verklaaring voegden, dat de handeling, van nu aan, afgebroken was. Men leverde den Spaanschen gezanten een Af-

1608. De Staaten breeken de handeling af.

(v) Negotiat. de JEANN. Tom. II. p. 397, 402, 407.
(w) Negotiat. de JEANN. Tom. II. p. 404.

1608. Affchrift van deeze verklaaring. Zy begeerden eenigen tyd, om 'er zig op te beraaden (x): en nu was men, naar veeler gedagten, op 't punt, om den kryg, feller dan te vooren, ontfteken te zien, toen de Franfche en Engelfche gezanten een Beftand voorfloegen, waarvan wy 't gevolg, in 't naafte Boek, ftaan te verhaalen.

(x) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 570, 571.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

I. *Gelegenheid tot het voorslaan van een veeljaarig Bestand. Inzigten van Henrik den IV. Maurits begroot de krygskosten.* II. *Eerste spraak van een Bestand. Koning Henrik zoekt eenigen hier te Lande te winnen, door geschenken. Oldenbarneveld aanvaardt een geschenk van Frankryk.* III. *De Fransche en Engelsche gezanten slaan een Bestand voor. Richardot vindt zwaarigheid in de voorwaarden. Geschriften tegen 't Bestand. Prins Maurits yvert 'er ook tegen. Nadeelen voor hem, uit het zelve, te wagten. Men besluit de voorslagen te hooren.* IV. *Gevoelens der byzondere Gewesten over 't Bestand. Zeeland is 'er tegen. Maurits schryft aan de Hollandsche Steden. Hy wint aanhang.* V. *Nieuwe voorslag der Spaanschen. Zy neemen hun afscheid. Scherpe taal van Richardot.* VI. *De uitheemsche gezanten binden de handeling aan. Misnoegen van Prinse Maurits.* VII. *Richardot laat zyn heimelyk Berigtschrift agter. Inhoud van het zelve.* VIII.

Nadere uitbieding der Aartshertogen. Jeannin ontwerpt de hoofdpunten van een Verdrag. IX. *Hy doet eene wydluftige Redevoering, tot aanpryzing van het Bestand.* X. *Hy wederlegt den Brief van Prinse Maurits aan de de Steden, schriftelyk. Winwoods hevige twist met Prinse Maurits.* XI. *Tweede Brief van den Prinse. Hy doet een' keer door de Steden. Schimpschriften tegen Oldenbarneveld en Aarsens. De Advokaat legt zyn ampt neder. Herneemt het wederom.* XII. *De meeste Leden van Holland stemmen voor 't Bestand. Henrik de IV. schryft aan Prinse Maurits, tot aanpryzing van 't Bestand.* XIII. *Zeeland blyft 'er tegen. Hevige twist met dit gewest. Ernstige rede van Jeannin tegen de Zeeuwen. Spencer bevestigt dezelve.* XIV. *Invloed deezer redenen. Jeannin spreekt met Maurits, en verzoent hem met Oldenbarneveld. De Prins verandert in 't stuk van 't Bestand.* XV. *Gerugt, dat Filips de III. 't Bestand verwerpt. De Wapenschorsing wordt verlengd.* XVI. *De Aartshertogen beweegen Filips den III. tot het Bestand. Adolf van Nassau sneuvelt. Rooveryen, omtrent de Straat.* XVII. *Delft en Amsterdam bewilligen de laatsten in 't Bestand. Ook Zeeland. Besluit der algemeene Staaten.* XVIII. *Onderhandelingen te Antwerpen. Twist over den titel van* Hoogmogende Heeren, *over de Indische vaart en andere punten. Dood des Hertogs van Kleeve. Het twaalfjaarig Bestand wordt getekend.* XIX. *Inhoud van het verdrag, deswege gemaakt. Heimelyke punten.*

XX.

XX. *Frankryk en Groot-Britanje verklaaren zig voor waarborgen van 't Bestand* XXI. *Prins Maurits wordt schadeloos gesteld.* XXII. *Handeling over 't veranderen van den vorm der Regeeringe.* XXIII. *Tegenwoordige gedaante derzelve. Gebrek, en middel ter verbetering. De handeling blyft steeken.* XXIV. *Filips Willem verzoent Don Emmanuel met Maurits. Verdeeling der nalaatenschap van wylen Prinse Willem.* XXV. *Onderhandeling over het aandeel van elk gewest in de gemeene lasten.* XXVI. *Jeannin levert een Vertoog in, ten voordeele der Roomschgezinden in de Vereenigde Gewesten.* XXVII. *Filips de III. bekragtigt het Bestand.*

1608.

I. Gelegenheid tot het voorslaan en aanraaden van een veeljaarig Bestand.

'T Leedt meer niet dan twee dagen, na dat de algemeene Staaten besllooten hadden, de Vredehandeling af te breeken; wanneer de uitheemsche Gezanten hun en den Spaanschen een Bestand voorsloegen en aanrieden. De voorslag kwam van Jeannin, die, sedert eenigen tyd, de Vredehandeling aan 't hapeeren ziende, zyne gedagten op een Bestand hadt laaten gaan. Zyne jongste reis naar Frankryk hadt, onder anderen, gestrekt, om den Koning tot het aanraaden van een Bestand over te haalen. Doch hy hadt 'er nog geheimer inzigt mede gehad. En 't zal hier niet te onpas komen, eer wy voortgaan, van 't een en ander eenige nadere opening te doen.

Wy

1608. Wy hebben, te vooren (*a*), gemeld, dat Koning Henrik zynen gezanten, by hun berigtſchrift, gelaſt hadt, tot vrede, of, kon men deeze niet verkrygen, tot oorlog, en geenszins tot beſtand te raaden. Het groot oogmerk van verſcheiden' Mogendheden van Europa, en vooral van den Koning van Frankryk was, tegenwoordig, de magt van Spanje, die, van Keizer Karels tyden af, elk in 't oog geſteken hadt, te verminderen: 't welk men oordeelde, beſt te konnen geſchieden, door middel van den Nederlandſchen oorlog, die, hierom, door Frankryk en Engeland, openlyk en onder de hand, van vroeg af aan, gevoed was. Doch Koning Henrik, met verſcheiden' in- en uitheemſche oorlogen belemmerd, vondt, eindelyk, zyne ſchatkiſt zo ledig, dat hy verlangde, ontſlaagen te worden van de koſten, welken de Nederlandſche oorlog hem veroorzaakte; zo 't op zulk eene wyze geſchieden kon, dat de Vereenigde Geweſten, by verdrag, afgeſcheiden werden van Spanje; 't welk niet behoorlyk, dan door een volkomen verdrag van vrede, ſcheen te konnen gedaan worden. Hy beſloot dan, terſtond, zig te ſtecken in de Vredehandeling, die, door de Aartshertogen, geopend was, verſterkende de Staaten in de gedagten, met welkenze toch reeds geheellyk ingenomen waren, van geene vrede te maaken, dan waarby hunne vryheid en onafhangkelykheid erkend werdt.

Inzigten van Henrik den IV.

(*a*) XXXV. *Boek*, *bl.* 268.

werdt. Hierdoor, zou, dagt hy, zyn groot 1608.
oogmerk, de verkleining van Spanje, zo wel als door den oorlog, bevorderd, en hem, daarenboven, gelegenheid gegeven worden, om voordeelige verbonden te sluiten met de Staaten, en, door den tyd, veel gezags, zo niet de Opperheerschappy, te verkrygen over de Vereenigde Gewesten. By 't sluiten van een Bestand, scheen zulk eene erkentenis van 's Lands vryheid van geene genoegzaame kragt te zyn, immers niet langer dan het Bestand duurde: 't welk eene van de redenen was, waarom de Koning eer tot oorlog dan tot bestand geraaden wilden hebben.

Doch toen men begon te zien, dat 'er geene Vrede, op redelyke voorwaarden, te sluiten was, kreeg de zaak een ander aanzien. Henrik de IV. zou, volgens zyn voorgaande besluit, tot oorlog hebben moeten raaden: doch hierdoor zou hy zig in de noodzaaklykheid gebragt hebben, om de Staaten sterker te ondersteunen, dan tot nog toe geschied was. De Staaten hadden hem den staat van oorlog, ontworpen door Prinse Maurits en den Raad van Staate, voorgelegd, en daaruit getoond, dat hunne inkomsten, vermeerderd met 's Konings gewoonlyken onderstand, op verre na, niet konden toereiken, om den oorlog, met genoegzaame hoop op eenen goeden uitslag, te voeren. Hoewel men, hier, in 't voorbygaan, aanmerken mag, dat zy, die vrede zogten, den Prins, looslyk, bewoogen had-

Men beweegt Prins Maurits, looslyk,

1608. hadden, om de kosten des krygs wat hoog te begrooten, als moest zulks dienen, om den bondgenooten meerder onderstand af te dringen: en dat hy, toen 'er uit volgde, dat men sterker riedt tot vrede of tot bestand, door het verminderen van den staat des oorlogs, de konstenaary van Oldenbarneveld en de zynen, te laat, hadt zoeken te vermyden (*b*). Henrik de IV. zou egter, naar 't schynt, besloten hebben, om de Staaten, met twee millioenen guldens 's jaars, by te staan, zo Jakob de I., daarby, een millioen hadt willen voegen (*c*). Doch alzo deeze zig met geene kosten belasten wilde, en Henrik geenen zin hadt, omze alleen op zig te neemen, was de oorlog onuitvoerlyk, en scheen 'er, zo de vrede niet te treffen ware, geen ander middel over te schieten, dan een bestand (*d*): waartoe men, reeds in 't begin der handeling, wist, dat de Spaanschen neigden (*e*).

om de krygskosten te hoog te begrooten.

II. Eerste spraak van een Bestand.

Jeannin en Oldenbarneveld, al ras voorzien hebbende, dat men geene vrede zou konnen sluiten, spraken, reeds in den zomer des voorleeden jaars 1607, over een bestand, en waren 't eens, dat men 't niet maaken moest, zonder daarby de vryheid der Vereenigde Gewesten te doen erkennen (*f*). Ook schreef 'er Jeannin over, aan den Koning (*g*). En toen, in Zomermaand

(*b*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 540.
(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 215.
(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 225.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 155.
(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 202. *Tom.* III. *p.* 205.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 169, 174.

maand deezes jaars, de handeling aan 't haperen was, deedt hy een' keer naar Frankryk om 'er zynen meester mondeling over te onderhouden. Hy beduidde hem, ligtelyk, dat een bestand, waar by 's Lands vryheid erkend werdt, van gelyke nuttigheid was, voor 's Konings belangen, als eene vrede, en keerde, eerlang, met last, om tot zulk een bestand te raaden (*h*), herwaards. 1608.

De Koning van Frankryk zoekt aanhang, hier te Lande, te winnen.

Doch alzo Jeannin voorhadt, den Koning, na 't sluiten van 't Bestand, groot gezag te bezorgen, in de Vereenigde Gewesten (*i*), handelde men ook, omstandiglyk, over de middelen, om hiertoe te geraaken. Men was 't eens, dat zyne Majesteit zig, door geschenken, jaargelden en andere gunstbewyzen, vrienden moest maaken, in den Vereenigden Staat. Jeannin hadt hem, onder anderen, geraaden, den Huize van Nassau, en vooral Prinse Maurits, te begunstigen; schoon hy vaststelde, dat de Prins geen jaargeld aanneemen zou, om geene agterdogt te geeven aan de Staaten (*k*). En Henrik hadt zig, hiertoe, reeds voor eenigen tyd, genegen verklaard; maar hy wilde den Prins, voor 't sluiten van 't verdrag, geen jaargeld doen aanbieden (*l*). In de tweede plaats, zogt hy Oldenbarneveld te winnen; Jeannin, al vroeg, verlof gee-

(*h*) Seconde Instr. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 42.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 177.
(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 329, 414.
(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 292, 358, 433. *Tom.* II. *p.* 15, 133.

1608. geevende, om deezen een aanzienlyk jaargeld van twaalfduizend guldens te belooven: hoewel hiervan niets kwam, voordat Jeannin wederom in Frankryk geweest was. Beide de Zoonen van Oldenbarneveld waren, midlerwyl, aan 't Fransche Hof, met waardigheden vereerd (*m*). En na dat Jeannin, uit Frankryk, te rug gekeerd was, boodt hy den Advokaat een geschenk aan, van 's Konings wege: welk, na lang weigeren, aangenomen, en, door den Advokaat zelven, naderhand, op omtrent twintigduizend guldens, begroot (*n*) werdt. Omtrent anderen, hadt hy diergelyken last (*o*); doch hoe hy daar ontvangen wierdt, is my, nergens, klaarlyk, gebleeken. De woorden van zyn Berigtschrift, die op dit doen van geschenken zagen, zyn, nogtans, te opmerkelyk, dan dat wyze, hier, niet geheellyk zouden invoegen. Jeannin hadt den Koning gevraagd „ of hy niet goedvondt, „ dat men Prinse Maurits en Graave Wil„ lem jaargelden aanboodt, en verklaar„ de, wat hy voor hun doen wilde, in ge„ val hy, met hunne hulp, meester van den „ Vereenigden Staat mogt worden? ook, „ wat hy, in gelyk geval, voor den Heere „ van Barneveld begeerde te doen?" Waarop de Koning, met deeze woorden, geantwoord hadt: *In geval van Vrede of veeljaarig Be-*

Hy doet een geschenk aan Oldenbarneveld.

Geheime last van Jeannin, omtrent het doen van geschenken.

(*m*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 44, 136, 225, 237, 293, 333, 337, 363.

(*n*) G. BRANDT Hist. der Rechtspleg. over Oldenbarnev. enz. *bl.* 87, 88.

(*o*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 475, 498.

Bestand, zy aan Prinse Maurits toegestaan een jaargeld van tienduizend, en aan ieder der anderen twee, een van vierduizend guldens. Voorts geeft zyne Majesteit den Heere Jeannin vryheid, om, tot het gemelde einde, aan de genoemde Heeren, en aan alle anderen, zulke geschenken en jaargelden te belooven, als hy noodig oordeelen zal (p). Uit welke woorden, klaar genoeg blykt, wat Koning Henrik, door zyne geschenken, zogt. Sommigen, erkennende, dat de Advokaat geschenken van Frankryk genooten hadt, hebben zyn gedrag zoeken te verdedigen, met de noodzaakelykheid om 's Konings gunst te behouden, tot welvaart van den Lande. Zy voegen 'er by, dat anderen zulke geschenken zo wel en meer genooten hadden, dan hy, en dat 'er, in deezen Staat, nog geene wetten waren, die zulk ontvangen van geschenken verbooden (q). Doch of deeze aanmerkingen Oldenbarneveld, in dit geval, genoeg verschoonen, oordeele de onpartydige Leezer. 't Natuurlyk en gemeen beschreeven Regt scheenen 't ontvangen van geschenken van uitheemsche Mogendheden genoeg ongeoorlofd te verklaaren, al deeden zulks de Lands wetten niet: inzonderheid, daar men wist, of met grond vermoedde, dat zulke Mogendheden, door hunne geschenken, gezag zogten in den Staat. Nogtans kan ik ook niet voorby, tot verdediging des Advokaats, aan te merken,

1608.

Onderzoek, of en hoe ver Oldenbarneveld zig vergreepen hebbe, in het aanvaarden van het gemelde geschenk.

(p) Seconde Instr. *Art.* XI. *dans les Negotiat. de* Jeann. *Tom.* I. *p.* 46.

(q) H. de Groots Verantwoord. *Cap.* XX. *bl.* 290.

1608. ken, dat hy, naderhand, verklaard heeft, het geschenk van Frankryk ontvangen te hebben, in erkentenis van diensten, den Koning, in vroeger' tyd, beweezen, en in gevolg eener belofte, hem reeds, in den jaare 1598, gedaan; en dat hy nimmer, met iemant, over de opdragt der Heerschappye aan den Koning van Frankryk, in onderhandeling geweest was (r).

III. De Fransche en Engelsche gezanten besluiten, een Bestand voor te slaan.

Zo dra Jeannin, met zulk eenen openlyken en geheimen last, te rug gekeerd, en, daarop, de Vredehandeling, door de Staaten, afgebroken was, gelyk wy, op 't einde van 't voorgaande Boek, verhaald hebben, vraagde hy den Engelschen gezanten, of hun Koning, in geval van oorlog, gezind zou zyn, de Staaten by te staan; en verneemende, dat zy geen ander bevel hadden, dan om tot vrede te arbeiden, *hernam* hy, dat 'er dan niets overschoot, dan een veeljaarig Bestand voor te slaan: waarin zy bewilligden (s). De Fransche en Engelsche gezanten begaven zig, hierop, verzeld van de Duitschen, welken Jeannin ook, vooraf, gesproken hadt (t), op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, naar de Vergadering der algemeene Staaten, *alwaar* Jeannin, uit aller naam, vertoonde „ dat „ de poogingen hunner Koningen en Vorsten, om den Staaten eene vaste en volkomen' vrede te bezorgen, tot hun leedwezen, vrugteloos, uitgevallen zynde, „ zy

't Geschiedt.

(r) G. Brandt Hist. der Rechtspl. *bl.* 87, 88, 90.
(s) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 406.
(t) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 420.

„ zy nu, volgens hunnen last, een veeljaa- 1608.
„ rig Bestand voorsloegen en aanrieden,
„ mids het, op goede en veilige voorwaar-
„ den, getroffen kon worden: onder wel-
„ ke voorwaarden, zy rekenden, *dat het ge-*
„ *maakt werdt, als met vrye Staaten, op wel-*
„ *ken de Koning van Spanje en de Aartsherto-*
„ *gen niets eischten; dat zy, geduurende 't*
„ *Bestand, den vryen handel hadden, zo wel in*
„ *de Indien, als in Spanje en in de Nederlan-*
„ *den; en dat zy behielden, 't gene zy, tegen-*
„ *woordig, bezaten:* waarby men, redely-
„ kerwyze, nog andere voorwaarden zou
„ mogen voegen. Dat zy wel voorzagen,
„ dat de Vorsten, met welken men zou
„ moeten verdraagen, bezwaarlyk, tot
„ deeze voorwaarden, zouden te brengen
„ te zyn; doch dat, zo zy dezelven ver-
„ wierpen, het hervatten der wapenen
„ regtvaardiger, en de bystand der bond-
„ genooten pligtelyker en gereeder zou zyn.
„ Maar zo hunne partyen, in deeze voor-
„ waarden, bewilligden, zouden de bondge-
„ nooten niet dan met veel misnoegen zien
„ konnen, datze, door de Staaten, van de
„ hand geweezen werden, inzonderheid,
„ daar zy zig, tot het handhaaven van 't
„ Bestand, verbinden wilden, op gelyke
„ wyze, als zy, in geval van vrede, be-
„ loofd hadden te zullen doen. Dat het
„ Bestand den Staaten gelegenheid zou gee-
„ ven, om hunne zaaken in orde te bren-
„ gen, hunne schulden af te doen, *en hun-*
„ *ne Regeering te hervormen;* en, als zy wel
„ vereenigd bleeven, de gedaante van ee-

 „ ne

1608. „ ne volkomen' vrede verkrygen zou. Dat „ de oorlog, daarentegen, zo groote zwaa„ righeden inhadt, en zulke geweldige kos„ ten vereischte, dat de bondgenooten niet „ ligtelyk te beweegen zouden zyn, tot het „ verleenen van den noodigen onderstand, „ indien men alle deeze zwaarigheden, te„ genwoordig, door middel van een Be„ stand, voorkomen kon. Dat het misnoe„ gen, welk zy thans opgevat hadden te„ gen hunne partyen, hen niet beletten „ moest, den heilzaamen raad, die hun ge„ geven werdt, te volgen (*u*)." Dezelfde voorslag werdt, ten zelfden dage, aan de Spaanschen gedaan, die, zo wel als de Staaten, antwoordden, dat zy 'er zig op beraaden zouden.

Zwaarigheden in de voorwaarden, naar 't begrip van Richardot.

Jeannin hadt, te vooren, met Richardot, gehandeld, over de voorwaarden, welken hy dagt voor te slaan, en zonder welken, hy zig verzekerd hieldt, dat de Staaten geen Bestand zouden willen sluiten: en deeze scheen de meeste zwaarigheid te maaken, in het gedoogen der vaart op de Indien. Ook dagt hy, dat Spanje noode besluiten zou, om de Staaten voor vry te verklaaren. Doch Jeannin begreep, dat, wanneer, by zulk eene verklaaring, niet gevoegd werdt, *voor altoos*; men, na 't uitgaan van 't Bestand, niet zonder eenigen grond, zou beweeren konnen, dat de Koning wederom tradt in zyn voorgaand regt (*v*):

(*u*) Propos. des Ambass. *dans les* Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 412.

(v): hoewel hy, naderhand, den Staatschen zogt te beduiden, dat zulk een byvoegsel noodeloos was, en dat zy, voor vry erkend wordende, zonder eenige bepaaling van tyd, begreepen moesten worden, voor altoos, vry verklaard te zyn (w). 1608.

Naamlooze geschriften tegen den voorslag van 't Bestand.

De voorslag van een Bestand, rugtbaar geworden zynde, baarde, alomme, merkelyke beweegingen in de gemoeden. 't Gantsche jaar door, hadt het blaauwboekjes en naamlooze geschriften geregend, waarin men zwaarigheden opperde tegen de Vrede. Nu kwamenze, in grooter menigte, voor den dag, om 't Bestand haatelyk af te maalen. En 't hielp luttel, dat 'er, gelyk, te vooren, meermaalen, geschied was, tegenwoordig, wederom, een scherp Plakaat tegen uitkwam (x); alzo het streng onderzoeken naar schryvers en verspreiders, voor strydig met de vryheid, aangezien, en daarom gemyd werdt. In sommigen van deeze schriften, werdt beweerd „ dat, uit een bestand, verloop van „ ingezetenen, muitery, en, eindelyk, „ slaaverny te wagten was." Anderen maaten ten breedsten uit „ de trouwloosheden „ en wreedheden der Spanjaarden, in A„ merika, in Spanje zelf, en in de Neder„ landen betoond:" 't welk veelen nu ontydiger hielden, dan voorheen. Men haalde boeken aan, waarin geleerd werdt „ dat „ verbonden, ten nadeele van het Roomsch „ ge-

(v) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 420, 422.
(w) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 5.
(x) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 437.

1608. „ geloof, of, tusschen Vorsten en Onderdaanen, gesloten, tot geen onderhoud, „ verpligtten." Ook hadt men niet vergeten, aan te merken „ dat de vyand geene „ regenten van Steden, geene ingebooren' „ edelen, om te handelen, herwaards, gezonden hadt; maar Italiaanen, Spanjaards, Monniken, de bedrieglykste soort „ van menschen, die slegts kwamen bespieden, waar de Staat zwakst en minst verzekerd was. Zelfs schimpte men, van „ ter zyde, op de Fransche en Engelsche „ gezanten; en op de voornaamste Leden „ der Regeeringe, als hadden deezen zig, „ door geschenken, laaten verleiden van „ hunnen pligt (y)." De brief van Lipsius, van welken wy, elders (z), gewaagd hebben, en waarin een bestand, als heilzaam voor den Koning van Spanje, werdt aangepreezen, kwam, omtrent deezen tyd, ook wederom in 't licht (a). Doch deeze schriften vermogten meer op 't gemeen, dan op luiden van Regeeringe. Prins Maurits bragt redenen voort tegen 't Bestand, die sterker op deezen werkten, en, door welken, hy ook de Majesteit van Frankryk van de handeling des Bestands zogt af te trekken. Hy vertoonde deezen, schriftelyk „ dat een Bestand de Landen, noodwendig, moest doen vervallen, onder de „ Spaansche heerschappye. Dat men niet „ wist, of men, na 't eindigen van 't Be- „ stand,

Redenen tegen 't Bestand, door Prinse Maurits, bygebragt.

(y) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 556-558.
(z) VIII. *Deel*, *bl.* 415.
(a) GROTII *Hist. Libr.* XVII. *p.* 542.

„ ſtand, dezelfde vrienden zou hebben, als 1608.
„ tegenwoordig. Dat Filips, wiens ſchat-
„ kiſt nu ledig was, na 't uitgaan van 't
„ Beſtand, in ſtaat zou zyn, om den oor-
„ log, met meer geweld, te hervatten. Dat
„ de Landzaaten, gewend aan de ruſt, die
„ hun 't Beſtand verſchaffen zou, daarna,
„ zig liever onder 't juk van Spanje begee-
„ ven, dan de wapenen wederom opnee-
„ men zouden willen. Dat men, geduu-
„ rende het Beſtand, geen gelds genoeg zou
„ willen opbrengen, tot onderhoud der be-
„ zettingen, op de grenzen, en in Gelder-
„ land, Utrecht, Friesland, Overyſſel en
„ Groningen, geweſten, welker ingezete-
„ nen meeſt Roomſchgezind waren, en
„ welken, hierom, niet dan door over-
„ magt, by de Vereeniging, bewaard kon-
„ den worden: gelykze 'er, voor 't meer-
„ der gedeelte, niet dan door geweld en
„ wapenen, toe gebragt waren. Dat, de
„ bezettingen in deeze geweſten verzwakt
„ zynde, op derzelver getrouwheid, geen
„ ſtaat zou te maaken zyn, ten ware men,
„ aldaar, de vrye oefening van den Room-
„ ſchen Godsdienſt, onder 't oog eener
„ maatige bezetting, gedoogde: waartoe,
„ nogtans, de Staaten, bezwaarlyk, zou-
„ den konnen verſtaan. Dat men, einde-
„ lyk, beginſels van tweedragt begon te
„ beſpeuren, in de Geweſten en Steden,
„ die, door ruſt en ledigheid, geduurende
„ het Beſtand, ſtonden gevoed te worden,
„ en, eerlang, zouden uitbarſten, tot o-

1608. „ penbaare verdeeldheid, welke den vyand „ schoone gelegenheid geeven zou, om de „ snoodsten, of zulken, die reeds te hemwaards neigden, om te koopen, tot be„ vordering zyner oogmerken (*b*)."

Nadeeligheid van 't Bestand, voor den Prinse, in 't byzonder.

't Was zeker, dat Prins Maurits merkelyke nadeelen lyden zou, by 't Bestand, zo wel als by de Vrede, indien de Staaten hierin niet voorzagen. Zyne inkomsten hingen, voor een groot gedeelte, af van den oorlog, en stonden, in geval van vrede, merkelyk te verminderen. Hy genoot aanzienlyke Wedden, als Kapitein- en Admiraal-Generaal: hy trok een tiende van den buit, die op zee behaald werdt. Ook hadt hy zyn deel van de winst, die, uit de brandschattingen en vrywaaringen, werdt getrokken. 't Scheen, daarenboven, dat hy, in eenen tyd van vrede of bestand, minder *noodig* ware voor den Staat, voor welken hy, in oorlogstyd, zo dienstig geweest was, en waarin hy, geplaatst aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, zo veel gezags gehad hadt. Doch of deeze redenen den Prins ook eenigszins hebben doen werken tegen 't Bestand, is bezwaarlyk te zeggen. Vaster gaat het, dat hy, over 't byzonder nadeel, welk hy uit het Bestand te wagten hadt, niet openlyk geklaagd heeft (*c*). Ook was, van de zyde der Staaten, in Wintermaand des voorleeden jaars, reeds ter Vergaderin-

(*b*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 479, 481. *Tom.* III. *p.* 143.

(*c*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 184. *Tom.* III. *p.* 146, 175.

ringe van Holland voorgeslaagen, dat men, in geval van handelinge, verdagt zyn moest, om den Prinse eenige redelyke vergenoeging te geeven (*d*). 1608.

Maar de Staaten hadden meer dan ééne reden, om den raad der uitheemsche gezanten niet in den wind te slaan. Zy merkten aan „ dat de onkosten des krygs, zo „ als dezelve, in de laatste jaaren, gevoerd „ was, de inkomsten der gemeene middelen, drie tonnen schats ter maand, overtroffen. Dat deeze onkosten zelven „ nog niet genoegzaam geoordeeld werden; alzo men nog zesduizend man, tot „ bewaaring der stroomen, boven het tegenwoordig getal troepen, welk vyf- of „ zesenveertigduizend man sterk was, en „ agt tonnen schats ter maand kostte (*e*), „ meende noodig te hebben. Dat de schatkist der algemeene Staaten negen millioenen ten agteren was, en de byzondere Landschappen, te samen, tweemaal „ zo veel. Dat hier uit volgde, dat men „ den oorlog, in weerwil der Koningen van „ Frankryk en Engeland, met geene hoop „ van eenen goeden uitslag, doorzetten „ kon." Sommigen sloegen wel voor „ dat „ men de grenzen van den Staat affnyden, „ en alleen het hert des Lands beschermen „ moest: 't welk, met minder kosten, en „ zonder uitheemsche hulp, zou konnen „ geschieden." Doch dit voorstel werdt, by

Redenen, die de Staaten doen neigen tot het Bestand.

(*d*) Resol. Holl. 4 *Decemb.* 1607. *bl.* 365.
(*e*) *Voiez* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 229. *Tom.* III. *p.* 392.

1608. by de meeften, te hard, en, zo het rugtbaar werdt, ook zeer gevaarlyk geoordeeld. De vrees voor oneenigheid, na 't fluiten van 't Beftand, als of men, ruft van buiten hebbende, inwendig niet zou konnen rusten, werdt, als ftrekte zy den Landzaaten tot al te groote fchande, voor ydel gerekend: hoewel de uitkomft, daarna, derzelver gegrondheid geleerd heeft. De meesten beweerden, dat men meer reden hadt, om te dugten, dat het gemeen, verneemende, dat men billyke voorwaarden van een beftand van de hand geweezen hadt, uit haat tegen de Regeering, weigeren zou de noodige laften des krygs te draagen (*f*).

Zy befluiten, voorflagen daartoe te hooren.

De algemeene Staaten beflooten, derhalve, eenpaariglyk, op Zeeland na, den uitheemfchen gezanten te antwoorden, gelyk zy, op den dertigften van Oogftmaand, deeden „ dat zy gezind waren, naar voorfla-
„ gen van beftand te hooren, mids hunne
„ vryheid, by het zelve, niet onder voor-
„ waarden, of voor zekeren tyd; maar
„ eenvoudiglyk en voor altoos beveftigd
„ werdt (*g*)."

Befluit en voorflag der Spaanfchen.

De Spaanfchen, een en andermaal uitgefteld hebbende, te antwoorden, op den voorflag der gezanten, gaven, eindelyk, den derden van Herfftmaand, te verftaan, dat 'er geene hoop was tot zulk een verdrag, als de Staaten begeerden. Zy ftelden, daarentegen, op den negenden, voor „ dat
„ al-

(*f*) GROTII Hift. *Libr.* XVII. *p.* 542.
(*g*) Negotiat. de JEANN. *Tom.* II. *p.* 431. METER. XXX. *Boek*, *f.* 571.

„ alles blyven zou in den ſtaat, waarin het, 1608.
„ tegenwoordig, ſtaande de wapenſchorſing, was, geduurende den tyd van zeven jaaren; mids de Koning van Spanje zig, binnen twee maanden, verklaarde, of hy de vaart op de Indien vry ſtellen, of, door de wapenen, betwiſten wilde." Zy voegden hierby „ dat 'er geene redenen zyn konden, waarom men de voormaals erkende vryheid der Vereenigde Geweſten, op nieuws, begeerde verklaard te hebben; alzo zulks bezwaarlyk te verkrygen zou zyn van den Koning van Spanje, die, in dit opzigt, zo handelbaar niet viel als de Aartshertogen. Doch zo de Staaten hierin geen genoegen namen, verzogten zy tyd tot den eerſten van Wynmaand, om naderen laſt, uit Spanje, te wagten (b)." 't Voorſtel der Spaanſchen, door de uitheemſche gezanten, ter algemeene Staatsvergaderinge, overgebragt zynde, bleeven de Staaten by hun genomen beſluit. Alleenlyk verklaarden ze, den dertienden van Herfſtmaand, op 't verzoek der gezanten „ partyen den tyd van beraad, dien zy begeerd hadden, te zullen toeſtaan; mids zy, daarna, geen langer uitſtel zouden verzoeken; maar, met den eerſten van Wynmaand, vertrekken." Doch dit beſluit, hoe ſtreng ook, was niet ſtreng genoeg, naar 't oordeel van Prinſe Maurits en van de Zeeuwen,

(b) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 439, 445, 448-459. METEREN XXI. *Boek*, *f.* 571 *verſ.*

1608. wen, die 'er geenszins in bewilligd hadden (*i*).

IV. Gevoelens der byzondere gewesten over 't Bestand.

In deezen tyd, deeden de afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge eenen keer naar de byzondere gewesten, om, tot eene nieuwe handeling, nieuwen last te haalen. De Regeering der byzondere gewesten verschilde ook over 't stuk van 't Bestand. Gelderland, Utrecht, Friesland, Overyssel en Groningen, die 't meest bloot lagen voor vyandlyke aanvallen, neigden 'er geheellyk toe. Zeeland, daarentegen, beveiligd door de zee, verwierp het Bestand, t'eenemaal. 't Gevoelen van Prinse Maurits hadt ook veel invloed op dit gewest, hebbende hy, als eerste Edele, eene stem in de Staatsvergaderinge, en als Markgraaf van Veere en Vlissingen, de Regeeringsbestelling in deeze twee stemmende Steden. Middelburg alleen scheen tot het Bestand te neigen; doch voegde zig egter naar de meerderheid. Wyders, beweerde dit gewest „ dat men geen verdrag met „ den vyand maaken mogt, dan met een„ paarige stemmen; hebbende wylen den „ Prins van Oranje deezen grondregel in„ gevoerd, om de gewesten te beter veree„ nigd te houden, en voor de overheer„ sching van Spanje te beveiligen (*k*):" waaruit volgen moest, dat 'er geen bestand gesloten kon worden, zo lang Zeeland zulks tegenstemde. In Holland, waren de Ste-

Zeeland is 'er tegen.

(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 457.
(*k*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 462. *Tom.* III. *p.* 101.

Steden en de ingezetenen van elke Stad, onderling, van verschillend gevoelen: hoewel de meeste stemmende Steden nog voor 't Bestand bleeven neigen. 1608.

Maurits schryft eenen Brief aan de Hollandsche Steden, tegen 't Bestand.

Terwyl de gemoeden, hier en daar, aan 't vlotten raakten, rieden sommigen, die voor den oorlog waren, Prinse Maurits, dat hy zig, openlyk en klaar, tegen 't Bestand verklaaren zou (l). Hy deedt het ook, sedert, in hertige taale niet alleen, maar, daarbenevens, in eenen Brief aan de Steden van Holland, gedagtekend den eenentwintigsten van Herfstmaand. Hy vertoonde in den zelven „ hoe hy, amptshalve, „ verpligt, 's Lands meesten dienst te behertigen, niet nalaaten kon, den Steden „ voor te houden, dat de vyand, onder „ eene schoonschynende aanbieding van „ erkentenis van 's Lands vryheid, getragt „ hebbende, tot handeling te komen, eindelyk, hadt doen zien, dat alles strekte, „ om de Staaten in te wikkelen, in eenen „ handel van bestand, geduurende 't welk, „ hy zig in staat zou zoeken te stellen, om „ ons te beoorloogen, als 't hem beter gelegen komen zou; of, 't gene meer te „ vreezen was dan de oorlog, om den „ Staat, door tweedragt en geschenken, te „ bederven. Dat de Landen, midlerwyl, geene verzekerde vrede hebbende, met de „ lasten des krygs bezwaard zouden blyven. „ Dat de neering verloopen zou, vooral „ zulke, die aan den oorlog vast was, en „ die

(l) Grotii Hist. Libr. XVII. p. 543.

1608. „ die wel een derde der Ingezetenen voedde: waaruit, terstond na, of misschien wel voor 't uitgaan van 't Bestand, niet dan een schandelyk verdrag met den vyand, en eene slaafsche onderwerping aan zyne heerschappy te wagten was. Dat sommigen reeds begonden te spreeken van een bestand voor vier, vyf of zeven jaaren te sluiten, ja van 't verlengen der tegenwoordige wapenschorsinge voor den tyd van een jaar, en dat slegts met erkentenis van 's Lands oppermagt, door de Aartshertogen alleen, die meer niet dan Leenmannen waren van Spanje: doch dat zulke voorslagen wysselyk verworpen waren, by de Gemagtigden der Steden: waarby hy vertrouwde, dat zy volharden zouden. Dat, zo Filips en de Aartshertogen waarlyk voorhadden af te staan van de Opperheerschappy; zy ook geene zwaarigheid behoorden te maaken, om zulks, met duidelyke woorden, te verklaaren: dat men 't weigerde bewees, dat men nog gezind bleef, om ons, vroeg of laat, onder 't juk te brengen. Dat zy dwaalden, die dreeven, dat men deeze verklaaring niet noodig hadt; want schoon wyze, voor ons zelven, niet behoefden; was zy ons egter dienstig, met opzigt op de uitheemsche Mogendheden, die ons dan eerder voor vry zouden houden. Ook zouden 'er de Ingezetenen zelven door verzekerd worden, dat zy geene andere opgaande Zon te wagten hadden. Dat zy zig van hun besluit niet

„ moes-

„ moeſten laaten aftrekken, door het breed 1608.
„ uitmeeten van den nood der Landen, al-
„ zo dit voorſtellen van 's Lands nood zelfs
„ bewees, dat men hen tot iet ſchadelyks
„ wilde brengen; zynde het niet gebruike-
„ lyk, iemant tot iet, welk in zig zelf voor-
„ deelig is, door den nood, te dringen.
„ Dat hy, in 't geeven van deezen raad,
„ niet op zig zelven zag, noch op 't be-
„ lang van zyn Huis; maar, in navolging
„ van zynen Heere Vader, hoogloffelyker
„ gedagteniſſe, alleen op 't welzyn van den
„ Staat. Dat hy hun hierom riedt, te bly-
„ ven, by het Staatswys genomen beſluit
„ van den dertienden van Wintermaand,
„ laatſtleeden, volgens welk, men in gee-
„ ne handeling van Vrede of Beſtand wil-
„ de treeden, zonder dat 's Lands vry-
„ heid en Oppermagt, by dezelve, erkend
„ werdt; en dat men, geſchiedde dit niet,
„ de wapenen zou hervatten. Dat hy hun
„ vermaande, dat zy hunnen Gemagtigden
„ ter Dagvaart wilden belaſten, by dit be-
„ ſluit te blyven, en met hem, in Lands-
„ zaaken, goed verſtand te houden: gelyk,
„ met wylen zynen Heere Vader, plagt te
„ geſchieden, en gelyk, zonder roem ge-
„ ſproken, zyne langduurige dienſten wel
„ waardig waren: op dat de eensgezind-
„ heid tot welvaart van de Landen, be-
„ vorderd, en alle misverſtand geweerd
„ mogt worden: 't welk hem altoos zeer
„ aangenaam zou zyn (*m*)."

Uit

(*m*) *Zie* deezen Brief *by* METEREN XXX. *Boek*, *f.* 572.

1608. Uit dit schryven, is af te neemen, dat Prins Maurits, gelyk veelen, ten deezen tyde, van gedagten was, dat Spanje nimmer de Opperheerschappy over de Landen zou afstaan, by 't Bestand; en dat hy hierom meende, zig genoegzaam tegen 't Bestand te kanten, als hy te wege bragt, dat de Leden vast staan bleeven op de erkentenis hunner vryheid. De brief werdt, ondertusschen, van elk niet eveneens opgevat. Sommige Regenten, gewoon ter Dagvaart van Holland te verschynen, vonden 'er aanduidingen in, die hunne trouw, in 't volbrengen van hunnen last, verdagt maakte, by hunne medebroeders (*n*).

Veelen vallen den Prinse toe.

Prins Maurits sprak nu, dagelyks, openlyk, tegen het Bestand: elk zoekende te overtuigen, dat 'er 't bederf der Landen uit te wagten was. Zyne bloedverwanten, huisgenooten en vrienden volgden zyn voorbeeld (*o*): 't welk zo veel invloed hadt, dat verscheiden' Steden van Holland zyner meeninge toevielen (*p*). Het aanwassen der partye, die tegen 't Bestand yverde, werdt, zelfs buitens Lands, ten breedsten, uitgemeten. In Frankryk, werdt, door iemant (1), die, uit 's Prinsen naam, derwaards gezonden was, onvoorzigtig genoeg, verspreid,

(*n*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 544.
(*o*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 459, 466, 479.
(*p*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 462, 499.

(1) Lambert wordt hy genoemd, in de *Negotiations* van Jeannin. Ik weet niet, of hy de Zeeofficier Lambert Henrikszoon, anders Mooi Lambert, of een ander van deezen naam geweest zy.

ſpreid „ dat de meeſte Steden van Hol- 1608.
„ land en gantſch Zeeland eens waren met
„ Prinſe Maurits, die liever zou willen
„ ſterven, dan in het voorgeſlaagen Beſtand
„ bewilligen. Dat de andere geweſten de
„ wet van Holland en Zeeland, willens of
„ onwillens, zouden moeten ontvangen.
„ Dat Oldenbarneveld zyne misſlagen be-
„ gon te zien, en Maurits gunſt te zoeken.
„ Dat hy en de beide Aarſens den Staat ver-
„ raaden hadden. Dat de Advokaat en de
„ Griffier Aarſens groot gevaar liepen van
„ hun leeven, of, ten minſte, hunne amp-
„ ten te verliezen (q):" gerugten, om wel-
ken uit te ſtrooijen, Prins Maurits zelf, na-
derhand, verklaarde, gantſch geen bevel
gegeven te hebben.

V. Nieuwe voorſlag der Spaanſchen.

De Spaanſchen, nieuwen laſt van Bruſſel bekomen hebbende, hielden verſcheiden' byeenkomſten met de uitheemſche gezanten, waarin zy aanbooden „ uit den
„ naam der Aartshertogen, een beſtand,
„ voor zeven jaaren, door Europa, te wil-
„ len ſluiten, met de Staaten, als met vrye
„ volken, waarop zy niets eiſchten; be-
„ loovende, wyders, de zaak, derwyze,
„ te zullen beleiden, dat Filips zig zulk een
„ beſtand gevallen liet." Doch de gezanten weigerden, eenen voorſlag te doen, dien zy wiſten, dat den Staaten, vooral tegenwoordig, ten hoogſten, onaangenaam zou zyn. Zy verzogten, dat de voorſlag, op deeze wyze, mogt veranderd worden,
„ dat

(q) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 524, 525.

1608. „ dat de Aartshertogen, zo in hunnen „ naam, als in dien des Konings van Span- „ je, verklaarden, *de Vereenigde Gewesten* „ *te houden en te erkennen, voor vrye Staaten* „ *en Landen, waarop zy niets eischten*, en „ dat zy, in die hoedanigheid, met dezel- „ ven handelden." Doch hierin konden de Spaanschen niet bewilligen. Ondertusschen verliep de tyd, die hun vergund was, om zig te beraaden. De eerste van Wynmaand, op welken zy vertrekken moesten, was voor de deur. Nieuw uitstel te verzoeken, na dat de Staaten hun, zo streng, het Land ontzeid hadden, leedt de Spaansche grootheid niet. Nogtans zouden zy, gaarne, nog agt of tien dagen, vertoefd hebben, zo 't de Staaten, uit zig zelven, of op 't aanraaden der gezanten, hadden willen toestaan. Doch de gezanten, bevroedende, dat de Staaten, tegenwoordig, te zeer, ontsteken waren, tegen hunne partyen, en dat Zeeland, in 't byzonder, een besluit genomen hadt, om geene Gemagtigden, ter algemeene Staatsvergaderinge, te zenden, voor dat de Spaanschen vertrokken zouden zyn; oordeelden ongeraaden, zulk een onaangenaam verzoek te doen. Zelfs vermaanden zy de Spaanschen, hun afscheid te neemen, op zulk eene wyze, als of zy allen handel voor afgebroken hielden (*r*). Zy deeden 't, en verscheenen, ten dien einde, op den dertigsten van Herfstmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten. Richardot voer-

Dien de gezanten afwyzen.

De Spaanschen neemen hun afscheid.

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 491, 492, 494, 499.

voerde het woord: en, breed hebbende uitgeweid, in den lof der Aartshertogen, die, uit liefde tot de vrede, over punten van zo veel gewigt waren heenen gestapt, beschuldigde hy de Staaten van onverzettelyke hardigheid, die oorzaak was, dat zy, gezanten; niet al te eerlyk, ten Lande uit gedreeven werden. *Ik bezit*, besloot hy, *den geest van waarzeggen niet, maar ik bedrieg my geweldig, of ik voorzie den dag reeds, waarin gy, vrugteloos, wenschen zult, dat u, andermaal, mogt aangebooden worden, 't gene gy nu zo styfzinniglyk verwerpt. 't Bloed, welk, in 't vervolg, staat vergooten te worden, zal u aan de misdaad van 't versmaaden der Vrede schuldig verklaaren.* Toen hy uit hadt, nam Oldenbarneveld het woord, uit den naam der Staaten, verklaarende „ hoe ongeveinsdelyk zy, in alles, te werk gegaan waren, „ niet verstaande in eenige handeling te „ treeden, dan op voorgaande belofte van, „ geheel en al, in vryheid gelaaten en er„ kend te worden. 't Was, vervolgde hy, „ hun, die hunne belofte niet konden of „ niet wilden naarkomen, alleen te wyten, „ dat men geene vrede getroffen hadt. En „ men mogt, met meerder reden, het bloed „ wedereischen van hun, wier plakaaten, „ bloediger dan de wapenen zelven, deeze „ Landen in de onvermydelyke noodzaa„ kelykheid om te oorloogen gebragt had„ den, en van welker wreedheid, nog on„ langs, aan weerlooze zeeluiden en vis„ schers gepleegd, versche voorbeelden „ voor handen waren." In 't gelaat van

1608.

Scherpe taal van Richardot.

Antwoord van Oldenbarneveld.

1608. Spinola, die, by dit affcheid neemen, tegenwoordig was, meende men blyken te bespeuren van de smerte, welke hy, over 't afbreeken der handelinge, gevoelde (*s*). Hy en de anderen, de middagmaaltyd by Prinse Maurits gehouden hebbende, vertrokken nog dien zelfden dag (*t*). Hun vertrek staat, in de *Resolutien van Holland*, aangetekend, met dit byvoegsel: *God geve datse alhier geen quaet saet en hebben gelaten, daer van men met 'er tydt de effecten gewaer werde tot ruine van desen Staet* (*u*).

VI. De uitheemsche gezanten binden de handeling aan.

Dus was, naar 't zig uiterlyk liet aanzien, de handeling, ten tweedemaale, afgebroken, en nog volkomener dan te vooren, naardien de Aartshertoglyke gezanten naar huis gekeerd waren. Doch die 't geheim beleid der zaaken hadden, wisten beter. Jeannin hadt voor, verslag te doen, ter algemeene Staatsvergaderinge, van 't gene 'er, laatstelyk, gehandeld was, met de Spaanschen. Doch hy stelde zulks nog eenige dagen uit, voorwendende, de Gemagtigden van Zeeland te willen afwagten; schoon hy, voornaamlyk, beoogde, ondertusschen antwoord te hebben, op zeker ontwerp eener verklaaring, aangaande de vryheid der Vereenigde Gewesten, welk hy Richardot medegegeven hadt (*v*). De Fransche, Engelsche en Duitsche gezanten verzogten, nogtans, op den eersten van Wynmaand, gehoor

(*s*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 544.
(*t*) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 573.
(*u*) Resol. Holl. 30 *Sept.* 1608. *bl.* 223.
(*v*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 493, 497.

hoor ter algemeene Staatsvergaderinge: doch zy begeerden toen anders niet, dan dat de Gemagtigden van Zeeland beſchreeven werden, om, nevens die der andere gewesten, te verstaan het antwoord der Aartshertogen, op den voorslag der gezanten, en 't gene hunne meesters hun gelast hadden daarby te voegen. De Staaten antwoordden, dat de Zeeuwen reeds beſchreeven waren; doch dat men 't nog eens doen zou. Daarna, vervoegden de gezanten zig by Prinſe Maurits, dien zy den zelfden voorslag deeden. Zy vonden den Prins zeer gramstoorig: onder anderen, zeide hy, „dat een bestand voor te slaan was den „Staat in den grond booren. Dat Holland „en Zeeland daarin nimmer bewilligen, „en de andere gewesten wel dwingen zou„den, om hen te volgen. Dat, als 'er „maar drie of vier Steden waren, die 't „Bestand verwierpen, hy, met dezelven, „'s Lands vryheid verdedigen, en, ten „minsten, eenen eerlyken dood sterven „zou. Dat dit wenſchelyker was, dan, „door 't Bestand, binnen weinige maan„den, slaaven van Spanje te worden: 't „welk wel 't oogmerk was van hun, die „dit werk eerst hadden aangevangen: doch „'t welk hy wederstaan zou, al ware 't „zelfs met gevaar zyns leevens." Dit laatste zag, voornaamlyk, op Oldenbarneveld, dien de Prins wilde ſchynen verdagt te houden van Spaanſchgezindheid. Jeannin zogt hem, zagtelyk, neder te zetten; doch moest het, eindelyk, opgeeven. De Prins

1608.

Ongenoegen van Prinſe Maurits.

 won

1608. won nu, langs hoe meer, aanhangers: waartoe een vreemd voorval, terstond na 't vertrek der Spaanschen gebeurd, hem, zyns oordeels, zonderling te stade kwam (*w*).

VII. Richardot laat zyn heimelyk Berigtschrift agter.

Richardot, uit den Haage vertrekkende, hadt, by geval, of met voordagt, in de open' laade van eene tafel, staande in een vertrek van de herberge van *Gooswyn Meurskens*, alwaar hy zyn verblyf gehad hadt, onder eenige andere papieren, gelaaten het heimelyk Berigtschrift der Aartshertogen, waarnaar de gezanten zig, in de gantsche handeling, te gedraagen hadden. Een knegt van zynen huiswaard vondt het en gaf het terstond aan Graave Jan van Nassau, die, na Richardot, zynen intrek in 't zelfde huis genomen hadt. Graaf Jan vertoonde het Graave Henrik Fredrik; die het Prinse Maurits ter hand stelde. De Prins bragt het in de Vergadering der algemeene Staaten, alwaar 'er elk Lid een afschrift van nam (*x*). 't Leedt niet lang, of het schrift kwam in openbaaren druk, en in ieders handen. Immers, op deeze wyze, werdt het gemeen worden van dit Berigtschrift, terstond, verteld en geloofd, schoon sommigen vermoeden hadden, dat het Richardot, heimelyk, ontstolen was (*y*).

Inhoud van het zelve.

In dit Berigtschrift, werdt den gezanten, onder anderen, bevolen „ goed verstand met „ de Fransche, Engelsche en Deensche gezanten; doch het geheim van hunnen „ last,

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 504, 505.
(*x*) Resol. Holl. 2 *Octob.* 1608. *bl.* 225.
(*y*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 505, 510, 511.

„ laſt, voor dezelven, bedekt te houden. 1608.
„ Met Jeannin, moeſten zy zig egter ge-
„ meenzaamſt maaken, hem, inzonderheid,
„ raadpleegende, over 't ſtuk der vryheid
„ voor de Roomſch-Katholyken, het eer-
„ ſte en voornaamſte, welk zy moeſten
„ zoeken te bedingen: waarby zy ook een
„ deel der geeſtelyke goederen moeſten
„ tragten te rug te krygen. De vryheid
„ der Vereenigde Geweſten moeſtenze,
„ onbeſchroomdelyk, erkennen, zonder
„ iets te zeggen, of te doen, welk den
„ Staaten argwaan geeven kon, dat de
„ Aartshertogen zouden willen aangaan,
„ tegen de verklaaring, deswege gedaan;
„ aan welke, zy zig, in tegendeel, ſtipt
„ dagten te houden. Zo zy 't wedergee-
„ ven der Domeinen en erfgoederen niet
„ te wege brengen konden, moeſtenze, in
„ de plaatſe derzelven, eene jaarlykſche
„ ſomme zoeken te verkrygen. Na 't af-
„ handelen van deeze zaaken, van 't ſtuk
„ des Koophandels, van de geleigelden,
„ van de wederzydſche goederen, van de
„ uitwiſſeling der Steden en Landſtreeken
„ en van de munte; moeſtenze den Ver-
„ eenigden Staaten, behendiglyk, door
„ middel der Paltſiſche en eenige andere
„ Duitſche gezanten, inboezemen, dat het
„ lighaam der Nederlanden magtig was,
„ zo 't verbonden bleeve; doch van een ge-
„ ſcheurd zynde, geſchaapen ſcheen, uit-
„ heemſchen Mogendheden ten prooije te
„ worden: dat zy, hierom, wel zouden
„ doen, zo zy de Aartshertogen tot hunne

1608. „ beschermers aannamen, of, ten minste „ zulk een verbond met dezelven slooten, „ volgens welk, elk, die een van beide „ aantastte, beider vyand werdt. En zo „ men ook dit niet te wege brengen kon, „ moest men, immers, hierin zoeken o„ vereen te komen, dat geen van beide de „ vyanden des anderen, met raad of daad, „ zou mogen ondersteunen, of gedoogen, „ dat iemant zyner onderzaaten zig in der„ zelver dienst begave:" uit welk byvoegsel, men ziet, datde Aartshertogen, schoon zy de Staaten voor vry erkend hadden, nogtans, poogden te bearbeiden, dat deeze vryheid hun niet ten nadeele strekte: ja zelfs een gezag over den Vereenigden Staat zogten, welk hun, door den tyd, gelegenheid zou konnen geeven, om de afgestaane heerschappy, wederom, te aanvaarden. Eindelyk, was den gezanten, by dit Berigtschrift, ook gelast „ voor de belangen van den Graave „ van Oostfriesland, van den Hertoge van „ Kleeve en van den Keurvorst van Keu„ len, behoorlyke zorg te draagen (z).

Gedagten, over dit agterlaaten. Men geloofde, in 't gemeen, dat Richardot dit Berigtschrift, uit agteloosheid, vergeten hadt. Ook beschuldigde hy zig zelven, deswege, in verscheiden' brieven, te gelyk klaagende, dat men het regt der volken geschonden hadt, met het verspreiden van zyn Geschrift, welk hy, door tusschenspraak van Jeannin, zogt te rug te kry-

(z) Instruct. des Archid. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 54. *en by* METEREN XXX. *Boek*, *f.* 573 *verso*.

krygen, en, zo ik meen, ook te rug gekreegen heeft (*a*). Doch veele opmerkenden oordeelden, dat hy 't met voordagt agtergelaaten hadt, om te doen gelooven, dat de Spaanſchen, in 't erkennen van der Staaten vryheid, ter goeder trouwe, gehandeld hadden, en om den Vereenigden Gewesten, omtrent een verbond van onderlinge beſcherminge, gedagten in te ſtorten, die men hun, mondeling, zo vroeg niet, zou hebben konnen geeven. 't Blykt, ten minſte, dat de Aartshertog Albertus niet moeilyk geweeſt is, om dit voorval (*b*). 't Geſchrift werdt, hier, verſpreid, om den handel der Spaanſchen, en vooral dien der Franſchen verdagt te maaken, in zulk een teder punt, als dat van den Godsdienſt was. Doch ſommige voorſtanders van 't Beſtand meenden, dat het hun zo veel goed als kwaad doen kon. 1608.

VIII. Nadere uitbieding der Aartshertogen.

Terwyl de Duitſche gezanten, wien de handeling niet zeer behaagde, zig gereed maakten, om te vertrekken, hadden de Franſchen en Engelſchen, uit brieven van Richardot, vernomen „ dat de Aartshertogen een Beſtand van tien jaaren zouden „ toeſtaan; doch dat zy, ten opzigte der „ vryheid, geene andere woorden gebrui- „ ken wilden, dan die, in 't verdrag van „ wapenſchorſing, ſtonden:" welk laatſte niet overeen kwam, met de hoop, die Richardot, op zyn vertrek, aan Jeannin gege-

(*a*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 516, 523.
(*b*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 514. *Tom.* III. *p.* 21, 27, 58. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 545.

1608. geven hadt. Ook hadt Jeannin verwagt, dat de Aartshertogen, in hunnen naam en in dien des Konings van Spanje, zouden hebben willen handelen, uit kragte der volmagt, hun, door Filips, te vooren, verleend. Maar zy begeerden, tot nog toe, alleenlyk, te handelen, in hunnen eigen naam, doch zig sterk maakende voor Filips, met belofte, van 't verdrag, door hem, te doen bekragtigen (*c*). Nogtans veranderden zy, hierin, eerlang, van gedagten, en besslooten, ook in 's Konings naam, te handelen (*d*). In 't bevestigen van de vryheid der Vereenigde Gewesten, wilden zy zig nu ook bedienen van 't ontwerp van Jeannin, waarvan wy, hiervoor (*e*), gewaagd hebben, met uitlaating alleen van het woord *erkennen* (*f*). Volgens dit ontwerp, stelde Jeannin dan de hoofdpunten van een Verdrag op, behelzende, behalve de verklaaring van met de Staaten te handelen, als dezelven houdende voor vry; dat Filips de keuze aan zig behieldt, of hy, in de Indien, bestand of oorlog begeerde; en, dat men, omtrent de grensscheidingen en andere punten, waarover men verschilde, in eene nadere onderhandeling, overeenkomen zou. Doch de Staaten, die begeerd hadden, dat hunne vryheid en *Oppermagt*, *voor altoos*, *erkend* werdt, in zulk een verdrag, te doen bewilligen, hadt merke-

Ontwerp der hoofdpunten van een Verdrag.

(*c*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 533, 535.
(*d*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 22.
(*e*) *Bl.* 386.
(*f*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 23, 27.

kelyke zwaarigheid in (g). De Fransche en Engelsche gezanten, voor 't laatst, verzeld van de Duitschen, verscheenen, ten deezen einde, op den agttienden van Wynmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten: alwaar Jeannin, uit aller naam, eene aanspraak deedt, die wy gewigtig genoeg geoordeeld hebben, om hier, vertaald, te worden ingevoegd. Dus ving hy aan: 1608.

Myne Heeren,

IX. Redevoering van Jeannin, om het Bestand aan te pryzen.

„ Wy hebben u, uit den naam der Koningen en Vorsten, onze meesteren, een veeljaarig Bestand voorgeslaagen, op voorwaarden, vervat in een geschrift, u, op den zevenentwintigsten van Oogstmaand laatstleeden, overhandigd: welke voorwaarden ons zo heilzaam scheenen voor uwen Staat, dat wy verwagt hadden, dat zy, door ieder Lid van deeze uwe Vergadering, met veel genoegen, gehoord en omhelsd zouden zyn geworden. Nogtans, zyn wy onderrigt, dat het 'er zo niet mede gegaan is; maar dat dit geschrift verschillende beweegingen verwekt heeft, in uwe gemoeden: oordeelende sommigen, dat men 't Bestand, als voordeelig, behoorde te aanvaarden. Anderen, daarentegen, en onder deezen, luiden van den hoogsten rang en verdiensten jegens uwen Staat, hebben, dag aan dag, met heete en hevige drift, „ gear-

(g) Negotiat. de Jeannin Tom. II. p. 393.

1608. „ gearbeid, om het, als de aanstaande „ oorzaak van uwen ondergang, te doen „ verwerpen. En om het nog haatelyker „ af te maalen, heeft men 'er bygevoegd, „ dat het, door de listen en konstenaaryen „ uwer vyanden, ontworpen was: 't welk „ zo veel is, als ons, die het eerst voor- „ gesteld hebben, verdagt te maaken van „ eenig wangedrag, of, om ons zagter te „ handelen, te doen gelooven, dat wy niet „ omzigtig en opmerkzaam genoeg ge- „ weest waren, om te voorkomen, dat „ men ons verkloekte.

„ Wy laaten, nogtans, niet na, het „ beste te gevoelen van derzulker yver „ voor 't gemeene welzyn. 't Gebeurt zeer „ dikwils, dat eerlyke en wyze luiden, „ schoon zy allen een en het zelfde oog- „ merk hebben, verschillen, in gevoelens „ en overleggingen van gewigt. Maar wy „ bidden hun, het zelfde van ons te wil- „ len vertrouwen, en dat wy, in het voor- „ stellen van dit Bestand, voorgehad heb- „ ben, uwen Staat dienst te doen en te be- „ voordeelen; niet uwen vyanden te be- „ haagen. Ook is 't waar, dat de gezan- „ ten der Aartshertogen ons, deswege, „ zwaare klagten gedaan, en in de byeen- „ komsten, met hen gehouden, dikwils, „ verklaard hebben, dat zy nimmer een „ Bestand sluiten zouden, op de voorwaar- „ den, in ons geschrift vervat, welken zy „ zeiden, hun te nadeelig te zyn; dat ook „ de Aartshertogen dit zelfde den twee Ko- „ ningen, in Frankryk en in Engeland,

„ door

„ door hunne gezanten hebben doen be- 1608.
„ tuigen; hebbende niets zo veel toegebragt, om de Aartshertogen over te haalen, tot het aanneemen en goedkeuren van ons geſchrift, dan dat zy gewaar geworden zyn, dat deeze Vorſten meer begeerte toonden, om 'er iets by te voegen, in uw voordeel; dan dat zy 'er iets van zouden hebben willen aftrekken.

„ De Aartshertogen ſtaan dan nu toe, „ dat men, in 't eerſte punt, welk uwe „ vryheid betreft, zo veel verklaare, als „ in de eerſte wapenſchorſing en in dit geſchrift begreepen is: maar zy willen 'er „ niets meer byvoegen, onaangezien wy, „ om ook den naauwſtgezetten in uwen „ Staat te vergenoegen, hun zulks, by „ aanhouding, verzogt en gebeden hebben. Zy hebben ons geantwoord, dat „ zy niet verder verpligt waren; dat dit „ ook alles was, wat zy, met veele moeite en na herhaalde weigeringen, hadden „ konnen verkrygen van den Koning van „ Spanje: wiens Raaden meer neigden, om „ deeze handeling af te breeken, dan om „ de hand te leenen, tot het ſluiten van een „ verdrag, op de voorwaarden, welken gy „ begeerd hadt.

„ Ook komt het ons voor, dat uwe vryheid, niet ſlegts geduurende het Beſtand, „ maar zelfs voor altoos, genoegzaam verzekerd is, door het gene zy u toeſtaan; „ zynde het buiten voorbeeld, dat, in diergelyke veranderingen, die, door de wa-

„ pe-

1608. „ penen, geschieden, de Oppervorsten, na
„ dat zy ontbloot waren van hunne heer-
„ schappy, gedwongen zyn geworden, om,
„ door eene openbaare verklaaring, eenen
„ schandelyken afstand te doen van hun regt
„ tot dezelve, ten ware zy, by ongeluk,
„ hunnen vyanden in handen gevallen wa-
„ ren. Maar de Vorsten, die u de vryheid
„ toestaan, leggen niet, overwonnen, aan
„ uwe voeten; noch worden, door geweld
„ en door den uitersten nood, gedrongen,
„ om in uwe begeerte te bewilligen.

„ De Zwitsers genieten, nog tegenwoor-
„ dig, hunne vryheid, uit kragte van een
„ bloot bestand, zonder immer zulk eene
„ verklaaring, als men u aanbiedt, ver-
„ kreegen te hebben: en in de verande-
„ ringen, ten tyde onzer ouderen, in Dee-
„ nemarke en in Zweeden, voorgevallen,
„ zynde Koning Christiaan, by openbaar
„ besluit, beroofd van zyne Staaten; ver-
„ genoegden de Vorsten, die in zyne plaats
„ gesteld werden, zig wel met dit besluit,
„ zonder hem, schoon hy hun, naderhand,
„ als krygsgevangen, in handen gevallen
„ was, te noodzaaken, om hun zyn regt
„ af te staan. Zy oordeelden, naamlyk,
„ dat zy hun regt tot de heerschappy beter
„ zouden konnen verzekeren, door het ge-
„ not derzelve, door een goed gedrag,
„ en door het zorgvuldig behouden der
„ vriendschap van magtige Vorsten dan
„ door eenig ander middel. En zy hebben
„ zig, inderdaad, in 't nieuwlings verkree-

„ gen

„ gen gebied, gehandhaafd. De verjaag- 1608.
„ en beroofde Koning heeft zig, nimmer,
„ in zyne verlooren' Ryken, konnen her-
„ ſtellen, onaangezien hy een Zwager was
„ van Keizer Karel den V, toenmaals den
„ magtigſten Vorſt van 't Chriſtenryk.

„ En om de waarheid te zeggen, gy doet
„ uwer vryheid zeer veel te kort, metze,
„ zo dikwils, in twyfel te trekken, en het
„ regt tot dezelve, door zo veel zorg en
„ twiſtens, te zoeken by uwe vyanden: e-
„ ven of gy het openbaar beſluit, volgens
„ welk, gyze, reeds zo lang, genooten
„ hebt, en welk, door het geluk uwer wa-
„ penen, beveſtigd is, niet voldoende en
„ wettig hieldt, zo 'er niet bygevoegd
„ werdt, 't gene gy van hun meent te ver-
„ werven: 't welk, nogtans, even nutte-
„ loos zal zyn, zo dezelfde wapenen, door
„ welken gy deeze vryheid verkreegen
„ hebt, en zo het goed gedrag, welk gy,
„ in 't gevolg, houden zult, u dezelve niet
„ verzekeren.

„ Wy konnen ook niet gelooven, dat
„ men thans op deeze zwaarigheid ſtaan
„ blyft, om dat men de uitdrukkelyke ver-
„ klaaring, die nu gevorderd wordt van
„ de Vorſten, met welken gy handelt, voor
„ noodzaakelyk aanziet: maar om dat men
„ wel weet, dat zy u zal geweigerd wor-
„ den, wil men zig van deeze weigering,
„ als van een glimpig voorwendſel, be-
„ dienen, om 't Beſtand te doen verwer-
„ pen, tot groot genoegen van hun, die

„ dit

1608. „ dit liefst zagen; maar tot verdriet van „ veele anderen in uwen Staat, en van ons „ zelven, die 't Bestand voor zo voordeelig houden, als anderen toonen bedugt „ te zyn, dat het u mogt benadeelen. De „ redenen van ons gevoelen hebben wy, in „ geschrifte, gesteld, en, te gelyk, geantwoord, op de tegenwerpingen, verspreid in eenige schriften, die gang hebben onder 't volk: op dat gyze, met „ meer gemak en naar vereisch van 't gewigt der zaake, zoudt konnen naarzien „ en onderzoeken.

„ Na 't punt der vryheid, welk het eerste is van ons ontwerp, volgt dat van „ den handel op de Indien: welk ook „ toegestaan is. Maar de Aartshertogen „ begeeren, dat men den Koning van Spanje drie maanden tyds geeve, om te kiezen, of deeze handel, onder de wapenen, of, met wederzydsche bewilliging, „ gedreeven zal worden. Geschiedt deeze „ keus niet, binnen den bestemden tyd; „ dan blyft alles zo als het tegenwoordig „ is, zonder dat, ter gelegenheid van eenige vyandlykheden, welken men, in „ de Indien, zou mogen pleegen, *het* tegenwoordig Bestand zal geagt worden „ gebroken te zyn.

„ In de behoudenis van 't gene elk tegenwoordig bezit, is geene grooter zwaarigheid: en wat de andere punten betreft, welken men, tot wederzydsch gemak, by 't Bestand zou konnen voegen;

„ wy

„ wy hebben, desaangaande, een ontwerp 1608.
„ ontvangen van den President Richardot,
„ zo ver zy de Aartshertogen raaken: wy
„ hebben ook het papier gezien, begrypen-
„ de uwe eischen, op de Vredehandeling:
„ wy zullen daar uitneemen en byvoegen,
„ 't gene, ten uwen nutte, zal geoordeeld
„ worden dienstig te zyn: in al 't welke,
„ wy niets vinden, welk de voltrekking
„ van dit goede werk zou konnen verhin-
„ deren, mids men, in de eerstgemelde
„ punten, eens blyve.

„ Wat den tyd aanbelangt, dien 't Be-
„ stand behoort te duuren; de gezanten der
„ Aartshertogen hadden ons, voor hun
„ vertrek, altoos, verklaard, dat zy geen
„ bestand begeerden te maaken, dan voor
„ zeven jaaren, ten langste: maar zy heb-
„ ben ons, sedert, geschreeven, dat de
„ Aartshertogen, op ons ernstig en aan-
„ houdend verzoek, beslooten hadden, den
„ tyd, tot op tien jaaren, te verlengen.
„ Indien 't ons mogelyk geweest ware,
„ zoudenwe 'er nog gaarne eenige jaaren
„ hebben doen byvoegen: om dat uwe vei-
„ ligheid, voornaamlyk, afhangen moet
„ van deezen langen tyd, en van het vreed-
„ zaam genot uwer vryheid, geholpen door
„ een goed gedrag; niet van de woorden,
„ die gy, met zo veele zorgvuldigheid, in
„ uw verdrag, wilt ingevoegd hebben.

„ Wy bidden u dan, dat gy u schikt
„ naar den raad, u gegeven, uit den naam
„ van Vorsten, die zo veel zorg draagen

1608. „ voor uwe behoudenis; die zeer wel on-
„ derrigt zyn van den ſtaat uwer zaaken,
„ en die ervaarenis te over hebben, om te
„ verſtaan en te onderſcheiden, wat heil-
„ zaam of ſchadelyk voor u zy. Zy wee-
„ ten wel, dat de vrees van zulken, die
„ oordeelen, dat dit Beſtand niet van al-
„ le zwaarigheden en ongemakken vry zal
„ konnen zyn, niet ydel is; maar zy be-
„ grypen, niet min klaar, dat de gevaar-
„ lykheden des oorlogs nog veel grooter
„ zouden zyn: en dat men de eerſten, door
„ een goed en wys gedrag, ontwyken kan,
„ daar de tweeden onvermydelyk ſchynen:
„ of zo 'er eenig middel zy, om 'er zig
„ voor te hoeden; dit middel al zo zeer
„ afhangt van eens anders magt en goed-
„ willigheid, als van u zelven en van uwe
„ eigen' vermogens.

„ Wy vermaanen u, insgelyks, dat gy u
„ niet afſcheidt van elkanderen; maar dat
„ elk, zyn gevoelen, door goede rede-
„ nen, zonder drift en verbitterdheid,
„ verdedigd hebbende, zig laate over-
„ tuigen; of zig, ten minſten, onderwer-
„ pe aan 't beſluit, welk, in 't gemeen,
„ zal worden goedgekeurd: betoonende,
„ door zulk een voorzigtig en edelmoedig
„ gedrag, dat gy grooter liefhebbers zyt
„ van den gemeenen welſtand, en van de
„ vereeniging, die u, tot hiertoe, in voor-
„ ſpoed bewaard heeft, dan geneigd, om
„ uwe gevoelens te doen opvolgen, wan-
„ neer zy verdeeldheid onder u te wege

„ bren-

„ brengen, en hier door, oorzaak zyn zou- 1608.
„ den van het bederf van uwen Staat.

„ Wy moeten u ook zeggen, wy, in 't „ byzonder, die, van wege den Allerchris- „ telykften Koning, tot u afgezonden zyn, „ dat wy onderrigt geworden zyn, dat fom- „ migen, tot verkleining der agtinge, wel- „ ke men verfchuldigd is aan den goeden „ en wyzen raad, die u door zyne Maje- „ jefteit gegeven wordt, voortgaan met „ het verfpreiden van loffe gerugten on- „ der u, als of de komft van Don Pedro „ de Toledo in Frankryk en deszelfs lang „ verblyf aldaar 's Konings genegenheid „ te uwaards veranderd, en te wege ge- „ bragt hadt, dat wy zo fterk dringen, „ op het fluiten van een beftand. Doch „ dit 's eene onbefchaamde laftering van „ eenen Vorft, die zig, altoos, als uw „ waaragtige vriend gedraagen heeft, zon- „ der naar eenig verbond van vriendfchap „ te willen luifteren, welk aan uwe vei- „ ligheid en behoudenis nadeelig zou kon- „ nen zyn; en die nog dien zelfden wil „ heeft, mids gy, van uwe zyde, in het „ befluit, welk gy, op den voorflag van „ een beftand, ftaat te neemen, zo veele „ agting toont voor zynen raad, als zyne „ genegenheid te uwaards, en de zorg, „ die hy draagt voor uwe welvaart en voor- „ fpoed, waardig zyn.

„ Gy kont u ook te binnen brengen, dat „ de moeite, die wy tegenwoordig nee- „ men, om uwe ruft te helpen bevorde-

1608. „ ren, begonnen is, van den eersten dag „ af, dat wy in deeze Plaats gekomen „ zyn; en dat wy, na dikwils herhaald te „ hebben, dat het gene voor u nuttigst was „ zyner Majesteit aangenaamst zou zyn, „ weinig laater, daarby gevoegd hebben, „ dat wy, onderrigt van den staat uwer „ zaaken, oordeelden, dat gy geen' beter', „ geen' veiliger' weg in slaan kondt dan „ vrede, op redelyke voorwaarden, te „ sluiten, en zo deeze niet te verkrygen „ ware, dat een veeljaarig Bestand nog be„ ter was dan de vernieuwing des oorlogs: „ al 't welk voorgevallen is, lang voor dat „ men tyding hadt van de aankomst van „ Don Pedro de Toledo, in Frankryk. Wy „ hebben, op zo veele andere wyzen, doen „ blyken de sterke genegenheid van zyne „ Majesteit, om u de vrede, of, by man„ gel daarvan, een bestand te bezorgen, „ dat men ons veeleer veroordeeld heeft, „ wegens onze groote drift, tot het een of „ het ander, dan dat men gevorderd zou „ hebben, dat wy 'er nog meer voor yver„ den. Doet dan zelven deeze lasteringen „ en bedriegeryen ophouden: toont, dat „ gy dankbaar zyt, en beter gevoelens „ hebt van de zuiverheid en opregtheid „ zyner Majesteit: anders zult gy hem, „ als met geweld, onttrekken de begeer„ te, die hy heeft, om voor uwe zaaken „ te zorgen (*b*)."

Na

(*b*) Propos. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 3.

Na 't einde van deeze aanspraak, die, met groote aandagt, gehoord werdt, las men 't geschrift, welk de gezant, te gelyk, hadt overgegeven, en waarin de redenen, welken sommigen, en vooral Prins Maurits, die thans de Vergadering bywoonde (i), in zynen brief aan de Steden, tegen 't Bestand, hadt bygebragt, omstandiglyk, wederlegd werden. Onder anderen, werdt 'er in aangemerkt, „ dat men „ niet vorderen moest, dat Filips en de „ Aartshertogen iet van 't hunne afstonden, „ alzo de Oppermagten, slegts bestierders „ zynde van den Staat, dien niet verminderen konden, met benadeeling hunner „ opvolgeren, door eenig verdrag, hoe „ genaamd; maar hiertoe, alleen door geweld, konden worden genoodzaakt. Dat „ men de erkentenis van onafhangkelykheid *voor altoos* vorderde, met opzigt „ op de Vorsten, die vrienden waren van „ den Staat; doch dat deezen, door hunne „ gezanten, verklaarden, voldaan te zyn, „ met de erkentenis, die hunne partyen „ aanbooden. Dat het niet te wagten was, „ dat de Koning van Spanje, geduurende „ 't Bestand, zig in staat zou zoeken te „ stellen, om den Staaten, daarna, een' feller oorlog aan te doen; om dat jonge „ Vorsten zig zelden op spaaren toeleggen, „ en Filips zig, na 't sluiten van 't Bestand, „ veelligt andere vyanden verwekken zou, „ die

1608.

X.
Geschrift, tot wederlegging van 's Prinsen brief aan de Hollandsche Steden.

(i) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 37. GROTII Hist. Libr. XVII. p. 546.

1608. „ die zyne ſchatkiſt zouden ledig houden: „ waartegen de Staaten, geen nieuw gebied zoekende, den tyd van 't Beſtand „ zouden konnen beſteeden, om zig, tegen vyandlyke aanvallen, door ſpaaren „ en vergaderen, en door 't aangaan van „ voordeelige verbindteniſſen, te beveiligen. Dat de Spanjaard, geduurende 't „ Beſtand, zou konnen toeleggen op 't verwekken van tweedragt in de Geweſten, „ en daartoe gebruik maaken van de verdeeldheid, welker beginſels men reeds „ begon te beſpeuren, was geene reden, „ om altoos in oorlog te blyven. Men „ moeſt, tegen deeze liſten, waaken; die „ egter, in eenen tyd van vrede, en vooral in eenen tyd van oorlog, veel meer dan „ onder een beſtand, te dugten waren. Dan „ was men meer bezorgd, om vereenigd „ te blyven, en tegen vyandlyke aanſlagen op zyne hoede, om dat men wiſt, „ dat 'er, op beſtand, ligtelyk, oorlog volgen kon. Ook moeſt de geduurige verandering, en het groot getal der Wethouderen in de Steden den vyand het omkoopen moeilyk maaken. Dat 'er Krygsvolk, in de bezettingen, vereiſcht werdt, „ geduurende het Beſtand, was onbetwiſtbaar; doch niet, dat het volk onwilliger „ zyn zou, dan in eenen tyd van vrede, „ om de laſten, hiertoe noodig, op te brengen; mids men het, by tyds, en voorzigtiglyk, daartoe, wiſt te bereiden. Dat „ het onderhoud van dit Krygsvolk niet te „ wege brengen zou, dat men niets uitwon,

„ door

„ door het Bestand, om dat men 'er meer 1608.
„ dan de helft van de tegenwoordige kos-
„ ten des oorlogs door zou bespaaren. Dat
„ Lipsius den vyand een bestand aangeraa-
„ den hadt; doch niet zulk een, als waar-
„ over men nu handelde, en waarby 's
„ Lands vryheid erkend zou worden. Dat
„ de Gendsche bevrediging, hoe kwalyk
„ onderhouden, nogtans, zeer heilzaam ge-
„ weest was voor Holland, welk, door 't
„ verplaatsen van den stoel des oorlogs,
„ binnen weinige jaaren, op zyn verhaal
„ gekomen, en in staat geraakt was, om
„ den kryg te blyven voeren. Dat men
„ zig niet moest stooren aan de schriften
„ tegen 't Bestand, die onder 't gemeen
„ gestrooid werden, en enkelyk strekten,
„ om 't volk op te hitsen tegen de Wet-
„ houders, zonder dat 'er de gemeene zaak
„ door bevoordeeld werdt; maar dat dee-
„ ze Vergadering de plaats was, waarin elk
„ Lid zyn gevoelen vryelyk zeggen moest.
„ Dat deeze Vergadering, uit de verschil-
„ lende meeningen, de beste moest kiezen,
„ en, behalve op de redenen, in dit Ge-
„ schrift voorgesteld, ook letten op ande-
„ deren, die de voorzigtigheid, en de zorg
„ voor der Staaten belang verhinderden,
„ voor te stellen: anderszins, zouden zy,
„ die van het strydig gevoelen waren,
„ en alles zeggen mogten, zonder te mis-
„ doen tegen den Staat, te veel voordeels
„ hebben, boven de anderen (*k*)." Voorts,
werdt

(*k*) Ecrit *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 9.

1608. werdt het Bestand den Raad van Staate ook aangepreezen, door Winwood, die, van wege den Koning van Groot-Britanje, zitting hadt, in deezen Raad. Hy vertoonde, „ dat de Koning, zyn meester, hun niets „ aanriedt, dan waarvan hy zelf een voor„ beeld gegeven hadt; dat de nood alleen „ de wapenen regtvaardigde, en dat zulke „ wapenen van God en van Godvrugtige „ Koningen begunstigd werden: doch dat „ zy niet noodzaakelyk waren, als zy, met „ eere, konden worden afgelegd. Dat, al „ konden de Staaten den oorlog voeren „ met hunne eigen' middelen alleen, zy „ egter niet behoorden van de hand te „ wyzen een Verdrag, waarby hun Gods„ dienst, Vryheid en Koophandel onge„ schonden bleeven: datze, ten onregte, „ vreesden, voor 't gene, misschien, *na 't* „ uitgaan van 't Bestand, gebeuren mogt, „ terwylze de gevaaren des oorlogs, die „ veel nader by waren, over 't hoofd za„ gen (*l*)." Ook merkte hy, by deeze of by eene diergelyke gelegenheid, aan „ dat „ men, op de onderhouding van 't Bestand, „ gerust zyn kon, om dat 'er zyn meester „ en de Koning van Frankryk waarborgen „ van wezen zouden:" waarop Prins Maurits antwoordde „ dat groote Koningen „ zig niet altoos ernstig genoeg aantrokken „ de verongelykingen, die hunnen vrien„ den werden aangedaan. Dat zy zelfs, „ somtyds, redenen van staat konden heb„ ben,

Winwood pryst den Raade van Staate het Bestand aan.

Raakt in een' hevigen twist met Prinse Maurits.

(*l*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 548.

„ ben, die hen bewoogen, de beledigingen, 1608.
„ welken men hunnen persoonen en onder-
„ daanen aandeedt, te ontveinzen. Dat
„ men zulks, onlangs, hadt gezien in den
„ Koning van Groot-Britanje, die gelee-
„ den hadt, dat men hem, zyne gemaalin,
„ zyne kinderen en de voornaamsten des
„ Ryks hadt zoeken te verdelgen; die ge-
„ weeten hadt, van wien hem deeze ramp
„ gebrouwen ware; en die egter niet hadt
„ nagelaaten, deszelfs vriendschap te zoe-
„ ken, en te verspreiden, dat hy zig ver-
„ zekerd hieldt, dat het onheil hem niet
„ uit dien hoek was t'huis gekomen." Winwood werdt zeer toornig, om deeze uitdrukkingen. De Prins liet zig zelfs woorden ontvallen, die Jakob den blaam van lafhertigheid of gebrek aan moed scheenen aan te wryven. Winwood schreef alles over aan den Koning, die 'er zig, in eenen Brief aan de Staaten, zeer over beklaagde, vorderende, te gelyk, dat Prins Maurits hem, in den Raad van Staate, herstelling van eere deedt: waartoe de Prins niet te beweegen was; schoon hy zig, daarna, in eenen Brief aan Koning Jakob, ontschuldigde (*m*). Ondertusschen, veroorzaakte dit voorval eenige verwydering tusschen Koning Jakob en den Prinse, waarin de Franschen groeiden (*n*).

XI. Tweede brief van den Prin-

Midlerwyl, hadt Prins Maurits, zig voelende geraakt, door het geschrift van Jeannin,

(*m*) T. BIRCH Negotiat. *from* 1592 *to* 1617. *p.* 286, 287.
(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 251, 324. *Tom.* IV. *p.* 99.

1608. nin, eenen tweeden Brief geschreeven aan de Hollandsche Steden, gedagtekend den eenentwintigsten van Wynmaand: waarin hy den inhoud van zyn voorig schryven nader aandrong en bevestigde. Hy stondt omstandig stil, op het groot gevaar van verdeeldheid en omkoopingen door den vyand, die, schreef hy, hier, dagelyks, meer aanhangers kreeg. En hy hieldt dit gevaar te grooter „ om dat 'er geene magt „ noch gezag in 't Land was, welk 'er in „ voorzien kon." Voorts drong hy, gelyk te vooren, op het blyven by het genomen besluit, om geen verdrag aan te gaan, dan waarby 's Lands oppermagt, voor altoos, erkend werdt: en om, kon men dit niet bekomen, de wapenen wederom op te neemen. Ook beweerde hy, dat de zaak van 't Bestand, volgens de Utrechtsche Vereeniging en andere overeenkomsten, niet by meerderheid van stemmen kon worden afgedaan; maar, noodzaakelyk, eenpaarigheid vereischte (o). De Prins liet het niet by deezen brief, maar, kort na 't afvaardigen van den zelven, uit den Haage verreisd zynde, om zynen Broeder, den Prins van Oranje, te ontmoeten, deedt hy een' keer door de Hollandsche Steden, zig, alomme, veele moeite geevende, om de Regenten derzelven te overtuigen, dat men geen Bestand maaken moest, dan waarby 's Lands vryheid, in klaare bewoordin-

[Margin: ...se aan de Hollandsche Steden.]

[Margin: Hy doet een' keer, door deeze Steden.]

(o) *Zie* eene Overzetting van deezen Brief *in de* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 27.

dingen en voor altoos, bevestigd werdt (*p*). 1608.

's Prinsen brieven en verscheiden' schriften van minder gewigt, die, van tyd tot tyd, in 't licht kwamen, verwekten, door 't gantsche Land, eene bystere gisting in de gemoeden. In deeze schriften, schroomde men niet, lasterlyk te spreeken van Kornelis en François Aarsens, en Oldenbarneveld door te stryken, als eenen smeeder van verderfelyke aanslagen, gelyk men 't Bestand hieldt te zyn. Men vertoonde hem, als een' man, die, door 't groot gezag, welk hy zig verkreegen hadt, mannen van veel hooger' staat lastig viel, en zulken, die met hem gelyk moesten staan, te verre boven 't hoofd gewassen was. Op eenen vroegen morgen, vondt men, voor de deure van zekeren Bode in den Haage, drie brieven, gerigt aan de Staaten van Holland, aan de algemeene Staaten, en aan *Reinier Pauw*, Burgemeester van Amsterdam. Zy werden, terstond, in de Vergadering der Staaten, gelezen. 't Bestand werdt 'er in vertoond, als eene listige uitvinding des vyands: en de Advokaat, als zig bedienende van slinksche middelen, om het door te dryven; waarom hy niet min dan eenen schandelyken dood geoordeeld werdt verdiend te hebben (*q*). Al 't welk, van elk, met groote verontwaardiging, gehoord werdt. Prins Maurits zelf verklaarde, dat de opsteller deezer brieven moest opgezogt en vastgezet worden (*r*). Maar

Oldenbarneveld en de Aarsens worden, met vinnige schimpschriften, aangetast.

(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 74, 75.

(*q*) *Zie* AITZEMA I. *Deel*, *bl.* 36.

(*r*) Resol. Holl. 15 *Octob.* 1608. *p.* 243. Negot. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 42, 43, 58.

1608. De Advokaat legt zyn Ampt neder.

Maar de Advokaat, zig ziende bloot gesteld voor zo veel haats, betuigde, terstond hierna, in de Vergadering van Holland „ dat hem 't misnoegen en de haat „ der Grooten niet nieuw voorkwamen: „ dat hy, nogtans, nimmer eenige gevaaren ontzien hadt, om zyn Vaderland „ dienst te doen, houdende hy zig, tegen „ alle gerugten en onvoorziene toevallen, „ gewapend met den troost van een opregt geweeten: maar dat hy nu de zaak „ van 't Bestand, in zig zelve onaangenaam, nog zag verzwaaren, met den „ haat tegen zynen Persoon: waarom hy „ verzogt, dat de Staaten eenen anderen „ dienaar, min gehaat, in zyne plaatse „ wilde aanstellen, om 's Lands oorber te „ behertigen." Dit gezeid hebbende, stondt hy op, en vertrok. Men raadpleegde, kortelyk, op zyn voorstel, en besloot, terstond, vier of vyf Persoonen te magtigen, om hem te verzoeken, dat hy den Staat, dien hy, tot hiertoe, zo lang en getrouwelyk, hadt gediend met zynen raad; toch, in deeze bezwaarlyke tydsomstandigheden, niet verlaaten wilde. 't Geschiedde. De Advokaat liet zig beweegen (*s*), en aanvaardde zyn gewoonlyk ampt wederom, tot genoegen van de gantsche Vergadering, immers, zonder dat zulken, die hem tegen waren, zig openlyk verklaaren durfden (*t*).

Herneemt het wederom, op verzoek der Staaten van Holland.

De

(*s*) Resol. Holl. 15 *Octob.* 1608. *bl.* 245.
(*t*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 43. GROTII *Hist. Libr.* XVII. *p.* 548.

De gewoonlyke Dagvaart van Holland was nu aanstaande: tegen welke, Prins Maurits de Steden zogt te beweegen, om tegen 't Bestand te stemmen: maar Oldenbarneveld, zyn ampt met nieuwen luister hervattende, wist, nog voor 't einde van Wynmaand, het Lid der Edelen en twaalf der agttien Steden over te haalen, tot zyne meening (u). Om deeze klem by te zetten, hadt Jeannin te wege gebragt, dat 'er brieven herwaards kwamen van Koning Henrik, gedagtekend den drie-entwintigsten van Wynmaand, en gerigt aan de Staaten en aan Prinse Maurits, ieder afzonderlyk: waarin 't Bestand, ernstelyk, aangeraaden werdt. Ook klaagde de Koning, in den brief aan Prinse Maurits „ dat men hem „ zogt verdagt te maaken, als hadt hy 't „ gemunt op de vryheid van den Vereenigden Staat." Hy betuigde, daarentegen „ dat hy, in 't aanraaden van 't Bestand, niet op zyn eigen belang, maar „ op 't welzyn van den Staat en van den „ Prinse gezien hadt. Ook wilde hy gaarne gelooven, dat Maurits niet tegen 't „ Bestand yverde, dan uit zugt voor den „ gemeenen welstand, en voor zyne eigen' „ eere en geslagt. Hy liet de Staaten en „ hem ook meester van hunne besluiten: „ en wilde verder niet gaan, dan hun opregtelyk en vriendelyk te raaden; welk „ zyn gedrag hy vertrouwde, dat, voortaan, niet misduid zou worden: gelyk, „ voor-

1608. XII. De meeste Leden van Holland stemmen voor 't Bestand.

Henrik de IV. schryft aan Prinse Maurits.

(u) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 48.

1608. „ voorheen, geschied was (v)." De Prins werdt, door dit schryven, een weinig nedergezet (w). Jeannin vermaande de Staaten, by 't overleveren van 's Konings brieven, ook zo ernstig tot het Bestand, dat veelen, daartoe, meer neigden dan te vooren. Ook beval hy hun, van 's Konings wege, de eendragt aan, en het behoorlyk onderhouden der bezettingen; waarop zy, zyns oordeels, met raade van Prinse Maurits en Graave Willem, zonder uitstel, behoorden te voorzien (x).

Nog vier Hollandsche Steden verklaaren zig voor 't Bestand.

Weinige dagen verliepen 'er maar, of de yver van Oldenbarneveld haalde nog twee Hollandsche Steden over. Kort daarna, verklaarden zig nog anderen twee voor 't Bestand. Delft en Amsterdam waren nu de eenigsten, die nog bleeven dringen, op eene breeder erkentenis der vryheid: doch men hadt goede hoop, dat zy zig ook, eerlang, by de meerderheid, zouden voegen (y). Ik vind, dat de Advokaat, op den agttienden van Wynmaand, in 't byzyn van eenen uit de Edelen en negen of tien uit de Steden van Holland, eene geheime opening gedaan heeft van het bedenken, welk hy hadt, op de handeling der Zeeuwen, in het verwerpen van 't Bestand (z); doch waarin dit bestaan, en of het iet toegebragt hebbe, om de Leden in het Bestand te doen be-

(v) *Voiez* ces Lettr. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 61, 62.
(w) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 109.
(x) Propos. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 80.
(y) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 93, 96, 101, 102, 105.
(z) Resol. Holl. 18 *Octob.* 1608. *bl.* 247.

bewilligen, is my, nergens, klaarlyk, gebleeken. Alleenlyk blykt, dat de Prins, drie dagen hierna, ter Vergaderinge van Holland, verscheenen zynde, opening gevorderd heeft van zeker Geschrift, opgesteld om het Bestand smaakelyk te maaken: ook van zeker vermoeden, in de Vergadering, of by eenige byzondere Leden, voortgebragt ten zynen nadeele, en ten nadeele van zyn gantsche Huis: waartegen hy aanboodt, ook, schriftelyk, te willen opgeeven, wat grond hy hadt, om te vermoeden, dat zy, die zulke onwaarheden, ten zynen nadeele, verspreidden, regelregt naar Spanje wilden. Men antwoordde, hierop, dat men bereid was, zyner Doorlugtigheid over te leveren, 't gene voor en tegen 't Bestand in geschrift gesteld was. Dat de Vergadering geene kennis hadt van iets, welk, ten nadeele zyner Doorlugtigheid, voorgedraagen was; en dat zy hem verzogten, zig nader te openen, zo hy iet hadt tegen eenig Lid der Vergaderinge (*a*). Doch ik vind niet, dat deeze zaak eenig verder gevolg gehad heeft. 1608.

XIII. Zeeland blyft 'er bestendig tegen.

De vyf Gewesten bleeven ook nog geneigd tot het Bestand; schoon men getragt hadt, Utrecht te doen veranderen: den Gekoorenen, of eersten Staat aldaar voorhoudende, dat zy de geestelyke goederen, welken zy bezaten, zouden moeten afstaan, zo men bestand maakte (*b*). Zeeland alleen hieldt

(*a*) Resol. Holl. 21 *Octob.* 1608. *bl.* 250.
(*b*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 97.

1608. hieldt zig by zyn gevoelen, willende, zelfs niet gedoogen, dat 'er, om tot besluit te komen, omvraag gedaan werdt, en dringende op de woorden der Utrechtsche Vereeniging, volgens welken, de Gewesten geen verdrag maaken mogten met den vyand, dan met algemeene bewilliging der bondgenooten: en die, daarenboven, vorderden, dat de geschillen, onder de Gewesten vallende, aan de uitspraak der Stadhouderen, zouden verbleeven worden (*c*).

Hevige twist, tusschen dit en de overige Leden.

De Gemagtigden van dit Gewest, na lang draalen, op den elfden van Slagtmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge verschee-nen zynde (*d*), vielen 'er hevige woorden, tusschen hen en de overige Leden. Sommigen zeiden „ dat de vraag niet meer was, „ of men Bestand maaken zou of niet; maar „ of Zeeland alleen allen anderen Gewesten „ de wet zou stellen." Zo ver liep de twist, dat de Zeeuwen spraken, van zig te willen afzonderen van de overigen, die, daarentegen, in overleg namen, om, zonder Zeeland, bestand te maaken. In deeze hitte der gemoeden, vondt Jeannin dienstig gebruik te maaken van een sterker middel, dan hy, tot hiertoe, gebezigd hadt.

Ernstige rede van Jeannin, voor 't Bestand, en tegen de Zeeuwen.

De Fransche en Engelsche gezanten, op den agttienden van Slagtmaand, gehoor verworven hebbende, ter algemeene Staatsvergaderinge, liet Jeannin zig uit, in eene rede van deezen zin: „ Vernomen hebben-„ de,

(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 101, 105. GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 548, 549.
(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 104.

„ de," zeide hy „ dat Zeeland het Bestand, 1608.
„ tot zo verre, verwerpt, dat dit Gewest
„ zig van de anderen, en van de Vorsten,
„ uwe vrienden en bondgenooten, die 't
„ Bestand goedkeuren en aanraaden, schynt
„ te willen afscheiden; zyn wy, in deeze
„ uwe Vergadering, gekomen, om de
„ Heeren Zeeuwen te verzoeken, dat zy
„ zig voegen by de andere Gewesten. Een-
„ dragt is noodig in uwen Staat, en 't be-
„ taamt wyzen en braaven luiden, na 't
„ voorstellen en aandringen van hun by-
„ zonder gevoelen, zig te onderwerpen aan
„ het meerder getal: vooral, in Volksre-
„ geeringen, waar geen hoofd is, welk magt
„ heeft, om het gevoelen, welk hem best
„ schynt, te doen volgen. De verdeeld-
„ heid, die tegenwoordig onder u is, kan,
„ onzes oordeels, ook, op geene andere
„ wyze, weggenomen worden. Want an-
„ dere bemiddelaars in te roepen; waar zal
„ menze vinden? De Koningen en Vor-
„ sten, die u 't Bestand aanpryzen, zullen,
„ door hen, die 't verwerpen, van de hand
„ geweezen worden, om datze zig, reeds,
„ te openlyk, verklaard hebben. En de
„ Gewesten, die 't Bestand voor heilzaam
„ houden, zullen, om dezelfde reden, de
„ Heeren Stadhouders niet voor goede
„ mannen willen erkennen, schoon men
„ zegt, dat zulks, in de opkomst van u-
„ wen Staat, plagt te geschieden. Op wel-
„ ke wyze, zal dan dit uw verschil wor-
„ den afgedaan? Zal één gewest allen den

1608. „ overigen de wet ftellen, en beletten tot
„ een befluit te komen? Dit fchynen zy
„ te beweeren, die zeggen, dat 'er eene
„ grondwet in uwen Staat is, die 't beveelt.
„ 't Voegt ons, vreemdelingen, niet, u-
„ we wetten te verklaaren. Maar de na-
„ tuur zelve leert ons, dat zulk eene wet
„ moet gemaakt zyn, om beroerte te voor-
„ komen, en om te beletten, dat gy, als
„ onderdaanen, met uwen vyand handel-
„ de; niet, om te verhinderen, dat gy u,
„ als gelyken met gelyken, met hem, ver-
„ droegt. Of zo men eene andere uitleg-
„ ging aan deeze wet geeven moeft, zou-
„ den wy, met zeker' Romeinfch' Raadsheer,
„ in een ander geval, oordeelen, dat zulk
„ eene wet, of, voor altoos, of, voor
„ zekeren tyd, behoorde afgefchaft te wor-
„ den, op dat menze niet verpligt *ware op*
„ te volgen, tot onherftelbaar nadeel van
„ den Staat: welk 'er nu onvermydelyk
„ uit volgen zou, naardien elk weet, dat
„ alle de Geweften met elkanderen niet in
„ ftaat zyn, om den oorlog te voeren,
„ zonder uitheemfche hulpe. Gy allen hebt
„ ons dit, ook in gevolge van Staatswyze
„ befluiten, zo dikwils, verklaard, dat het
„ ons verwondert, dat men thans waant,
„ met mindere koften te konnen oorloo-
„ gen; daar de vyand niet zwakker ge-
„ worden is, en gy niet magtiger zyt, dan
„ te vooren. Maar veelligt meent men,
„ dat de Koningen te veel belang hebben,
„ by de behoudenis van uwen Staat, en
„ dat

„ dat zy u, om deeze reden, wel zullen 1608.
„ moeten helpen. Doch bedriegt u niet.
„ Wy verklaaren u, op uitdrukkelyken
„ last van onze Koningen, dat, zo uwe
„ partyen weigeren bestand te maaken, op
„ de voorwaarden, u, door ons, voorge-
„ steld, zy van zins zyn, u, meer nog dan
„ te vooren, te ondersteunen. Maar zo
„ de handeling, door uw toedoen, afge-
„ broken wordt, zo gy den raad, dien zy u
„ geeven verwerpt, moet gy geen' onder-
„ stand van hun wagten. 't Afwyzen van
„ zulke eerlyke en voordeelige voorwaar-
„ den zou den oorlog onregtvaardig maa-
„ ken, en onze Koningen zouden niets
„ willen doen, dat opspraak onderhevig
„ was. Ook verwondert het verstandigen
„ zo zeer, dat Filips u zulke voorwaarden
„ aanbiedt, als dat gy u nog beraadt, om-
„ ze te aanvaarden. En wy, die ons hier
„ bevinden, konnen geene redenen be-
„ denken, waarom men zig zo sterk aan-
„ kant, tegen het sluiten van een bestand,
„ op zulke voorwaarden. Onze Koningen, en
„ hunne voornaamste Raaden houden uwe
„ vryheid, niet slegts geduurende het Be-
„ stand; maar voor altoos, genoegzaam
„ verzekerd, door deeze voorwaarden. 't
„ Woord *Vryheid*, als het van een Land of
„ Gemeenebest gebruikt wordt, sluit de
„ opperste magt in. Dat Spanje en de
„ Aartshertogen niets op dit Land ei-
„ schen, betekent, dat zy uwe Heeren niet
„ meer zyn. De erkentenis uwer vryheid

1608. „ is ook niet bepaald aan den tyd van 't
„ Bestand: anders zou zulks klaarlyk moe-
„ ten uitgedrukt geweest zyn. Maar men
„ doet, by 't Bestand, dezelfde onbepaal-
„ de verklaaring, die men, by eene Vre-
„ de, zou gedaan hebben, ten bewyze,
„ dat menze, in 't een en 't ander geval,
„ in gelyke betekenis, verstaan wil heb-
„ ben. Filips wil geene breeder verklaa-
„ ring geeven, om, voor 't gemeen, ge-
„ zind het gedrag der Vorsten te veroor-
„ deelen, met eenigen schyn, te konnen
„ beweeren, dat deeze bepaald is, aan den
„ tyd van 't Bestand. Doch hieruit volgt
„ niet, dat zy u niet behoort te voldoen.
„ Het wegneemen der andere zwaarighe-
„ den tegen 't Bestand, als, het zorgen
„ voor de voldoening der gemeene lasten,
„ en voor de wyze van uwe Regeeringe,
„ indien men anders oordeelen mogt, dat
„ deeze, om zekerer en duurzaamer te zyn,
„ eenige verandering of verbetering noo-
„ dig hadt, hangt geheellyk van u zelven
„ af, schoon wy 'er u in helpen willen,
„ naar ons vermogen. Ontvangt dan den
„ raad, dien onze Koningen u geeven. Wy
„ verzoeken 't op de Heeren Zeeuwen,
„ wier gewest, een der aanzienlykstenvan
„ den Staat, ook het eerste behoort te zyn,
„ om zig, ten gemeenen nutte, te laaten
„ overhaalen. Wy doen dezelfde bede aan
„ zyne Doorlugtigheid, aan den Heere
„ Graave Willem, en aan 't gantsche Huis
„ van Nassau, dat zo veel gedaan heeft, tot
„ op-

„ opregting, bevestiging en uitbreiding 1608.
„ van deezen Staat. Wy verzoeken, dat
„ zy ons de hand leenen, om Zeeland te
„ beweegen; op dat zy eens, met Focion,
„ dien grooten en wyzen hoofdman te A-
„ thene, mogen konnen zeggen, dat het hun
„ niet berouwt, eenen raad verworpen te
„ hebben, dien zy schadelyk hielden voor
„ 't gemeen; doch dat het hun egter ver-
„ blydt, dat de gevolgen van dien raad
„ beter en heilzaamer geweest zyn, dan zy
„ gedagt hadden (*d*)."

De Engelsche Gezant Spencer sprak, daarna, op gelyken zin; daarby voegende „ dat een vrye Staat, alwaar de meerderheid van stemmen de overhand niet „ heeft, vergeleeken kon worden, by de „ maagd, van welke de ouden verhaalen, „ dat zy, door haare medeminnaars, die „ haar elk om stryd ten huwelyk begeer- „ den, vaneen gescheurd werdt." Ook vertoonde hy „ hoe veel nadeels de magt „ der gemeentsmannen, om zig te mogen „ kanten tegen de besluiten des Raads, den „ Roomschen Staat, weleer, hadt toege- „ bragt (*e*)."

Spencer bevestigt zyne rede.

XIV. Veranderingen, op deeze aanspraaken, gevolgd.

Beide deeze aanspraaken, en vooral die van Jeannin hadden klem op de gemoeden. De duidelyke verklaaring, dat de Staaten geene hulp te wagten hadden, zo zy 't Bestand verwierpen, verbaasde veelen, die zig hadden laaten beduiden, dat de Konin-

(*d*) Propos. *dans les* Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 113.
(*e*) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 549.

1608. ningen, door hun eigen belang, gedrongen werden, de Staaten by te ſtaan. 't Was zeker, dat men, inzonderheid, de hulp des Konings van Frankryk niet miſſen kon; wiens onderſtand, geduurende de handeling zelve, vereiſcht werdt, tot redelyke voldoening van 't Krygsvolk, welk, somtyds, drie maanden ſolds te goede gehad hadt (*f*). De Gemagtigden van Zeeland begonden zelven, meer of min, te wankelen. Doch alzo zy geenen laſt hadden, om in 't Beſtand te bewilligen, moeſtenze eerſt nog een' keer naar huis doen. Jeannin ſprak hen, nog voor hun vertrek, en vondt toen, dat hunne voornaamſte zwaarigheid vrees voor 't keeren des koophandels naar Antwerpen ſcheen (*g*). Ook ging hy Prins Maurits vinden, die, naar ſommiger gedagten, zo ſterk ingenomen was tegen 't *Beſtand*, dat hy eer, door 't graauw en de ſoldaaten, beroerte in de Steden verwekken, en den Staat het onderſt boven keeren zou, dan gedoogen, dat 'er in bewilligd werdt (*h*). Doch Jeannin hieldt den Prins voor te wys en te eerlyk, dan dat hy, tot het neemen van zulke geweldige en onverſtandige maatregels, zou hebben konnen beſluiten. Ook dagt hy, dat anderen hem, veeleer, tegen 't Beſtand hadden weeten in te neemen, dan dat hy 'er, uit zig zelven, zo zeer afkeerig van geweeſt zou zyn (*i*). In 't geſprek, welk

Jeannin ſpreekt met Maurits.

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 214, 276.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 121, 122.
(*h*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 173.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 75, 90, 104, 126, 127, 206.

welk zy ſamen hadden, toonde zyne Door- 1608
lugtigheid zig zeer bekommerd, dat het
Land wederom vervallen mogt, onder de
Spaanſche heerſchappy. Oldenbarneveld, Ver-
Jeannin komende vinden, werdt, door hem, zoent Ol-
op nieuws, verzoend met den Prinſe, wiens denbar-neveld
dienaar hy begeerde te blyven. 't Bleek, met hem.
door den tyd, dat de Prins, in 't ſtuk van Maurits
't Beſtand, van gedagten veranderde: 't welk, veran-
voornaamlyk, toe te ſchryven was aan den dert, in 't ſtuk van
brief des Konings van Frankryk, en aan 't Be-
het weigeren van onderſtand, in geval van ſtand.
oorlog, door de beide Koningen. Ook
hadt Oldenbarneveld den Prinſe toegeſtaan,
dat men, geduurende het Beſtand, dertig-
duizend man behoorde te onderhouden (*k*):
't welk niet weinig hielp, om hem minder
afkeerig te maaken van het zelve. De Prin-
ſeſſe Weduwe van Oranje, voor eenige
maanden, te rug gekeerd uit Frankryk
(*l*), alwaar zy haaren Zoon, Graaf Henrik
Fredrik, hadt zoeken te bevorderen, door
middelen, in welken de Koning geen ge-
vallen genomen hadt (*m*), deedt, insge-
lyks, haar beſt, om Prins Maurits tot vreed-
zaamer gedagten te brengen. En voor 't
einde van Slagtmaand, was hy geheellyk
omgekeerd (*n*).

Terwyl men naar de Gemagtigden van De Staa-
Zeeland toeſde, traden de Staaten, met ten han-
de gezanten, over derzelver ontwerp van delen met de gezan-
Be-

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom*. III. *p*. 122, 123, 129, 131.
(*l*) Reſol. Holl. 29 *Febr*. 1608. *bl*. 32.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom*. I. *p*. 296.
(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom*. III. *p*. 122, 126, 145.

1608. Bestand, in onderhandeling. Zy sloegen hun voor, dat men 't woord *als*, uit de erkentenis der vryheid, behoorde te laaten, en 'er de woorden *voor altoos* byvoegen, willende dus niet gesteld hebben, dat men met de Staaten in handeling tradt, *als houdende dezelven voor vrye Staaten*; maar *houdende dezelven voor vrye Staaten, voor altoos*. Doch men deedt hen begrypen, dat deeze veranderingen noodeloos, en ook niet te verkrygen waren, en 't scheen niet, dat zy 'er sterk op staan wilden. Ook werden eenige andere zwaarigheden, welken zy maakten, ligtelyk, uit den weg geruimd (*o*).

ten, over derzelver ontwerp.

XV. Gerugt, dat Filips 't Bestand verwerpt.

Doch terwyl men zig hier, meer en meer, schikte om in 't Bestand, volgens 't ontwerp der gezanten, te bewilligen, kwamen 'er gerugten, dat dit ontwerp den Koning van Spanje niet aanstondt (*p*). Richardot zelf schreef aan Jeannin, dat Filips zig zo handelbaar niet aanstelde, als te vooren, en hy gaf de schuld van deeze verandering aan den Koning van Groot-Britanje, die dien van Spanje hoop gegeven zou hebben, op een bestand, waarin geen woord van de vryheid der Staaten gerept werdt. En sommigen in de Vereenigde Gewesten waren nu zo zeer gezet op rust, dat zy, in zulk een bestand, bewilligd zouden hebben: hoewel anderen, kloekhertiger van aart, zig, vierkant, daartegen verklaarden (*q*). Doch of het

(*o*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom*. III. *p*. 139, 140, 194.
(*p*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom*. III. *p*. 123, 149.
(*q*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom*. III. *p*. 169. Grotii *Hist. Libr*. XVII. *p*. 550.

het schryven van Richardot waaragtig ware, is bezwaarlyk te zeggen. Veelen geloofden 't, vooral de Franschen: maar in Engeland werdt het plat uit ontkend (*r*). De gezanten schreeven, midlerwyl, aan de Aartshertogen, ofze vertrouwen mogten, op de handeling, onlangs, met hen, aangevangen, en kreegen, voor antwoord, dat zy last tot de handeling gegeven hadden, in gevolge eener volmagt, hun verleend door Koning Filips, welk antwoord den Staaten, tot hunne gerustſtelling, werdt medegedeeld (*s*). 1608.

De wapenschorsing wordt verlengd.

Van de wapenschorsing, die nu naar 't einde liep, begeerden de Aartshertogen verlenging, die, door de gezanten der twee Koningen, ter algemeene Staatsvergadering, verzogt werdt. Ten zelfden tyde, gavenze te verstaan, dat zy een Bestand voor twaalf of vyftien jaaren zouden zoeken te bedingen: ook, dat de Indische handel, eer met 's Konings toelaating dan onder de wapenen, gedreeven werdt (*t*). De Staaten besllooten, kort hierna, den tyd der wapenschorsinge, tot den vyftienden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te verlengen (*u*).

XVI. De Aartshertogen beweegen Fi-

Midlerwyl, zonden de Aartshertogen *Inigo*, Biegtvader van Albertus, naar Spanje, om Filips het Bestand, op den voet, door

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 179, 198, 207, 223, 224, 250, 254, 272, 274, 290.

(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 153, 154, 155, 185, 189.

(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 163, 189.

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 199, 211.

1608. door de gezanten beraamd, smaakelyk te maaken (*v*). Hy hadt last, om te vertoonen „ welke voordeelen men, voor den „ koophandel van Brabant en Vlaanderen, „ uit het Bestand, te wagten hadt, wordende de havens deezer Gewesten nu allen gesllooten gehouden; dat men, geduurende het zelve, ook voor 't belang van „ den Roomschen Godsdienst zorgen zou, „ wanneer de oude haat wat aan 't verkoelen geraakt was onder een volk, welk „ haakte naar verandering, en reeds, in „ 't stuk van den Godsdienst, oneenig was. „ Dat men voor 't gebruiken der dubbelzinnige woorden, die van de vryheid der „ Staaten gewaagden, niet bekommerd behoefde te zyn; alzo de gezanten der Koningen niet alleen getoond hadden, dat „ het regt van Spanje, daardoor, niet verkort werdt; maar derzelver ydelheid was „ ook, uit de scherpzinnige uitleggingen „ van sommige Staatschen, gebleeken." En deeze redenen, ondersteund door het gezag des Hertogs van Lerma, die thans doen en laaten was by den Koning, bragten zo veel te wege, dat Filips, eindelyk, in 't Bestand bewilligde (*w*): schoon zyn besluit, om de Staaten handelbaarder te maaken, zo lang als 't mogelyk ware, bedekt gehouden werdt.

lips tot het Bestand.

Gevegt by Rynberk,

In krygsbedryven, was, dit jaar, niets uitgeregt. Alleenlyk werdt eene vyandlyke par-

(*v*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 163.
(*w*) BENTIVOGLIO Verhaalb. *bl.* 420-424. GROTII *Hist. Libr.* XVII. *p.* 550.

party, die, omtrent Aardenburg, op 't vee 1608.
der Stedelingen loerde, door de onzen, o- Waarin
vervallen en geslaagen (x). Eenige Staat- Adolf
sche Ruiters, daarentegen, in Slagtmaand, van Nas-
te ongebonden, langs den Duitschen bo- sau
dem, stroopende, werden overvallen door sneuvelt.
de bezetting van Rynberk, dieze, grootendeels, versloeg. Adolf van Nassau, een moedig jongeling, doch die den soldaaten te veel wils gaf, sneuvelde, by deeze gelegenheid. Zyn dood bleef egter niet ongewrooken. Zyne Ruiters, die zig, te vooren, verspreid hadden, wederom samengetrokken zynde, overvielen de Rynberkschen, en versloegen 'er eenige honderden van (y). Te Oostende, bespeurde men, in Wintermaand, beginsels eener muiterye, by mangel van betaalinge. Doch de Aartshertogen zonden Pompejo Justiniani, met ander volk, waaraan men zo veel niet schuldig was, derwaards (z).

't Ryk van Marokko, in Afrika, in dee- Roove-
zen tyd, ontrust zynde, door eenen twee ryen
spalt, tusschen Abdalla en Zaiden, die bei- omtrent
de regt voorwendden tot de Kroon (a); be- de Straat
dienden sommige zeeroovers zig van de ge- van Gi-
legenheid, om, onder deksel deezer ver- braltar.
deeldheid, buiten de Straat, te kruissen. Onder deeze roovers, hadt zig ook een Hollandsch schip vervoegd: waarvan men berigt

(x) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 551.
(y) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 144. Meter. XXX. *Boek*, *f.* 575. *vers.*
(z) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 209.
(a) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 473. XXXI. *Boek*, *f.* 585.

1608. rigt kreeg, juist op den zelfden tyd, als Spinola zig in den Haage bevondt. De Staaten, om te toonen, dat zy zulk een bedryf niet door de vingeren wilden zien, verklaarden zig gereed, om eene geheele Vloot naar de Straat te zenden, en de roovers uit de zee te jaagen, zo de Markgraaf hun, uit den naam van Filips, de veilige vaart hadt willen belooven. Doch hy verklaarde hiertoe geenen last te hebben. Voorts, bevonden zig ook veele Engelschen onder deeze roovers: eenigen van welken een Zeeuwsch schip overweldigd hadden, op welk zig juist een dier Turken bevondt, welken, na 't inneemen van Sluis, op vrye voeten gesteld waren (b). Deez' bestondt, by nagt, twee Engelschen, die, bevangen door den drank, sloffe wagt hielden, te doorsteeken: waarna hy 't *Zeeuwsch* bootsvolk in vryheid stelde. 't Schip werdt toen naar 't Vaderland gevoerd, daar de overgebleeven' roovers de gewoonlyke straf ondergingen (c).

XVII. Delft en Amsterdam bewilligen, ten laatsten, in 't Bestand.

De algemeene Staaten hadden nu Gemagtigden naar Zeeland gezonden, om dit Gewest te beweegen tot het Bestand; die, omtrent het midden van Wintermaand, met goede tyding, te rug keerden. Prins Maurits zelf hadt den Zeeuwen geraaden, zig te voegen. Delft stemde nu ook tot het Bestand. Doch Amsterdam moest nog eerst bezonden worden, door de Staaten van Hol-

(b) *Zie* XXXIV. *Boek*, *bl.* 169.
(c) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 560.

Holland, en liet zig allerlaatst overhaalen (*d*). In Wintermaand, vertrokken derwaards Meesters *Leonard de Voogd* en *Rombout Hogerbeets*, Raaden in den Hoogen Raad, en *Nikolaas Kromhout*, Raad in den Hove van Holland; die, eerlang, met gunstig antwoord, te rug keerden (*e*). Zeeland zondt, nog voor Kersttyd, Gemagtigden naar den Haage, met last, om zig te voegen by de meerderheid: doch de Vergadering werdt eenige dagen opgeschort, ter oorzaake van het Kersfeest. De zaaken waren egter reeds zo wel voorbereid, dat de Staaten, op nieuws byeengekomen, den elfden van Louwmaand, een eenpaarig besluit namen, om „ ingevolge van het besluit, den drie-entwintigsten van Wintermaand des jaars 1607, met opzigt op „ de Vredehandeling, genomen, in geval „ van het voortgaan der handelinge van Bestand, het eerste punt van het Verdrag, „ niet anders, dan op deeze wyze, te doen „ stellen, *dat de Aartshertogen, ten overvloede, zo wel in hunnen naam als in dien des* „ *Konings van Spanje, verklaarden, dat zy te* „ *vrede waren, met de Heeren Staaten der Vereenigde Gewesten, te handelen, in de hoedanigheid en als dezelven houdende voor vrye* „ *Landen, Gewesten en Staaten, op welken zy* „ *niets eischten, en dat zy met hen, in de gemelde naamen en boedanigheden, een bestand* „ *aangingen.* Dat men niet zou gedoogen, „ dat

1608.

Ook Zeeland.

Besluit der algemeene Staaten.

1609.

(*d*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 184, 204, 213, 219.
(*e*) Resol. Holl. 12, 20 *Decemb.* 1608. *bl.* 3, 13.

1609. „ dat 'er eenige kerkelyke of weereldlyke „ zaaken, ſtrydig met de gemelde vryheid, „ werden voorgeſlaagen; noch nieuw uit- „ ſtel gezogt, ter oorzaake van den Indi- „ ſchen handel of andere punten. En zo „ het tegendeel, van wege den Koning „ van Spanje of de Aartshertogen, gedree- „ ven werdt, langer dan agt dagen, dat „ men de handeling afbreeken, en met „ gemeene magt, en zo 't zyn kon, met „ hulp der Koningen, Vorſten en Staaten, „ begunſtigers der goede zaake, de wape- „ nen wederom opvatten zou (*f*)." Het neemen van zulk een hertelyk beſluit hadt men voornaamlyk te danken aan het beleid van Oldenbarneveld; alzo vyf Geweſten en verſcheiden' Steden van Holland reeds be- gonden te luiſteren naar een beſtand van twintig of vyfentwintig jaaren, *zonder* er- kentenis van der Staaten vryheid: welk, omtrent deezen tyd, door Richardot, ge- opperd was, en, zo men meende, door de Engelſchen, onder de hand, werdt be- gunſtigd (*g*). Doch de Advokaat, heime- lyk aangezet door Jeannin, verklaarde 'er zig zo ernſtelyk tegen, dat hy alle de Leden van Holland met Zeeland deedt ſamenſtem- men in het gemelde beſluit: waarnaar de an- dere Geweſten, niet magtig genoeg, om zig te kanten, tegen de meening van dee- zen twee, zig terſtond voegden (*h*).

De

(*f*) Reſol. Gener. 11. *Januar.* 1609. *dans les* Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 251.
(*g*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 80, 207, 314.
(*h*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 234, 281, 300, 314.

De Staaten verzogten, wyders, de gezanten, de handeling te vervolgen. En alzo zulks, niet wel door brieven, gelyk onlangs begonnen was, geschieden kon, besloot men, ten dien einde, eene byeenkomst te beleggen, te Antwerpen. De Spaanschen waren hierop gesteld geweest, en hadden redelyk geoordeeld, dat zy, die eerst gekomen waren om de vrede te verzoeken, nu ook, van de Staatsche zyde, werden opgezogt. En de Staaten hadden 'er ligtelyk in bewilligd, om dat veelen 't verblyf der vyandlyke gezanten in den Haage niet gaarne zagen. Men kwam dan overeen „ dat de Fransche en Engelsche „ gezanten zig niet naar Antwerpen begeeven zouden, voor dat zy tyding hadden van de aankomst van Spinola en de „ andere Spaanschen aldaar; dat zy de „ hoofdpunten van 't Verdrag, door hen „ zelven ontworpen, en door de Staaten, „ met kleene verandering, toegestemd, „ met zig zouden neemen. Dat, wanneer „ de Spaanschen deeze punten getekend „ hadden, de Staatsche Gemagtigden eerst „ naar Antwerpen komen zouden, om de „ punten van minder gewigt te vereffenen: terwyl de Staaten zelven zig te Bergen op Zoom zouden ophouden, om „ te nader by der hand te zyn, tot het „ wegneemen van opkomende zwaarigheden (*i*)."

1609. XVIII. Men belegt eene byeenkomst te Antwerpen.

De

(*i*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 261, 288, 301. Grotii Hist. *Libr.* XVIII. *p.* 562.

1609.

Onderhandeling aldaar.

De Spaanſchen waren, reeds op den vierden van Sprokkelmaand, te Antwerpen; doch de Franſchen en Engelſchen, opgehouden door tegenwind, kwamen 'er, niet voor den negenden. Zy hielden de vaartuigen, met welken zy gekomen waren, in hunnen dienſt, in allen ſchyn, als of zy terſtond te rug gekeerd zouden zyn, zo de Spaanſchen zwaarigheid gemaakt hadden, om 't punt van de vryheid toe te ſtaan (*k*). Doch alzo de wapenſchorſing nu naar 't einde liep, werdt dezelve, tot het einde der maand, verlengd, 't welk de gezanten over zig namen. De Spaanſchen maakten, in 't eerſt, eenige zwaarigheden, tegen 't ontwerp der gezanten. De titel van *Hoogmogende Heeren*, welke den Staaten gegeven werdt, mishaagde hun; en zy booden aan, dat de Aartshertogen zig ook diergelyken titel niet geeven zouden, zo de Staaten zig van denzelven begeerden te onthouden. Doch de Staaten, wier titels nog nieuw waren, zagen meer zwaarigheid in het myden derzelven dan de Aartshertogen (*l*). Men moeſt egter toegeeven, dat de titel van *Hoogmogenden*, in *illuſtren* of *doorlugtigen*, veranderd werdt. In 't punt der vryheid, bewilligden de Spaanſchen. Doch over den Indiſchen handel werdt hevig getwiſt, zonder dat men 't volkomen eens werdt. Filips maakte groote zwaarigheid, om de Indien, uitdrukkelyk, in 't Beſtand te begry-

Twiſt over den titel van *Hoogmogende Heeren.*

over den Indiſchen handel.

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 328, 334, 338, 339, 342.

(*l*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 216.

pen. De gezanten ontwierpen dan, eindelyk, een punt, wegens den handel, waarin de Indien niet genoemd, maar egter begreepen waren: en de Spaanſchen bewilligden hierin, na veel tegenſtribbelens. Toen werdt, over de brandſchattingen, geſproken, die de Staaten, tot hiertoe, in Brabant en Vlaanderen; doch de vyand niet merkelyk, binnen de Vereenigde Gewesten, hadt weeten te vorderen. De gezanten gaven toe, dat deezen afgeſchaft werden. Hierop vorderde men ook afſchaffing der gelei- en verlofgelden; doch alzo de gezanten wel onderrigt waren, dat Zeeland hiertoe nimmer verſtaan zou, gavenze alleenlyk hoop, dat men, deswege, na 't ſluiten van 't Verdrag, met elkanderen, zou konnen overeen komen (m). 't Liep aan tot omtrent het einde van Sprokkelmaand, eer men 't zo verre eens was, dat de gezanten oordeelden, de Staaten te moeten ontbieden, naar Bergen op Zoom. Zy deeden 't, met algemeene woorden: hun te kennen geevende, dat zy, in 't gene, waaromtrent men overeen gekomen was, goed genoegen zouden hebben (n). Doch aan Oldenbarneveld ſchreef Jeannin, in 't byzonder, „ dat men 't punt der Indien niet geheel „ naar de meening der Staaten hadt konnen ſchikken: ook, dat de Aartshertogen de brandſchattingen wilden afgeſchaft hebben: 't welk hy redelyk oor„ deel-

1609.

over de brandſchattingen en geleigelden.

(m) Negotiat. de JEANN. Tom. III. p. 351, 378, 386, 387, 392, 396.
(n) Reſol. Holl. 4 Maart 1609. bl. 67.

1609. „ deelde, mids men Prinſe Maurits te ge-
„ moet kwame, in de ſchade, welke hy,
„ daar door, lyden zou. Voorts, hielden,
„ ſchreef hy, de Spaanſchen zig, ten op-
„ zigte van den tyd van 't Beſtand, nog
„ aan tien jaaren; waarby de gezanten twee
„ jaaren gevoegd wilden hebben. Doch
„ deeze zwaarigheden behoefde Oldenbar-
„ neveld, zyns oordeels, den Staaten niet
„ in 't hoofd te brengen, op dat zy niet
„ werden afgeſchrikt van de reize naar
„ Bergen op Zoom (*o*)." Jeannin hadt re-
den, om zig eenen goeden uitſlag van den
handel te belooven, alzo hy, in een byzon-
der geſprek met Richardot, veinzende, ty-
ding uit den Haage bekomen te hebben,
dat het punt der Indien wel gelegenheid
geeven mogt, tot het afbreeken der han-
delinge van de zyde der Staaten; *uit hem*
verſtondt, dat de Staaten hunne Gemagtig-
den ſlegts naar Antwerpen hadden te zen-
den, wanneer men niet ſcheiden zou, zon-
der te ſluiten (*p*).

De algemeene Staaten komen te Bergen op Zoom.

Op 't ſchryven der gezanten, begaven de algemeene Staaten zig naar Bergen op Zoom. Die van Holland verſcheenen 'er, ſtaatswyze, en hielden 'er de gewoonlyke Dagvaart (*q*). De gezanten trokken ook derwaards. En op den agttienden van Lentemaand, deedt Jeannin den Staaten omſtandig verſlag van den ſtaat der handelinge, hun vermaanende, om dezelve, van hunnen

(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 350, 374, 376, 403.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 409.
(*q*) Reſol. Holl. 13 *Maart* 1609. *bl.* 71.

hen kant, te willen besluiten (r), en, ten dien einde, hunne Gemagtigden, met volkomen last, naar Antwerpen te zenden. De Staaten waren voldaan over 't verslag der gezanten, en sommigen verklaarden, niet gedagt te hebben, dat zy zo veel zouden hebben konnen bedingen. Zelfs viel, over 't punt van den Indischen handel, geene aanmerking. De overigen waren van klein belang. 't Bleek klaarlyk, dat alles zig schikte, tot het sluiten van 't Bestand (s). De gezanten keerden, terstond, wederom, naar Antwerpen: werwaards dezelfde Staatsche Gemagtigden, wien de handeling in den Haage vertrouwd was, uitgenomen dat Utrecht *Gerard van Renesse, Heere van der Aa*, in de plaats van Nikolaas Berk, verkooren hadt, hun, binnen weinige dagen, volgden. 't Stuk der grensscheidingen en verbeurdverklaaringen, waarover nog eenig verschil viel, werdt toen haast vereffend. 't Afhandelen van eenige byzondere zaaken, den Huizen van Nassau en Espinoi betreffende, vertraagde het sluiten van 't Bestand nog eenige dagen (t): binnen welken, men tyding kreeg van de dood des Hertogs van Kleeve en Gulik. Zy maakte bystere ongerustheid aan 't Fransche Hof; daar men, gemerkt den ouden twist, over het regt tot de opvolging in deeze Hertogdommen, tus-

1609.

en zenden hunne Gemagtigden naar Antwerpen.

Dood des Hertogs van Kleeve.

(r) Negotiat. de JEANNIN Tom. IV. p. 3 & suiv.
(s) Resol. Holl. 16, 19, 20, 27 *Maart*, 3 *April* 1609. *bl.* 75, 77, 89, 92. Negotiat. de JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 14, 16, 17.
(t) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 55, 58.

1609. tusschen de Spaanschen en Staaten, geene andere verwagting hadt, of de handeling zou, terstond, afgebroken en de wapenen hervat geweest zyn. Ook verklaarden de Staaten, terstond, dat zy zig kanten zouden, tegen alle onderneemingen der Aartshertogen, in de Landen van Kleeve en Gulik. Ja Prins Maurits, die te Bergen op Zoom was, sprak van, zonder uitstel, krygsvolk derwaards te zenden, eer men van anderen voorkomen werdt. Doch de Aartshertogen toonden geene gezindheid altoos, tot het afbreeken der handelinge. Richardot verklaarde zelfs, dat zy zig niet moeyen zouden, met de Kleefsche zaaken. Ook waren de Staaten zo ingenomen met de begeerte, om een einde te zien van den veertigjaarigen oorlog, dat het sterfgeval des Hertogs van Kleeve hen niet *verhinderde* te sluiten (*u*). Men tradt dan, de wapenschorsing, eerst nog eens of tweemaal verlengd geweest zynde (*v*), eindelyk, op den negenden van Grasmaand, tot de tekening van een twaalfjaarig Bestand; waarvan wy nu den inhoud moeten te boek stellen:

Het twaalfjaarig Bestand wordt getekend.

XIX. Inhoud van het Verdrag, deswege gemaakt.

„ Vooraf, verklaarden de Aartshertogen, zo in hunnen naam als in dien des Konings van Spanje, dat zy te vrede waren, met de algemeene Staaten der Vereenigde Gewesten, te handelen, in * hoedanigheid ...

* *Qualiteit.*

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 31, 39, 45, 47, 50, 51, 52, 54, 57, 59, 61.

(*v*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 12. GROTII Hist. *Libr.* XVIII. *p.* 565.

„ danigheid en als dezelven houdende 1609.
„ voor vrye Landen, Geweften en Staaten,
„ op welken zy niet * eifchten: en, dat zy, * *pretenderen.*
„ in de gemelde naamen en hoedanighe-
„ den, een Beftand maakten, op de vol-
„ gende voorwaarden: als, dat het Be-
„ ftand twaalf jaaren duuren zou, binnen
„ welken, alle vyandlykheden, in de we-
„ derzydfche Landen en ter zee, zouden
„ ophouden. Dat elk de Landfchappen,
„ Steden, Landen en Heerlykheden, die
„ hy tegenwoordig bezat, zou blyven be-
„ zitten, met de vlekken, dorpen, gehug-
„ ten en platte landen, van dezelven afhan-
„ gende. De wederzydfche onderzaaten
„ en inwooners zouden, geduurende het
„ Beftand, onderlinge vriendfchap en koop-
„ handel hebben; welken de Koning van
„ Spanje nogtans verftondt bepaald te zyn,
„ aan zyne Ryken en Landen in Europa,
„ en aan alle anderen, alwaar 's Konings
„ vrienden en bondgenooten, by onderlin-
„ ge inwilliging, handel dreeven; doch bui-
„ ten de gemelde paalen, zouden de Staa-
„ ten niet mogen handelen, zonder 's Ko-
„ nings uitdrukkelyk verlof, behalve in
„ de Landen van zulke Mogendheden, die
„ 't hun zouden willen toelaaten; en die,
„ deswegè, zo min als zy, door den Ko-
„ ning, zouden ontruft worden. 't Beftand
„ zou, buiten de gemelde paalen, niet voor
„ een jaar na deezen dag, ingaan, ten wa-
„ re men, aldaar, eerder kennis van het
„ zelve geeven kon. De wederzydfche In-
„ gezetenen zouden, in elkanders Landen,

1609. „ geene meerder regten en lasten behoe-
„ ven te betaalen, dan de eigen' onder-
„ zaaten, of die van vrienden en bondge-
„ nooten. De Ingezetenen der Vereenigde
„ Gewesten zouden, in de Landen des Ko-
„ nings en der Aartshertogen, dezelfde
„ vryheid hebben, welke den onderzaaten
„ des Konings van Groot-Britanje, by het
„ jongste verdrag en deszelfs geheime pun-
„ ten, vergund waren (*w*). Koopluiden
„ en schippers zouden, wederzyds, niet
„ mogen aangehouden en bekommerd wor-
„ den, dan om hunne byzondere schulden.
„ Zo men de lasten, op de Koopmanschap-
„ pen geheeven wordende, te onmaatig
„ bevondt, zouden 'er, op 't eerste verzoek,
„ wederzydsche gemagtigden benoemd
„ worden, om dezelve te maatigen, zon-
„ der dat het Bestand egter zou geagt wor-
„ den gebroken te zyn, zo zy 't niet mog-
„ ten konnen eens worden. Vonnissen,
„ tusschen persoonen van verscheiden' par-
„ tyen geweezen, zonder wedersproken te
„ zyn, zouden niet uitgevoerd mogen wor-
„ den, geduurende het Bestand. Ook zou
„ men geene Brieven van schâverhaaling
„ verleenen, dan naar den inhoud der Kei-
„ zerlyke wetten, en met kennisse van zaa-
„ ken. Men zou, met geene schepen of
„ volk van oorloge, in zulk een getal,
„ welk argwaan geeven kon, in elkanders
„ havens, of op elkanders reeden, mogen
„ ko-

(*w*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2259. *en* hier voor, *bl.* 174.

„ komen, dan met verlof, of in hoogen 1609.
„ nood. Zulken, wier goederen, geduu-
„ rende den oorlog, aangeslaagen en ver-
„ beurd verklaard waren, zouden, uit kragt
„ van dit Verdrag alleen, wederom mo-
„ gen treeden in 't bezit derzelven, onaan-
„ gezienze reeds verpand, verkogt of weg-
„ gegeven mogten zyn, mids zy dezelven
„ niet vervreemdden, verminderden of
„ bezwaarden, dan met kennisse der Aarts-
„ hertogen of Staaten: uit hoofde van wel-
„ ke overeenkomst, de erfgenaamen van
„ wylen den Prinse van Oranje ook in de
„ Zoutmagazynen van Bourgondie, met de
„ bosschen, daartoe behoorende, zouden
„ hersteld worden: ook zou het Regtsge-
„ ding, wegens Chatelbelin, by 't leeven
„ van gemelden Prinse, voor 't Hof van
„ Mechelen, aangevangen, binnen een
„ jaar, worden uitgesproken. Zo de Fis-
„ kaal van de eene en de andere zyde ee-
„ nige aangeslaagen' goederen mogt ver-
„ kogt hebben, zou hy den voorigen eige-
„ naar, geduurende het Bestand, intrest
„ van den prys betaalen moeten, tegen den
„ penning zestien, op de naarstigheid der
„ tegenwoordige bezitteren. Doch zo ee-
„ nigen der gemelde goederen, door 't Ge-
„ regt, voor schuld, mogten verkogt zyn,
„ zouden de voorige eigenaars dezelven,
„ voor den kooprys, wederom naar zig
„ mogen neemen, mids zig, ten langste,
„ binnen een jaar, verklaarende: 't welk
„ nogtans geene plaats hebben zou, om-
„ trent verkogte huizen, ter oorzaake der

1609. „ verbeteringen, door de verkrygers, „ daaraan gedaan: welke verbeteringen, „ omtrent gronden en andere goederen, „ in geval van herkoop, den verkrygeren „ zouden moeten goed gedaan worden, „ naar de ſchatting van den Regter; voor „ 't beloop van welke, de gronden en er- „ ven zouden verbonden blyven, tot den tyd „ der voldoeninge toe. Zo iemants plaats, „ met verlof der Overheid, tot veſting- of „ andere openbaare werken, verbruikt wa- „ re, en hy, uit kragte van dit Verdrag, „ in 't bezit derzelve, zou moeten herſteld „ worden; zou hy zig met de ſchatting des „ gewoonlyken Regters te vrede moeten „ houden, ten ware men onderling over- „ een kwame. Geeſtelyke goederen, ge- „ legen in de Vereenigde Geweſten, en „ niet verkogt, voor den eerſten van Louw- „ maand des jaars 1607, zouden te rug ge- „ geven worden, om, geduurende het Be- „ ſtand, te worden bezeten. Doch van die „ vroeger verkogt of in betaaling gegeven „ waren zou men intreſt betaalen, tegen „ den penning zeſtien: en dit zou ook van „ de zyde der Aartshertogen geſchieden. „ Zy, aan welken eenige verbeurdver- „ klaarde goederen behoorden te rug gege- „ ven te worden, zouden niet gehouden „ zyn, eenige agterſtallige renten of laſten „ te voldoen. Van goederen, verkogt om „ gedykt of herdykt te worden, zou men „ niet dan de opſtallen mogen te rug vor- „ deren. Vonniſſen van verbeurdverklaa- „ ring, geweezen tegen zulken, die den

„ Reg-

„ Regter gekend en hunne zaak verdedigd 1609.
„ hadden, zouden ſtand grypen, en niet
„ mogen tegengegaan worden, dan door
„ den gewoonlyken weg. De wederzydſche
„ Officiers en Wethouders in de Steden en
„ ſterke Plaatſen zouden gemagtigd wor-
„ den, om den eigenaaren 't bezit hunner
„ goederen, geduurende 'tBeſtand, te bezor-
„ gen. De onroerende goederen en verval-
„ len' inkomſten zouden geene wedergee-
„ ving onderhevig zyn: ook zouden ſchul-
„ den, van de eene of de andere zyde, kwyt-
„ geſcholden voor den eerſten van Louw-
„ maand des jaars 1607, vernietigd blyven.
„ De tyd des oorlogs, te beginnen van den
„ jaare 1567, zou niet gerekend worden,
„ om * verjaaring te maaken, tuſſchen hen, *Praescriptie.
„ die verſchillende partyen gevolgd had-
„ den. Die naar onzydige Plaatſen gewee-
„ ken waren, zouden de voordeelen van
„ het Beſtand mogen genieten, en komen
„ woonen, waar zy 't goedvonden. Ge-
„ duurende het Beſtand, zou men, weder-
„ zyds, in de Nederlanden, geene nieuwe
„ ſterkten mogen maaken. Om ſchulden
„ van wylen den Prinſe van Oranje, ge-
„ maakt na 't jaar 1567, noch wegens las-
„ ten, gevallen, geduurende 't beſlag zy-
„ ner goederen, zouden die van Naſſau niet
„ mogen gemoeid worden. Zo eenig by-
„ zonder Perſoon iets ondernam, ſtrydig
„ met dit Beſtand, zou de ſchade gebeterd
„ moeten worden, ter plaatſe, daar zy
„ gevallen ware, zonder dat het Beſtand,
„ anders dan na geweigerd regt, zou ge-

 „ agt

1609. „ agt worden gebroken te zyn. Onterfe„ nissen, uit haat van oorloge geschied, „ zouden van geener waarde zyn. De we„ derzydsche onderzaaten der Aartshertogen en Staaten zouden van elkanderen „ konnen erven. Alle krygsgevangenen „ zouden, zonder losgeld, ontslaagen wor„ den. Tot handhaaving van dit Verdrag, „ zou men, wederzyds, zee en rivieren „ vry en veilig houden, en muiters, loo„ pers, zee- en landroovers, naar behoo„ ren, straffen. Partyen beloofden, niet „ te zullen gedoogen, dat iemant het Be„ stand schonde; of, zo 't geschiedde, zulks, „ terstond, te doen beteren; waartoe de „ Koning en de Aartshertogen ook hunne „ opvolgers verbonden, met afstand van „ alle wetten en gewoonten, met het zel„ ve, strydende. Het tegenwoordig Ver„ drag zou, door de Aartshertogen en Staa„ ten, binnen vier dagen, bekragtigd wor„ den: ook verbonden zig de Aartsherto„ gen, om het, binnen drie maanden, door „ den Koning van Spanje, te doen bekrag„ tigen: midlerwyl, zou het, terstond na „ de bekragtiging der Aartshertogen en „ Staaten, alomme, worden afgekondigd, „ zullende alle vyandlykheden, van nu af, „ ophouden (x)."

Heimelyke punten.

By deeze punten, die openbaar waren, hadden de Spaanschen, na veel aanhoudens, en door tusschenspraak der Franschen, nog, in 't heimelyk, verkree-

(x) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 55. METER. XXX. *Boek*, *f.* 576 *vers.*

kreegen „ dat, in de platte Landen van 1609.
„ Brabant, die onder 't gebied der Staaten
„ ſtonden over te gaan, en alwaar, tot
„ hiertoe, de Roomſche Godsdienſt, o-
„ penlyk, geoefend was, in dit ſtuk, gee-
„ ne verandering gemaakt zou worden (y)."
De gezanten Jeannin en de Ruſſy leverden hiervan eene ſchriftelyke verklaaring aan de Aartshertogen, welke zy egter, naderhand, nader ophelderden, in eene tweede, behelzende „ dat de Biſſchop van Antwer-
„ pen, in de gemelde Landen, geen Regts-
„ gebied zou mogen oefenen, ſtrydig met
„ de bevelen der Staaten; noch dat men,
„ aldaar, eenig geloofsonderzoek zou mo-
„ gen doen, of iemant der opgezetenen
„ noodzaaken, tot den Roomſchen Gods-
„ dienſt." Daarentegen, hadden de Staaten van de Franſche en Engelſche gezanten, eene ſchriftelyke verklaaring bekomen,
„ dat de Spaanſche Gemagtigden, dik-
„ wils, erkend hadden, dat, in het punt
„ raakende den handel, Indie begreepen
„ was, en dat de Staaten hadden toege-
„ ſtaan, dat daarvan geen uitdrukkelyk ge-
„ wag gemaakt zou worden, op 't verzoek
„ der gezanten, die verzekerd hadden, dat
„ het van gelyke kragt zyn zou. Dat, wy-
„ ders de meening der Staaten geweeſt was,
„ dat al wat de Spanjaards, in de Indien,
„ tegen hen ondernamen, zy tegen de Span-
„ jaards onderneemen zouden: dat, zo
„ hunne bondgenooten in die geweſten
„ wer-

(y) Negotiat. de Jeannin Tom. IV. p. 77, 181.

1609. „ werden aangetast, het beschermen derzelven niet stryden zou met het Bestand; „ en dat de Baronny van Breda, het Markgraafschap van Bergen op Zoom en de „ gevolgen der Stad Graave, binnen de „ grenzen der Staaten, betrokken werden (z)." Voorts, verklaarden de Gemagtigden der Staaten, op het aanhouden der Fransche gezanten „ dat, onder hen, die „ gerekend zouden worden, wederom te „ mogen treeden in het bezit hunner goederen, ook begreepen zouden zyn de „ erfgenaamen van den Prinse van Espinoi; die eertyds de zyde der Staaten gehouden hadt: en dat, zo het huis van „ Ligne, welk thans deeze goederen bezat, zwaarigheid maakte, om dezelven „ weder te geeven, de Staaten, daarentegen, den huize van Espinoi *zouden toewyzen* de heerlyke goederen van Wassenaar in Holland, den huize van Ligne „ toebehoorende." Jeannin hadt deeze gunst verworven, uit aanmerking van de diensten, den Staaten gedaan door den *Hertoge van Sully*, die thans het opperbewind over de geldmiddelen in Frankryk hadt, en veel hadt toegebragt, tot het spoediger overmaaken der onderstandgelden aan de Staaten. Zyne Dogter was gehuwd aan het huis van Espinoi (*a*). 't Bestand werdt, terstond, bekragtigd, door de Aartshertogen en de Staaten, en, met de vereischte plegtig-

't Bestand wordt afgekondigd.

(z) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 76.
(*a*) GROTII Hist. *Libr.* XVIII. *p.* 566.

1609.

tigheden, afgekondigd: 't welk, in den Haage, op den eenentwintigsten van Grasmaand, geschiedde.

XX. De Staaten begeeren, dat Frankryk en Engeland hunne vryheid schriftelyk erkennen.

Eer nog het Bestand gesloten werdt, hadden de Staaten, dikwils, aangehouden by de Fransche en Engelsche gezanten, dat de vryheid en oppermagt der Vereenigde Gewesten, ook door de Koningen, hunne meesters, schriftelyk, erkend mogt worden. Oldenbarneveld inzonderheid hadt hierop, meermaalen, gedrongen by Jeannin. Veelligt, vorderde men zulk eene schriftelyke erkentenis, om zig, met dezelve, te dekken, tegen de eischen, die beide de Kroonen, uit kragte van 't gene, te vooren, met dezelven, gehandeld was, of uit eenigen anderen grond, op de Vereenigde Gewesten, zouden mogen maaken.

't Welk geweigerd wordt.

Doch wat hiervan zyn moge; Henrik en Jakob beide weigerden zulk eene verklaaring. Henrik, om dat hy, gelyk hy zynen gezanten schreef, zynen eigen' zaaken geen nadeel wilde toebrengen: en Jakob, waarschynlyk, om dezelfde reden. Ten minste, hadden de Engelschen thans nog zo veel op met het gezag, welk zy meenden te hebben, in de Vereenigde Gewesten, dat 's Konings gezant, te Konstantinopole, omtrent deezen tyd, wel durfde verspreiden, dat deeze Staat onderworpen was aan Groot-Britanje (*b*).

De twee Konin-

Doch de twee Koningen maakten minder

zwaa-

(*b*) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 230, 245, 248, 259, 271, 291, 313, 319. Tom. IV. p. 25, 150.

1609. zwaarigheid, om zig borgen te verklaaren voor de onderhouding van 't Bestand (c): en in 't Verdrag, welk hiervan gemaakt werdt, was, eenigszins, begreepen de erkentenis, die de Staaten begeerd hadden. Het werdt, in den Haage, op den zeventienden van Zomermaand, getekend, en behelsde „ dat de Verdragen, in 't voorleeden jaar, door de Koningen van Frankryk en Groot-Britanje, met de Staaten, gesloten, tot beter bewaaring der vrede, welke men toen dagt te treffen; stand zouden grypen, geduurende het Bestand, en dat de hulp, den Staaten, by dezelven, beloofd, hun verleend zou worden, 't zy dat het Bestand, in Europa, of in de Indien, geschonden werdt, door of van wege den Koning van Spanje of de Aartshertogen; mids de twee *Koningen*, zo wel als de Staaten, van het schenden des Bestands oordeelden. Waartegen de Staaten zig verbonden, om, geduurende den tyd des Bestands, geen verdrag te maaken met den Koning van Spanje, noch met de Aartshertogen, buiten bewilliging der twee Koningen; die beloofden, ook geen verdrag met eenige Mogendheid, wie zy ook ware, te zullen maaken, tot benadeeling van het tegenwoordig Verdrag en van de vryheid der Staaten, voor welker behoudenis, en voor die van hunnen Staat, zy, als hunne „ goe-

Gen verklaaren zig als borgen voor de onderhouding van 't Bestand.

(c) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 384, 393. *Tom.* IV. *p.* 17, 25.

„ goede vrienden en bondgenooten, zor- 1609.
„ gen wilden (*d*)."

Doch na 't fluiten van 't Bestand, bleeven 'er nog twee zaaken af te doen, op welken de Franschen zeer gezet waren, het schadeloos stellen van Prinse Maurits, en het vermeerderen van zyn gezag, in de Regeeringe: en 't zal der moeite wel waardig zyn, beknoptelyk te ontvouwen, wat hierover gehandeld werdt. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid, aangemerkt, dat de Prins veel nadeels stondt te lyden by het Bestand; vooral zo de wedden, welken hy, als Kapitein en Admiraal-Generaal, genoot, werden ingehouden, of merkelyk besnoeid. Zyn aandeel van de buiten en brandschattingen miste hy zekerlyk. Ook verloor hy de Steden en Heerlykheden Lingen en Meurs, die den vyand in handen gevallen waren, en, by 't Bestand, aan hem stonden te blyven. En 't scheen veelen ten hoogste redelyk, dat men hem, in deeze schade, te gemoet kwame (*e*). Jeannin, den Prins naauwer willende verbinden aan de belangen van Frankryk, drong 'er sterk op, uit 's Konings naam, Oldenbarneveld was 't met hem eens; doch begreep, nevens anderen, dat zulks eerst na 't sluiten van 't Bestand behoorde te geschieden, op dat men 't niet scheene te doen uit noodzaaklykheid, en om den Prins te dringen, tot

XXI. Prins Maurits wordt schadeloos gesteld, wegens het nadeel, welk hy, by het Bestand, stondt te lyden.

(*d*) Traité de Guarantie *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 159.
(*e*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 394, 405, 413. *Tom.* IV. *p.* 117, 163.

1609. tot bewilliging in 't Bestand, welk toch, dagt hy, zonder deeze bewilliging, wel kon gesllooten worden (*f*). Maar 't Bestand was zo dra niet gebragt, op eenen goeden voet van te zullen geslooten worden, of Jeannin vernieuwde zyn verzoek (*g*). De Prins kreeg 'er kennis van, en bedankte 'er de Fransche gezanten voor. De Staaten besllooten, nog in Lentemaand, toen 't Bestand genoegzaam gereed was, den Prinse alle zyne wedden, beloopende tagtigduizend guldens in 't jaar, te laaten behouden, hem, daarenboven, in de plaats der brandschattingen en verbeurdverklaaringen, nog tagtigduizend guldens toestaande. In geval hy kwame te trouwen, beloofdenze hem nog vyfentwintigduizend guldens, jaarlyks; en zo hy ongehuwd kwame te overlyden, stondenze toe, dat Graaf Henrik Fredrik en deszelfs kinderen hem opvolgden. Jeannin zogt te wege te brengen, dat deeze vyfentwintigduizend guldens den Prinse, van nu af aan, werden toegelegd (*h*). De Prins zag dit ook gaarne. Ook geschiedde het, sedert (*i*). Maurits toonde nimmer genegenheid tot trouwen. Henrik de IV. zou niet gaarne gezien hebben, dat het geschied ware, zonder zynen raad in te neemen, en wenschte, dat hy zig liever met het Huis van Brandenburg of Hessen, dan met dat van Groot-

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 175.
(*g*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 340, 375, 377, 404.
(*h*) Resol. Holl. 24 *Maart* 1609. *bl.* 86. Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 15, 18, 19.
(*i*) Resol. Holl. 13 *Juny* 1609. *bl.* 165. Resol. van Confid. ten tyde van DE WITT, *bl.* 203.

Groot-Britanje verbondt (*k*). Voorts, werdt de wedde van Graave Henrik Fredrik ook verhoogd, tot op dertigduizend guldens. De inkomsten van Graave Willem Lodewyk werden, insgelyks, vermeerderd, en beliepen nu omtrent vyftigduizend guldens, in 't jaar (*l*). Daarenboven, bragten de Staaten en de Fransche gezanten te wege, dat de Aartshertogen den erfgenaamen van wylen den Prinse van Oranje driemaalhonderdduizend guldens eens beloofden, in vergoeding van verscheiden' inkomsten, deezen Prinse, eertyds, uit Brabant en Vlaanderen, toegelegd, toen de Hertog van Anjou de Nederlanden regeerde (*m*). Waarmede men het Huis van Nassau rekende schadeloos gesteld te hebben.

1609.

XXII. Handeling over 't veranderen van den vorm der Regeeringe.

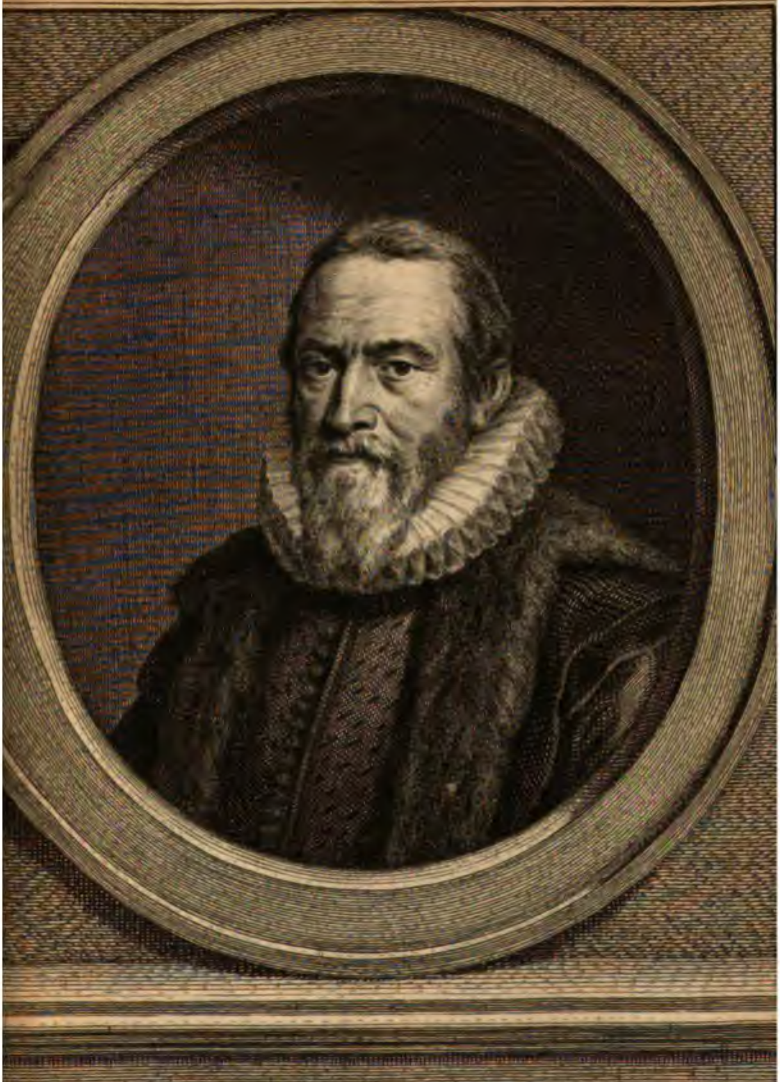
Maar Frankryk, en veelen hier te Lande waren van oordeel, dat men Prinse Maurits ook meerder gezag in de Regeeringe geeven moest, dan hy tot hiertoe gehad hadt. Henrik de IV. was hierop zonderling gezet, alzo hy Maurits zeer vreemd hieldt van de Spaansche heerschappye, die hy ook zogt te verkleinen (*n*). Hy belastte, hierom, zynen gezanten, kort na 't sluiten van 't Bestand, te arbeiden, om Maurits meer gezags te doen opdraagen; mids Oldenbarneveld, te gelyk, in 't bewind bleeve (*o*). 't Bestand zelf scheen, hiertoe, meer aanleiding te geeven dan de vrede gedaan zou hebben. De verwagting van oorlog, die ligtelyk op 't Bestand volgen

(*k*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* IV. *p.* 26.
(*l*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* IV. *p.* 19.
(*m*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* IV. *p.* 38, 58, 59, 78.
(*n*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 65.
(*o*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 71.

1609. gen kon, moest te wege brengen, dat men den Prinse, die zig inzonderheid in den kryg geagt gemaakt hadt, meer naar de oogen zag en vergenoegde, dan men, veelligt, in eenen tyd van vrede, gedaan zou hebben (*p*). De Prins hadt zelf verklaard, dat de vyand hem een millioen gouds en verscheiden' Heerlykheden in Duitschland toegezeid hadt; zo hy zig derwaards begeeven wilde: ja dat hem de Aartshertogen grooter gezag in den Vereenigden Staat dan hy ooit gehad hadt, en zelfs niet donkerlyk de Opperheerschappy hadden aangebooden, zo hy zig met hen wilde vereenigen (*q*): al het welke hy nogtans van de hand geweezen hadt. 't Scheen, derhalve, niet onredelyk, dat men hem, vrywilliglyk, eenig meerder gezag opdroege, en, ten dien einde, eenige verandering maakte in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe, die, sedert eenige jaaren, eene andere gedaante aangenomen hadt, dan zy, in den aanvang des oorlogs, plagt te hebben.

XXIII. Tegenwoordige gedaante derzelve. Het voorig gedeelte deezer Geschiedenisse heeft ons doen zien, dat het beleid der zaaken des bondgenootschaps, in 't begin, plagt te staan aan wylen den Prinse van Oranje en aan de Raaden, hem toegevoegd: en dat, daarna, ten tyde van Leicester, de algemeene Staaten, die, te vooren, niet geduuriglyk plagten te zitten, allengskens, geduuriglyk byeen kwamen, en het opperbeleid der oorlogs- en vredehandelingen, met het gene 'er

(*p*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 174.
(*q*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 185.

JOHAN VAN OLDENBARNEVELD,
Heer van Berkel en Rodenrys,
Advokaat 's Lands van Holland.

A. Schouman del. J. Houbraaken sc.

Is. Tirion excudit.

'er aan vast was, meer en meer, aan zig trokken. Van dien tyd, verminderde het gezag des Raads van Staate: waartoe, waarschynlyk, ook geholpen heeft het afzyn van Prinse Maurits, het hoofd van deezen Raad; die, doorgaans, te velde zynde, zig weinig met zaaken van Regeeringe kon ophouden. Tegenwoordig, was de Vergadering der algemeene Staaten tot eenen hoogen trap van aanzienlykheid gesteegen: wordende haaren luister niet weinig vermeerderd, door het geduurig ontvangen en hooren der gezanten van magtige Vorsten, ter gelegenheid der gewigtige handelinge van 't Bestand. Oldenbarneveld, schoon, in naam, alleenlyk een dienaar der Staaten van Holland, deelde in dit gezag. Hy was, van wege dit Gewest, gewoonlyk afgevaardigd in de Vergadering der algemeene Staaten, daar hy de stem van Holland, het aanzienlykste der zeven gewesten, zeer wel wist te doen gelden. En het groot gezag, welk hy zig, door zyne langduurige diensten, by de Staaten van Holland, zyne meesters, verkreegen hadt, was oorzaak, dat hy de stemmen hunner Vergaderinge, gemeenlyk, kon leiden naar zynen zin. De meeste andere Gewesten voegden zig naar Holland: waaruit ligtelyk af te neemen is, hoe veel de Advokaat vermogt, in de Vergadering der algemeene Staaten (r). In Zeeland alleen, hadt Prins Maurits het meeste vermogen: en wy hebben gezien, dat zyne Doorlugtigheid, door

1609.

Groot gezag van Oldenbarneveld.

(r) Negotiat. de JEANN. Tom. I. p. 65.

1609. door middel van dit Gewest, het besluit tot vrede of bestand, welk Oldenbarneveld dreef, lang wist tegen te houden.

Gebrek in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe.

Doch men ontdekte, by deeze gelegenheid, gelyk te vooren meermaalen, by anderen, een merkelyk gebrek, in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe. Men vondt, dat 'er geen vastgesteld middel was, om de geschillen, tusschen de byzondere Gewesten, en tusschen de Steden van elk gewest, volstrektelyk en met gezag, te beslissen. By het negende Lid van de Utrechtsche Vereeniging, waren de geschillen tusschen de Gewesten, over zaaken van bestand, vrede, oorlog en belasting, wel verbleeven aan de Stadhouders; doch alleen by voorraad, en aan de Stadhouders, die 'er toen waren (*s*): 't welk, veelligt, ook eene der redenen geweest is, waarom, in de handeling van 't Bestand, de meeste Gewesten zig niet verbonden rekenden, het verschil met Zeeland aan de uitspraak der Stadhouderen te verblyven: schoon de Zeeuwen beweerden, dat zulks, uit kragte der Utrechtsche Vereeniging, behoorde te geschieden. Zy, die dit gebrek in den vorm der Regeeringe wilden wegneemen, en te gelyk Prinse Maurits grooter gezag geeven, sloegen, hierom, voor „ dat de zaaken van vrede, oorlog, „ verbonden met uitheemsche Mogendheden en belastingen verbleeven moesten „ worden, aan de Vergadering der algemeene Staaten; doch dat men eenen Raad „ van Staate moest opregten, van welken

Middel om het te verbeteren.

„ Prins

(*s*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 256.

„ Prins Maurits het hoofd, en de Graaven 1609.
„ Willem en Henrik Fredrik, voor hun
„ leeven, Leden moesten zyn; dat aan dee-
„ zen Raad staan moest de beslissing van
„ alle geschillen, die tusschen de Gewesten
„ voorvielen: ook de uitvoering van 't ge-
„ ne de algemeene Staaten besloten had-
„ den, zelfs door geweld, indien 't ver-
„ eischt werdt; en, dat de Raad, voorts,
„ op alle andere zaaken van Regeeringe,
„ raadpleegen en besluiten mogt." Door middel van deezen Raad, zou, dagt men, de langwyligheid der raadpleegingen, ter algemeene Staatsvergaderinge weggenomen, en zaaken, die spoed vereischten, spoediger afgedaan konnen worden (*s*).

Verscheiden' aanzienlyke luiden, hier te Lande, waren voor het opregten van zulk een' Raad. De Koning van Frankryk, zig verbeeldende, dat hy zig, onder de regeering van zodanig een' Raad, ligter vrienden in de Vereenigde Gewesten zou konnen verkrygen, tot bevordering zyner verdere oogmerken, hadt zynen gezanten gelast, daartoe, voorzigtiglyk, te arbeiden (*t*). En wy hebben gezien (*u*), dat zy en de andere gezanten, al een en andermaal, openbaare aanmaaningen gedaan hadden, om de Regeering te herstellen; welke aanmaaningen, op den dertienden van Bloeimaand deezes jaars, nog eens herhaald werden (*v*). Onder de hand, hadt

(*s*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* I. *p.* 63.
(*t*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* I. *p.* 433, 436, 460.
(*u*) Hier voor, *bl.* 371, 420.
(*v*) Propos. *dans les* Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* IV. *p.* 116.

1609. hadt Jeannin niet verzuimd, hiervan, byzonderer met sommigen te handelen (w); en genoeg te verstaan gegeven, dat zyn inzigt was, Prinse Maurits meer gezags te doen opdraagen. Eenige dienaars en vrienden van den Prinse oordeelden zelfs, dat men, ten zynen behoeve, 't Gemeenebest in een Vorstendom veranderen moest (x). François Franken, weleer Pensionaris van Gouda, en nu Raadsheer in den Hoogen Raad, hadt, in Wynmaand des voorleeden jaars, aan den Predikant Uitenbogaard verklaard „ dat „ Oldenbarneveld zelf hem, eenigen tyd geleeden, gezeid hadt, dat men zig niet met „ den vyand verdraagen moest, voor men „ 't Land in meerder verzekerdheid gesteld, „ en met Prinse Maurits gehandeld hadt, „ op gelyke voorwaarden, als weleer met „ zynen Heere Vader geschied was; doch „ dat de Advokaat hiervan, naderhand, „ niet meer gerept hadt (y)." Ook sprak men 'er, in 't geheel, weinig van, voor 't sluiten van 't Bestand. Groote zwaarigheid vondt Jeannin, in Oldenbarneveld tot de voorgeslaagen' verandering te doen bewilligen. De Advokaat begreep ligtelyk, dat zyn gezag merkelyk verminderen zou, zo dra de Prins aan 't hoofd van eenen Raad van Regeeringe geplaatst was. Men hadt, in de handeling van 't Bestand, gezien, hoe ligt 'er verschil komen kon, tusschen de Gewesten; en zo de Raad gezag hadt, om alle zulke geschil-

Zwaarigheid, om 'er Oldenbarneveld in te doen bewilligen.

(w) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 12, 17, 22, 38.
(x) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 205.
(y) Uytenbog. Leven en Verantw. *Cap.* X. *bl.* 156.

schillen te beslissen, was, by den zelven, of 1609.
by den Prinse, die 'er 't hoofd van zyn zou, de geheele klem der Regeeringe: en de bekwaamheid des Advokaats, om de gevoelens der Steden, in Holland, en der Gewesten, ter algemeene Staatsvergaderinge, te leiden naar zynen zin, kon hem weinig meer te stade komen. Jeannin dagt, dat men den Advokaat zou konnen te vrede te stellen, als men hem President maakte van den Raad (z). Doch 't blykt niet, dat hy 't heeft voorgeslaagen. Nogtans maakte hy een ontwerp van eenen Raad van Regeeringe: waarin de Koning meende, dat de Fransche gezanten, zo wel als de Engelschen, zitting behoorden te hebben (*a*). Doch dit ontwerp kon niet behaagen. Men zou niet geraaden gevonden hebben, uitheemschen Vorsten zo veel zeggens in 's Lands Regeeringe te geeven. Oldenbarneveld en anderen vreesden ook, voor nadeelige gevolgen van zulk een uitsteekend gezag, als men Prinse Maurits wilde opdraagen (*b*). Ook viel 't, schryft de Groot, zo gemakkelyk niet, eene wyze van Regeeringe, die men, twintig jaaren lang, met goeden voorspoed, gevolgd hadt, te veranderen: en zy, welker belang het was, dat de zaaken in den tegenwoordigen staat bleeven (*c*), bragten, ligtelyk, te wege, dat de onderhandelingen over 't hervormen der Regeeringe, eerst, tot na 't sluiten van 't Bestand,

De handeling blyft steeken.

(z) Negotiat. *de* Jeann. *Tom*. I. *p*. 64. *Tom*. III. *p*. 90. *Tom*. IV. *p*. 98, 105.
(*a*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom*. I. *p*. 77. *Tom*. IV. *p*. 105.
(*b*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom*. IV. *p*. 97, 99, 104, 119.
(*c*) Grotii Hist. *Libr*. XVII. *p*. 540.

1609. ſtand, en toen, tot na 't einde des jaars, verſchooven werden (*d*): waarna zy, allengskens, in 't vergeetboek raakten.

XXIV. Filips Willem, Prins van Oranje, verzoent Don Emmanuel van Portugal met Prinſe Maurits.

In Zomermaand, maakten de drie Broeders van Naſſau, door bemiddeling der Franſche gezanten, een onderling verdrag van verdeeling der Vaderlyke erfeniſſe. Filips Willem, Prins van Oranje, was, ten deezen einde, reeds in Slagtmaand des voorleeden jaars, in den Haage, gekomen: en hadt toen ook zyn werk gemaakt, om zynen Broeder, Prinſe Maurits, 't Beſtand aan te raaden (*e*). Daarenboven, was 't hem gelukt, Don Emmanuel, die, gelyk wy te vooren verhaald hebben, tegen Maurits zin, met de Prinſeſſe Emilia getrouwd was, met den huize van Naſſau te verzoenen (*f*). Daarna, arbeidde men aan de verdeeling der erfeniſſe, waarover, ſomtyds, hevig geſchil rees, tuſſchen de twee oudſte broeders, Filips en Maurits (*g*).

Verdrag van Verdeeling der naalaatenſchap van wylen Prinſe Willem.

Eindelyk, trof men een Verdrag, op den zevenentwintigſten van Zomermaand, in 't byzyn der Franſche en Engelſche gezanten en van eenigen der Staatſche Gemagtigden op de handeling van 't Beſtand. By het zelve, werdt „ Filips Willem aanbedeeld „ het Prinsdom Oranje, de goederen, in het „ Graafſchap Bourgondie gelegen, het Burg„ graafſchap van Beſançon, de Baronnyen „ en Heerlykheden van Breda, Steenber„ gen, Grimbergen, Dieſt en Sichem, het „ Burggraafſchap van Antwerpen, de Heer„ lyk-

(*d*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 131, 132.
(*e*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 108, 127.
(*f*) METER. XXX. *Boek*, *f.* 575.
(*g*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 97, 143.

„ lykheden van Heerstal, Ruthen, Zeelhem, 1609.
„ Warneton, en alle de goederen, in Bra-
„ bant en Vlaanderen gelegen, benevens
„ het vrugtgebruik, geduurende zyn leeven,
„ van het Graafschap Vianden en van de
„ Heerlykheden S. Vit, Butgenbach, Daas-
„ borg en alle de andere goederen, leggen-
„ de in 't Land van Luxemburg, van wel-
„ ken de eigendom aan Prinse Maurits toe-
„ gelegd werdt; en eindelyk, een derde ge-
„ deelte van de driemaalhonderdduizend
„ guldens, den drie broederen, door de
„ Aartshertogen, toegeweezen: uit welk
„ derde gedeelte hy egter gehouden zou
„ zyn, zyne oudste Zuster, de Graavinne
„ van Hohenlo, te voldoen. Prins Maurits
„ verkreeg, voor zyn aandeel, het Mark-
„ graafschap van Veere en Vlissingen, de
„ Heerlykheid van Domburg, en de ande-
„ re goederen, in Walcheren gelegen, de
„ Heerlykheden van Niervaart, van Graa-
„ ve en het Land van Kuik, en van de Lek
„ en Polanen, met den eigendom van het
„ Graafschap Vianden en de andere Lu-
„ xemburgsche goederen: voorts het regt
„ op de Barony en Heerlykheid van Lin-
„ gen en Kloppenburg, en 't gene 'er meer
„ toebehoort, en het derde van de opge-
„ melde somme, door de Aartshertogen,
„ beloofd, mids hy zyner Zuster, der Prin-
„ sesse van Portugal, en Graave Willem Lo-
„ dewyk, uit hoofde zyner overleeden' Ge-
„ maalinne, Anna van Nassau, ieder, we-
„ gens eene jaarrente van tweeduizend gul-
„ dens, voldoening gave: waartegen de

„ gant-

1609. „ gantſche nalaatenſchap der laatſtgemelde
„ aan Prinſe Maurits en aan de Prinſeſſe
„ van Portugal vervallen zou. Aan Prinſe
„ Henrik werden toegelegd de Heerlykhe-
„ den van Geertruidenberg, hooge en laa-
„ ge Zwaluwe, Drummelen, Waspik, Stant-
„ haazen, Almonde, Dubbelmonde en Twin-
„ tighoeven, met de viſſcheryen, by Geer-
„ truidenberg, en het overig derde deel van
„ de ſomme, door de Aartshertogen, be-
„ loofd; mids daar uit voldaan wierdt de
„ lyftogt der Prinſeſſe Weduwe, zyne Moe-
„ der. Voorts, verbonden Filips Willem en
„ Maurits zig, om de nog onbetaalde ſchul-
„ den van den boedel huns Vaders, tot eene
„ ſomme van honderdenvyftigduizend gul-
„ dens toe, indien zy zo veel beloopen mog-
„ ten, te voldoen: doch 't gene zy meer be-
„ liepen zouden de drie broeders, ieder voor
„ een derde, betaalen. Schulden, ter oor-
„ zaake van den oorlog gemaakt, zouden
„ hieronder egter niet begreepen zyn; maar
„ men verzogt de Staaten, dezelven tot
„ hunnen laſte te willen neemen. De Prin-
„ ſes van Portugal werdt verzogt, zig te
„ willen vergenoegen, met de rente van
„ vyfendertighonderd guldens, te loſſen te-
„ gen den penning twintig, haar, door de
„ Vereenigde Staaten, toegelegd: en de
„ Dogters van Vrouwe Charlotte van Bour-
„ bon, met eene gelyke rente van zesdui-
„ zend guldens, ten laſte der Staaten, en
„ met de Landeryen, in 't Hertogdom van
„ Bourgondie gelegen. Eindelyk, verklaar-
„ de Filips Willem en Henrik, aan den

„ voet

„ voet van dit Verdrag, dat Maurits, op 1609.
„ geene andere voorwaarde, in het zelve be-
„ willigd hadt, dan op deeze, dat de Staa-
„ ten hem en zynen erfgenaamen, voor het
„ einde van Wynmaand naastkomende, ee-
„ ne jaarrente van vyfentwintigduizend
„ guldens vereeren zouden; gelyk hem toe-
„ gezeid was (*h*)."

Omtrent deezen tyd, beslooten de Staaten een gedeelte van hun Krygsvolk af te danken. 't Getal deszelfs beliep, volgens de jongste monsterrollen, twee-enveertigduizend knegten en vierduizend paarden (*i*). Nu werden alle de vendels tot op zeventig man, ieder, verminderd, zonder dat een eenig vendel geheel werdt afgedankt: 't welk den bevelhebberen groot genoegen gaf. Na deeze vermindering, beliep het getal der troepen, volgens de monsterrollen, nog omtrent dertigduizend knegten en drieduizend paarden, die, naar gewoonte, tegen agt en twee derde maanden in 't jaar, betaald werden (*k*). De Aartshertogen ontsloegen, ten zelfden tyde, ook veel krygsvolk, hoogduitschen en anderen, uit hunnen dienst (*l*). Te Lingen, en te Oldenzeel, ontstondt, wat laater, eene gevaarlyke muitery, die eerst, met eenig geld, en, daarna, niet, dan na 't bannen van deeze en andere muitelingen, die zig, in drie muiteryen, hadden laaten inwikkelen, gedempt werdt (*m*). Wy-

Afdanking van krygsvolk, ter wederzyde.

(*h*) Traité de Partage, *dans les* Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* IV. *p.* 173.
(*i*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 302.
(*k*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* IV. *p.* 133.
(*l*) Meteren XXX. *Boek*, *f.* 579 *vers.*
(*m*) Meteren XXXI. *Boek*, *f.* 581 *vers.* 590.

1609. XXV. Onderhandeling over de begrooting van het aandeel van elk Geweſt in de gemeene laſten.

Wyders, werdt 'er, in de Vereenigde Geweſten, omſtandiglyk, gehandeld, over de bepaaling van het aandeel, welk elk Geweſt, in de gemeene laſten, te draagen hadt. Hierover was, van 't begin des oorlogs aan, geſchil geweeſt, zonder dat het, immer, behoorlyk, hadt konnen vereffend; of het aandeel van elk Geweſt, op eenen vaſten voet, gebragt worden. Holland, en vooral Zeeland klaagden, dat zy veel te hoog belaſt werden. Ook was 't wel noodig geweeſt, verſcheiden' andere Geweſten, met naame Gelderland en Overyſſel, die, door de wapenen, tot het Verbond gebragt waren, weinig te bezwaaren, zo lang de kryg duurde; waarvan zy ook, eenen geruimen tyd herwaards, den meeſten laſt gehad hadden (*n*). In 't voorleeden jaar, was 'er eene verdeeling geſchied van een gedeelte der oorlogslaſten, in welken Gelderland maar vier en een half ten honderd droeg. Holland bragt toen vyfenvyftig en een half ten honderd op; Zeeland, dertien en een half; Utrecht, vyf en drie vierde; Friesland, elf en een half; Overyſſel, twee en drie vierde en Groningen en Ommelanden zes en een half (*o*). Maar in deeze verdeeling oordeelde men nu verandering te moeten vallen: waarop Zeeland ſterk drong (*p*); doch 't liep nog aan, tot in 't jaar 1612, eer men, deswege, tot een beſluit komen kon.

XXVI. Jeannin

Het buitengewoon gezantſchap van Frankryk

(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 96.
(*o*) *Uit* geſchreeven' Aantekeningen van deezen tyd.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 143.

1609.

ryk en Groot-Britanje, 't Bestand nu gesloten ziende, stondt, tegen 't einde van Zomermaand, op zyn vertrek: wanneer Jeannin geraaden vondt, eindelyk, een Vertoog te doen, ter algemeene Staatsvergaderinge, ten voordeele der Roomschgezinden in de Vereenigde Gewesten: 't welk hy, tot hiertoe, hadt uitgesteld. De Koning, zyn meester, hadt 'er hem, onlangs, nog toe vermaand. Doch de Engelsche gezanten hadden zig veele moeite gegeven, om te maaken, dat zulk een Vertoog geen' ingang vondt. Ondertusschen, was men, na 't sluiten van 't Bestand, hier te Lande, veel scherper geweest, tegen de Roomschen, dan te vooren: 't welk Prins Maurits en anderen noodig hielden, om te voorkomen, dat men 't oog niet naar Spanje wendde, of ten minste, naar zynen oudsten broeder, den Prins van Oranje, die zig, zo men meende, in zyn verblyf alhier, reeds te veele vrienden gemaakt hadt (q). Jeannin besloot dan, kort voor zyn vertrek, een Vertoog in te leveren, behelzende „ dat hy, tot hiertoe, „ uitgesteld hadt, voor de Katholyken in de „ Vereenigde Gewesten te spreeken, om „ geene verhindering toe te brengen aan de „ handeling van vrede of bestand, waar„ mede men bezig geweest was: doch dat „ hy, na 't gelukkig afloopen deezer han„ delinge, en 't bevestigen der vryheid van „ den Staat, geene zwaarigheid maakte, „ om,

levert een wydluftig Vertoog, ter algemeene Staatsvergaderinge, over, ten voordeele der Roomschgezinden.

(q) Negotiat. de Jeann. Tom. IV. p. 123, 144, 182. Uytenbog. Lev. en Verantw. Cap. X. bl. 158.

1609. „ om, ook in dit opzigt, den laſt zyns
„ meeſters te voltrekken. Dat de Koning,
„ tot het geeven van deezen laſt, bewoo-
„ gen geworden was, door den Godsdienſt,
„ waarvan hy belydenis deedt, en door het
„ bezef van de nuttigheid, die, uit het in-
„ willigen van zyn verzoek, voor den Ver-
„ eenigden Staat zelven, te wagten was. Dat
„ de Staaten den Katholyken, zo niet door
„ openbaar beſluit, ten minſte by ooglui-
„ king, vrye Godsdienſtoefening behoor-
„ den te gunnen, om dat zy zulk een aan-
„ zienlyk getal uitmaakten, en de laſten des
„ krygs, nevens anderen, zo veele jaaren,
„ gedraagen hadden; waarom hun ook ee-
„ nig deel toekwam van de vryheid, die 'er
„ door verworven was. Dat men deeze vry-
„ heid niet genoot, zo lang men God niet,
„ vryelyk, naar zyn geweeten, dienen mogt,
„ gelyk de Staaten zelven wel wiſten: heb-
„ bende zy het verkrygen of behouden van
„ deeze vryheid, altoos, onder de voor-
„ naamſte oorzaaken van het aanneemen
„ der wapenen, gerekend. Dat, om ge-
„ lyke oorzaak, ook in andere deelen van
„ 't Chriſtenryk, zelfs in Frankryk, gewel-
„ dige beweegingen ontſtaan waren, en
„ overal met zulken gelukkigen uitſlag, als
„ of de voorzienigheid, daarmede, den
„ Vorſten en Mogendheden hadt willen lee-
„ ren, dat het geloof, niet door geweld,
„ maar door de werkinge van den Heiligen
„ Geeſt, voortgebragt werdt, en dat de
„ verbetering der doolingen en misbruiken,
„ die bedorven' menſchen in den Gods-

„ dienſt

,, dienſt tragten in te voeren, de eenige weg 1609.
,, was, om de gantſche Chriſtenheid tot
,, één geloof te brengen. Dat zyn Koning,
,, terwyl men badt, dat de Hemel de her-
,, ten der Chriſten-Mogenheden en van het
,, Hoofd der Kerke, tot deeze verbetering,
,, beweegen wilde, niet naliet, alles aan te
,, wenden, wat ſtrekken kon, om de ver-
,, bittering weg te neemen, die de voor-
,, gaande oorlogen, in zyn Ryk, verwekt
,, hadden, en ten deezen einde, hun, die
,, de zelfde Leer met de Vereenigde Staaten
,, beleeden, vryheid van Godsdienſtoefe-
,, ning verleend hadt: dat hy hiervan reeds
,, de goede uitwerkſels ondervondt, 't welk
,, hem bewoog, den Staaten het inſlaan van
,, den zelfden weg aan te raaden. Dat de Ko-
,, ning de vrye oefening van hunnen Gods-
,, dienſt niet in zyn Ryk gevonden hadt,
,, en hierom, met regt, zou hebben konnen
,, weigeren. Doch dat de Katholyken, hier,
,, zo wel als de anderen, geſtreeden hadden
,, voor de gemeene vryheid; waarom hun
,, ook het genot derzelve, geregtelyk, toe-
,, kwam. Dat het weigeren van zulk eene
,, vryheid nadeel zou konnen doen aan die
,, van hunnen Godsdienſt, in zulke Plaat-
,, ſen, en onder zulke Mogendheden, daar
,, zy de zwakſten waren. Dat de Staaten
,, de begeerde vryheid, zonder eenig ge-
,, vaar, verleenen konden, alzo de Katho-
,, lyken, die hun getrouw gebleeven wa-
,, ren, in 't heetſt van den oorlog, en ter-
,, wylze de oefening van hunnen Gods-
,, dienſt ontbeeren moeſten, hun, onder 't

1609. „ genieten van vrede en vryheid, niet zouden afvallen: terwyl, daarentegen, het onthouden deezer vryheid hen tot mismoedigheid en wanhoop zou konnen brengen. Dat sommigen wel dreeven, dat de Staat gevestigd was op den Godsdienst, welken de Staaten beleeden, en dat eenen anderen te gedoogen de grondwet van 't Gemeenebest schondt; doch dat anderen, daartegen, met meer reden, inbragten, en uit verscheiden' schriften beweezen, dat zy, in 't eerst, alleenlyk vrye oefening voor hunnen Godsdienst zogten: altoos onderstellende, dat de Katholyke Godsdienst, daarbenevens, geoefend zou worden. Dat de ondervinding ook alomme leerde, dat verscheidenheid van Godsdienst niet gevaarlyk was voor eenen Staat. Dat sommigen, ten onregte, waanden, dat de dwang, van welken men zig bediende, de Katholyken, te eerder, tot hunnen Godsdienst zou overhaalen, alzo 't veeleer te verwagten was, dat zy, hierdoor, standvastiger gemaakt zouden worden, in het aankleeven der Leere, welke zy nu volgden. Of zo dit niet gebeuren mogt, zouden zy, veelligt, tot eene openbaare veragting van God en den Godsdienst vervallen, en veel schadelyker onderzaaten worden, dan zy anders zouden geweest zyn. Dat men niet zeggen moest, dat het den Katholyken vry stondt, het Land te verlaaten; alzo men dit zulken, die 't Land hadden helpen winnen, met geen' schyn van regt, ver-

„ gen

„ gen kon, behalve dat, hierop, eene ont- 1609.
„ volking ſtondt te volgen, die ongemak-
„ ken naar zig zou ſleepen, beter te be-
„ denken, dan openlyk aan te wyzen. Dat,
„ ſchoon alle deeze redenen de Staaten be-
„ hoorden te beweegen, om den Katholy-
„ ken de openbaare oefening van hunnen
„ Godsdienſt toe te ſtaan, zyne Majeſteit
„ zig egter te vrede hieldt, zo men ſlegts
„ gedoogen wilde, dat zy eenige oefening,
„ in hunne huizen, hebben mogten, zon-
„ der geſtoord, en, naar de ſtrengheid
„ der Plakaaten, gehandeld te worden. Dat
„ men dit nog onder zulke voorbehoedſels
„ zou konnen toelaaten, dat 'er geheel gee-
„ ne vrees voor gevaar overbleef; gelyk,
„ by voorbeeld, zyn zou, te beveelen, dat
„ de Kerkelyken, die in 't Land begeerden
„ te woonen, zig by de Wethouders der
„ Plaatſen, met goed getuigenis van hun-
„ ne perſoonen en gedrag, aangaven, en
„ dat zy, die dit niet gedaan hadden, ge-
„ bannen of zwaarer geſtraft werden." De
Gezant beſloot, eindelyk, zyn Vertoog,
met deeze woorden: „ Gy ziet, myne Hee-
„ ren, dat 's Konings verzoek, ten voor-
„ deele der Katholyken, op zo weinig uit-
„ komt, dat het toeſtaan van het zelve u
„ geen ſchynbaar nadeel kan toebrengen.
„ Zy zullen 'er, nogtans, grooten trooſt
„ uit ontvangen. Zy zullen 'er u altoos voor
„ verpligt zyn. Hunne zugt tot de behou-
„ denis en voorſpoed van uwen Staat zal
„ 'er vaſter en beſtendiger door worden.
„ Zyne Majeſteit zal u des ook grooten

 „ dank

1609. „ dank weeten, en oordeelen, dat gy een „ goed en wys besluit genomen hebt. Zo gy „ het tegendeel doet, zal hy altoos vreezen, „ dat uwe weigering de gemoeden der Katholyken van u vervreemden zal, en veroorzaaken, dat zy of 't Land ruimen, of „ nog snooder en gevaarlyker maatregels „ neemen. Hy vermaant hun, egter, geduldig te draagen, 't gene gy goedvindt „ te beveelen, zonder iets te onderneemen, welk de rust en veiligheid van uwen Staat zou konnen stooren: hun, van „ zynen kant, verklaarende, dat zy, anders doende, eerder straf, dan zyne gunst „ en hulp waardig geoordeeld zullen worden (r)."

Dit Vertoog, den Staaten ter hand gesteld zynde, werdt, door hen, geheim gehouden, en niet aan de byzondere Gewesten gezonden: waarom 'er ook geen besluit op genomen werdt. Men deedt Jeannin egter hoopen, op de oogluiking, die hy begeerd hadt; waarmede hy zig te vrede hieldt (s): en de ondervinding heeft, naderhand, geleerd, dat men hem met geene vergeefsche hoop gevleid hadt. De Roomschgezinden hebben, door den tyd, grooter vryheid verkreegen, dan Jeannin voor hun verzogt hadt. Hy, hier nu niets meer te verrigten hebbende, vertrok, op het einde van Zomermaand, rykelyk beschonken, door de Staaten (t).

De

(r) *Voiez* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 217.
(s) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 182.
(t) METER. XXX. *Boek*, *f.* 579 *vers.*

De drie maanden, gefchikt tot het haalen der bekragtiging van 't Beftand, door den Koning van Spanje, liepen nu naar 't einde: en zy waren al eenige weeken verloopen geweeft, eer menze hier ontving: 't welk reeds eenig gemor onder 't volk verwekt hadt. Eindelyk, kwam de verwagte bekragtiging, in volkomen' orde, gedagtekend den zevenden van Hooimaand. De Koning beveftigde het Beftand, in alle deelen, zo ver het hem betrof, beloovende het van zynen kant te zullen houden: „ alleenlyk, betuigde hy, te hoopen, „ dat de Staaten, geduurende het zelve, „ hunne Katholyke onderzaaten wel be- „ handelen zouden (*u*)." Dus kreeg, eindelyk, het werk van het twaalfjaarig Beftand zyn vol beflag. De Vereenigde Nederlanders zagen zig gebragt, tot eene ruft, die de meeften nog niet gekend hadden, en tot welke veelen zig bezwaarlyk gewennen konden. Uitheemfche volken verwonderden zig, en 't fcheen hun ongelooflyk, dat men den magtigften Koning van Spanje hadt konnen afdringen eene erkentenis der vryheid van de Vereenigde Geweften, en een groot deel des handels op de Indien. Hiernaar werden de kragten van den vryen Staat en de wysheid van deszelfs Regeeringe gewaardeerd. En federt hebben veele Koningen, Vorften en Staaten begonnen te ftaan naar het Bondgenootfchap der Vereenigde Geweften (*v*).

1609.
XXVII. De bekragtiging van 't Beftand, door den Koning van Spanje, komt herwaards.

(*u*) Meter. XXX. *Boek*, *f.* 579 *verf.*
(*v*) Grotii Hift. *Libr.* XVIII. *p.* 567.

DRUK-

DRUK-FEIL

in 't VIII. Deel.

Bl. 10. *Reg.* 7 *van ond. staat* veertien *lees* veertig.

BERIGT

voor den

BOEKBINDER.